

Radu Mihai CRIȘAN
doctor în economie – specializarea *Istoria gândirii economice*

EMINESCU INTERZIS

- GÂNDIREA POLITICĂ -

(reeditare a lucrării: Radu Mihai Crișan,
Drumul Doinei. Arma cuvântului la Mihai Eminescu,
Editura Tibo, București, 2008)

crit^{er}ion
■ publishing ■

BUCUREȘTI
2008

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CRIȘAN, RADU MIHAI

Eminescu interzis : gândirea politică / Radu Mihai
Crișan. - București : Criterion Publishing, 2008

Bibliogr.

ISBN 978-973-8982-12-3

821.135.1.09 Eminescu,M.:32(498)

Această lucrare este finanțată și apare sub egida Asociației *Acțiunea Română*.

Toate drepturile de multiplicare, traducere, adaptare și difuzare a acestei lucrări sunt absolut libere (gratuite și neîngrădite), atât pentru România cât și pentru fiecare dintre celelalte țări ale lumii.

ISBN 978-973-8982-12-3

Dumnezeu nu e în cer, nu-i
pe pământ; Dumnezeu e în inima
noastră.

Mihai Eminescu,
Suița *Idei și gânduri*, Munca literară
și științifică, nr.10/1905, în Mihai
Eminescu, *Opere*, vol. XVII, Ediție
critică întemeiată de Perpessicius,
Editura *Academiei*, București, 1999,
pag. 322

CINE ESTE MIHAI EMINESCU

Cine este Mihai Eminescu?

„*Disprețul pentru uzurparea conducerii de pușinii care nu s-au ridicat măcar prin inteligența, cultura și munca lor*”.

Cine este Mihai Eminescu?

„*Evlavia pentru timpurile de cinste, bărbăție și măsură*”.

Cine este Mihai Eminescu?

„*Afirmarea unității românești eterne, groaza de cotropirea străină, care ucide o conștiință, împiedică o desfășurare, sfarmă un viitor, lasă fără îngrijire un trecut, pentru a da în loc jaf și corupție, oricare ar fi numele cotropitorului, al celui dintâi dintre neamurile de cultură ori a celei din urmă plebi asiatice*”.

Nicolae Iorga

Trei extrase din cuvântarea ținută la 16 octombrie 1911, cu prilejul dezvelirii statuii lui Mihai Eminescu în Galați

Găsiți textul integral al cuvântării în volumul: Nicolae Iorga, *Eminescu*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Nicolae Iliu, Editura Junimea, Iași, 1981, pag. 112, 113

CUPRINS

Cartea aceasta.....6

*TESTAMENTUL POLITIC AL LUI MIHAI
EMINESCU*.....7

*CÂT DE "RETROGRAD" ESTE MIHAI
EMINESCU? 7 răspunsuri unui procuror*33

*DA! SUNT REACȚIONAR! Învierea Neamului
întru Mihai Eminescu*45

*DRUMUL DOINEI. Arma cuvântului
la Mihai Eminescu*.....79

Bibliografie183

Cartea aceasta

Bădăie Mihai Eminescu,

Prin cartea aceasta voiesc să te redau pe tine însuți ție. Cu înseși cuvintele tale. Așa cum le-ai încredințat eternității prin scrisul tău jurnalistic.

Firește, n-o fac cu ochi cumiști de fată. (Precum știu că ai fi preferat.) Dar cu ochi nebatjocoritori de român.

M-am străduiut să strâng în ea ideile-axă ale gândirii tale. Politice, economice, sociale. Să le articulez ca sistem. Așa încât semenii noștri să te poată cunoaște.

Nu pretind că am reușit perfect. Nu dispensez pe nimeni de a-ți citi opera (publicistică, manuscrise, proză ș.a.m.d.). Dimpotrivă. Recomand tuturor să îți parcurgă scrisul în întregime. Să își formeze fiecare, cu propriul lui cap, propria-i opinie.

Le dăruiesc, însă, materialul de față. Cu dragoste creștină. Și cu dorința de a le fi întru folos.

ÎNTRU DUMNEZEU ÎNAINTE!

Rădu Mihai Crișan nevrednicul

București,

9 martie 2008

Duminica Sfinților 40 de Mucenici din Sevastia

***Înmulțirea claselor consumatoare
și scăderea claselor productive, iată
răul organic, în contra căruia o
organizare bună trebuie să găsească
remedii.***

Mihai Eminescu, *După cum se poate
prevedea...*, Timpul, 2 octombrie 1879, în
Opere, vol. X, Ediție critică întemeiată de
Perpessicius, Editura Academiei, București,
1989, pag. 323

TESTAMENTUL POLITIC AL LUI MIHAI EMINESCU

(Textul integral al anexei omonime din lucrarea: Radu Mihai Crișan,
*SPRE EMINESCU. Răspuns românesc la amenințările prezentului
și la provocările viitorului*, ediția a III-a revizuită, Editura Cartea
Universitară, București, 2005, pag. 287-312)

Nu voim să trăim într-un stat poliglot, unde așa numita patrie este deasupra naționalității.

Singura rațiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naționalitatea lui românească. Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de-a fi românesc, atunci o spunem drept că ne este cumplit de indiferentă soarta pământului lui.

Voim și sperăm nu o întoarcere la un sistem feudal, ce nici n-a existat cândva în țara noastră, ci o mișcare de îndreptare a vieții noastre publice, o mișcare al cărei punct de vedere să fie ideea de stat și de naționalitate.

Mult-iubitul și prea-pătimitul meu neam românesc,

„Românii nu sunt nicăieri coloniști, venituri, oamenii nimănui; ci, pretutindenea unde locuiesc, sunt autohtoni, populație mai veche decât toți conlocuitorii lor”¹. „Rasa istorică formatoare a acestei țări este „acel neam de oameni, acel tip etnic care, revărsându-se de o parte din Maramureș, de alta din Ardeal, a pus temelia statelor române în secolele al XIII-lea și al XIV-lea, și care, prin caracterul lui înăscut², a determinat soarta acestor țări, de la [anul] 1200 și până la [anul] 1700”³. „Nu există nici o deosebire între *rasa română* din Muntenia, Moldova, din cea mai considerabilă parte a Ardealului și a Țării Ungurești. E absolut aceeași rasă, cu absolut aceleași înclinări și aptitudini”⁴⁵.

¹ Mihai Eminescu, *Se vorbește că în Consiliul...*, Curierul de Iași, 17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876, în Mihai Eminescu, Opere, vol. IX, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Române, București, 1980, pag. 253

² de „om a cărui trăsătură distinctivă e adevărul: inteligent fără viclenie, rău – dacă e rău – fără fățarnicie, bun fără slăbiciune, n-are o cocoasă intelectuală sau fizică ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab; îi lipsește acel iz de slăbiciune care precumpănește în fenomenele vieții noastre publice sub forma linsă a bizantinismului și a espedientelor...Toate figurile acelea fățarnice și rele, viclene, fără inteligență, toate acelea câte ascund o duplicitate în espreșie, ceva hibrid, nu încap în cadrul noțiunii *român*. Poate, așadar, că acei oameni n-au avut timp să se asimileze, poate apoi ca să fie din rase prea vechi, prea osificate, prea staționare, pentru ca, prin încrucișare, să mai poți scoate ceva bun din ele”, idem, *Adeseori, o lege oarecare...*, Timpul, 15 martie 1880, în Opere, vol. XI, Ed. cit., București, 1984, pag. 77

³ idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie...*, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, Ed. cit., București, 1985, pag. 121

⁴ „Există multe indicii, atât în numirile localităților și râurilor, precum și în alte împrejurări, care denotă o unitate a neamului românesc *preexistentă* formațiunii (preexistentă *formării* n.n.) statelor noastre. În adevăr, pe când găsim în Țara Românească Argeșul, găsim tocmai în nordul Daciei un pârâu numit Argeștrul, care se varsă din stânga în Bistrița, râu ce izvorăște

din Maramureș. Pe când în Țara Românească aflăm Câmpulungul ca ținut și descălecătoare, aflăm în Bucovina, în creierul munților, un Câmpulung tot ca ținut și descălecătoare. Înainte sau imediat după formarea statelor române, vedem românii de sub Coroana Ungariei pretinzând să se judece între ei după dreptul lor propriu, *jus Olachale* sau *Olachorum*; o cerere analogă fac moldovenii ce pribegiseră în Polonia, să se judece după dreptul românesc. Și aceasta când? Pe la 1380. Care-a fost acest drept consuetudinar la care ei țineau cu sfințenie, fie sub coroana Ungariei, fie sub a Poloniei? El n-a fost scris niciodată; era atât de viu în conștiința poporului, atât de necontestat de nimenea, încât nici unul din vechii noștri Domni, n-a găsit de cuviință să-l codifice. În fine, unitatea actuală a limbei vorbite, deși e în parte un merit special al lui Matei Basarab, dovedește totuși că, și în această privire, erau elemente cu totul omogene, preexistente limbei bisericești, care înclinau a căpăta o singură formă scrisă. Organografic vorbind limba era aceeași; numai termenii, materialul de vorbe, difereau pe ici pe colo. O unitate atât de pronunțată a limbei dovedește o unitate de origini etnice. E indiferentă cestiunea dacă elementele ce compuneau acest sămbure de popor modern erau tracie și latine sau latine și ilirice, destul numai că, în al VI-lea secol după Hristos, la năvălirea avarilor în Tracia, anul 579, oastea condusă de Martin și Comențiol e compusă din oameni care vorbesc românește. Tot acest neam apare în Dacia, iar asupra originii lui se ceartă până azi învățații. Sigur e că, deși au multe elemente slavone în limbă, nu sunt slavi. Motivul pentru care nu sunt și nu pot fi slavi este lingvistic. Legile după care cuvintele latine s-au prefăcut în cuvinte românești și-au sfârșit demult evoluțiunea lor; în momentul în care românii au primit cuvinte slavone, limba lor era formată de secole deja, încât, deși cuvintele slavone sunt vechi, ele nu s-au asimilat nici până în ziua de azi cu limba noastră, excepție făcând vreo patru sau cinci vocabule care privesc păstoria. E incontestabil că un popor care, sute de ani, n-a avut nevoie de drept scris, deși a avut epoci de bogăție și de glorie, a fost un popor tânăr, sănătos, bine întemeiat. Etnograful Hoffman scrie, în secolul al XVIII-lea, că dezvoltarea craniului la rasa română e admirabilă, că sunt cranii care merită a fi în fruntea civilizației. În sfârșit Wirchow, naturalist celebru, dă craniului albanez rangul întâi între toate craniile de rasă din vechiul Imperiu al Răsăritului, și cel albanez e identic cu cel al rasei române, cu al mocanilor noștri de azi”. idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie...*, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 122

Mai mult, „Miron Costin, în suta a șaptesprezecea, constată unitatea de limbă, de datine juridice, religioase și de viață familială. El descrie curățenia și frumusețea limbei vorbite în Maramureș și viața neatârnată a românilor de acolo, ne dă legenda fondării Moldovei și Țării Românești, constată identitatea de origine și limbă a poporului. În același timp, cărțile bisericești, tipărite în Ardeal, în Moldova, în Țara Românească, opresc procesul de diversificare și de dialectizare a graiului viu; acesta primește, prin cărți, o normă unitară în rostire și în scriere, căci, printr-un instinct fericit, traducătorii și scriitorii originali aleg ca model dialectul cel mai arhaic al românilor, cel vorbit în Țara Românească și într-o parte a Ardealului, întrucât la cel mai vechi din toate se puteau reduce, ca la un prototip, dialectele ce încercau a se forma pe atunci. Poate să fi fost un

„Un popor, oricare ar fi el, are dreptul a-și legii trebuințele și tranzacțiunile ce rezultă neapărat din acele trebuințe, reciprocitatea relațiilor sale: într-un cuvânt: legile unui popor, drepturile sale, nu pot purcede decât din el însuși; condițiunea de viață a unei legi, garanția stabilității (garanția legitimității n.n.) sale e ca ea să fie un rezultat, o expresiune fidelă a trebuințelor aceluși popor; legislațiunea trebuie pusă în aplicarea celei mai înaintate idei de drept, pusă în raport cu trebuințele poporului, astfel încât explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritul acestora. Industria trebuie să fie a națiunii aceleia și păzită de concurență iar purtătorul ei, comerțul, s-o schimbe pe aur, dar aurul, punga ce hrănește pe industriaș și îmbracă pe agricultor, trebuie, de asemenea, să fie în mâinile aceleiași națiuni. Științele, afară de ceea ce e domeniu public, trebuie să prezinte lucruri proprii națiunii, prin care ea să fi contribuit la luminarea și înaintarea omenirii; artele și literatura frumoasă (beletristica n.n.) trebuie să fie oglinzi de aur ale realității în care se mișcă poporul, o coardă nouă, originală, potrivită pentru binele cel mare al lumii”⁶.

„Peste noapte și prin surprindere”⁷, „am admis legiuri străine”⁸, „legi străine în toată puterea cuvântului, care substituie, pretutindenea și pururea, în locul noțiunilor nație, țară, român, noțiunea om, cetățean al universului, fie din Berber, Nigritania, China sau(;) Galiția?”⁹... „Ei, bine, nu le-am admis pentru român, cu interesele căruia nu se potriveau, ci pentru elemente economice cu care se potriveau și care știu a se folosi de dănsule. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care (din cauza căroră n.n.) planta autohtonă moare... Azi avem cele mai înaintate instituții liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franțuzești, consilii județene și comunale. Stăm mai bine pentru aceasta? Nu, de zece ori mai rău, căci instituțiile noi nu se potriveau (și nu se potrivesc n.n.) cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor

instinct de adevăr, poate c-a fost chiar cunoștința limbei latine care i-a îndemnat la aceasta. Alături de limba există, ca element de unitate, literatura populară, a cărei răspândire uniformă nu e de tăgăduit. Aceleași balade ce s-au cules în munții Moldovei sau ai Ardealului s-au aflat, în variante, în Dobrogea, încât se constată că amintitele piese de literatură populară aveau tendința de-a se răspândi la toți românii”. idem, *De câte ori «Românul» era în opoziție...*, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, Ed. cit., București, 1985, pag. 168

⁵ idem, *«Românul» a contractat năravul...*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 266

⁶ idem, *Ecuilibrul*, Federațiunea, 22 aprilie, 4 mai 1870, în Opere, vol. IX, pag. 93, 92

⁷ idem, *De câte ori «Românul» era în opoziție...*, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 168

⁸ idem, *Paralele economice*, Timpul, 13 decembrie 1877, în Opere, vol. X, Ed. cit., București, 1989, pag.

20

⁹ idem, *De ceea ce ne temem...*, Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 259

muncitoare de care dispunem, cu calitatea muncii noastre, încât trebuie să le sleim pe acestea pentru a întreține aparatul costisitor și netrebnic al statului modern”¹⁰.

„E într-adevăr ciudat (simptomatic n.n.) de-a vedea un popor eminent plugar ca al nostru și a cărui rațiune de-a fi este tocmai originea lui traco-romană, cum, din chiar senin și într-o singură noapte, erige teoria de *om și om* teorie absolută de stat și face din banul internațional și din posesiunea acestuia singura măsurătoare pentru a deosebi înrăurirea unui om de a celuilalt în viața statului. Nici [nu] e lesne de înțeles cum un popor de plugari, ba încă unul care s-a lăsat de păstorie de ieri-alaltăieri și s-a apucat de plug înainte de abia [cu] cincizeci de ani, putea să se creadă îndestul de bogat pentru a introduce, la el, forme de civilizație și instituții pe care țările apusene, bogate prin industrie și printr-o dezvoltare economică de sute de ani, abia le pot plăti. Cea mai superficială socoteală din lume ar dovedi, îndestul, că puterea productivă a nației românești n-a crescut, n-a putut să crească în raport cu groaza de cheltuieli pe care le-au impus formele de civilizație străină, introduse cu grămada în țara noastră... Înzecitu-s-au și însutitu-s-au oare averea românului și veniturile lui pentru a plăti instituțiile de o sută de ori mai scumpe? Desigur că nu. Clasele productive au dat îndărăt; proprietarii mari și țărani au sărăcit; industria de casă și meșteșugurile s-au stins cu desăvârșire – iar clasele improductive, proletarii condeului, cenușerii, oamenii ce încurcă două buchi pe hârtie și aspiră a deveni deputați și miniștri, advocații, s-au înmulțit cu asupră de măsură, dau tonul, conduc opinia publică, fericesc nația în fiecare zi, pe hârtie”¹¹.

„Astfel, statul român nu mai este un produs al geniului rasei române, ci un text franțuzesc aplicat asupra unui popor ce nu-l înțelege”¹² și nu-l va înțelege niciodată. „Peste tot aceeași idee: să dau străinilor ce-mi cer; cât pentru români, puțin îmi pasă!”¹³ „Constituția noastră, punând greutatea pe o clasă de mijloc, parte străină, parte neexistentă, a dat loc la o declasare generală din cele mai dezastruase”¹⁴. Nu mai există o altă deosebire între oameni, decât cea pe care o stabilește banul, oricum ar fi câștigat”¹⁵.

¹⁰ idem, *Paralele economice*, Timpul, 13 decembrie 1877, în *Opere*, vol. X, pag. 20

¹¹ idem, *Ieri domnul deputat Giani...*, Timpul, 22 februarie 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 193

¹² idem, *De câte ori «Românul» era în opoziție...*, Timpul, 14 august 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 168

¹³ idem, *Dar dulci, nobili și politicoși...*, Timpul, 23 mai 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 123

¹⁴ „Fiecare constituție, ca legea fundamentală a unui stat, are drept corelat o clasă mai cu samă, pe care se întemeiază. Corelatul constituțiilor statelor apusene este o clasă de mijloc, bogată, cultă, o clasă de patriciani, de fabricanți, industriași care văd în constituție mijlocul de a-și reprezenta interesele în mod adecvat cu însemnătatea lor. La noi, legea fundamentală

„Un sistem reprezentativ, întins ca o rețea asupra întregii țări, influențat însă, întotdeauna, în mod absolut, de guvernul central, și-a format în fiecare părțică organele sale, sub formă de consilii județene, consilii comunale, consilii de instrucțiune, consilii de sus și de jos, care nici nu știu ce să consilieze, nici nu au ce reprezenta (nici nu reprezintă n.n.) decât pe persoanele din care sunt compuse¹⁶¹⁷.

Astfel, „teoria de *om și om*, o teorie curat filantropică și un rezultat al compătimirii ce omul o are nu numai pentru semenul său, ci chiar pentru animale, devine o stupiditate erijându-se în teorie de stat, căci preface țara moștenită, apărută cu vărsare de sânge și cu privațiuni, într-o mlaștină pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte țări – introducând într-un stat eminemamente național un sistem de instituții cosmopolite”¹⁸.

Urmare aplicării ei vom „avea de-acum înainte dominația banului internațional, o domnie străină, impusă de străini; libertatea de muncă și tranzacțiuni; teoria de luptă pe picior *în aparență* egal, *în realitate* inegal. Și, în această luptă, nu învinge cine-i tare, nobil, sau eroid; învinge cel pentru care orice mijloc de câștig e bun, cel fără scrupul față de concetățenii săi, cel pentru care orice apărare a muncii e o piedică pe care va tinde a o răsturna, pe cale legiuită sau pe cale piezișă”¹⁹.

Urmare ei, „capitalul, care ar trebui să fie și să rămână ceea ce este prin natura lui, adică un rezultat al muncii și, totodată, un instrument al ei, e, adesea, ca posesiune individuală, rezultatul unor uneltiri vinovate, a exploatării publicului prin întreprinderi hazardate și fără trăinicie, a jocului de bursă, a minciunii. Elemente economice nesănătoase, uzurari și jucători la bursă, cavaleri de industrie și întreprinzători șarlatani, se urcă, cu

nu însemnează decât egalitatea pentru toți scribii de-a ajunge la funcțiile cele mai înalte ale statului”, idem, *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, Convorbiri literare, 1 august 1876, în Opere, vol. IX, pag. 173

¹⁵ idem, *Economia observă...*, Timpul, 10 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 237

¹⁶ În ele, „toate numirile în funcțiuni nu se fac după merit, ci după cum ordonă deputații - parlamentarii n.n. -, care, la rândul lor, atarnă de comitetele de politicieni de profesie, formate în fiecare centru de județ. Aceste comitete își împart toate în familie. Ele creează, din banii județelor, burse pentru copii «patrioților» trimiși în străinătate să numere pietrele de pe bulevarde, ele decid a se face drumuri județene pe unde «patrioții» au câte un petec de moșie, încât toată munca publică, fie sub forma de contribuție, fie sub cea de prestațiune, se scurge, direct ori indirect, în buzunarul unui «patriot»”, idem, *Abstracție făcând...*, Timpul, 20-21 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 14

¹⁷ idem, *De ceea ce ne temem...*, Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 259

¹⁸ idem, *Între multele neplăceri ale vieții...*, Timpul, 22 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 209

¹⁹ idem, *Trei zile de-a rândul...*, Timpul, 20 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 191, 192

repejune, în clasele superioare ale societății omenești, în locurile care, înainte, erau rezervate nașterii ilustre, averii seculare, inteligenței celei mai dezvoltate, caracterului celui mai drept și mai statornic...Peste tot credințele vechi mor, un materialism brutal le ia locul, cultura secolului, mână-n mână cu sărăcia claselor lucrătoare, amenință toată clădirea măreață a civilizației creștine. Shakespeare cedează bufoneriilor și dramelor de incest și adulteriu, cancanul alungă pe Beethoven, ideile mari asfințesc, zeii mor²⁰... „Mita e-n stare să pătrundă orișunde în țara aceasta, pentru mită capetele cele mai de sus ale administrației vând sângele și averea unei generații”²¹... „Oameni care au comis crime grave rămân somități, se plimbă pe strade, ocupă funcțiuni înalte, în loc de a-și petrece viața la pușcărie”²²... „Ne mulțumim dacă actele guvernanților de azi nu sunt de-a dreptul de înaltă trădare, abstracție făcând de toate celelalte defecte ale lor, precum mărginirea intelectuală, slăbiciunea de caracter, lipsa unui adevărat și autentic sentiment patriotic”²³... „Trădătorii devin oameni mari și respectați, bârfitorii de cafenele – literatori, ignoranții și proștii – administratori ai statului român”²⁴²⁵.

²⁰ idem, *Alaltăieri, luni dimineața...*, Timpul, 5 aprilie 1879, în Opere, vol. X, pag. 214

²¹ idem, *Domnul Simeon Mihălescu publică...*, Timpul, 18 aprilie 1879, în Opere, vol. X, pag. 223

²² idem, *«Românul» în ajunul alegerilor...*, Timpul, 3 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 229

²³ idem, *Nu încape în doială...*, Timpul, 8 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 291

²⁴ „*Favoarea și interesul electoral* singure prezidează la alegerea ampoloaiților statului, cu toate că cine nu știe că, integritatea, capacitatea, experiența, și probitatea factorilor însărcinați de-a aplica legile și regulamentele sunt condițiuni esențiale ale mersului regulat al unei bune administrații, a garanției drepturilor și apărării intereselor fiecăruia [dintre cetățeni], și, prin urmare, a bunului trai și liniștei publice? Dar, sub regimul actual, interesul personal, conveniențele de coterie, primează față de interesul general și binele public. Necesitatea de-a conserva o majoritate compactă și devotată în Adunări trece peste orice alte considerații. Pentru a dobândi glasurile deputațiilor trebuie exigentele - pretențiile n.n. - lor satisfăcute, se încredințează funcțiunile delicate de prefecți și subprefecți creaturilor deputațiilor - protejaților parlamentarilor n.n. -, care, sub numele - protecția n.n. - lor administrează districtele după plac și dispun, fără nici o responsabilitate, de interesele, de averea și de onoarea cetățenilor. Funcțiunile publice sunt, adesea, în mâinile unor oameni stricați, loviți de sentințe judecătorești; astfel *muncitorii de pământ* - sintagma, de fapt, îi desemnează pe toți truditarii n.n. - sunt supuși la vexațiuni, la acte arbitrare, adevărate cauze care [le] aduc mizeria. Justiția, subordonată politiciii, a devenit o ficțiune și nu mai există nici o garanție pentru cele mai prețioase interese ale societății”, idem, *Într-un lung articol...*, Timpul, 27 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 43

Spre exemplu: „Un om e implicat într-o mare afacere pe cât se poate de scandaloasă, care se denunță - care este dată în vileag n.n. -. Acest om este menținut în funcție; dirijază [el] însuși cercetările făcute contra sa; partidul

Și, întrucât, „se-înțelege [de la sine] că în judecarea diferitelor partide politice trebuie să deosebim pe cele sincere politice de cele pretinse sau pretextate politice”²⁶, suntem datori să spunem că, „partidele, la noi, nu sunt partide de principii, ci de interese personale”²⁷ – care, „păstrând numai coaja legilor și goala aparență, calcă făgăduielile făcute nației în ajunul alegerilor, fac tocmai contrariul de ceea ce au promis mandanților lor și trec, totuși, drept reprezentanți ai voinței legale și sincere a țării”²⁸... În cadrul lor, „organizarea nu înseamnă decât disciplina oarbă a unei societăți de exploatație sub comunii șefi de bandă. Cauza acestei organizări stricte²⁹ e interesul bănesc, nu comunitatea de idei, organizare egală cu aceea a partidei ilustre Mafia și Camorra, care miroase de departe a pușcărie”³⁰. Singura deosebire între ele „este foarte mică și e întemeiată pe o cultură individuală mai mult sau mai puțin îngrijită. Fiecare se reprezentează mai mult pe sine decât [pe] o clasă socială oarecare, și lucrul principal e forma, mai mult sau mai puțin corectă, în care cineva caută a face plauzibile așa-numitele sale principii”³¹.

„Cât despre aluatul protoplasmatic care formează, la noi, un stat în stat, așezat asupra instituțiilor și a poporului avem puține de adăos (de adăugat n.n.). Trăind din politică și prin politică, și neavând nici un alt soi de resurse materiale sau de putință de a-și câștiga existența, el e capabil de-a falsifica totul: și liste electorale, și alegeri, și forme parlamentare și idei economice, și știință, și literatură. De aceea, nu ne mirăm dacă vedem acest proteu al unui universalism incapabil și ambițios, îmbrăcând toate formele posibile: miniștri, financiari, întreprinzători de lucrări publice, deputați (parlamentari n.n.), administratori, membri la primărie, soldați, actori, totul în fine... Aluatul din care se frământă guvernarea noastră și acea categorie de ființe fără știință de carte și consistență de caracter, acei proletari ai condeiului, dintre care mulți abia știu scrie și citi, acei paraziti cărora nestabilitatea dezvoltării noastre interne, defectele instrucției publice și golurile

ține morțiș a-l reabilita, alegându-l în Senat. Aici el însuși denunță că există această scabroasă afacere, dar maturul corp trece la ordinea zilei, lăsând să recază colțul vălului ce se ridicase”, idem, *Am discutat cu nepărtinire...*, Timpul, 10 decembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 439

²⁵ idem, *Lucru de care trebuie...*, Timpul, 15 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 234

²⁶ idem, *Între variile acușări*, Timpul, 23 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 43

²⁷ idem, *Manuscrisul În genere toată societatea...*, în Opere, vol. IX, pag. 465

²⁸ idem, *N-ar fi greu de polemitat...*, Timpul, 23 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 38

²⁹ „ținute la un loc prin complicitate de fapte rele”, idem, *«Românul» promițându-ne programul nou...*, Timpul, 10 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 51

³⁰ idem, *Toți știu...*, Timpul, 27 aprilie 1879, în Opere, vol. X, pag. 227

³¹ idem, *Manuscrisul Înainte de câteva zile...*, în Opere, vol. IX, pag. 481

create în ramurile administrației publice, prin introducerea nesocotită a tuturor formelor civilizației străine, le-au dat existență și teren de înmulțire; aluatul e o populație flotantă a cărei patrie întâmplătoare e România, și care, repetând fraze cosmopolite din gazete străine, susține, cu o caracteristică lipsă de respect pentru tot ce e într-adevăr românesc, că aceste clișeuri stereotipe egalitare, liberschimbiste, liberale și umanitare, acest bagaj al literațiilor lucrativi de mână a treia, aceste sforăitoare nimicuri, sunt cultură națională sau civilizație adevărată³². „Acei ce compun grosul acestei armate de flibustieri politici sunt bugetofagii, cumularzii, gheșeftarii de toată mâna, care, în schimbul foloaselor lor individuale, dau conducătorilor lor o supunere mai mult decât oarbă. Acei ce conduc nu sunt decât străini, străini prin origine, prin moravuri, prin educație – interesele străinilor dar, și numai aceste interese, sunt dezideratul «patrioticului guvern» (persoanelor aflate la cârma țării n.n.)”³³ ... „Pretutindeni, în administrație, în finanțe, în universități, la Academie, în corpurile de *selfgovernment*, pe jețurile de miniștri, nu întâlnim, în mare majoritate, decât, iarăși și iarăși, acele fatale fizionomii nespecializate, aceeași protoplasmă de postulanți, de reputații uzurpate, care se grămădește înainte în toate și care tratează c-o egală suficiență toate ramurile administrației publice”³⁴. Și-aceasta, în timp ce „patru din cinci părți ale poporului nostru, nu iau parte la viața publică, ale cărei sarcini le poartă, însă, mai greu decât oricine altul”³⁵, iar „miile de funcții administrative și sutele de funcții judecătorești, sunt puse în mișcare într-un singur scop, pentru a le stoarce voturile”³⁶³⁷.

³² idem, *Am văzut cu înlesnire...*, Timpul, 24 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 31, 30

³³ idem, *Faceți interesele*, Timpul, 17 ianuarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 390

³⁴ idem, *E clar că un stat...*, Timpul, 12 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 400

³⁵ idem, *În numărul său de azi...*, Timpul, 20 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 75

³⁶ „Administrația, în mare și în mic, nu e decât o unealtă pentru falsificarea alegerilor”, idem, *De pe când se discută...*, Timpul, 10 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 242

„Se înțelege [de la sine] că fiecare alegător își are interesele sale materiale. Fiecare din aceste interese atârnă de un fir al mașinii administrative. De-o zice alegătorul *nu*, curentul electric al acesteia îl izbește în acel interes și-i ucide sămburele vital, de-o zice *da*, își poate vedea în liniște de treabă”, idem, *În numărul său de azi...*, Timpul, 20 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 75

„Abia o avere foarte întemeiată, care să nu poată atârna în nici un chip de iubirea sau ura administrației, îl poate face pe om capabil, în România, de-a se opune fațăș guvernului. Dar, acei care, într-un chip ori într-altul, caută să muncească pentru a se ține deasupra apei nu-și vor creaa, de bună voie, piedici zilnice intereselor lor, piedici personificate în subprefecți vicioși, maiori cocoșați de gardă civică, și alți monștri din regnul organic al celor ce n-au nimic de pierdut, ci totul de câștigat”. ibidem, pag. 75, 76

Mai mult, „statul dispune de atâtea funcții și favoruri, pe câți oameni sunt în țară care știu a scrie și citi”. (idem, *Apropiindu-se alegerile...*, Timpul, 6 ianuarie 1881, în

„La noi mizeria e produsă, în mod artificial, prin introducerea unei organizații și a unor legi străine, nepotrivite cu stadiul de dezvoltare economică a țării, organizație care costă prea scump și nu produce nimic”³⁸.

„Există două națiuni deosebite (distincte n.n.) în această țară: una stoarsă și sărăcită, de producători, alta îmbuibată, de miljocitori (spoliatori n.n.)³⁹40 ... „Averea se urcă (crește n.n.) numai în orașe și, chiar și aici, nu în populațiunea română, ci în cea străină”⁴¹. Nu se intervertesc factorii ecuațiunii sociale, ci devin cu

Opere, vol. XII, pag. 20); „Cu bugetul în mână, mai ales atunci când este augmentabil la infinit, ții majoritatea în mână și sistemul constituțional, sistemul controlului, se reduce la o iluzie copilărească”, idem, *Am văzut cu înlesnire...*, Timpul, 24 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 28

„Această stare de lucruri e prefăcută în sistem de organizare, de guvernământ. Pe de-o parte libertate, mare libertate, pentru ca cei nemulțumiți să poată răsturna cu ușurință orice guvern, pe de alta centralizare, extremă centralizare, care să facă a atârna miile și iarăși miile de izvoare ale bugetelor și averii publice de victoria, pretinsă politică, din centru”, idem, *Dacă polemica noastră...*, Timpul, 21 decembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 451

Așa se face că „administrația nu consistă în muncă, în servicii echivalente cu sumele bugetului, ci în precupețire de voturi”. (idem, *Apropiindu-se alegerile...*, Timpul, 6 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 20); „Cine oferă o leafă bună și un tain află oricând o armată numeroasă de mercenari politici, fie cauza lui cea mai nedreaptă din lume”, idem, *Locke, filosoful englez...*, Timpul, 6 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 132

Și, deși „nația, care nu numește nici funcționari, nici miniștri, și care nu-i în stare a-i controla și a-i trage la răspundere direct, își alege mandatarii pe care-i însărcinează cu această afacere importantă, sub presupunerea, *bona fide*, cumcă acești mandatarii formează într-adevăr un corp deosebit - distinct n.n. - de puterea executivă, aceștia se dovedesc a fi o companie de controlori cumpărați de către cei controlabili și înțelegându-se cu ei pe sub mână pentru a face treburi împreună; iar inconvenientul cel mare este că Adunările nu pot fi făcute răspunzătoare de voturile și de actele lor, și că nația, singurul lor judecător, nu e-n stare direct a face altceva decât a alege alți oameni, atunci când actele și voturile rele sunt consumate de mult”, idem, *Tot în numărul nostru din 20 decembrie...*, Timpul, 18 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 173

³⁷ idem, *În numărul său de azi...*, Timpul, 20 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 75

³⁸ idem, *Frații Nădejde...* Timpul, 18 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 212

³⁹ „Avem de-o parte rasa română, cu trecutul ei, identică în toate țările - ținuturile n.n. - pe care le locuiește, popor cinstit, inimos, capabil de adevăr și de patriotism. Avem apoi, deasupra acestui popor, o pătură superpusă, un fel de sediment de pungăși și cocote, răsărită din amestecul scursurilor orientale și a celor occidentale, incapabilă de adevăr și patriotism”, idem, *«Românul» a contractat năravul...*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

⁴⁰ idem, *Națiunea perindând acuzările...*, Timpul, 3 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 130

⁴¹ „Nu contestăm, de asemenea, că averile s-au înmulțit în România - numai că nu în mâinile românilor; nu contestăm că există multe palate și zidiri mari în orașele noastre - numai că nu ale indigenilor. Suma averilor e

totul alții. Avem a calcula astăzi cu factori care, înainte, în vechea noastră organizație lipseau cu totul, avem pe străin cu puterea strivitoare a capitalului bănesc, față cu românul care amenință a cădea în robia celui dintâi, a deveni o simplă unealtă pentru fructificarea capitalului lui⁴²⁴³....„Rasa *determinantă* a sortii acestei țări nu mai este cea românească, ci străinii româniizați - veneticii care-au obținut cetățenia română n.n. - de ieri-alaltăieri”⁴⁴, iar autoapărarea împotriva lor e „disproporționat de grea, de vreme ce acești oameni au sprijin pe străini, pârgھیile care-i ridică sunt așezate în afară, pe când înlăuntru n-avem decât poporul nostru propriu, scăzând numeric și fără o conștiință limpede de ceea ce trebuie să facă”⁴⁵.

„Poporul a pierdut de mult încrederea că lucrurile se pot schimba în bine și, cu acel fatalism al raselor nefericite, duce nepăsător greul unei vieți fără bucurie și fără tihnă”⁴⁶... „Cârciumile sunt localuri de îndobitocire și de prostituție sufletească”⁴⁷... Mai mult, „a fost natural ca, în urma acestei extenuațiuni de putere, multe rele endemice, și altele de caracter endemic, să se ivească și să decimeze populațiile. Astfel, rasa română⁴⁸ scade⁴⁹ și străinii sporesc. Numărul infirmilor la recrutație a crescut an de an, țara a fost bântuită de pelagră, de intoxicațiune palustră, de anghină, vărsat, toate astea în urma influenței pernicioase ce o exercită asupra sănătății mlaștinile, locuințele insalubre și neaerate, hrana neîndestulătoare și munca excesivă”⁵⁰, „sărăcia și urmările ei morale - adică asupra moralului precum și asupra moralei n.n. -, decăderea vieții de familie”⁵¹... „Populația autohtonă scade și sărăcește; cărți nu se citesc; pătura dominantă, superpusă rasei române, n-are nici sete de cunoștinți,

așa repărțită, încât prea puțin din ea e în mâini indigene”., idem, *Câteodată ne cuprinde...*, Timpul, 25 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 193

⁴² „În evul nostru mediu străinii de altă lege erau opriți de-a avea moșii, iar domnii expropriau cu bani din vistierie chiar pe străinii ortodocși”(idem, *Deși cestiunea Dunării...*, Timpul, 1 decembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 425), „pentru ca nu străinii să fie proprietari în țară”, idem, *Nenorocitele astea de țări...*, Timpul, 22 ianuarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 394

⁴³ idem, *Deși cestiunea Dunării...*, Timpul, 1 decembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 425

⁴⁴ idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie...*, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 121

⁴⁵ idem, *«Românul» a contractat năvălul...*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

⁴⁶ idem, *La propunerea noastră...*, Timpul, 31 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 104

⁴⁷ idem, *Camerele actuale de revizuire...*, Timpul, 17 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 301

⁴⁸ „însuși sămbrul naționalității”, idem, *Nu vom discuta cu «Românul» principii...*, Timpul, 8 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 163

⁴⁹ „în proporții înspăimântătoare”, ibidem

⁵⁰ idem, *Formă și fond*, Fântâna Blanduziei, 11 decembrie 1888, în Opere, vol. XIII, pag. 331

⁵¹ idem, *Nu vom discuta cu «Românul» principii...*, Timpul, 8 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 163

nici capacitate de a pricepe adevărul. Dacă acest sediment învață, o face de silă, gonind după o funcție. Încolo leagă cartea de gard. Și, pentru a avea o funcție, trebuie să fii înrudit cu ei”⁵². „Statul a devenit, din partea unei societăți de exploatare, obiectul unei spoliațiuni continue și acești oameni nu urcă scările ierarhiei sociale prin muncă și merit, ci prin abuzul culpabil al puterii politice, câștigate prin frustrarea statului cu sume însemnate. Acești dezmoșteniți, departe de-a-și câștiga o moștenire proprie pe Pământ pe singura cale a muncii onorabile, fură moștenirea altora, alterează mersul natural al societății, se substituie, prin viclesug și apucături, meritului adevărat al muncii adevărate, sunt o reeditare, în formă politică, a hoților de codru, instituind codri guvernamentali și parlamentari”⁵³. „Clasa de mijloc a devenit un adevărat proletariat de postulanți care primejduiește existența țării; și în care guvernele străine, care au interese în Orient, vor găsi, totdeauna, un manipol gata de a se pune la dispoziția lor”⁵⁴.

„Față c-o asemenea priveliște, în care virtutea se consideră, de unii, ca o nerozie, se taxează, de alții, ca o crimă, în care inteligența și știința, privite ca lucruri de prisos, sunt expuse invidiei nulității și batjocurii caracterelor ușoare, în care cumiinție se numește arta de-a parveni sau de-a trăi, fără compensație, din munca altora, spiritul cel mai onest ajunge la momentul fatal, de cumpănă, în care înclină a crede că, în asemenea vreme și-n așa generație, însușirile *rele* ale oamenilor sunt titluri de recomandație”⁵⁵. Astfel, „trădătorul numindu-se geniu, plagiatorul erou, pungașul mare financiar, panglicarul om politic, cămătarul negustor, speculantul de idei om cu principii și speculanta de sineși femeie onestă, judecata poporului nostru s-a falsificat din ce în ce și, la formarea sferelor sale ideale, el a pierdut pretutindenea punctul de plecare sănătos”⁵⁶, „că fiecărui drept îi coresponde o datorie”⁵⁷ și că „secretul vieții lungi a unui stat este păstrarea ierarhiei meritului”⁵⁸. „Acela ce cutează a se revolta față cu această stare de lucruri, acela care îndrăznește să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că «progresul» nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure și să facă o luptă supremă pentru mântuirea acestei țări este denunțat (prezentat n.n.) *opinie publice* de către negustorii de

⁵² idem, *Urmând discuțiunea...*, Timpul, 30 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 269

⁵³ idem, *Ni se pare că vorbim...*, Timpul, 17 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 172

⁵⁴ idem, *Nu încurajăm fanteziile politice...*, Timpul, 26 octombrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 382

⁵⁵ idem, *Dacă polemica noastră...*, Timpul, 21 decembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 451

⁵⁶ idem, *Dacă vorbim de adunătura...*, Timpul, 26 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 304

⁵⁷ idem, *Ziarul «Presă» în revista sa...*, Timpul, 20 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 86

⁵⁸ idem, *Ni se pare că vorbim...*, Timpul, 17 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 172

principii liberal-umanitare ca barbar, ca antinațional, ca reacționar”⁵⁹.

„Răul esențial care amenință vitalitatea poporului nostru este demagogia”⁶⁰, căci „demagogii neștiind nimic, neavând nimic, vor să se ridice deasupra tuturor și să trăiască din obolul nemeritat al săracului. Ei se întemeiază pe nevoile – din nefericire veșnice – și pe lesnea crezare a mulțimii; și, fiindcă, în genere, sunt înzestrați în loc de minte cu vicleșug numai, stăpânirea lor înseamnă domnia brutalității, a viciilor și a ușurinței”⁶¹...„Meșteșugul absolutismului demagogic constă în regula(;) de a păstra aparențele, dar de-a călca cuprinsul, de-a păzi litera, dar de-a ocoli spiritul Constituției”⁶²... „De câte ori vom deschide istoria, vom vedea că statele scad și mor prin demagogie, sau prin despotism”⁶³”⁶⁴...„În teorie nimic mai frumos decât sufrajul universal, dar, în practică, nu este decât opresiunea mulțimei, a ignoranței, a pasiunilor măgulite și lingușite de demagogi. Când știe cineva că toată civilizația și cultura omenească e neapărat (e, din păcate, n.n.) mărginită la cercurile acelea care au îndestul timp și destulă neatârnavare pentru a le învăța și pricepe, când știe că nimicind capul unui învățat⁶⁵ ai nimicit învățătura lui, care era poate rezultatul unei dezvoltări de sute de ani⁶⁶, când știe apoi că nulitatea demagogică nu suferă nici un merit adevărat lângă sine și că, ea și cu semenii ei, voiește a fi tot, atunci vede lesne că radicalismul și demagogia, sub scutul sufrajului universal și al principiilor liberale – de care știu a se servi cu mare succes, mulțumită credulității maselor și slăbiciunii sau sentimentalismului oamenilor luminați – demagogii conduc lumea

⁵⁹ idem, *Cu cât trec una după alta zilele...*, Timpul, 23 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 276

⁶⁰ idem, *Pseudo-Românul ne cere...*, Timpul, 16 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 119

⁶¹ idem, *Credem că destul am vorbit...*, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 169

⁶² idem, *Manuscrisul Deci, traducând această comparație...*, în Opere, vol. XI, pag. 463

⁶³ „Nu există în adevăr decât două forme ale tiraniei și ale decadenței unui stat omenesc: despotismul și demagogia. Și despotismul egalizează pe oameni, supunându-i unuia singur, lăsând să se degenereze cele mai nobile facultăți ale lor, patimile bune și inteligența; precum și demagogia are același fatal efect, prin indiferentismul care-l inspiră naturilor deschise și mari, văzând în față-le biruința constantă a mediocrității și a șiretlicului”... idem, *Discuția iscată...*, Timpul, 14 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 32

⁶⁴ idem, *A discuta cu ignoranța...*, Timpul, 26 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 150

⁶⁵ spre exemplu împiedicându-l, permanent, pe acesta din urmă, prin obstrucțiuni legislative, economice, sociale etc., să-și câștige, din muncă cinstită și prestată în domeniul competenței sale cultural-științifice, un trai zilnic măcar decent; și supunându-l astfel la tot cortegiul de prejudecii psiho-fizice care decurg din înfometare și din umilință (n.n.)

⁶⁶ rodul transmiterii și îmbogățirii intergenerații a zestrei cognitiv-axiologice (n.n.)

la distrugerea civilizațiunii, la haos⁶⁷... „Cum se-aseamănă demagogia pretutindenea! Pe când statele liberale (statele netotalitare n.n.) în care nu domnește plătitudinea uliței se diversifică după geniul lor național, după instinctele înăscute, ajungând, pe rând, unul la glorie militară, altul la înflorire în științe și arte, un al treilea la dominațiunea mărilor prin comerț și industrie; demagogia, stearpă ca idee, improductivă, lipsită de simț istoric, amenință a aduce, până și statele cele mai fericite prin inteligența și iubirea de muncă a poporului lor, la o plătitudine, la o vânătoare de posturi, o meschinărie personală care ascunde în sine decadența și descompunerea⁶⁸.

„Ești «patriot» de meserie, postulant, consumi numai, te bucuri de partea cu soare a vieții, adăpostit de eterna lesniciune de a îmbăta o nație, parte incultă, parte pe jumătate cultă, cu vorbe late și cu apă rece⁶⁹... „Din momentul în care luptele de partid au degenerat în România în lupta pentru existența zilnică, din momentul în care mii de interese private sunt legate de finanțe sau de căderea unui partid, nu mai poate fi vorba de neatârănarea politică a diferitelor grupuri care-și dispută puterea statului. Din momentul în care interesul material de-a ajunge la putere precumpănește, o spunem cu părere de rău: lupta egală (votul universal n.n.), în țară și în Parlament, nu mai e decât manipulum unor ambiții personale, al unor apetituri, pe cât de nesățioase, pe atât de vrednice de condamnat⁷⁰... „Sistemul demagogic, care din politică face o speculă, din sufragiul claselor amăgite o scară de înaintare în economia, nu politică, ci privată, a membrilor societății de exploatație⁷¹, „mănâncă venitul țării, mănâncă pe datorie pâinea a trei generațiuni viitoare, căci tot luxul ce-l face azi, mâine va fi mizerie. Deficit lângă deficit, împrumut lângă împrumut, datorie lângă datorie, până ce finanțele României nu vor fi, curând, decât, o gaură mare⁷². Iar „poporul, mânat la alegeri de baioneta civico-electorală, suportă plebea aceasta, fără a pricepe. Încurcat în paragrafi și articoli traduși din franțuzește, nemiştiind a distinge alb de negru și adevăr de minciună, cu mintea uimită de fraze fără cuprins, de un întreg lexicon de termeni care n-au nici o realitate îndărătul lor, e pe punctul de a-și pierde până și limba și

⁶⁷ Mihai Eminescu, *Credem că destul am vorbit...*, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 169, 170

⁶⁸ idem, *Politica de stat și politica de partid*, Timpul, 14 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 297, 298

⁶⁹ idem, *The Times și Timpul, iată tema...*, Timpul, 20 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 178

⁷⁰ idem, *Ni se anunță din Viena...*, Timpul, 19 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 337

⁷¹ idem, *«Românul», după ce parafrazează...*, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 349

⁷² idem, *Manuscrisul Articoli nepoliticoși. Proză politică – Proză limbistică*, în Opere, vol. IX, pag. 448

bunul simț, vestit odinioară⁷³... „Toate puterile sufletești ale generațiunii sunt absorbite de lupte de partide și, la rândul lor, toate partidele nu sunt decât de ampoliați, după *chiverniseală* (*foloase necuvenite* n.n.) e deviza tuturor partidelor, a tuturor purtătorilor de stindard cum s-ar zice – căci, la urma urmelor, fiecare e în stare să moară pentru stindard și pentru...chiverniseală⁷⁴...Căci, „poate să fie un partid demagogic altceva decât exploatatorul intereselor publice? Mulțimea asta de oameni fără învățatură, care și-a făcut din politică o speculă, poate ea să trateze negoțul ei cu fraze, altfel decât oricare preocupet?”⁷⁵

„Pentru cel ce înțelege, un fânțar sună ca o trâmbiță, iar pentru cel ce nu înțelege, tobele și surlele sunt în zadar; și, în orice caz, lumina nu se aprinde decât pentru cei ce văd, nu pentru orbi”⁷⁶... „Trebuie ca, cu toții, să ne dăm seama de cauzele ce turbură societatea, de elementele ce împiedică redobândirea echilibrului pierdut, și să le combatem cu curaj și stăruință: Dintr-un principiu tutelar, principiul egalității înaintea legii, s-a făcut o armă de război între clase; toate condițiunile sociale s-au surpat și s-au amestecat într-un fel de promiscuitate; spiritul public a luat o direcțiune foarte periculoasă; tradițiunile țării s-au uitat cu totul; o clasă nouă, guvernantă, s-a ridicat, fără tradițiuni și fără autoritate, încât țara cea mare, temeiul și baza naționalității noastre, nu-și găsește conștiința raporturilor politice cu cei ce o guvernează; drepturile politice au devenit un instrument de ambițiune, de îndestulare a intereselor particulare; în locul sentimentului public dezinteresat avem pasiuni politice, în loc de opiniuni avem rivalități de ambiții; toleranța pentru toate interesele cele mai vulgare și cele mai de jos este morala ce distinge astăzi lumea politică de la noi”⁷⁷; „atât trebuințele statului cât și ale particularilor - ale plebei de sus cum zicem noi - sunt cu mult mai mari decât veniturile lor; balanța comercială - fără importanță pentru o țară industrială, dar importantă pentru una agricolă - ne este defavorabilă”⁷⁸.

„Tineretea unei rase nu atârână de secolii pe care i-a trăit pe Pământ. Orice popor care n-a ajuns, încă, la o deplină dezvoltare, care n-a trecut încă prin corupția și mizeriile ce le aduce cu sine o civilizație înaltă, dar în decadență, e un popor tânăr. La popoarele tinere se va constata un fel de identitate

⁷³ idem, *Cu timpul au început a se recunoaște...*, Timpul, 11 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 366

⁷⁴ idem, *Manuscrisul Articoli nepoliticoși. Proză politică – Proză limbistică*, în Opere, vol. IX, pag. 448

⁷⁵ idem, *Fără a avea darul...*, Timpul, 10 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 203

⁷⁶ idem, *Ieri s-a citit...*, Timpul, 24 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 210

⁷⁷ idem, *Patologia societății noastre*, Timpul, 4 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 15

⁷⁸ idem, *Privind la politica noastră...*, Timpul, 15 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 248

organică: craniile sunt cu totul asemănătoare în privința formațiunii și mărimii, statura este cam aceeași, precum un stejar nu este decât reproducțiunea unui alt stejar. Din această asemănare de formațiune rezultă o mare asemănare de aptitudini și înclinări, care se manifestă în caracterul unitar al naționalității. Din asemănarea de aptitudini rezultă o extremă putere și energie vitală a colectivității. În acest stadiu de dezvoltare, al nediversificării, omul face atât de mult parte din totalitate, încât nu el, ci abia totalitatea formează un singur individ. O încrucișare cu o altă rasă, asemenea tânără, dă un rezultat nou, în care aptitudinile amundurora se împreună într-o formă nouă, vitală. Amestecul, însă, dintre o rasă îmbătrânită și una tânără dă aceleași rezultate pe care le dă căsătoria între moșnegi și femei tinere: copii închirciți, mărginiți, predispuși spre morbiditate. Iar ceea ce este fizic adevărat e [și] intelectual și moralicește adevărat. Spiritele sunt morbide: de-acolo substituția a orică activitate intelectuală adevărată prin viclenie, tertip și minciună⁷⁹.

„Elemente străine, îmbătrânite și sterpe, s-au amestecat în poporul nostru și joacă comedia patriotismului și a naționalismului. Neavând tradiții, patrie hotărâtă ori naționalitate hotărâtă, au pus, totuși, mâna pe statul român. Conștiința că ele sunt deosebite de neamul românesc nu le-a dispărut încă – ele se privesc ca o oaste biruitoare într-o țară vrăjmașe. De-aceia nu-i de mirare că întreaga noastră dezvoltare mai nouă, n-a avut în vedere conservarea naționalității, ci realizarea unei serii de idei liberale și egalitare cosmopolite. A fost o finețe extraordinară de-a debita esența cosmopolitismului sub forma naționalității⁸⁰ și de-a face să treacă toate elementele sănătoase și istorice ale trecutului sub acest jug caudin⁸¹. Odată egalitarismul cosmopolit introdus în

⁷⁹ idem, *Nu ne îndoim că distingerea...*, Timpul, 1 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 272, 273

⁸⁰ Spre pildă prin manipularea abilă a simțământului de fraternitate: „Toate capetele unor rase degenerate care s-au îngrămădit în orașele României, toți microcefalii și toate stărpiturile, apar sub formă de reputații uzurpate; toată această plebe s-a constituit în stăpâna pământului românesc. Libertate, Egalitate, Fraternitate! Ce e mai frumos (mai profitabil pentru ea n.n.) în lume decât ca tot ce se scurge în România ca într-o mlaștină să fie liber ca noi, egal cu noi, frate cu noi (adică să beneficieze de vigilența complet adormită, precum și de toleranța maximă a celor pe care îi spoliază; ba poate chiar și de *colaborarea* lor... n.n.)?” idem, *Adevărul doare...*, Timpul, 14 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 404, 405

⁸¹ „Cine va face lista funcționarilor, mai cu seamă înalți, a pensionarilor, a deputaților, a arendașilor bunurilor publice și [a celor] private, c-un cuvânt a tot ce reprezintă circulațiunea și reglementarea vieții generale a țării, va observa, cu înlesnire, că frânele stăpânirii reale a[u] scăpat din mâna elementului autohton și istoric, și-a[u] încăput pe mâini străine”. idem, *«Românul» a contractat nărvul...*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

legile politice ale țării, orice patriot improvizat și de proveniență îndoiasă a voit [și a putut] să stea alături (să aibă aceleași drepturi n.n.) cu aceia pe care trecutul lor îi lega, cu sute de rădăcini, de țară și popor. Dar acești oameni noi, acești «patrioți», căutau numai foloasele influenței politice, nu datorile. Din cauza acestor elemente, care formează plebea de sus, elementele autohtone ale țării dau repede îndărăt în privire morală și în privire materială⁸²... „Străini superpuși *fără nici un cuvânt* (superpuși *ilegitim* n.n.) nației românești, o exploatează cu neomenie, ca orice străin fără păs de țară și popor⁸³, de-„am ajuns, într-adevăr, în această Americă dunăreană, ca tocmai românii să fie tratați ca străini, să se simtă străini în țara lor proprie⁸⁴... „Acest spectacol al exclusivei (al integralei n.n.) stăpâniri a unei rase și decăzute și abia imigrate asupra unui popor istoric și autohton e o adevărată anomalie, căreia poporul istoric ar trebui să-i puie capăt, dacă ține la demnitatea și la onoarea lui⁸⁵... „Nu e indiferent ce elemente determină soarta unui popor. Predispoziții și aptitudini moștenite, virtuți și slăbiciuni moștenite, calități sau defecte intelectuale și morale, dau domniei unui element etnic alt caracter decât domniei altui element. Demagogia la noi însemnează ura înrădăcinată a veneticului fără tradiții, fără patrie, fără trecut, în contra celor ce au o tradiție hotărâtă, un trecut hotărât⁸⁶.

„A fi bun român nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special, ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ (România n.n.), care este moștenirea, în exclusivitate și istorică, a neamului românesc. Acesta este un lucru care se înțelege de la sine⁸⁷.

„Ceea ce voiesc românii să aibă e libertatea spiritului și conștiinței lor în deplinul înțeles al cuvântului. Și fiindcă spirit și limbă sunt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea, se vede ușor că românul se vrea pe sine, își vrea naționalitatea, dar o vrea pe deplin⁸⁸.

„Nu voim să trăim într-un stat poliglot, unde așa-numita *patrie* e deasupra naționalității. Amundouă nu sunt decât două cuvinte pentru aceeași noțiune, și iubirea de patrie e una cu iubirea naționalității. Singura rațiune de a fi a acestui stat, pentru

⁸² idem, *Ziarele franceze...*, Timpul, 22 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 109

⁸³ idem, *Adevărul că în decursul...*, Timpul, 9 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 284

⁸⁴ idem, *Adevărul doare...*, Timpul, 14 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 404

⁸⁵ idem, *Adevărul că în decursul...*, Timpul, 9 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 284

⁸⁶ idem, *Urmând discuțiunea...*, Timpul, 30 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 269

⁸⁷ idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie...*, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 121

⁸⁸ idem, *Se vorbește că în Consiliul...*, Curierul de Iași, 17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 252

noi, este naționalitatea lui românească. Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de-a fi românesc, atunci o spunem drept că ne e cumplit de indiferentă soarta pământului lui”⁸⁹.

„Nu oprim pe nimenea nici de a fi, nici de a se simți român⁹⁰. „Ceea ce contestăm, însă, e posibilitatea multora dintre aceștia de a deveni români, deocamdată. Aceasta e opera secolelor. Până ce însă vor fi cum sunt: până ce vor avea instincte de pungășie și cocoterie nu merită a determina viața publică a unui popor istoric. Să se moralizeze mai întâi, să-nvețe carte, să-nvețe a iubi adevărul pentru el însuși și munca pentru ea însăși, să devie sinceri, onești, cum e neamul românesc, să piarză tertipurile, viclenia și istericalele fanariote, și-atunci vor putea fi români adevărați. Pân-atunci ne e scârbă de ei, ne e rușine c-au uzurpat numele etnic al rasei noastre, a unei rase oneste și iubitoare de adevăr, care-a putut fi amăgită, un moment, de asemenea panglicari, căci și omul cel mai cuminte poate fi amăgit o dată”⁹¹.

„Voim și sperăm o reacție socială și economică determinată de rămășițele puterilor vii ale poporului, care, dacă nu e preursit să piară, trebuie să-și vină în fire și să vadă unde l-a dus direcția liberală. Prin *reacție* nu înțelegem o întoarcere la un sistem feudal, ce nici n-a existat cândva în țara noastră, ci o mișcare de îndreptare a vieții noastre publice, o mișcare al cărei punct de vedere să fie ideea de stat și de naționalitate, sacrificare până astăzi, sistematic, principiilor abstracte de liberalism american și de umanitarism cosmopolit. O asemenea mișcare ar pune stavile speculei de principii liberale și umanitare, ar descărca bugetul statului de cifrele enorme ale sinecurilor «patriotice» și ar condamna, astfel, pe mulți «patrioți» subliniați (marcanți n.n.) la o muncă onestă dar grea; ar apăra treptele înalte ale vieții publice de năvala nulităților netrebnice și triviale, garantând meritului adevărat vaza ce i se cuvine; ar tinde la restabilirea respectului și autorității și ar da, astfel, guvernului mijloacele, și morale și economice, pentru a cârmui bine dezvoltarea normală a puterilor acestui popor. Nu e dar vorba de reacțiune prin răsturnare”⁹², ci

⁸⁹ idem, *Dacă în timpul guvernului conservatorilor...*, Timpul, 31 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 275

⁹⁰ De altfel, „nu toți cei care au trecut la noi sub numele de fanarioți sunt într-adevăr fanarioți. Din contra, foarte numeroase elemente s-au asimilat cu totul, și doar imigrațiunea cea mai proaspătă, de pe la 1820-1830 încoace, prezintă inconvenientele neasimilării ori a neputinței de a se asimila”. idem, *Nu ne îndoiim că distingerea...*, Timpul, 1 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 273

⁹¹ idem, *Teoria noastră...*, Timpul, 17, 18 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 296

⁹² deși, „totul - mixul pârghiilor de spoliere n.n. - trebuie smuls din mâna acelor oameni care au o înnăscută incapacitate de-a pricepe adevărul și sunt lipsiți de patriotism, trebuie *dacizat*, nația românească n-are de gând să instituie, pentru reglarea acestui soi de stăpânitori, Ordinul Sfintei

prin înlăturarea elementelor bolnave și străine din viața noastră publică de către elementele sănătoase coalizate”⁹³.

„Mizeria materială și morală a populației, destrăbălarea administrației, risipa banului public, cumulul, corupția electorală, toate acestea n-au a face, la drept vorbind, cu cutări sau cutări principii de guvernământ. Oricare ar fi guvernul și oricare vederile sale supreme, corupția și malonestitatea trebuie să lipsească din viața publică; oricare ar fi, pe de altă parte, religia politică a unui guvern, ea nu-i dă drept de-a se servi de nulități venale, de oameni de nimic, pentru a governa”⁹⁴.

„Administrațiunea unei țări formează un tot nedivizibil; diferitele ei ramure fac parte din aceeași sistemă și sunt neapărate una alteia, tocmai după cum o bucată a unei mașine este neapărată fiecăreia dintre celelate și mecanismului întreg. Când o bucată a mecanismului merge rău, toată sistema din care face parte suferă”⁹⁵... „A administra înseamnă a privi bunăstarea populațiunii ca pe un lucru încredințat înțelepciunii și vegherii tale. Să gândești pentru cel ce nu gândește, să pui în cumpănă dările, să le deschizi oamenilor ochii”⁹⁶.

„Sperăm că Providența ne va scuti de-a revedea, în viitoarele Adunări, o seamă măcar din acele fizionomii a căror pecete e o neștearsă, înrădăcinată banalitate; sperăm că alegătorii își vor fi deschis ochii și nu vor mai trimite în Adunări naturi despre care nimeni în lume nu poate ști cu ce trăiesc de pe o zi pe alta, nici palavragii care pierd vremea Adunărilor cu discursuri nesărate, dezgustătoare prin lipsa lor de cel mai comun bun simț”⁹⁷... „Trebuie odată ca poporul românesc să-nțeleagă cum că, totdeauna, omul ce are ceva, omul care are ce pierde, fie nume istoric, fie avere (muncită, în mod cinstit, de către el însuși n.n.), fie razimul moral al unei mari inteligențe sau a unei mari culturi, numai acela cumpănește [drept] când face legi, judecă cu precauțiune (cu nepărtinire n.n.) și nu are interes de a sta neapărat la putere, numai și numai pentru a se hrăni din buget”⁹⁸.

„Natura poporului, instinctele și înclinările lui moștenite, geniul lui, care adesea, neconștiut, urmărește o idee pe când țese la războiul vremii, aceste să fie determinante în viața unui stat, nu

Cânepe”., idem, «Românul» a contractat năravul..., Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 267

⁹³ idem, *De când cu începerea...*, Timpul, 19 septembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 319

⁹⁴ idem, *Observăm că unirea...*, Timpul, 9 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 238

⁹⁵ idem, *La noi ca la nimenea...*, Timpul, 12 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 111

⁹⁶ idem, *Ilustrații administrative...*, Timpul, 18 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 26

⁹⁷ idem, *Ieri s-a citit...*, Timpul, 24 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 211

⁹⁸ idem, *Nu suntem dispuși a reveni...*, Timpul, 30 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 129

maimuțarea legilor și obiceielor străine”⁹⁹... „Legile(;) ar trebui să fie, dacă nu codificarea datinei juridice, cel puțin dictate și născute din necesități reale, imperios cerute de spiritul de echitate al poporului; nu reforme introduse în mod clandestin, necerute de nimenea sau vulgarizate ca o marfă nouă sau ca un nou spectacol(;)”¹⁰⁰.

„Toate dispozițiile câte ating viața juridică și economică a nației trebuie să rezulte, înainte de toate, din suprema lege a conservării naționalității, cu orice mijloc și pe orice cale, chiar dacă mijlocul și calea n-ar fi conforme cu civilizația și umanitarismul care azi formează masca și pretextul cu care Apusul se luptă cu toate civilizațiile rămase îndărăt sau eterogene”¹⁰¹.

„Înmulțirea claselor consumatoare și scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o organizare bună trebuie să găsească remedii”¹⁰²... „Prin legi practice trebuie să [li] se creeze oamenilor condițiile unei munci cu spor și putere de înflorire”¹⁰³.

„Avem nevoie, mai întâi de toate, de-a ură (de-a combate n.n.) neadevărul, ignoranța lustruită, cupiditatea demagogilor, suficiența nulităților”¹⁰⁴, căci „e clar că un stat care cheltuiește pentru pretinse necesități politice mai mult decât poate suporta producția poporului va ajunge, pas cu pas, la sărăcie, pospăită cu vorbe, dar din ce în ce mai simțitoare prin trebuințele miilor de indivizi pe care un sistem fals i-a ridicat, prefăcându-i în exploatare ai averii publice”¹⁰⁵; precum și că „sărăcia e un izvor de rele fizice și morale, care, la rândul lor, sunt cauze ale decadenței economice”¹⁰⁶.

Iar întrucât, „nicicând, un sistem de guvernământ demagogic, bazat pe instinctele rele ale unei plebe de parveniți, de dorința lor de câștig, de alergarea lor după funcții și onoruri, pe excluderea meritului, nu se va putea împăca cu sistemul contrariu, al unei organizări bazate pe armonia intereselor claselor pozitive ale societății, pe înaintarea lină, dar sigură, a meritului, pe dezvoltarea normală și gradată”¹⁰⁷: „dorim să avem un guvern serios și o Cameră serioasă, oricare ar fi elementele din care ar fi

⁹⁹ idem, *Ceea ce dă guvernului...*, Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 87

¹⁰⁰ ibidem

¹⁰¹ idem, *De ceea ce ne temem...*, Timpul, 27 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 259

¹⁰² idem, *După cum se poate prevedea...*, Timpul, 2 octombrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 323

¹⁰³ ibidem

¹⁰⁴ idem, *«Românul» după ce parafrazează...*, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 349

¹⁰⁵ idem, *E clar că un stat...*, Timpul, 12 noiembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 400

¹⁰⁶ idem, *Două monografii...*, Timpul, 5 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 325

¹⁰⁷ idem, *Ar fi bine dacă în polemică...*, Timpul, 16 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 333

compuse¹⁰⁸... „Pentru înaintarea în viața politică să se ceară sau o mare inteligență sau un mare caracter”¹⁰⁹, „căci putrejuena moravurilor private, produsă prin declasarea generală, își are reversul în putrejuena și libertinajul moravurilor publice; și într-o țară de oameni declasați, moralizește căzuți, statul nu poate fi decât icoana lor: el nu va fi un sanctuar, ci un lenociniu”¹¹⁰.

„Ceea ce se pretinde, de la o profesie de credințe politice (de la cei care fac politică militantă n.n) este, desigur, cu precădere, ca ea să corespundă cu simțămintele și aspirațiile politice ale țării și să fie adaptată instituțiilor ei. Căci, un principiu absolut, netăgăduit de nici un om cu bun simț, este că o stare de lucruri rezultă în mod strict cauzal dintr-o altă stare de lucruri premergătoare și, fiindcă atât în lumea fizică, cât și în cea morală, *întâmplarea* nu este nimic altceva decât o legătură cauzală nedescoperită încă, tot astfel, aspirațiunile și sentimentele sunt rezultatul neînălăturat al unei dezvoltări anterioare a spiritului public, dezvoltare ce nu se poate nici tăgădui, nici înlătura”¹¹¹... „Pentru a conduce un popor și economia lui, trebuie o judecată sănătoasă, cunoașterea dreptei proporții între mijloacele întrebuințate și scopul dorit; și, oricare ar fi scopurile urmărite de *clasa cultă* (de clasa conducătoare în stat n.n.) a unui (a oricărui n.n.) popor, ele sunt rele și de nimic dacă nu echivalează (dacă nu sunt cel puțin echivalente n.n.) cu sacrificiile aduse pentru realizarea lor”¹¹².

„Nici s-a născut omul acela, nici se va naște vreodată, care să afle un sistem de guvernământ absolut (completamente n.n.) bun, în stare să mulțumească pe toată lumea. Precum fiecare om are umbra sa și defectele inerente calităților sale, tot astfel, fiecăruia sistem politic are defectele acelea care sunt în mod fatal legate de calitățile sale. Arta omului de stat constă în aptitudinea de-a alege, într-o stare de lucruri dată, sistemul cel mai suportabil din toate, care să asigure un progres de-o jumătate de secol, sau de un secol (să-și cristalizeze programe de guvernare realiste și, totodată, pe termen lung n.n.)”¹¹³. Pentru a i se facilita îndeplinirea acestei misiuni, „ideal ar fi ca guvernul din țară să se urce și (dacă își îndeplinește insuficient de riguros datoria n.n.) să cază prin opinia publică din țară, fără amestecul elementului de fermentație străin”¹¹⁴.

Deși bugetul trebuie degrevat, cât mai mult, de povara susținerii aparatului funcționăresc hipertrofiat, „avem opinia că, la

¹⁰⁸ idem, *În zadar ar încerca cineva...*, Timpul, 30 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 183

¹⁰⁹ idem, *Și iarăși bat la poartă...*, Timpul, 12 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 135

¹¹⁰ idem, *«Românul» în numărul său...*, Timpul, 21 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 193

¹¹¹ idem, *Un nou program?*..., Timpul, 17 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 17

¹¹² idem, *Bătrânii noștri erau practici...*, Curierul de Iași, 4 iulie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 146

¹¹³ idem, *Cum cad ministerele...*, Timpul, 22 octombrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 377

¹¹⁴ idem, *Nu încurajăm fanteziile politice...*, Timpul, 26 octombrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 382

prima vedere și pe dibuite e greu, de nu chiar imposibil, a deosebi sinecurile de posturile care îndeplinesc un serviciu real. Iluzia că cutări posturi ar fi de prisos se naște din împrejurarea că oamenii însărcinați cu ele nu pricep nimic din ceea ce au să facă... Oare dacă subprefecții ar ști a administra, ar fi ei de prisos? Căci administrația cere cunoștințe speciale de economie națională, finanțe și statistică, pe lângă cunoștința legilor țării. Dar un subprefect care nu știe importanța unei date statistice: nu știe să distingă o dare comunală ruinătoare de una productivă, nici o șosea de utilitate secundară de una de absolută trebuință – un subprefect care irosește în lucruri de prisos puterile vii ale poporului e de-a dreptul stricăcios”¹¹⁵.

„La comună și la județ n-ar trebui să fie vorba de alegeri cu caracter politic. Din amestecul spiritului politic în aceste alegeri¹¹⁶, unde cestiunea nu-i decât de o bună administrație și gospodărire, rezultă că atâtea conștiințe problematice, atâtea persoane ușurele și incapabile sunt chemate a administra interese de milioane, a face și a întrebuința împrumuturi pe scoteala contribuabililor, sporindu-le neconținut sarcinile deja destul de grele, și a nu da acestor contribuabili, în schimbul sarcinilor, decât neglijență, insalubritate publică, lucrări de cârpeală sporadică în stradele din centru și, din când în când, și oarecari vexațiuni. Este oare vorba când se fac alegeri comunale să se afirme principii politice, mai ales la noi în țară, unde avem atâta lipsă de simț pozitiv, de însușiri utile, de inteligență și onestitate administrativă? Între un primar inteligent, harnic și onest și un găgăuță ori un *claqueur* politic cuvintele de coterie trebuie să determine preferința alegătorilor contribuabili? Noi știm că școala ai cărei adepți sunt astăzi la putere răspunde afirmativ la aceste întrebări. Pentru acești onorabili nu este nimic mai important decât căpătuirea înregimentărilor partidului. La județ și la comună sunt bani, gheșefturi și putere; unde sunt toate acestea trebuie să fie date pe mâna «patrioților», cu al căror concurs se votează bugetele generale ale statului și două-trei proiecte de legi organice într-o singură noapte sau un mare gheșeft, ca răscumpărarea Cernavodă-Chiustenge, într-un ceas. Interesele comunei însă, bine înțelese, trebui să importe (să intereseze n.n.) pe aceia care, nu din prisosul, ci din strictul lor necesar, contribuie la casa comunală (la bugetul local

¹¹⁵ idem, *Bugetul pe anul curent...*, Curierul de Iași, 5 ianuarie 1877, în Opere, vol. IX, pag. 297

¹¹⁶ „Statul e atât de omnipotent în România, încât totul atârână de centru, până și numirea unui primar de comună rurală. Spună-ni-se dacă în timpul vechi se mai întâmpla ca un consiliu comunal să fie în bătaia decretelor ministeriale de dizolvare și de numire?”, idem, *În numărul de ieri am arătat...*, Timpul, 26 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 268

n.n.). Recomandăm prin urmare, cu tot din-adsinsul, tuturor alegătorilor să meargă la alegerile comunale și, cumpănindu-și bine votul, să aleagă dintre candidați nu pe aceia ce nu li se prezintă cu alte titluri decât că stau la umbra bairacului liberal-național, ci pe aceia care le prezintă garanții de capacitate și onestitate administrativă¹¹⁷.

„Dacă alegătorii nu se vor lăsa înecați de fraze patriotico-reversibile (de fraze simulat patriotice n.n.) și nu vor avea în vedere abstracțiuni gazetărești, atunci țara va merge bine¹¹⁸. Și, întrucât, „*demosul* este, adeseori, un suveran nestatornic, inesperient, lesne crezător; preocupațiuni zilnice și absorbirea vieții lui într-un veșnic prezent, negândirea lui nici la trecut, nici la viitor, lesniciunea de a-i distrage atenția prin serbări publice, prin întreprinderi hazardate, prin expediente factice, îl fac, adesea, impropriu de a gândi mai adânc asupra unei cestiuni de interes public, îl fac accesibil pentru fraza mare și surd pentru adevăr; e bine ca ochi sobri, care disting măreția înscenării de însuși fondul piesei ce se joacă, să îi atragă atenția asupra acestuia din urmă, pe când simțurile lui sunt uimite de partea decorativă a vieții publice¹¹⁹: iată rolul unei clase de mijloc culte, prospere și naționale, care l-ar face să înțeleagă că „fără muncă și fără capitalizarea ei, adică fără economie, nu există libertate. Celui care n-are nimic și nu știe să se apuce de nici un meșteșug (de nici o activitate n.n.) dă-i toate libertățile posibile, tot rob e, robul nevoilor lui, robul celui dintâi care ține o bucată de pâine în mână, căci e cu totul indiferent dacă închizi o pasăre în colivie sau dacă ai strâns, de pretutindeni, grăunțele din care ea se hrănește¹²⁰.

Iar politicienii, la rândul lor, să „capete convingerea că statul român, moștenit de la zeci de generații care au luptat și suferit pentru existența lui (pentru ca el să poată exista n.n.), formează moștenirea altor zeci de generații viitoare și nu e jucăria și proprietatea, în exclusivitate, a generației actuale¹²¹. Această conștientizare este imperios necesară, întrucât, „prin izolarea noastră între elemente radical străine, suntem poate singurul popor condamnat a nu face politică momentană, ci pe secole înainte¹²², mai ales în condițiile în care, „toate puterile apusene știu că posedăm înlăuntrul nostru (în interiorul societății noastre n.n.)

¹¹⁷ idem, *În prima săptămână...*, Timpul, 21 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 215

¹¹⁸ idem, *Alegerile consiliilor județene*, Timpul, 7 mai 1880, în Opere, vol. XI, pag. 163

¹¹⁹ idem, *Era un obicei înainte...*, Timpul, 10 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 169

¹²⁰ idem, *Credem că destul am vorbit...*, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 168

¹²¹ idem, *La propunerea noastră...*, Timpul, 31 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 104

¹²² idem, *Voim să ne spunem părerea...*, Timpul, 16 decembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 373

veninul descompunerii sociale, demagogia¹²³, iar „politica străină, împreună cu străinii care ne guvernează, tind la substituirea elementului român prin scursuri din toate unghiurile lumii”¹²⁴ ...„Sărăcia pentru mase e cu mult mai deschisă corupțiunii decât averea”¹²⁵. „O serioasă turburare socialistă amenință Europa. Cetățenii «*liberi, independenți și înfrățiți*» ai republicii universale, care sunt reprezentați [inclusiv prin] prin liberalism, încearcă a răsturna toate formațiunile pozitive de stat. Atentate, scene de uliță, turburări, încep a-și arunca umbrele de pe acum. Cercul de oameni într-adevăr culți e foarte mic. Împrejurul acestui cerc e unul mai mare, al publicului cult, care poate să priceapă și să aprecieze cultura învățaților, fără însă de-a produce ceva pe acest teren. Masa e sau incultă sau pe jumătate cultă, lesne crezătoare, vanitoasă și lesne de amăgit. Oamenii cu cunoștințe jumătățite, semidocti sau inculți cu totul, caută a o asmuți asupra claselor superioare, a căror superioritate constă în naștere, avere sau știință. Cultura omenirii, adică grămădirea unui capital intelectual și moral, nu seamănă cu grămădirea capitalurilor în bani. Victoria principiilor liberale-socialiste¹²⁶ însemnează moartea oricărei culturi și recăderea în vechea barbarie. Cultura oricărei nații e mpresurată de-o mulțime oarbă, gata de-a recădea, în orice moment în barbarie”¹²⁷. „În cursul întregii istorii a românilor putem vedea, la ivirea unor pericole mari, înveninându-se, și mai mult, urile de partid, netoleranța politică”¹²⁸. „Sentimentul istoric al naturii intrinseci a statului sau o mână de fier, din nefericire, lipsesc; așa încât, departe de-a vedea existența statului asigurată prin cârma puternică și prevăzătoare a tot ce poate produce nația mai viguros, mai onest și mai inteligent, suntem, din contră, avizați de-a aștepta siguranța acestei existențe de la mila sortii, de la pomana împrejurărilor externe, care să postuleze ființa statului român ca pe un fel de necesitate internațională. Cumcă acea necesitate internațională n-are nevoie de-a ține seama de sentimentele noastre intime, de existența rasei latine, ci numai de existența unui petec de pământ cvasineutru lângă Dunăre, ne-a

¹²³ idem, *Puține zile încă...*, Timpul, 4 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 230

¹²⁴ idem, *S-o lovi...*, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 236

¹²⁵ idem, *În discutarea proiectului de maiorat...*, Timpul, 20 decembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 375

¹²⁶ cu excepția celui care afirmă imperativ necesitatea înlăturării depline, de pretutindeni și pentru totdeauna, a oricărui fel de exploatare interumană – și, nota bene, excepția este întemeiată a fi operată numai în ipoteza în care exponenții principiilor în discuție ar consimți ca, la nivel acțional, pentru transpunerea în practică a respectivei afirmații, să promoveze egalitatea, înțelesă numai sub unghiul de vedere al oportunităților bazate pe merit real, pe muncă onestă (n.n.)

¹²⁷ Mihai Eminescu, *Din Petersburg ne sosește știrea...*, Timpul, 6 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 91

¹²⁸ idem, *Ambasadele turcești...*, Curierul de Iași, 1 mai 1877, în Opere, vol. IX, pag. 372

dovedit-o cu prisos Congresul (de la Berlin n.n.). Ce-i pasă Congresului că se răpește o parte din patria străveche a neamului românesc ca atare? Ce li-i lor de Hecuba? Ce-i pasă cine va locui pe pământul românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fâșie de pământ între Rusia, Austria și noile formațiuni ale fostei Turcii, încolo lucrul le e totuna”¹²⁹. „Istoria își are logica ei proprie: nici un neam nu e condamnat de a suporta, în veci, un regim vitreg, corupt și mincinos. Ne temem că aproape e ziua în care simțul conservării fizice, revoltat de maltratările administrative și fiscale și de exploatarea excesivă din partea străinilor, va prefăce poporul nostru într-o unealtă lesne de mănuit în contra chiar a existenței statului”¹³⁰...

Prin urmare: atenție! „Greșalele în politică sunt crime; căci în urma lor suferă milioane de oameni nevinovați, se-mpiedică dezvoltarea unei țări întregi și se-mpiedică, pentru zeci de ani înainte, viitorul ei”¹³¹.

A handwritten signature in black ink, which appears to be "Mihail Eminescu". The signature is written in a cursive, flowing style and is positioned above a long, horizontal, slightly wavy line that spans most of the width of the signature.

¹²⁹ idem, *La propunerea noastră...*, Timpul, 31 august 1878, în Opere, vol. X, pag. 104, 105

¹³⁰ idem, *S-o lov...*, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 236, 237

¹³¹ idem, *Parturium montes...*, Timpul, 13 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 54

Va veni ziua în care și pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă și se va citi atât de lămurit, încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înțelesul.

Mihai Eminescu, «*Românul*» *continuă și acum...*, Timpul, 2 noiembrie 1877, în Opere vol. X, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1989, pag. 3

CÂT DE "RETROGRAD" ESTE MIHAI EMINESCU?

7 răspunsuri unui procuror

(Textul integral al precizărilor pe care le-am făcut, asupra lucrării *TESTAMENTUL POLITIC AL LUI MIHAI EMINESCU* – Editura Cartea Universitară, București, 2005 – în calitate de autor al ei, cu prilejul interviului pe care doamna Dr. Irina Airinei, redactor la Radio România Cultural, mi l-a luat în ziua de 9 august 2005)

REZUMATUL ÎNTREBĂRILOR

- I. ***Eminescu autor de testament politic?***
- II. ***Cine și de ce ar avea interes să blocheze accesul publicului la scrierile politice ale lui Mihai Eminescu?
Conspirație mondială împotriva poporului român?***
- III. De când este Mihai Eminescu Dumnezeu?
- IV. ***Națiunea: realitate etnică, adică rasială?
Eminescu: marele luminător de conștiință hotărât de Dumnezeu pentru români?***
- V. ***Eminescu: xenofob și antisemit?***
- VI. ***Sunteți antisemit?***
- VII. ***De ce marele geniu al scrisului, Eminescu, dacă a vrut într-adevăr să lase posterității un testament, nu și l-a redactat singur?***

Care este testamentul politic eminescian?

----- * * -----

Stimați ascultători,

Desigur, nu e o bucurie, dar nici un secret pentru nimeni, că timpul pe care ni-l putem permite a-l petrece hoinărind prin librării este din ce în ce mai puțin.

Așa se face că, atunci când reușim să ne vedem ajunși printre rafturile cu cărți, primele, și poate singurele, care ne stârnesc curiozitatea sunt cele cu titluri incitante și coperte viu colorate.

O astfel de prezență editorială este și «Testamentul politic al lui Mihai Eminescu», lucrare apărută în această primăvară la editura bucureșteană Cartea Universitară.

Îmi place să sper că dumneavoastră, trăind ca și mine într-o țară în care încă din primele clase de școală ni s-a vorbit mereu despre Eminescu *doar* ca despre un mare *poet*, nu mă veți judeca prea aspru dacă vă mărturisesc șocul sufletesc pe care mi l-a provocat vederea acestei cărți: Adică cum? Eminescu să se fi ocupat și de politică? Și încă *nu oricum*, ci chiar pe tărâmul elaborărilor doctrinare? Poate fi cu puțință așa ceva? Și, dac-o fi, atunci de ce nici unul din dascălii mei nu mi-a pomenit niciodată nimic despre asta?

Intrigată, am pus mâna pe telefon și, după ce-am luat de la Informații numărul, am sunat la Cartea Universitară, rugându-i să-mi înlesnească un dialog cu autorul, domnul doctor în economie Radu Mihai Crișan, prezent astăzi, alături de mine, în studio.

Domnule Crișan, ați auzit tot ceea ce am spus și, cu siguranță, intuiți rugămintea mea... Aveți cuvântul.

Mai întâi, vă mulțumesc pentru invitație și vă mărturisesc că emoția îmi gătuie glasul.

În foarte puține cuvinte spus, consider că lucrarea *Testamentul politic al lui Mihai Eminescu*:

- este mesajul militant eminescian, alcătuit din înseși cuvintele lui Mihai Eminescu, așa cum le-a încredințat el eternității, prin scrisul său jurnalistic;
- constituie, deopotrivă, atât o analiză lucidă a vieții politice din România, cât și o mărturisire de credință făcută de Mihai Eminescu neamului său;
- dezvăluie, fără menajamente, bolile politice și economice care macină organismul țării și formulează direcții de acțiune realiste, menite să-l însănătoșească.

Rugându-vă să judecați dumneavoastră, permiteți-mi să citez, la întâmplare, o singură frază:

„E clar că un stat care cheltuiește pentru *pretinse* necesități politice mai mult decât poate suporta producția poporului va ajunge, pas cu pas, la sărăcie, pospăită cu vorbe, dar din ce în ce mai simțitoare prin trebuințele miilor de indivizi pe care un sistem fals i-a ridicat, prefăcându-i în exploatori ai averii publice”, precum și că, „sărăcia e un izvor de rele fizice și morale, care, la rândul lor, sunt cauze ale decadenței economice”.

I.

Domnule Crișan, vă mărturisesc că, personal, despre Eminescu știam că a scris poezii și nuvele. Chiar de pe băncile școlii mi s-a întipărit permanent expresia *POETUL Mihai Eminescu*.

Atunci, de unde și până unde îl scoateți dumneavoastră autor de testament *politic*?

Stimată doamnă Airinei, găsesc nedumerirea dumneavoastră ca deplin justificată.

La rândul meu, până cu câțiva ani în urmă, nutream, victimă a unei propagande pe cât de abile, pe atât de interesate în falsificarea adevărului, aceeași convingere. Și ca noi, atâția și atâția alți semeni.

Spre norocul meu însă, începând din 1998, pe măsură ce înaintam în cercetarea de doctorat, deslușeam, încet-încet, un cu totul alt Eminescu. Așa se face că după contactul avut cu publicistica eminesciană, sunt ferm convins (și *argumentat* convins) că personalitatea creatoare a lui Mihai Eminescu înseamnă, *cu nimic mai prejos decât poetul*: un economist profund și un sociolog de finețe, în simbioză deplină cu un geniu profetic și cu un român autentic.

Și cum firește, sociologicul și economicul, în interdependența lor, determină politicul, iar acesta, la rândul său, le modelează pe amundouă, este de la sine înțeles că orice investigație a unei realități naționale e, prin însăși natura obiectului său, obligată să le integreze organic pe toate trei. Așa a ajuns Eminescu gânditor politic. Și-n treacăt fie spus, tot așa a ajuns și economistul căruia îi vorbiți acum să se «vaccineze», dacă acceptați expresia neacademică, în sociologie și în politică.

II.

Ați folosit o expresie care mă intrigă: «propagandă abilă și interesată în ascunderea adevărului despre Eminescu». Cine și de ce considerați că ar avea interes să blocheze accesul publicului la scrierile, fie ele chiar politice, ale lui Mihai Eminescu?

Vă numărați, cumva, printre adepții teoriei omniprezentei conspirații mondiale împotriva poporului român?

Doamna Airinei, mai întâi, îngăduiți-mi să fac o precizare legată de expresia pe care mi-o atribuiți:

Am spus, propagandă «interesată în falsificarea», iar nicidecum doar în simpla ascundere a adevărului. Ceea ce este și mai grav!

Explic. Și îmbin totodată explicația cu răspunsul la cele două întrebări propriuzise:

Îmi place să cred că nu sufăr nici de mania persecuției, și că nici nu văd pretutindeni doar complotiști și comploturi. Iar cuvintele dumneavoastră îmi dau sentimentul că sunteți o persoană echilibrată, care gândește cu propriu-i cap și are mult bun simț.

Deschizând o lucrare de strategie a războiului, fie contemporană nouă, fie chiar scrisă în antichitate (cum ar fi bunăoară cea a lui Sun Tzu), vedem statuată ca *esențială* pentru dobândirea victoriei, identificarea și anihilarea centrului de greutate, mai ales moral-psihologic, al adversarului.

Ei bine, mai ales când e vorba de neamuri, acest centru este alcătuit, cu precădere, din valorile-simbol ale culturii naționale, alături de tradiții și de credința religioasă.

Prin urmare, împotriva *acestor* elemente, agresorul duce, permanent, o luptă pe cât de perfidă, pe-atât de necruțătoare. Iar agresiunea, se înțelege de la sine, nu trebuie să fie neapărat *nici declarată și nici armată*, ba chiar e mai eficientă cu cât victimele ei o conștientizează mai puțin... Deh...altfel le-ar putea încolți în minte dorința să se apere... altfel agresorul ar putea suferi pierderi grele...

Și-așa stând lucrurile, când atât de frecvent, emisiuni televizate, producții radiofonice, filme, articole de ziar, sau chiar persoane publice, se întrec în a împrósca cu noroi tot ceea ce este specific românesc, de ce n-am fi îndreptățiți, noi românii, să nentrebăm dacă nu cumva agresiunea împotriva neamului nostru este în plină desfășurare?

Și, mai departe, dacă Eminescu, așa cum o serie de cercetători onești au demonstrat, reprezintă axa spiritului românesc, cum să interpretăm întemnițarea timp de zeci de ani a scrisului său doctrinar, *inclusiv a unei considerabile părți din opera poetică*, la fondul de carte interzis de către o guvernare dovedit-deznaționalizatoare. Sau cum să înțelegem mulțimea de blasfemii puse în circulație pe seama lui, neadevăruri care au otrăvit conștiințele atâtor generații la rând?

Să ne mai mirăm oare că, majoritatea semenilor noștri, lipsiți de lumina mărturisitoare a scrierilor economice, politice și sociale eminesciene, își pierd busola autoapărării intereselor vitale, devenind prăzi ușoare și profitabile pentru oricine se pricepe să le speculeze deruta? Ori că, și mai rău, dând necondiționată crezare calomniilor, ajung nu numai să se priveze de orice premisă măcar de a-și recăpăta puterea combativă, dar încep să urască și să desconsidere chiar izvorul de la care le-ar putea veni regenerarea?

III.

Domnule Crișan, în opinia dumneavoastră, despre Eminescu s-au rostit «blasfemii». Acesta este, după câte știu, un termen care ține de religie. Pot primi o astfel de etichetare doar invectivele grave aduse Divinității.

De când este Mihai Eminescu Dumnezeu?

Doamna Irina Airinei, admir sufletul dumneavoastră pios, care recunoaște și apără primatul incontestabil al Dumnezeirii.

Acestui suflet, ca și sufletelor tuturor semenilor care ne aud, voiesc să le precizez, din capul locului că, prin ceea ce-am spus și susțin cu toată tăria, nu intenționez să contest câtuși de puțin măreția și atotputernicia lui Dumnezeu. De crima spirituală a desconsiderării Domnului, dusă până la negarea existenței Lui, s-a făcut, prea destul, vinovată Renașterea. Iar crima respectivă a fost așa de limpede demascată și de un Eminescu, și de-un Petre Țuțea sau un Nae Ionescu, încât n-are nici un rost să insist asupra ei.

Vreau să subliniez însă altceva, anume că fiecărui neam, căci Dumnezeu le iubește pe fiecare deopotrivă, Divinitatea îi dăruiește un mare luminător de conștiință, întrupat din carnea și din sângele națiunii în slujba căreia îi este hărăzit să-și devoteze viața. Plămada lui înmănunchează, în chip organic, cele mai de seamă calități și însușiri ale etniei pe care o reprezintă. Asta îl face apt să se identifice cu sufletul neamului său și să-și poată îndeplini misiunea divină.

Iar întrucât, pentru națiunea română, marele luminător de conștiință hotărât de Dumnezeu, avem toate temeiurile să fim încredințați că este Eminescu, înseamnă că aceia care se străduiesc să-i întineze imaginea, aduc, prin acțiunea lor, ofensă lui Dumnezeu, adică blasfemează.

Și-atunci, ca să exemplific, este sau nu este blasfem acțiunea de-a căuta să discreditezi un astfel de om, prezentându-l cu obstinație lumii drept «nebun», și făcând, ca să-ți iasă pasența, în mod deliberat, abstracție de faptul (verificabil de altfel) că, în miile de pagini ale operei sale de-o viață nu există nici o contradicție logică?; totul: publicistică, poezie, manuscrise, constituind un ansamblu organic și armonios, de o coerență fără fisură...

IV.

După cum cunoașteți, în România, discriminarea etnică este interzisă prin lege.

Atunci, dumneavoastră, ca cetățean român, cu ce drept vă permiteți să vă situați mai presus de lege, și să definiți națiunea pe baza criteriului etnic, adică rasial?

Și doi: ce vă face să fiți atât de sigur că Eminescu ar fi «marele luminător de conștiință hotărât de Dumnezeu pentru români»?

Stimată doamnă, onorați radioascultători,

Într-adevăr în România discriminarea etnică este interzisă prin lege.

Dar, tot în România, ca de altfel peste tot în lume, realitatea eredității este confirmată de știința genetică.

Și-atunci, când, pe de o parte, însași sociologia din mileniul INTERNET-ului atestă faptul că „*apartenența etnică* configurează identitatea persoanei”; ba mai mult chiar, că „*orientează procesul cunoașterii psihologice prin implicarea noțiunilor de etnotip* și

conduită etnică”, iar pe de alta, în esență, rasa din biologie este sinonimul etniei din sociologie și al națiunii din politică, acuzația ce-mi aduceți începe să se clatine serios.

Și ca să vă convingeți că este complet lipsită de fundament, vă rog, servindu-vă de discernământul pe care v-am mărturisit că vi-l admir, să-mi spuneți în ce măsură a recunoaște pur și simplu existența ca atare a unei realități obiective (etnia română), este totuna cu a solicita să fie discriminată pozitiv, adică favorizată, în raport cu alte realități, la fel de obiective ca și ea (etniile conlocuitoare).

Iar pentru că m-ați provocat prevalându-vă de legile țării, care, cum just spuneți, sunt obligatorii pentru toți cetățenii ei, vă rog să cumpăniți un pic declarațiile făcute în presa centrală chiar la începutul acestei veri, de către un reprezentant al unei etnii conlocuitoare, potrivit căruia, membrii ei se consideră îndreptățiți la discriminare pozitivă față de elementul românesc, invocând o “privare de multe drepturi și o robie, suferite amundouă din partea majoritarilor români”, dar fără să explice, totodată, de ce bunăoară, dacă erau *într-adevăr* atât de odios tratați aici, nici vitregiții nu făceau vreun demers să părăsească țara, nici conaționali lor de peste hotare nu conțineau să imigreze în ea.

Și, dacă tot veni vorba de reparații și de favoruri, de ce, de pildă, ar fi oare etniei români, sau chiar și alți *cetățeni* ai țării, neîndreptățiți să ceară statului român privilegiul de a fi discriminați pozitiv, drept compensație pentru valul de dispreț pe care-l revarsă străinătatea asupra lor, urmare atitudinii nedemne manifestate curent peste granițe de mulți dintre membrii etniei revoltate? Etnie ce, culmea, în pofida notorietății prejudiciului pe care atitudinea în cauză îl provoacă României, beneficiază, după cum chiar ea recunoaște public, atât legal cât și efectiv, de privilegiul respectivei discriminări... Hm... O fi legalul întotdeauna *și legitim*?

Și, de ce dacă revoltații sunt atât de mult pătrunși de spiritul dreptății, continuă dezinvolt să măsoare cu măsură dublă, prezentându-se în străinătate ca *cetățeni*, dar solicitând în țară tratament de *etnici*?

Iar ceea ce iarăși găsesc a fi de o gravitate extremă este *sinonimia* pe care legislația țării o face între *cetățenie* și *naționalitate*, concepte care, de fapt, exprimă realități diferite:

- *cetățenia*: starea *juridică* a unui om de a fi supus al unui stat național;
- *naționalitatea*: apartenența *prin naștere* a unei persoane fizice la o anumită etnie.

Acesta este încă un motiv pentru care am rostit apăsat cuvântul «cetățeni». Căci, atâta vreme cât, de pildă, pe fiecare pașaport, *indiferent de etnia titularului său*, va sta scris **NAȚIONALITATEA: CETĂȚEAN ROMÂN**, orice infracțiune de drept comun comisă peste graniță de către persoane care fac parte din *orice* altceva numai din nația română nu, va fi pusă de străinătate în seama neamului românesc, care *nu* a săvârșit-o... Mai mult, va fi exploatată dușmănos împotriva lui chiar înlăuntrul țării, prin acțiunea dizolvantă a atâtor și-atâtor organe de presă care, în relatarea evenimentelor, ignoră cu desăvârșire esențiala diferență de care-am vorbit.

Referitor la cea de a doua dumneavoastră întrebare:

Dacă expresia folosită de mine «*marele luminător de conștiință hotărât de Dumnezeu pentru națiunea română*», considerați că este inadecvată pentru Eminescu, vă rog să-mi sugerați dumneavoastră cum s-ar cuveni să calific un om care, în doar două vorbe spus:

- este părintele ideologiei naționale moderne în evoluția noastră;
- care dintre toate geniile neamului românesc rămâne și azi singurul care a investigat *toate* domeniile de activitate fundamentale națiunii și a avansat soluții pentru propășirea lor;
- și care și-a întemeiat întregul sistem de gândire (străbătut de la un capăt la altul, ca de un fir roșu, de primatul adevărului și al iubirii de neam) pe valorificarea organică a raporturilor dintre național și universal, conținutul său potențând experiența și tradiția românească, prin ceea ce le este compatibil și le-ar putea fi folositor, din marele izvor de înțelepciune: omenirea.

V.

Spuneți-mi vă rog, dumneavoastră susțineți că nu sunteți rasist.

Dar despre Eminescu ce părere aveți în această privință? “Gurile rele” vorbesc mereu de xenofobia și de antisemitismul lui...

Doamna Airinei,

Mai întâi, ca să fim siguri că vorbim aceeași limbă, simt nevoia unor precizări terminologice.

Atât termenul «xenofobie», cât și cel de «antisemitism» sunt actualmente folosiți impropriu.

Înțelesul lor autentic este:

1. xenofobia: *frică* față de străini - înțelegeți ca *persoane (inclusiv colective: neamuri)* -, iar nicidecum de ură împotriva lor. Obârșie: xeno – străin și phobos – frică;
2. antisemitismul: aversiune față de semiți – înțelegeți tot ca *persoane*. Cuvântul «semiți» desemnează toate cele mai bine de 20 de neamuri descendente ale patriarhului biblic Sem, care neamuri includ, ironia sorții, și pe arabi, dar și pe evrei.

Spun «ironia sorții» având în vedere adversitatea istorică reciprocă dintre evrei și arabi, notorie de veacuri pe plan mondial.

Și-atunci, mă cutremură următorul gând: să fie oare evreii cei mai crunți antisemiți?!

De aceea, pentru a putea să mă fac înțeles în societate, folosesc cei doi termeni în înțelesul lor consacrat, deși este denaturat, dar, totodată, îmi iau îngăduința să sugerez ca forme, chiar dacă nu desăvârșite, oricum mai proprii:

- pentru adversitatea contra străinilor *ca persoane*: «antixenie»;
- iar pentru cea împotriva evreilor *ca persoane*: «antiudaism».

Mai mult decât atât, nu văd deloc necesitatea utilizării unui termen distinct pentru aversiunea îndreptată contra evreilor, atâta vreme cât ei se află în raport de parte-întreg cu categoria străinilor, pentru resentimentele împotriva căreia există *deja statuat* un cuvânt.

Totodată, accentuez în mod deosebit, asupra distincției esențiale existente între a ură persoana *în sine*, *ca ființă*, și a răspunde îndreptățit, chiar cu indignare, acelor *atitudini ale ei* care îți cauzează prejudicii. Mărturie că agresorii de rea credință cunosc perfect respectiva distincție stă înverșunarea cu care aruncă asupra victimelor lor eticheta de *reacționari*. Acest termen este și el utilizat astăzi cu sens falsificat, lumea ajungând să-i considere, din oficiu, pe cei cărora le este aplicat, ca pe niște ticăloși. Autenticul său înțeles este însă cu totul altul: *reacțiunea* certifică o stare perfect normală, întemeiată pe înseși legile fizicii. Amintiți-vă elementarul principiu al acțiunii și reacțiunii. Sesizați de îndată că reacțiune înseamnă reacție, adică *răspuns* al unei entități la influența exercitată asupra sa de către o altă entitate. Dealfel, biologii, și nu numai ei, pot certifica oricând că *reactivitatea* este una dintre caracteristicile fundamentale ale oricărui organism viu și sănătos. Diminuarea ei este semn de boală, iar dispariția ei atestă moartea... Firește însă, orice agresor preferă ca atacul să-i fie ușurat de inerția victimei...

În ceea ce-l privește pe Eminescu, consider, așa cum am consemnat în lucrarea mamă a celei despre care discutăm acum (intitulată: Spre Eminescu. Răspuns românesc la amenințările prezentului și la provocările viitorului), că ambele acuzații ce i se aduc (adică atât cea de xenofobie, cât și cea de antisemitism) sunt lipsite de legitimitate și că provin, atunci când cei care le formulează sunt de bună credință, dintr-o părere lacunară și/sau deformată asupra scrierilor eminesciene.

Așa cum cercetători de variate specialități relevă cu prisosință în analizele lor, numele lui Mihai Eminescu a fost foarte mult legat de teoria păturii parazitare instalate la cărma țării, interpretată injust ca atitudine xenofobă.

De fapt, folosind un stil polemic, violent și plastic (căruia, fiind, mai întâi de toate, creator liric, i-a accentuat, în mod firesc, nota emoțională până la patetism), poetul nu ieșea din pozițiile sale *economice*.

Adversitatea sa declarată și totală față de acești spoliatori, în majoritate străini, n-a avut *niciodată* un suport *etnic*, ci economic și social.

Nu prejudecăți xenofobe și nici vreun naționalism retrograd l-au făcut să-i acuze de parazitism și cosmopolitism, ci considerente de ordin economic, social și național-patriotic; el ridicându-se, ori de câte ori i s-a ivit ocazia, împotriva *comportamentului* paraziților și speculanților de orice etnie.

În materie de elemente străine, în raționamentele sale accentul cădea pe contribuția pe care acestea o aduceau sau nu la progresul țării, iar *nicidecum* pe apartenența lor la o etnie sau alta.

Așadar, munca împreună cu valorile ei economice și morale constituie criteriul suprem prin prisma căruia și-a elaborat el judecățile.

Pomind de la necesitatea muncii, Mihai Eminescu ajunge chiar să formuleze o teorie socială a compensației, stabilind drept obligație imperioasă, pentru toți membrii societății (atât indivizi cât și clase sociale), desfășurarea, în schimbul posibilităților de trai pe care li le asigură societatea, a unei activități utile ei.

De aceea, verbul lui de foc îi critica pe toți cei care nu depuneau o muncă socialmente-națională productivă, care trăiau din speculă (în special cu băuturi spirtoase), care urmăreau să obțină strălucire și averi făcând alpinism social pe umerii claselor pozitive.

Și tot de-aceea, caracterul *etic-justițiar* al raporturilor sociale este constanta inexorabilă a întregii gândiri eminesciene.

VI.

Domnule Crișan, știți la fel de bine ca și mine că moda este asemeni unui magnet uriaș căruia, cu cât cauți mai mult să i te împotrivești, cu atât te atrage mai tare. Știți, poate, de asemenea, adagiul practic că cea mai sigură cale de a scăpa de o tentație este satisfacerea ei.

Ei bine, fiindcă este și la modă și pentru că mă și tentează, nu-mi pot opri întrebarea: Sunteți antisemit?

Doamna Airinei, personal văd în modă ceva omenesc, și în tentație, cu precădere, o vioiciune a spiritului feminin. Iar dumneavoastră cumulați ambele calități, sunteți și om și femeie... N-am ce face... Vă răspund:

După părerea mea, nu sunt nici antisemit și nici filosemit.

Sunt conștient că Mântuitorul Iisus s-a întrupat ca om în sânul poporului evreu, consider practice învățămintele Vechiului Testament, admir profunzimea cugetării rabinice și nu-i consider pe evrei ca sursă a tuturor relelor lumii.

Totodată, consider că adevărata lor misiune în lume este să ofere celorlalte etnii, ca model benefic pentru propășirea fiecăreia dintre ele, tăria coeziunii iudaice.

Aminteam puțin mai devreme că soarta mi-a pus sub ochi o serie de materiale documentare.

De aceea, în spiritul fidelității față de obiectivitatea științifică, nu pot să fac abstracție nici de faptul că în consistentul dicționar de personalități evreiești, scris numai de autori evrei, tradus în românește de un colectiv condus de o evreică și apărut în urmă cu patru ani la Editura Hasefer – oficial evreiască, Karl Marx este prezentat ca, «descendent (atât după mamă cât și după tată) al unei *lungi* genealogii de rabinii», iar o seamă dintre conducătorii la vârf ai loviturii de stat bolșevice și, totodată, ai regimului comunist sovietic, sunt și ei prezenți.

De asemenea, în același spirit de onestitate științifică, promovat de altfel, cu multă elocință în toate luările de poziție oficiale evreiești, văzute, citite sau audiate de mine până azi, nu pot nesocoti nici elemente precum:

- prezența în același dicționar de personalități iudaice, a unei ample rubrici biografice dedicate bancherilor Rotschild;
- sau includerea în prestigioasa lucrare *Iluștri francmasoni* (apărută în 1999 la Editura Nemira), atât a lui Hitler cât și a lui Mussolini, în contextul în care analiza comparativă a celor două culegeri biografice, reliefează prezența, deloc rară, în lume, la nivelul conducerii francmasonice superioare, a unor proeminente personalități evreiești.

Prin urmare, la aflarea unor astfel de știri, este oare nejustificat din parte-mi, *nu să contest*, ci să manifest doar o circumspecție metodică, descartiană dacă vreți, asupra veridicității felului în care, manualele contemporane de istorie și majoritatea mass-mediei oficiale, comentează, de exemplu, realități de răscruce ale istoriei universale, cum sunt al doilea război mondial, capitalismul și comunismul?

VII.

Domnule Radu Crișan, pasionați amundoi de dialog, nici n-am băgat de seamă cum înaintează timpul. Mai dispunem doar de câteva minute.

Așadar, mulțumindu-vă pentru participarea la emisiune, vă rog, lămuriți-mă două lucruri:

- ***primo*: De ce marele geniu al scrisului, Eminescu, dacă a avut într-adevăr să lase posterității un testament, nu și l-a redactat singur, de-a ajuns acum necesar să i-l întocmiți dumneavoastră;**
- ***secundo*: Care este, până la urmă, “testamentul” politic eminescian?**

Distinsă doamnă,

După cum recunoașteți dumneavoastră foarte just, Mihai Eminescu rămâne, fără îndoială, un mare geniu scriitoricesc.

Cu siguranță, orice mesaj ideatic ar fi dorit să adreseze semenilor săi, el însuși era cel mai în măsură să-l formuleze.

Eminescologi ale căror cercetări consacrate vieții și operei sale, le consider vrednice de toată atenția, ne dezvăluie faptul că strategia de creație pe termen lung a lui Eminescu era ca, mai întâi (adică în anii tensionați ai muncii de redactor) să-și elaboreze întregul arsenal de idei, urmând ca, pe urmă, în partea a doua a vieții (pe care și-o dorea pe cât posibil mai tihnită), să-și asambleze ideile, închegând astfel cel puțin câte un tratat științific în fiecare domeniu pe care l-a aprofundat.

Destinul însă, l-a împiedicat să-și poată împlini a doua parte a visului; în schimb, ne-a făcut nouă favoarea să fim beneficiarii finalizării, pot spune depline, a celei dintâi.

Inițial m-am străduit să înfățișez icoana unitară a gândirii sale economice și, cu vremea, avansând în lucru, am început să devin tot mai conștient de interdisciplinaritatea și organicitatea întregii opere.

Identificând în arhitectonica acesteia, economicul ca bază de raționare și politicul ca loc geometric, am simțit că ar fi imoral din parte-mi să nu împărtășesc semenilor această quintesență, sub formă de material unitar.

Așa s-a născut, ca asamblare logică de idei citate, cartea despre care vorbim acum.

În privința răspunsului la cea de-a doua întrebare, pentru a mă încadra în puținele clipe rămase, cu permisiunea dumneavoastră, voi citi micul text eminescian de pe prima copertă a cărții:

„Nu voim să trăim într-un stat poliglot, unde așa numita patrie este deasupra naționalității.

Singura rațiune de a fi a acestui stat, pentru noi, este naționalitatea lui *românească*. Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de-a mai fi românesc, atunci o spunem drept că ne este cumplit de indiferentă soarta pământului lui.

Voim și sperăm *nu* o întoarcere la un sistem feudal, *ce nici n-a existat cândva în țara noastră*, ci o mișcare de îndreptare a vieții noastre publice, o mișcare al cărei punct de vedere să fie ideea de stat și de naționalitate”.

Vă mulțumesc la rândul meu.

----- * * -----

Dacă tendențele și ideile noastre se pot numi reacționare, epitet cu care ne gratifică adversarii noștri, această reacțiune noi n-o admitem decât în înțelesul ce i-l dă fiziologia, reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricătioase ale elementelor străine introduse înlăuntrul său.

Mihai Eminescu, *Esprimată în termenii cei mai generali...*, Timpul, 17 august 1879, în *Opere*, vol. X, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1989, pag. 315

DA! SUNT REACȚIONAR!

***Învierea Neamului
întru
Mihai Eminescu***

(Răspunsul lui Mihai Eminescu la acuzația de reacționarism –
precum și, totdeodată,
DOIMEA CEA DE O FIINȚĂ a testamentului politic eminescian)

Țara nu mai poate merge cu această organizare favorabilă reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară românească.

Reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice anterioare fanariotismului, nu mai e cu putință în România și nu suntem utopiști pentru a cere ceea ce n-ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri.

În țara noastră e de ajuns dacă se asigură înaintarea meritului și a muncii; e destul atâta, și numai pentru atâta se cere reorganizarea socială.

„**Reacțiune! Reacțiune!** Iată cuvintele magice ce trebuie să ne spulbere în ochii țării, iată acuzarea, pururi reînnoită”¹³².

„Noi declarăm, și aceasta din toată puterea convicțiunii noastre, că suntem *liberali* în toată puterea cuvântului și în tot adevărul său.

Toate libertățile înscrise în Constituția noastră le iubim și le sprijinim; departe de-a urmări răsturnarea lor, le-am apăra, din contra, împotriva acelor ce ar voi să se atingă de ele”¹³³.

„Acea ce nu voim(;) sunt(;) despotismul și opresiunea prin mulțime, radicalismul și demagogia.

Este incapacitatea erijată în titlu de merit, prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandare.

Ceea ce combatem este(;) împresurarea atribuțiilor reciproce ale puterilor statului precum sunt stabilite de Constituție”¹³⁴¹³⁵.

¹³² Mihai Eminescu, *Organele de publicitate...*, Timpul, 30 decembrie 1878, în *Opere*, vol. X, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Române, București, 1989, pag. 162

¹³³ ibidem

¹³⁴ Ilustrare: „Cu ocazia formării bugetului pentru anul 1877, Camera a luat inițiativa facerii lui, și aceasta fără nici un drept, căci dreptul este al ministrului; el are să-l elaboreze(;) și să-l aducă în Cameră(;). Dacă în buget ar fi cifre fictive și erori intenționate, cine e răspunzător? Camera?”(idem, *Tot în numărul nostru de la 20 decembrie...*, Timpul, 18 ianuarie 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 174) „Ea nu poate fi apucată și trasă înaintea judecății de nimenea”, ibidem

„Ministerul? Se ascunde dindărătul Camerii și astfel buna-credință în cheltuielile statului rămâne o iluzie”, ibidem

„Și toate acestea se acopăr cu fraza că între guvern și Cameră e înțelegere. Apoi să ne ierte: între înțelegere și complicitate e deosebire cât cerul de pământ. Complici sunt toți la comiterea de crime chiar, dar înțelegere cinstită nu se poate numi aceasta”, ibidem

¹³⁵ idem, *Organele de publicitate...*, Timpul, 30 decembrie 1878, în *Opere*, vol. X, pag. 162

„Dacă acei care proclamă *liberalismul* lor au principii mai liberale decât aceste[a] atunci recunoaștem că suntem rămași înapoi, dar totodată mărturisim că, de câte ori se vor face încercări de a păși peste limitele libertăților și așezămintelor constituționale, noi ne vom face *reacționari*, în adevăratul și binefăcătorul înțeles al cuvântului”¹³⁶.

„Ceea ce se numește reacțiune în alte țări e atât de departe de noi și pentru că elementele unei reacțiuni lipsesc – din nefericire(;)”¹³⁷: „o nobilime ereditară și istorică¹³⁸, bogată și puternică prin maiorate, adică prin dreptul de moștenire al celui dintâi născut; o dinastie asemenea istorică, răsărită din acea nobilime și

¹³⁶ ibidem, pag. 163

¹³⁷ idem, *Nu știm de unde și până unde...*, Timpul, 5 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 165

¹³⁸ „Condiția esențială, *sine qua non* a reacțiunii în înțelesul occidental al cuvântului este dinastia moșneană istorică, este aristocrația moșneană istorică. Există într-adevăr, și ar fi o temeritate de a o nega, câțiva puțini coborâtori din familii istorice ale țării, dar oare simplul fapt al descendenței constituie aristocrația ca clasă istorică a țării?” , idem, *Se închină omul totdeauna și-n tot locul?*..., Timpul, 29 noiembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 357

„Pentru ca să existe o reacție în adevăratul înțeles al cuvântului ar trebui să fi existat o tradiție neîntreruptă în clasa reacționară, ar fi trebuit ca această clasă să fie constituită într-un mod propriu. Ar fi trebuit ca puterea ei materială, proprietatea, să fie inalienabilă, ar fi trebuit c-un cuvânt *dreptul* continuu de stăpânire. Dar acest drept nu-l avea nici în timpii cei mai vechi nimenea. Oricare român, fie născut din părinți cu vază, fie din părinți săraci, se putea ridica, fie prin puterea brațului, fie prin aceea a minții, la demnitățile cele mai înalte ale statului și era indiferent, sub domniile pământene, dacă meritul era al unui om din popor sau al unui boier; în acea vreme săracă de bani singura răsplătire pe care statul o putea da și o dădea era un rang, netransmisibil asupra fiilor, dar care îl pune pe purtătorul acelui rang la adăpostul unor sarcini ale vieții, impuindu-i însă în locul lor datorii destul de grele, datorii în care viața și averea lui erau espuse.

Dar se va zice că în faptă s-au moștenit atât poziția socială cât și averea. Realitatea transmisiunii însă nu trebuie confundată cu dreptul formal al transmisiunii din lumea feudală a Apusului, încât dacă luăm faptului esența sa, dreptul, el rămâne atât de indiferent ca și faptul că un actual bancher a avut un strămoș bancher. Deduce-se-va de aici dreptul exclusiv al strănepotului de a fi el și numai el bancher? Aceasta ar fi o absurditate.

Așadar(;) din istorie rezultă că românii au fost totdeauna [sub domniile pământene] liberi și egali înaintea statului. Pentru fiecare din ei exista puțința de a sui toate treptele sociale și țărânul putea deveni atât de bine vornic mare, precum, viceversa, coborâtorii vornicului puteau redeveni, în lipsă de merite, simpli țărani”., ibidem

identificându-se oarecum cu ea; în fine prerogative politice ereditare, de es[emplu] un Senat compus numai sau aproape [numai] din privilegiați. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru mântinerea drepturilor ei față de tendințele de uzurpațiune fie din partea altor clase, fie din partea Coroanei (din partea șefului statului n.n.), sau ar trebui să tindă a recăștiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune că toate aceste premise(;) nu există la noi.

Clasa privilegiată de mai nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult decât din naștere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se-nțelege că existau familii influente și bogate cari mântineau un fel de ereditate *de facto* a prerogativelor în familie, dar acea ereditate nu exista *de jure*(;).

Cauza pentru care boierimea în țările noastre n-a ajuns niciodată la acea formă strictă și nestrămutată a instituției din alte țări, a fost veșnica neașezare a lucrurilor de la noi din țară, veșnicele schimbări de domnie cari se făceau în urma influențelor polone, ungare și turcești, căci câteștrei marile puteri vecine căutau să absoarbă pe socoteala lor patria noastră, iar aceasta căuta să pareze tendințele lor prin alegerea unui Domn cât se poate de plăcut vecinului aceluia care pentru moment era mai puternic.

Nu tăgăduim că aceasta era o politică de slăbiciune, dar, bună-rea cum era, a prezervat țara de lucrul cel mai rău din toate, de căderea pe mâini străine, și tot politica aceasta a fost cauza neașezării dinăuntru, cauza pentru care nu s-a cristalizat din fierberea vieții istorice un miez statornic al unei nobilimi naționale care să aibă voința și puterea de-a rezista tuturor încercărilor necoapte și costisitoare de înnoire și de prospăială apuseană¹³⁹140.

¹³⁹ De-aceea, „a trebuit (de-aceea s-a ajuns n.n.) să se dărâme toate îngrădirile cu cari se încunjurase clasele vechei Români: fie tagme spirituale, fie bresle economice, fie în fine avere imobiliară; a trebuit ca în locul tuturor acestor *prejudicii* din evul mediu, *naționale*, să se puie drept măsurătoare banul *cosmopolit*, pentru a deosebi om de om; a trebuit în fine ca ideile marii Revoluții franțeze să se introducă pe deplin în țara noastră și în organizarea noastră socială pentru ca, în virtutea acelor principii admise și aplaudate de noi, de demagogia mare și mică, să ajungem a ni se impune dinafară, prin străini, legi organice pentru țara noastră proprie; și a trebuit(;) ca prin tractate internaționale să ni se dicteze cu sila lucruri pe care nu ni le-a(;) dictat Baiazid Ilderim, învingătorul creștinătății; a trebuit libera-cugetare să fie cult erijat în public și apărat de guvern și de organele lui în contra unei Biserici ce domnește de-o mie de ani pe pământul nostru; a trebuit ca(;) ultima consecuență a discompunerii spiritului public să fie americanismul, teoria de om și om fără deosebire de rasă, origine și limbă, statul rațional al mizeriei și ambițiilor personale în locul statului național și

natural, în locul societății naționale, răsărite pe baze istorice, în locul limbei romanice și a originii traco-latine”. idem, *Trei zile de-a rândul...*, Timpul, 20 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 191

Stat rațional asupra căruia, dau doar un singur exemplu: „art[icolul] 44 al Tratatului de la Berlin a fost înscris în instrumentul păcii”(idem, *Deosebirea între aceste două declarații...*, Timpul, 1 martie 1879, în Opere, vol. X, pag. 202), deși „Europa cunoaște pe deplin cestiunea evreilor din România”, ibidem

Întrucât „în cazul de față religiunea necreștină și rasa străină sunt două lucruri ce se acoper pe deplin, sunt în realitate unul și același lucru”(idem, *Ieri și alaltăieri Camera...*, Timpul, 27 februarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 199), iar „acea rasă având imediat tendința de-a pune mâna pe proprietatea nemișcătoare a românului, iar mediat de a pune mâna pe statul lui, adică pe țara lui”, ibidem

Și-având-o, să se rețină aceasta!, în condițiile în care „pretutindene în Europa evreii emancipați, amestecându-se în cultura țării, au falsificat-o și au corupt-o”(idem, *Vechea imputare...*, Timpul, 19 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 272); în condițiile în care aici „formează acea nemăsurată populație cu desăvârșire improductivă care trăiește din precupețirea muncii și sănătății românului”(idem, *De când naștia...*, Timpul, 24 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 278); în condițiile în care „evreii fiind clasă de mijloc și legislațiunea liberală fiind [în] exclusiv[itate] în favorul acestei clase, ei vor deveni aici stăpânii privilegiați și românul slugă la jidan”.(idem, *Vechea imputare...*, Timpul, 19 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 272) Și, deloc în ultimul rând, în condițiile în care-„i vedem aliați cu toți străinii de pe fața Pământului contra țării în care trăiesc și a poporului de pe spatele căruia subzistă”. idem, *Ne e silă...*, Timpul, 1 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 307

„Invație ascunsă și ca după un ordin secret a(;) evreilor la noi, solidaritatea dintre aceștia și evreii din lumea întreagă a cărei dovadă este Alianța [Israelită Universală], *apelul la străini* făcut de evreii preținși pământeni, pericolele economice(;)”..., idem, *În ședința de ieri a Camerei...*, Timpul, 4 octombrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 325

„Rămâne dilema intactă, că acei cari au apelat la străini pentru drepturi sunt sau pământeni, cum se pretind, sau străini. Dacă sunt pământeni sunt trădători ce trebuie tratați ca niște oameni care conspiră contra Statului român, dacă sunt străini, mai avem oare să stăm la sfat dacă trebuie să-i admitem sau să-i respingem?”, ibidem

Fiindcă: „A solicita intervenirea diplomatică sau înarmată a străinilor contra țării în care trăiești este un act de înaltă trădare comis împotriva acelei țări.

Alianța solicită pe toate căile această intervenire.

Mii de evrei din țară fac parte din Alianță.

Deci mii de evrei din țară sunt trădători.

În Rusia i-ar aștepta pe asemenea oameni Siberia, în Franța deportarea, în alte locuri închisoarea; la noi însă se bucură de deplină libertate, ne înjură prin presa evreiască cum poftesc și noi îi lăsăm să-și joace caii după cum le e voia și dorința inimii”. idem, *Ne e silă...*, Timpul, 1 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 305, 306

„Proteguți înainte de jurisdicțiunea consulară(;) evreii s-au bucurat numai de drepturi timp îndelungat de ani fără a avea nici o altă

datorie;) decât aceea de-a plăti o neînsemnată contribuție la câteva mii de lei vechi, a cărei repartitie rămânea la libera voință a comunităților lor religioase. Dar poziția aceasta privilegiată la adăpost de toate datoriile, destul de grele pentru clasele vechi ale societății române, căci erau datorii ce se prestau *în natură*, apoi spiritul de exclusivism al rasei evreiești ca atare, abstracție făcând de ritul ei religios, care a fost întotdeauna pe deplin liber în țară la noi, caracteristica lipsă de interes a evreilor pentru tot ce constituie viața noastră națională, sentimentul lor propriu că sunt o rasă străină, numirile desprețuitoare pe cari în limbajul lor vulgar le dau creștinilor în genere, românilor în particular, toate acestea și multe altele încă i-au făcut să rămâie un popor aparte fără nici un fel de aplecare de-a împărtăși vederile noastre naționale. Primiți în școalele noastre în mod cu totul egal cu românii, premiați și distinși dacă învățau bine tocmai acei cari au învățat carte de la noi, în școale nu întreținute din dările lor, ci din veniturile bunurilor mănăstirești creștine, tocmai elevii școalelor noastre sunt mai aprigi dușmani ai naționalității române, tocmai ei fac parte din Alianța Izraelită, căreia nu-i întru nimic de-a pune cestiunea de existența unui stat format în mod istoric și durând de sute de ani numai dacă nu se vor da drepturi egale la o minoritate de imigranți de-o dată foarte recentă.

Și toată mișcarea aceasta se bazează pe teoria cu desăvârșire neadeverată că există *români izraeliți*, români de confesiune mozaică.

Dar acești «români» vorbesc *românește* în familiile lor? Nu”, idem, *Dacă proiectul majorității...*, Timpul, 7 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 291

„Nu există români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliți cari-n familie să vorbească românește, pentru că nu există (afară de extrem de rare excepții n.n.) izraeliți care să intre în relații de căsătorie cu românii, c-un cuvânt pentru că evreul e evreu, se simte evreu și pân-acuma nici n-a voit să fie altceva decât evreu”, ibidem, pag. 291, 292

„Lucrul acesta, această nesolidaritate a evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc, a mers atât de departe încât aceiaș(i) evrei cari erau furnizori ai armatei imperiale rusești erau pe de altă parte furnizori de arme ai turcilor, deși acele arme nu aveau altă destinație decât de a fi descărcate asupra rușilor, adică asupra compatrioților acelor furnizori evrei.

În treacăt mai pomenim și că evreii din țară, în timpul intrării armatelor rusești la noi, au scos cuie din șinele drumurilor de fier pentru a periclita viața soldaților ruși din vagoane, aceasta știind bine că asemenea crime puteau să se descarce asupra țării în care ei trăiesc”, idem, *Ziarele guvernului...*, Timpul, 22 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 305

„Dacă numărul lor ar fi neînsemnat sau dacă, mare fiind, ar fi asimilabil, atunci cestiunea n-ar fi gravă. Dar a face loc în sânul nostru unei naționalități străine, care se simte străină și constituie prin organizarea ei un stat în stat, ar fi a ne face jertfa unei mistificațiuni, a unei minciuni etnologice. Înțelegem prea bine [că] art. 7 era o piedecă absolută, care oprea încetățenirea chiar a evreilor ce au ferma voință de-a deveni români, înțelegem asemenea că o piedică absolută, care nu permitea nici o concesie, trebuie înlăturată, cu sau fără art. 44, dar nu înțelegem a declara deodată de români sau de asimilabili o masă de oameni care înafară pretează a fi română, iar înăuntru continuă a cultiva un dialect

barbar, care-n familii nu vorbește românește, care-n creștin și-n român vede un dușman bun de exploatat și nimic mai mult”., idem, *Dacă proiectul majorității...*, Timpul, 7 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 292

„Puterile n-au decât să trimită o comisie care să meargă din oraș în oraș și să se convingă că nu există nici umbră de român izraelit, afară doar de câteva rare, foarte rare excepții, pe care le-am putea cita anume”., ibidem

„Legile restrictive care-au existat pân-acum zece-cincisprezece ani în mai toate statele cele mai civilizate sunt dovezi clare că evreii au fost considerați pretutindeni ca străini neasimilabili, îngăduiți într-adevăr, dar numai îngăduiți. Admiterea evreilor în cetățenia prusiană era până la 1869 foarte strict circumscrisă și cu toate acestea nici această admitere nu era absolută: evreii totuși rămâneau excluși de la posturi cari cer încrederea publică”., ibidem

„O dovadă despre exactitatea cu care diplomația e informată despre starea noastră socială și economică, ne-a dat acum câțiva ani raportul domnului cavaler de Bosizio. Era deci aproape de necrezut ca aceleași persoane cari văd atât de limpede cestiunile zilei să fie în cestiunea evreilor jertfa unei mistificațiuni. Din capul locului n-am crezut-o aceasta; de la început am susținut deci că diplomația europeană cunoaște prea bine stările de lucruri de la noi, că ea nu poate crede fabulele născocite de Alianță despre persecuțiuni *religioase*, că o lume întreagă nu poate fi indusă în eroare de presa evreiască și semievreiască din centrele Europei”., idem, *«Fremdenblatt», ziar oficios...*, Timpul, 10 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 295

„Era ușor de-a presupune deci că întreaga cestiune *umanitară-religioasă* pe care presa guvernamentală călărește cu atâta...inteligentă era un moft inventat de Alianța izraelită și că în fond lucrurile corespund cu interese materiale concrete”., ibidem

„Toate gazetele evreiești din cele patru unghiuri ale lumii, cu insoltența caracteristică și tradițională a neamului lor pribeag, au aruncat asupra-ne toată murdăria penelor lor nerușinate”., idem, *Trebuie să aibă cineva...*, Timpul, 4 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 287

„Dacă lucrul s-ar fi mărginit aici, dacă numai sectarii lui Mamona ar fi scuipat asupra-ne, n-am fi avut nimic de zis, am fi lăsat să treacă lucrul neobservat. Orice s-ar zice, între noi și evrei e o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s-avem față cu dânșii în împrejurări de onoare decât despreț și numai despreț. *Noblesse oblige*. Oricât de nenorociți am fi prin împrejurări istorice de diferite naturi, suntem un popor care a știut și va ști, oricând va fi nevoie, să-și plătească cu prisos datoria de sânge, suntem un neam de oameni lipit, prin tradiții, moravuri și limbă, de un petic de pământ, pe care, cu titluri netăgăduite, îl putem numi țara noastră. Între noi prin urmare și un soi de oameni imprăștiiați pe toată fața Pământului, a căror patrie sunt târgurile unde dobânda e mai mare, unde specula fără frâu găsește mai puține stavile, unde cuvântul omenie are mai puțin înțeles; între noi și această rasă cosmopolită, care la Viena e vieneză, la Paris pariziană, la Veneția venețiană și pretutindeni evreiască; între o națiune care câștigă pe pământul său ca să trăiască apărându-l cu sângele ei oricând și o corporație lipsită de cel din urmă sentiment de demnitate bărbătească, care trăiește pe tot Pământul ca să câștige, a[î] cărei membri se țin ca stolurile de pășări răpitoare pe urma oștrilor beligerante pentru a

strânge avuții din bălțile de sânge; între noi – zicem – și această onorabilă corporație cestiune de onoare nu poate fi cât lumea, și astfel n-am fi avut nimic de zis în privința insolentei presei evreiești dacă n-ar fi găsit răsunset și canal de scurgere la noi, chiar în coloanele foii ministeriale”. *ibidem*, pag. 287, 288

„Așadar noi românii admitem teoria(;) că într-adevăr evreeii sunt un popor, adoptăm chiar că ei sunt cel mai remarcabil popor – din multe puncte de vedere – asemenea că sunt poporul ales al lui Dumnezeu; dar odată admise aceste teorii *ad majorem Dei gloriam* ni se va concede că în asemenea condiții să nu-i privim drept români și să le refuzăm net drepturi cari în această țară nu li se cuvin decât numai românilor și cari li s-au îngăduit, cu multă imprudență, și străinilor creștini”. *idem*, *De când a început...*, Timpul, 14 iulie 1879, în Opere, vol. X, pag. 297

„A lua peste picior Tratatul de la Berlin! Dar cine-l ia peste picior? Am călcat sau călcăm noi Tratatul neîndeplinind art. 44 *tale quale*? Spune Tratatul undeva că acea dispoziție e absolut obligatorie pentru noi precum a fost pentru Turcia, este el o îndatorire ce ni se pune sub orice împrejurări? Nu.

Tratatul zice: *Liberă sunt eu Europă de-a-ți recunoaște sau nu independența; ți-o recunosc dacă admiți art. 44, nu ți-o recunosc dacă nu-l admiți.*

Unde(;) obligațiunea absolută de-a îndeplini art. 44 numaidecât și oricum ar propunea-o guvernul?

Neadmițând art. 44, rămânem în poziția în care am fost înaintea războiului, adecă vasali nominali ai Porții, cu deosebirea numai că Poarta însăși nu ne-a pus deloc această condiție, că ea ne-a recunoscut independența din capul locului, încât am rămânea vasali unei Puteri care s-a lepădat de vasalitatea noastră prin două tratate consecutive, prin cel de la San-Stefano și prin cel de la Berlin.

Poziția noastră ar fi așadar o independență reală, nerecunoscută însă de o parte dintre Puteri. Acestea toate fără ca noi să fi călcat Tratatul de la Berlin, căci, neprimind un beneficiu ce ni se acordă sub o condiție ce ni se cere, nu poate zice nimeni că am fi călcat noi tratatul, abstracție făcând de împrejurarea că nici nu îl *putem* călca, de vreme ce, nefiind nici făcut, nici iscălit de noi, el nu poate cuprinde nici îndatoriri, nici drepturi ale noastre proprii.

Astfel stă dar cestiunea din punct de vedere curat rațional și(;) nu e altă primejdie decât ca independența noastră reală să nu fie recunoscută numaidecât”. *idem*, *Marea majoritate...*, Timpul, 27 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 281, 282

„Abia de e nevoie a adăuga că independența este un fapt care există recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime atârna de confirmarea Papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari și de-a fi într-adevăr independenți și fără binecuvântarea specială a Sanctității Sale”. *ibidem*, pag. 282

De altfel, „Puterile europene au recunoscut înșile că pretențiile evreilor în România sunt *neîndreptățite*. Austria și Rusia au încheiat deja tractate în acest senz cu România, cine nu le va încheia tot *astfel* poate să ne scutească cu dragostea”. (*idem*, *Timpul reproduce...*, Curierul de Iași, 5 decembrie 1876, în Opere, vol. IX, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1980, pag. 281) „Pentru români,

egala îndreptăţire a 600.000 de lipitori şi precupeţi este(;) o cestiune de moarte şi viaţă, şi poporul nostru cred c-ar prefera moartea repede prin sabie decât moartea lentă prin *vitriol*.

Concedem că între aceşti 600.000 va fi unul la sută care să producă ceva prin sine şi să ţie la ţară şi la popor, dar când în ţară avem 700.000 de lucrători cari produc, ţăranii, nu-nţelegem alături cu aceştia 600.000 de speculanţi ai productelor, încât fiecare evreu să trăiască din precupeţirea muncii unui *singur* ţăran român. Drepturile dumnealor civile şi publice nu-nsemnează decât dreptul de a exploata poporul nostru în bună voie. Plece 99 de procente în America, ca să-şi câştige acolo prin muncă productivă pâinea de toate zilele şi atunci cu cei ce vor rămânea ne vom împăca uşor, dar pân-atunci să mai fie încă şapte alianţe, ca cea universală, care să conspire cu *uşile închise* în contra naţiei româneşti, noi vom şti să li arătăm totdeauna lungul nasului, căci nu ne spărim nici de înjurăturile presei jidoveşti, nici de declamaţiunile oratorilor idealişti pe câtă vreme e vorba de existenţa poporului nostru. Dacă voiesc să ne cucerească, n-au decât s-o facă...făţiş, ca toate naţiile, cu arma-n mână. Dar cu tertipuri şi apucături nu merge deocamdată. În numărul în care sunt la noi evreii rămân *străini de rit necreştin*, ce nu se pot nici contopi cu poporul nostru, nici pot pretinde mai mult decât de a fi suferiţi, şi ne pare că n-au nici o cauză de a se plânge de toleranţa noastră. Dacă gustul li-e numaidecât după drepturi egale, conform «contractului social», iată, Austria-i aproape, apoi Germania, Anglia, Franţa, Italia, cine-i opreşte de a merge cu drumul de fier unde li vine la îndemână, ca să se bucure de toate drepturile posibile?

Putem spune cu drept cuvânt şi tare: că poziţia evreilor, în ţările în cari nu se bucură de egalitate e cu mult mai bună decât acolo unde ei se bucură de ea; de aceea geme Rusia de ei, de aceea ne-au inundat pe noi. Oriunde e teren pentru neagra speculaţiune, evreul e-acasă, iar vaietele şi plângerile contra persecuţiunii sunt mofturi cari să acopere de mai nainte modul neomenos în care sug ţările pe care au căzut ca lăcusta.

Că sunt şi evrei ce merită egala îndreptăţire – cine o contestă? Dar noi nu suntem Sabaot care voia, pentr-*un* drept, să cruţe Sodoma, nu putem, pentru numărul mărginit de evrei folositori ţării, să dăm depline drepturi sutelor de mii de venetici neproductivi, care-n ultima linie trăiesc din precupeţirea muncii, ba a vieţii poporului nostru”, *ibidem*

„O seminţie care câştigă toate drepturile fără sacrificii şi muncă e cea evreiască. La orice popor drepturile publice şi [cele] private au fost rezultatul unei munci seculare şi a unor sacrificii însemnate. Dacă exista aristocraţia, cu prerogative deosebite, acestea erau comenzaţia muncii războinice; dacă ţăranii, cari pretutindeni au fost aserviţi, au izbutit în urmă a se vedea stăpâni pe bucăţile lor de pământ, aceasta a fost oarecum răsplata pentru că în vremuri trecute ei singuri au purtat povara instituţiilor; dacă partera clerică s-a bucurat de prerogative, ea a şi împlinit o sarcină de cultură, pe care, în împrejurările date ale evului mediu, nu le putea îndeplini o clasă de raţionalişti.

Clerul a dezbatut popoarele nouă ale Europei din mreţile unor credinţe şi obiceiuri în cari puterea fizică juca cel întâi rol, căci dovedit este că atât zeul suprem al germanilor ca şi cel al celţilor şi al slavilor a fost un

Dumnezeu al războiului, al sângiurilor, un Dumnezeu al puterii brute. Îmblânzirea treptată a lumii nouă este un netăgăduit merit al religiei creștine; afară de aceea ea a mai fost și păstrătorul cultului antice.

Ce servicii au adus omenirii îndărătnicul și egoistul neam evreiesc? Ocupându-se pretutindeni numai cu traficarea muncii streine, alegându-și de patrie *numai* țările acele unde prin deosebite împrejurări s-a încuibat corupție,(;) evreul trece din Germania în Polonia, din Polonia în Rusia, din Austria în România și Turcia, fiind pretutindeni semnul sigur, simptomul unei boli sociale, a unei crize în viața poporului, care, ca în Polonia, se sfârșește câteodată cu moartea naționalității.

Dar oare în ce constă corupția socială, acest element care-l atrage pe evreu c-o putere elementară? Ea consistă în desprețul *muncii*, care cu toate acestea e singura creatoare a tuturor drepturilor. Când munca unei clase într-un popor nu mai ecuivalează drepturile de care ea se bucură, atunci acea clasă e coruptă, atunci ea trăiește din traficul unei munci străine, atunci ea samănă cu evreul, care nicăiri nu face altceva decât preocupăsește lucrul străin”. , idem, *Evreii și Conferința*, Curierul de Iași, 9 ianuarie 1877, în Opere, vol. IX, pag. 299, 300

„Revenim la evrei și-i întrebăm – nu de ce spun minciuni prin gazetele străine, căci minciuna este spiritul negrei speculații – ci:] de se plâng?

În Austro-Ungaria ei au toate drepturile posibile și imposibile, de ce vin la noi? În Rusia sunt egali cu rușii – de ce vin la noi? În Turcia le zâmbește egala îndreptățire – ce caută la noi? Au n-au știut ei sub ce *condiții numai* pot trece în România? Au n-au știut că în această țară nu pot fi decât cel mult suferiți, că această țară, din nefericire pân-acum locul de luptă între roirurile Răsăritului și așezările Apusului, a ajuns să răsufle și că e sătulă de stăpâni pentru a nu mai voi stăpâni evrei?

Ni pare rău de acei puțini evrei cari, prin valoarea lor personală, merită a forma o excepție, dar restul...? Prin ce muncă sau sacrificii și-a[u] câștigat dreptul de a aspira la egalitate cu cetățenii statului român? Ei au luptat cu turcii, tatarii, polonii și ungurii? Lor li-au pus turcii, când au înfrânt tractatele vechi, capul în poale? Prin munca lor s-a ridicat vaza acestei țări, s-a dezgropat din învăluirile trecutului această limbă? Prin unul din ei și-a câștigat neamul românesc un loc sub soare? De când rachiul este un element de civilizație?”, ibidem, pag. 300

„Prin legea monopolului băuturilor spiritoase s-a hotărât ca numai alegători în comună să poată fi cârciumari la țară. Cu drept cuvânt. Ce garanții poate da o venitură, un nimene, un sudit cezaro-crăiesc că băuturile nu vor fi falșificate, cum și sunt, deci stricăcioase sănătății. Deja deputații țărani din adunarea adhoc s-au plâns prin memoriul lor că acești oameni li otrăvesc băuturile, prefăcând zilele de odihnă legiuită în zilele de omorâre lentă și sigură.

Astăzi, când un prefect oprește de la acest trafic pe un evreu, Pesther-Lloyd, organ redactat de evrei și după el Journal des Débats (item) descriu scene sălbatice din Turkestan ca petrecându-se în România. Fie liniștiți. Un fir de păr din capul suditului chezaro-crăiesc n-a fost atins de nimeni, nici averea lui mistuită de mânele populației românești.

Un agent al guvernului unguresc zvârle dintr-o școală zidită de români băncile afară, esmite pe învățător și pe preot, își bate joc de un sat de grănițeri cari depurarea au luptat pentru Casa de Austria, căroa Maria Terezia le-a cusut cu mâna ei proprie o flamură cu inscripția *Virtus romana rediuviva*, - făcând-au caz presa austriecească de aceasta? Nici vorbă. Dar un prefect din România cutează de a opri pe un evreu de a vinde băuturi spirtoase într-un sat? Persecuție, pradă, nelegiuire”., ibidem

„Se-nțelege. Punând mâna pe presa europeană, care în genere nu mai are de țință luminarea, ci escitarea urelor între clase și popoare, ușor li-e să spună orice minciună patentă. Publicul cafenelelor, blazat de ipercultura europeană și setos de noutăți de senzație, găsește plăcere în citirea monstrozității ce se vor fi petrecând în România. Evreii fac din jurnalistica europeană ceea ce au făcut din băuturile spirtoase la noi - otravă. Ei au încercat a otrăvi și literatura germană cu acele scrieri pe cari oamenii c-un simțământ mai firesc le numesc francezo-ebraice, ei au introdus ușurința pariziană în discuțiile cele mai grave, veninul în relațiile sociale; în Austro-Ungaria sumuță popor contra popor, în Germania confesie contra confesie și ginte contra ginte. Evreul care redigează Pesther-Lloyd și sumuță pe maghiari contra germanilor și a celorlalte naționalități este acelaș care prin Neue freie Presse sumuță pe germani contra maghiarilor. În toate țările țin cu cel tare, niciodată cu cel apăsat, și se unesc cu acela întru traficare și exploatarea puterilor pozitive ale poporului”., ibidem, pag. 300, 301

„Prigoniți n-au fost la noi evreii niciodată. Restricțiuni juridice au existat pentru ei totdeauna, dar nu din cauza religiei. Ștefan-Vodă cel Mare întărește câtorva evrei, veniți din Polonia, libertatea confesiei, dreptul de a-și clădi sinagoge, un drept pe care turcii, așa-numiții noștri suverani, cari pe la 1560 au început să ne calce tractatele nu l-au avut niciodată, deși religia mozaică e pentru spiritul ascetic și îngăduitor al religiei creștine tot atâta de străină ca și cea mahometană. Afară de aceea aveau dreptul liberei negustorii cu manufacturi străine, - dar aceea se mărginea totul și așa ar fi trebuit să rămâie. Meseriași și proprietari nu puteau fi, căci proprietatea emana de la domnie și era strâns legată cu contribuția de sânge, la care nimeni nu i-a poftit, nimene nicipând, și de la care, chiar când îi poștești, știu a se sustrage, făcându-se sudiți austriecești, deși sunt născuți în România din supuși rusești și n-au văzut Austria cu ochii”., ibidem, pag. 301

„C-un cuvânt evreul nu merită drepturi niciări în Europa, pentru că nu muncește; iar traficul și scumpirea artificială a mijloacelor de trai nu este muncă, și aproape numai într-aceasta conzistă a evreului. Evreul nu cere, ca clasa de mijloc din secolul al XVII-lea, libertatea muncii productive, ci libertatea traficului. El e vecinic consumator, niciodată producător și desigur că numai cu foarte rară excepție se va găsi într-adevăr câte un evreu care să producă. Dacă e meseriaș, e superficial, lucrează numai pentru ochi. De aceea chiar la noi, unde împrejurările ar trebui să-i silească la muncă, vom găsi că ei reprezintă meseria superficială. Cel mai solid meseriaș e și aici în țară românul sau germanul sau cehul, niciodată evreul. El reprezintă concurența nesănătoasă a muncii sale, superficiale, cu munca dreaptă și temeinică. *Ieftin și rău* e deviza evreului până ce ruinează

pe lucrătorul creștin, *scump și rău* e devisa lui când rămâne stăpânul pieții”, ibidem

„Drept că înmulțirea evreilor în țările noastre a mers mână în mână cu reformele în senz liberal, că acestea au ajutat înmulțirea furnicarilor. Deja *Regulamentul Organic*, care a pus ciocoimea alături cu boierii vechi, dându-i o egalitate de drepturi pe care n-o merita, a făcut ca fiecare din acești noi aristocrați cari fugeau de muncă și aspirau la slujbușoare să aibă câte un asociat jidan sub formă de orândariu pe peticuțele lor de moșii; tot acel regulament a desființat de jure breslele, aceste clase puternice și bine constituite de meseriași. În urmă alte reforme, și mai liberale, au deschis ușa funcțiilor statului, înmulțite la infinit, tuturor feciorilor de popă și de negustori cari nu reprezentau nici avere, nici inteligență și cari găseau mai comod a trăi din funcții plătite de stat și de comune decât din munca lor proprie, din îndeletnicirea cu meșteșugul părinților lor. Astfel s-au înmulțit rușinea de muncă și proletariatul condeului, această clasă vecinic nenorocită, condamnată la celibat și la mizerie, luptând prin ură, intrigă, calomnii și vicleșug pentru pânea amară a bugetului și înecând c-o rară obrăznicie orice muncă spirituală adevărată, orice merit adevărat”, ibidem

„Dar ce să mai vorbim asupra acestei materii? Prin pricipirea celor crescuți de mici copii la Paris ni s-au îngreuiat preste măsură lupta pentru existență, libertățile nu sunt decât tot atâtea forme de nelibertăți, căci liber nu e decât omul ce trăiește din munca productivă a (;) sa(;). Numai acela e în stare de a aproba binele unde-l vede și munca temeinică.

Dar cei cari își fac din ponegrirea meritului, din calomnie și intrigă o meserie pentru a trăi de pe-o zi pe alta, aceia, chiar recunoscând adevărul în fundul sufletului lor, căci acesta li se impune, se vor feri de a-l spune, ba vor reprezenta chiar contrariul.

E prea firesc ca în țara reputațiilor uzurpate, a jurnaliștilor fără carte, administratorilor fără știință, profesorilor fără elevi, academicienilor etc., într-o țară unde aproape toți reprezintă numai forma goală a culturii, nicidecum cuprinsul, evreii, cari samănă în superficialitatea muncii cu generația actuală din România, călărind pe fraze umanitare și egalitate(;); să ceară drepturi egale cu noi”, ibidem, pag. 301, 302

„Cine știe cât de departe suntem de-a ură pe evrei – și aceasta o poate pricepe orice om cu privirea clară – acela va vedea că în toate măsurile noastre restrictive numai dreapta judecată și instinctul de conservare au jucat singure rolul principal.

Domnia fanarioților a putrezit clasele noastre sociale; aristocrația noastră, din războinică și mândră ce era, a fost devenit în cea mai mare parte servilă, încrucșiându-se cu stârpicura grecului modern, care e tot atât de șiret, dar mai corupt decât evreul de rând. Prin urmare clasa înaltă a societății noastre, care luase de la grecul constantinopolitan toată lenea, tot bizantinismul, se lasă ușor înădușită de ciocoimea ei, de foastele ei slugi, cari, fără nici o muncă meritoasă pentru societate, se urcă repede în locul vechei aristocrații, ce dedese așa de tare îndărăt. Se va găsi că lenea este caracteristică românului «ridicat», pentru că s-au și ridicat din clase leneșe, din privilegiați mici. Rămânea deci o singură clasă muncitoare, din a cărei exploatare trebuia să trăiască toată societatea română – țăranul. Dar chiar

exploatarea directă era o muncă prea grea pentru aristocrația foștilor cafegii și ciubuccii, de aceea și-au introdus pretutindeni câte-un asociat activ chezaro-craiesc – câte-un evreu. Același proces se repetează însă. Precum cocoimea a alungat pe boierii vechi din locul lor, tot astfel evreii, având numai dreptul de a cumpăra bunuri imobile la țară, ar lua în mână proprietatea de mijloc, ai cărei arendași sunt deja astăzi, iar neamul românesc ar ajunge cu desăvârșire proletar”., ibidem, pag. 302

„Pericolul nu este în împrejurarea că evreii ar acapara toată proprietatea, ci într-aceea că ei *nu sunt – nu pot fi români*, precum în genere nu sunt nici pot fi germani, engleji, franțuji, italieni. De ce să ne înșelăm de bună voie, arătând că înlăuntrul altor nații ei au ajuns la cutare sau cutare grad de cultură? Nu vedem azi că simțământul de rasă e mai puternic în ei decât patriotismul, decât iubirea pentru nația în mijlocul căreia trăiesc?

Nu-i vedem formând prin *alianța izraelită* o internațională curat ebraică, după a noastră părere mai periculoasă, pentru ca mai mincinoasă, decât cea a lucrătorilor sau aceea a iezuiților? Căci aceste două din urmă reprezintă un ideal – fals ideal la amândoi, dar având fiecare partea sa eternă, dragă omenirii”., ibidem

„Cea dintâi se bazează pe sfințenia muncii, pe convingerea cu totul dreaptă că munca temeinică este singura îndreptățire pe acest Pământ; dar pe da altă parte același ideal nu recunoaște capitalizarea muncii și înobilarea ei sub forma artei, a literaturii, a științei, cari fără acea capitalizare n-ar fi cu puțință. Dacă libertatea muncii productive este motorul societății, sămburele care-i dă consistență este capitalul. Împăcarea între muncă și capital va fi poate grea, este poate chiar cu neputință; dar tendența ca atare rămâne în sine ideală, conformă cu religia creștină în partea ei etică. – Iezuitismul pe de altă parte consistă iarăși pe-o raționare parte dreaptă, [parte] falsă. Întemeindu-se pe teoria, subînțeleasă tacite, foarte pesimistă, că partea cea mai mare a oamenilor nu știe a face o întrebuițare dreaptă de puținele dramuri de crieri cu cari i-a înzestrat natura, că acea parte, lăsată în voia liberă a instinctelor sale, e roabă pântecului și unealtă în mâinile șarlatanilor de tot soiul, care știu să-i lingusească patimile rele, iezuitismul a încercat a ținea clasele de jos într-un binefăcător semiîntunerice, puindu-și drept țintă – nu cultivarea minții, căci desperase a scoate trandafiri dintr-o buruiiană rea și menită orbirei – ci caracterul prin credințe metafizice. De aceea se va găsi preste tot că popoarele catolice sunt mai vesele și mai frumoase decât cele protestante, tocmai pentru că această Biserică a abstras de la cultura minții și a avut în vedere numai îmblânzirea, înfrumusețarea simțimentelor prin muzică, sculptură, arhitectură, zugrăvie și prin credințe care se sustrăgeau prin sfințenia lor de la orice controversă. Dar pre de altă parte aceeași școală era firește prigonitoare aristocrației spiritului, a acelor oameni seculari la cari caracterul, oricare ar fi fost, rămânea cu totul neutralizat de enorma cantitate a creierului și cari vedeau toate lucrurile lumii în deplina lor claritate. Catolicismul n-a avut talentul de a-și asocia pe acești oameni – de aceea este și azi încălcat de o droaie de homunculi cari, bazându-se pe acele autorități persecutate de Biserică, o persecută azi pe ea. Și într-aceasta a consistat partea falsă a ceea ce am numit iezuitism, pentru a caracteriza tendința politică a Bisericei”., ibidem, pag. 302, 303

„Dar ce reprezintă «alianța izraelită» cu filialele ei din America, Anglia, Austro-Ungaria, Franța, Italia, România? Se pretinde că, fiind evreii pretutindene oprimați, această alianță are drept scop să-i scape de opresiune.

Să vedem ce grozav de oprimați sunt la noi.

Comerț și capitalii în mâinile lor, proprietatea fonciară urbană în cea mai mare parte în mâinile lor, arenzile de moșii în Moldova item, pe sub mână tot debitul tutunului și a[[] băuturilor spirtoase, negoț de import și export, c-un cuvânt toate arteriile vieții economice cari se bazează pe speculă? În ce consistă grozava opresiune de care se plâng? Și, dacă se plâng, de ce nu aleg alte terenuri decât România, alte țări unde sunt egali în toate cu cetățenii statului? De ce nu Austria, Franța, Germania ș.a.?

De ce? Pentru că nu există opresiune, pentru că nu există persecuție, – iar drepturile câte nu le au, nici nu le merită.

Ei singuri, cu totul deosebiți și având tendențe deosebite de popor, vorbind în familia limba germană, abonați la ziare dușmane nouă și hrânind împotriva noastră un spirit dușmănesc și cuceritor, ei(;) nu compensează întru nimic munca poporului care-i susține. Apoi sunt totdeauna o armă a străinilor în contra noastră. Până și ungarii – care numa-n gropi nu dau de cumiști – își închipuiau într-un rând o stăpânire a Moldovei prin evrei și ceangăi, pentru că știau că evreul s-ar asocia cu orișicine împotriva poporului românesc”., ibidem, pag. 303

„Și astăzi, când poate existența noastră e în joc, când ni se dispută drepturi seculare, emanate din capitulațiile luminaților Domni ai acestor țări, tot ei și prin uneltirea «alianților» ni îngreuiază poziția, trecând peste capetele noastre, cerând drepturi de la străini, de la dușmanii noștri chiar.

Știu dumnealor ce i-ar aștepta în Germania pentru-o asemenea faptă, pentru gravura din Monde illustré, pentru articolul mincinos din Pesther-Lloyd, pentru apelările la străini în trebile interne ale țării? Munca silnică sau închisoarea.

De aceea vom rezuma judecata în forma unui fetva al Șeicului-ül-Islam zicând: Legea zice că cine conspiră cu străinii în contra instituțiilor țării și a poporului în mijlocul căruia trăiește este un trădător.

Merită un trădător drepturi?

NU”., ibidem, pag. 303

„Sub titlul *Închipuitele persecuțiuni în contra evreilor «Românul»* publică două adrese, una a delegaților societății *Românizarea*, alta semnată de vro 20 de persoane, prin cari se desmint știrile aduse de ziarele străine.

Pentru noi cea dentăi e mai importantă, căci ne arată singura cale pe cari evreii vor putea s-ajungă la egalitate cu cetățenii statului român. Numai vorbind în familie limba românească, numai încrucisându-se prin căsătorii interconfesionale cu românii vor putea deveni cu vremea ajutători întru purtarea sarcinii de cultură a țării românești, numai atunci vor intra în conmembrațiunea socială a românilor și se vor prefăce în trup din trupul nostru. Până atunci nația însă îi va simți ca pe ceva străin în corpul ei, ca pe un parazit care usucă măduva străvechiului stejar”., ibidem

„Adăugim din nou că ni pare rău de acei relativ puțini, chiar dacă s-ar compune din 2-3000, cari s-au identificat cu această țară, și totuși

„Dacă a existat *de facto* o aristocrație română întemeiată pe un drept public cert, ea a încetat de-a exista deodată cu anul 1700, deodată cu căderea domniei naționale. Nici recunoaștem, nici putem recunoaște epocii fanarioților dreptul suveran de-a conferi titluri și demnități, precum nu le-am fi recunoscut-o turcilor, a[i] căror mandatarî în țară erau fanarioții. De-aici se explică repede cădere a prerogativelor politice în secolul nostru, pentru că asemenea prerogative trebuie să răsără dintr-un drept public determinat, iar acest drept public a murit la 1700 și exercitarea lui din partea străinilor se considera ca o uzurpațiune viciată până în sâmburul ei de ilegitimitate”¹⁴¹.

trebuie să se vadă în aceleași condiții de drept public cu imigranții mai proaspeți;(;) dar fiecare poate pricepe că într-o armie străină care se apropie de noi nimeni nu va căuta să deosebească pe puținii amici, ce i-ar putea avea în acea armie. Și evreii sunt o armie economică, o rasă de asociați naturali contra a tot ce nu e evreu.

A doua adresă spune adevărul, că evreii trăiesc în România fără a li se cauza nici cel mai mic rău, căci nu pot fi numite rele decât cele pozitive, iar nicidecum restricțiunii despre care fiecare știe că constituiesc singurul *modus vivendi* ce-l putem avea deocamdată cu seminția evreiască. Dar această adresă – o știm bine – nu va căpăta niciodată iscăliturile **mai tuturor** coreligionarilor din România. Aceasta e o frază ca multe altele din ziarele noastre, cari și ele vorbesc într-una de națiune, de voința națională, pe când fiecare știe în fundul sufletului său că nația românească, cumu-i ea, nici n-a ajuns să-și deschidă ființa sa la soare, ci, exploatată de oameni și de împrejurări, susține cu sudoare[a]-i tot aparatul netrebnic al formelor străine de cultură introduse prin numeroasa clasă de proletari ai condeifului cari, îmbrăcându-se în ele fără să le știe înțelesul, își găsește pânea de toate zilele pe care n-ar putea-o găsi prin muncă, căci nu vrea să muncească”, *ibidem*, pag. 303, 304

De-aceea „noi pretindem ca formele introduse să nu rămână forme goale, coji pentru a juca partizile cu ele, ci să aibă cuprins real. Voim a conserva libertăți și instituțiuni prin realizarea lor, prin aplicarea lor sinceră față cu un curent care le discreditează prin abuz și prin ducerea la absurd”, *idem*, *Am văzut cu înlesnire...*, *Timpul*, 24 februarie 1880, în *Opere*, vol. XI, Ed. cit., București, 1984, pag. 30

„Nu trebuie uitat fondul, nu trebuie uitat că orice bun de care ne bucurăm în lume e în mare fapta altora și posesiunea lui trebuie răscumpărată printr-un echivalent de muncă. De aceea e de datoria claselor superioare de-a strânge cât mai multă cultură pentru a ușura munca celor de jos, pentru a le lumina și a le conduce spre binele lor moral și material”, *idem*, *Și iarăși bat la poartă...*, *Timpul*, 12 aprilie 1881, în *Opere*, vol. XII, Ed. cit., București, 1985, pag. 135

¹⁴⁰ *idem*, *Nu știm de unde și până unde...*, *Timpul*, 5 ianuarie 1879, în *Opere*, vol. X, pag. pag. 165, 166

¹⁴¹ *idem*, *«Românul» nu încetează...*, *Timpul*, 6 februarie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 54

„Azi(;) nu mai există nici boierie nici boieri. Precum nu se poate vorbi de monotești fără Dumnezeu, de școli fără dascăli și fără elevi, tot așa nu poate fi vorba de boieri fără instituția militară-aristocratică a boieriei. Cu rațiunea ei de-a fi a trebuit să dispară¹⁴²143.

Veneticii „nu erau români”¹⁴⁴. „Inima lor de străin, fără tradiții hotărâte, fără patrie hotărâtă, fără naționalitate hotărâtă, nu putea să sufere [pe] acei stejari de seculi, pe acei boieri mari, stâlpi ai țării, cum se numeau, neîndoșiți de furtună cu toate vijeliile vremurilor, plecându-se uneori bătăilor neînduratului Dumnezeu, nefrângându-se niciodată! Aceasta este istoria fanarioților, a căror misiune era de-a dezrădăcina și corupe pe pe boieri”¹⁴⁵.

„Pentru ca poporul să-și fi păstrat puterea lui de reacțiune în contra epocii turpitudinilor s-ar fi căzut să nu avem epoca(;) fanarioților¹⁴⁶, (;)care(;) s-au îngrijit a stârpi din rădăcini

¹⁴² Nu întâmplător „domnia străină a început cu desființarea treptată a oștirii”, idem, *În numărul de ieri am arărat...*, Timpul, 26 iulie 1880, în Opere, vol. XI, Ed. cit., București, 1984, pag. 268

¹⁴³ idem, *«Românul» nu încetează...*, Timpul, 6 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 54

¹⁴⁴ idem, *«Românul» ne somează...*, Timpul, 6 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 95

¹⁴⁵ Ibidem

¹⁴⁶ Atenție!: „Nu există tip de mizerie de caracter și [de] inteligență ca Împărăția bizantină, din momentul în care restul de suflare romană l-a părăsit, încât Babilonia și Asiria, chiar mica Palestină au avut o mai mare influență asupra civilizației decât Împărăția Răsăritului, devenită grecească. Prin ei înșii n-ar fi ajuns niciodată la vreun rol în România, dar au ajuns în calitate de ciraci și de slugi ai turcului”, idem, *Adevărul doare. Pe la 3 martie...*, Timpul, 1 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 122, 123

„Grecii din Bizanț. Numai acolo tatăl scotea ochii fiilor sau îi ucidea ca să se folosească singur de avere, numai acolo fiii scoteau ochii părinților pentru același motiv; la alte popoare nu se întâmplau acestea”, idem, *În discutarea proiectului de maiorat...*, Timpul, 20 decembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 375

„Imperiul Bizantin(;) e cuibul vicleniei, deșertăciunei și corupției în toate”, idem, *Între păreriile...*, Curierul de Iași, 10 octombrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 228

„Peste ei vin turcii cari se contagiază de putrefacțiunea acestui imperiu și(;) putrezesc în câteva sute de ani ca de ciumă”, idem, *Manuscrisul Mi-am adus apoi aminte...*, în Opere, vol. XIII, Ed. cit., București, 1985, pag. 352

„Este nevoie să mai amintim istoria specială a românilor ca să arătăm cum că acești oameni și-n al treilea neam încă au otrăvit și otrăvesc viața noastră publică și privată? Când Radu cel Mare, domnul Țării Românești, a(;) adus în țară pe patriarhul grec Nifon, acesta, în loc să-și caute de biserică a început să facă politică, să-și creeze partidă între boieri, să ascută și să învenineze și mai mult dușmănia dintre Dănulești și

sentimentul de demnitate națională. Atunci s-a pregătit spiritul public de astăzi”¹⁴⁷.

„Bietul Tudor și cinstitele domnii de boieri mari care au urmat după el, reacțiunea contra fanarioților n-a durat decât 30-40 de ani, timp prea scurt pentru ca, prin părinteasca oblăduire, cum se zicea, și prin bugetele cu baierele pungii legate cu șapte noduri, să poată îndrepta o țară a cărei inimă era stricată. Fanarul de la noi a trebuit să renască mai puternic în vlăstarele rămase în pământul țării(;). Strămoșii au mâncat aguridă și nouă ni se strepezesc dinții”¹⁴⁸.

„America dunăreană(;) se mai numește încă în ironie România”¹⁴⁹.

„Câțiva franci și câteva masalale împărțite la primărie vor produce oricând simpatiile necesare unui guvern(;) și vor închide gura nemulțumiților”¹⁵⁰. Căci, truditorul: „întreaga organizație a Statului a îngrijit să n-aibă cu ce-și ținea zilele de azi pe mâine”¹⁵¹.

„Credem că ne putem dispensa(;) de venerabilele piei de vițel ale culturii întinse și variate și a ne mulțumi cu cunoștința de țară și oameni și mai cu seamă cu acea calitate ce distinge pe omul de stat înaintea ambițiosului și a curtizanului: cu integritatea și energia caracterului”¹⁵².

„O minte clară și o inimă dreaptă plătesc în viața unui popor mai mult decât o mie din frazele oratorice(;)”¹⁵³¹⁵⁴.

Drăculești, între descendenții lui Mircea și Dan I. În Moldova, un grec (Despot) strică prin intrigi de curte domnia lui Lăpușneanu Vodă și aduce pe acel zimbru la o adevărată furie și sete de sânge”, idem, *Între părerile...*, Curierul de Iași, 10 octombrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 228

Și, „pentru a caracteriza lapidar această rasă, vom spune că, dacă Orientul ar avea să aleagă(;) între o predominare grecească și una jidovească, cea jidovească e de preferat”, ibidem

¹⁴⁷ idem, *Mai alaltăieri...*, Timpul, 19 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 74

¹⁴⁸ ibidem

¹⁴⁹ ibidem

¹⁵⁰ ibidem, pag. 75

¹⁵¹ ibidem

¹⁵² idem, *Varii în adevăr...*, Timpul, 14 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 28

¹⁵³ „Principii greșite de es[emplu] pe mâna unor oameni onești sunt mai folositoare decât principii foarte bune în mâinile unor panglicari. Căci adevărul într-un stat nu stă atâta pe *idei* pre cât în *caracter* și sâmburul vital, seriozitatea de caracter și de aspirațiune formează adevărata greutate a unui grup de oameni politici, nu bruma de idei culese de prin cărți”, idem, *Totdauna înaintea unui vot...*, Timpul, 13 ianuarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 388

„Mircea I a domnit de la 1387-1419, adică treizeci și doi de ani”¹⁵⁵.

„Minunea consistă tocmai într-asta că, într-un timp în care Europa toată se bătea în capete, noi am avut norocirea de-a avea după o altă, o dată în Muntenia pe-un Mircea, apoi în Moldova pe Ștefan cel Mare. Acest din urmă era fiul de suflet al lui Mircea; el copilărise la Curtea de Argeș și la Târgoviște, el avea aceeași tendință de-a uni creștinătatea contra Semilunei; c-un cuvânt avea o idee superioară individualității sale”¹⁵⁶.

„Tocmai documentele lui Vlad Dracul și Vlad Țepeș conțin numirea a mulțime de boieri, cu rangurile lor, pe când în documentele anterioare, ale lui Mircea, vedem vreo 5-6 nume de botez, neavând însemnată alături nici o demnitate la Curte, ba-n unele hrisoave nu figurează chiar nici un nume de boier. Se pare dar că demnitățile la Curte au luat naștere, după model bizantin, în urma morții lui Mircea: Tocmai sub Vlad Dracul găsim logofeți, spătari, stolnici, paharnici, comiși etc. Se-nțelege, Vodă trăise la Curtea polonă, la cea ungurească, la cea bizantină, la toate pe rând, pe când bătrânul Mircea nu fusese nicăieri din țară afară

„Ideile și principiile sunt cuvinte cari se pot învăța pe de rost, fără ca să fi trecut în suc și sângele celui care le recitează ca pe un rol învățat în teatru. Oare când un actor joacă pe un rege într-o piesă el a devenit rege printr-aceasta sau rămâne același actor sărac asupra căruia iluzia unei ore aruncă splendoarea regalității?”. idem, *Lucru de care trebuie...*, Timpul, 15 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 233

„C-un om care dorește binele statului și numai pe acesta poți discuta, c-un om însă pentru care binele statului e numai un pretext, iar binele lui propriu ținta adevărată nu există discuție, căci cu apetitul nu se discută decât punându-i înaintea perspectiva de-a-l îndestula și mai bine”. idem, *Totdauna înaintea unui vot...*, Timpul, 13 ianuarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 388

„De-aceea nu cată să-ntrebăm ce anume principii profesează cutare și cutare, deși ele au însemnătatea lor, ci cine și cum este. Muncește acest om? Are ceva? A-nvățat carte? E cinstit în daraverile lui? Iată întrebările de căpetenie care în ultima linie hotărâsc cât cântărește un om în bine și în rău – nu însă profesii de credință, tipărite pe-o hârtie răbdătoare, vorbe late și mari, excursiuni prin țările depărtate, cari nu se potrivesc în nici o privire cu țara noastră, verzi și uscate pe cari publicul le ia drept adevăruri profetice și revelațiuni incontestabile”. idem, *Lucru de care trebuie...*, Timpul, 15 mai 1879, în Opere, vol. X, pag. 233

¹⁵⁴ idem, *Varii în adevăr...*, Timpul, 14 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 27

¹⁵⁵ idem, *Are haz «Românul»...*, Timpul, 22 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 40

¹⁵⁶ ibidem

decât o dată la Brașov, la încheierea unui tratat de alianță cu regele Ungariei”¹⁵⁷.

„Veți găsi între boierii lui Vlad Țepeș pe-un Dragomir al lui Manea Udriște, veți găsi pe-un Vintilă Florescul, dar de Caradale (dar de venetici n.n.) nici urmă”¹⁵⁸.

„De ambiții sunt mișcate multe naturi superioare, de vânătoare a banului niciuna. E prea adevărat însă că pe ambițioși nu-i poți întroluca așa de lesne, nici-i poți organiza atât de splendid precum Caradalele se organizează, la comandă, în societate de exploatație. Ambițiosul nu vrea să ia din totalitatea sudorii comune, din averea publică o parte fără nici o compensație, fără nici un contraserviciu, ca postulanții și cumularzii; ambițiosul, din contra, e în credința fermă că serviciile pe cari le-ar da el națiunii ar fi echivalente, ar întrece chiar cheltuiala comună. Eroare poate, dar o eroare cel puțin demnă de-un om. Voi nu aveți onoarea de-a vă înșela, voi știți foarte bine că serviciile ce le aduceți societății nu fac doi bani, de vreme ce se soldează cu pagubă, și cu toate acestea nu vi-i rușine să vă creați pentru aceste pretinse servicii retribuțiuni nemaipomenit de mari. Tot ce luați voi în plus peste ceea ce fac în adevăr prețioasele voastre servicii se repărțește asupra locuitorilor Țării, cu atâta se diminuează greutatea pâinii săracului și de-aceea, în urma odioasei dominațiuni a așa-numitelor voastre principii, mizeria se urcă în orașe și la țară, din cauză că pentru munca națională ce vă întreține nu restituiți nici un echivalent”¹⁵⁹¹⁶⁰.

¹⁵⁷ ibidem, pag. 41

¹⁵⁸ ibidem, pag. 42

¹⁵⁹ „Cu toată Constituția liberală, dar mai cu seamă egalitară, suntem mai departe decât oricând de adevărata libertate, mai departe decât oricând de acea elementară facultate a poporului de-a-și fixa singur dările în proporție cu puterile lui: Statul nostru centralizat cere, mereu cere, pentru necesități de lux, pentru necesități factice chiar, și – din pământ, din iarbă verde – banii trebuie să iasă. Aici nu se mai întreabă nimeni dacă vrea sau poate să plătească: *trebuie* să plătească, căci mecanismul din centru îi cere mereu și-n fiecare an cheltuielile se sporesc până la istovirea puterii impozabile a locuitorului”. idem, *Laudele pe cari foile guvernamentale...*, Timpul, 5 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 52

„Se observă o scădere(;) a populației(;) care se urcă în raport direct cu creșterea demoralizării, a ireligiozității și cu întinderea viciilor”. idem, *Pe când discutăm...*, Timpul, 21 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 77

„Rasa română descrește continuu ca număr și degenerază ca constituție fizică”. (idem, *Laudele pe cari foile guvernamentale...*, Timpul, 5 februarie 1881, în

Opere, vol. XII, pag. 52) „Acei cari se sporesc(;) sunt populații consumătoare imigrate”, ibidem

„Din punctul de vedere al condițiilor de existență pentru mase putem zice că orice guvern anterior epocii reformelor a fost superior celor următoare, a fost mai ieftin, mai potrivit cu trebuințele neînsemnate ale unei producțiuni nu tocmai însemnate”, ibidem

„În(;) raport dezastruos stau reformele și preținsele noastre progrese cu scăderea populației”(ibidem) „Plouă reformele toate costând bani”, ibidem

„Toate reformele și toate libertățile costă bani. Fiecare vorbă pe care un om cuminte ca d[omnul] Sihleanu (pe care un venetic parvenit demnitar n.n.) o rostește, fiecă și ce scrie, deși nu produce nimic, ține bani, deci muncă. Dar orice ban care se ia contribuabilului – și în ce condiții grele și uzurare adesea, căci trebuie să se împrumute ca să plătească dările – orice ban, zicem, se scade din greutatea pâinii săracului, deci din puterea lui musculară, din puțința lui de-a produce. E drept că marile goluri ce se nasc prin scăderea poporului nostru se vor umplea, dar se vor umplea cu străini(;)”, ibidem

„Vede oricine pentru folosul cui ne impunem dări, pentru folosul cui ne luptăm și muncim: pentru cei ce ne suplantează”, ibidem

„Ar trebui să înceteze odată acel ton de îngâmfare al progresului pospăit când alături de el vedem regresele reale”, ibidem, pag. 53

„Se consumă mai mult decât se produce.

De ce însă se consumă mai mult?

Pentru că întregi straturi de naturi catilinare, de ignoranți, de academicieni ai școalelor primare, de unde trăiau până ieri ca vai de ei, participă azi la atotputernicia guvernamentală și exploatează țara după plac.

Dovadă e urcarea bugetului cheltuielilor(;), dovadă încordarea extremă a posibilităților poporului, dovadă mizeria din sate și mortalitatea din orașe(;).

Căci chestiunea nu este dacă s-a înmulțit producțiunea; ea trebuie să se înmulțească cu sporirea consumării. Cestiunea socială, adâncă și dureroasă(;), e dacă s-au înmulțit *numărul producătorilor* și puterea lor de producțiune. Acestea nu s-au înmulțit. Din contra, asupra aceluiași număr de producători s-a așezat o pătură foarte mare de consumatori, pe atât de exigenți pe cât sunt de corupți, și pentru a da acestora lucruri de cari s-ar putea priva, rafinerii, prisoase, se chinuiește un popor întreg până la istovirea puterilor sale. Acesta e marele secret al sărăciei: înmulțirea unor clase de consumatori care nu compensează prin nimic munca producătorilor care-i susține”, idem, *Nu avem din nefericire un serviciu statistic...*, *Timpu*, 1 august 1880, în *Opere*, vol. XI, pag. 277

„Într-adevăr, există într-un stat normal, guvernat omenește, o compensație pentru sacrificiile poporului de jos. Partea descărcată de munca fizică a societății își pierde puterea musculară (iritabilitatea), dar câștigă înmiit de mult prin sporirea puterii nervoase (sensibilitate, inteligență).

Arte și științe sunt copile ale luxului, dar sunt o compensațiune. Invențiile tehnologice în toate ramurile vieții(;) supunând puterea unui sclav orb, care nu se revoltă, a naturii, munca fizică a omului devine din ce în ce mai

De-aceea, „oricât de periculoase ar fi mișcările în adevăr politice, ele pot fi combătute cu succes, pe când ceea ce e mai greu de combătut sunt apetiturile radicale cari pretextează politica, apetituri cari contractează orice principiu și orice atitudine, numai să fie satisfăcute”¹⁶¹.

„Știe modernul Erodot câte familii erau sub Matei Basarab?

400.000, ceea ce corespunde c-o populație de 2 milioane și mai bine. Bugetul țării era de 700.000 de galbeni¹⁶², ceea ce ar fi în moneda de azi 8^{1/2} milioane de franci, sumă fabuloasă pentru timpul fanarioților; oștirea era de 100.000 până la 150.000 de oameni¹⁶³. Paul din Aleppo, martor ocular, spune că țara e foarte des (foarte dens n.n.) populată, populațiune imensă. De la două milioane populația scade sub fanarioți la 175.000 suflete”¹⁶⁴.

„Cauza căderii Domniei române(;) e că Dimitrie Cantemir a încheiat cu Petru cel Mare fatalul tratat de alianță de la Lusk și că spătarul Toma Cantacuzin, în contra voinței Domnului său, a trecut cu călărima în partea rușilor, a împresurat Brâila, ce era cetate turcească, și a luat-o cu asalt. Brâncoveanu, spăimântat de fapta lui Toma Cantacuzin, se retrage la Târgoviște și se declară neutru. Petru cel Mare voiește să spargă capul trimisului lui Vodă, lucru de care-l împiedică Cantemir.

Nu tăgăduim complicitatea Cantacuzinilor la moartea tragică a Domnului, dar complicitatea boierilor în genere o negăm. Vodă era din nenorocire la București, nu la Târgoviște. Un corp de armată turcesc stătea la Giurgiu, gata să treacă totul prin sabie. Mustafa Aga le declară boierilor că sunt responsabili pentru Brâncoveanu, iar pe negustori îi făcu responsabili pentru boieri.

Cantacuzineștii și-au expiat greu complicitatea lor. E adevărat că urmară pe tron pentru prea puțin timp, dar plătiră cu capetele ambiția lor. De origine din Franța, rămași în urma Cruciatelor în Constantinopol, unde-au ajuns la cele mai înalte

ușoară. Dar avem noi arte și științe? E pătura aceea consumatoare de nulițăți o clasă de oameni de știință care să compenseze munca(;) din care trăiesc? Precum știm, nu”., ibidem

¹⁶⁰ idem, *Între variile acuzări*, Timpul, 23 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 43

¹⁶¹ ibidem

¹⁶² „aceasta într-un timp când aurul american nu invadase Europa”., idem, *În numărul de ieri am arătat...*, Timpul, 26 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 268

¹⁶³ „Ei bine, în acel timp Imperiul germanic întreg n-ar fi putut ridica o oaste mai numeroasă; abia marea armie a Spaniei era egală prin număr”., ibidem

¹⁶⁴ idem, *Erodot al «Românului» continuă...*, Timpul, 25 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 54

demnități, reduși sub turci la treapta de negustori, Cantacuzineștii au pribegit de timpuriu în România. Încuscrindu-se cu familia străveche a Basarabilor, au adus pieirea acesteia și pieirea țării¹⁶⁵.

„Și oare nu înjosire este când mâinile unor nevrednici turbură până și cenușa unui sfânt cum era Matei Basarab?

Cu ochii lui Paul din Aleppo îl vedem pe bătrânul Domn jucându-se cu copiii de pe stradă și aruncându-le bani din balconul Curții din Târgoviște, cu acești ochi îl vedem în sala cea mare a palatului, cu fața bătrână descoperită și cu ochii închiși, îmbrăcat în haine regale cu nasturi de aur și blănite cu samur, iar de la cap până la picioare un giulgiu subțire de mătase albă c-o mare cruce de aur. Patriarhul Antiohiei – un arab – citea rugăciunile mortuare sub lumina făcliilor mari de ceară. Om care nu știuse altă limbă decât cea românească, om de-o nepilduită vitejie personală și de-un nepilduit patriotism.

Căci iată cuvintele iscălite, ba rostite poate de el:

Se întâmplă de statură mitropoliti și domnitori țării oameni străini nouă, nu cu legea sfântă, ci cu *neamul*, cu *limba* și cu *nărapele cele rele*, adică greci; cari, după ce nu se îndurară nici se leneviră *a pune jos obiceiurile cele bune, bătrâne ale țării*, pentru care stricăciune a obiceiurilor curând le fu a aduce și țara la risipire desăvârșită și la pustiire... De care lucru bine venise vremea cuvântului lui David, sfânt proroc și împărat, a-l zicere și noi cu puținel mai schimbându-l: Doamne, veniți străinii în moșia noastră și-și spurcări mâinile lor cu mite și îndrăzniri vinde și cărciumări sfintele taine și a goni pe *moșneni*, și în trudele și ostenelele lor a băga pe străini¹⁶⁶.

„Dacă(;) vom fi sau nu siliți a ne pronunța într-un moment dat pentru sfera de putere a unuia dintre marii noștri vecini, iată o chestiune care se poate prezenta conștiinței oricărui om politic și, supusă o dată aparatului gândirii, se-nțelege că trebuie să culmineze sau într-o afirmare sau într-o negare sau, în fine, în renunțarea sceptică de a da de pe acum soluțiune unei cestiuni la care motivele *pro* și *contra* și-ar ținea cumpăna.

Dacă ne-am inchipui națiunea întreagă concentrată oarecum într-un singur om, într-o singură conștiință individuală,

¹⁶⁵ ibidem

¹⁶⁶ ibidem, pag. 45, 46

am vedea că în momentele actuale acea conștiință ar fi nedeterminată și turbure.

Să admitem bunăoară că azi ar trăi Mircea I, având asupra lui toată răspunderea situației și toată onoarea succesului, dacă succes ar fi, și că ar fi a doua zi după fatala bătălie de la Nicopole: Domnul ar căuta calea grea și spinoasă pentru a-și menține neatârarea țării sale.

Înghesuit între trei mari puteri contrarii ele-nde ele, Ungaria, Polonia și Turcia, spus fără apărare veleităților de predominare a cătortrele, veleități nu numai nedrepte, dar escludându-se una pe alta, am vedea pe Domn ținând cu geloasă temere la o neatârare atât de bântuită din toate părțile, l-am vedea urmând un sistem de șovăire propriu situației precare și încercând să pară partizan a[l] cătortrei vecini în același timp, pentru a câștiga bunăvoința și încrederea a tustrei. Acest sistem al contrapunerii reciproce și al neutralizării celor trei rivali putea să prezerve până la un grad oarecare țara de absorbirea de cătră unul din vecini, putea s-o țină deasupra apei oarecum, ca să nu se scufunde, dar asupra Domnului arunca fără îndoială umbra unei politici de fățarnicie și duplicitate și-l espunea la smerire din partea aceluia dintre rivali care se simțea amăgit.

Sarcina de-a reprezenta singur un popor întreg nu mai cade azi asupra nimănuia, nici măcar asupra Domnului (asupra șefului statului n.n.), de vreme ce răspunderea politice esteroare li se cuvine asemenea consiliarilor după vremuri pe cari-i dă ruajul parlamentar. În parantez fie zis împrejurarea aceasta e un mare bine pentru timpul de față, căci generația actuală nu prea pare a cuprinde în nici o parte a ei acel metal rar din care natura sendură a turna uneori figuri ca aceea a lui Mircea I¹⁶⁷.

„Liberalismul de la noi însemnează astăzi domnia prin mase amăgite și reamăgite, căci *mundus vult decipi ergo decipiatur* e parola de guvernământ(;). Lumea vrea să fie amăgită, s-o amăgim dar, își zic confrății și au pentru aceasta o magazie cu fraze cari de cari mai ieftine¹⁶⁸.

„Țara are nevoie de reînvierea tuturor instinctelor ei morale¹⁶⁹170.

¹⁶⁷ idem, «Românul» nu încetează..., Timpul, 6 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 53, 54

¹⁶⁸ ibidem, pag. 54, 55

¹⁶⁹ A iubirii de muncă, în primul rând. „Organizația de astăzi a favorizat fuga de muncă; ea a ridicat elemente cari n-au nimic în fruntea statului, ca să trăiască sau să se îmbogățească din averea lui, și toată organizația aceasta a făcut și pe alte clase să crează că numai prin politică poți ajunge

„Puțin ne ajută bunul moral al neatârării naționale când pseudoromânii noștri opun piedici(;) esențiale dezvoltării poporului nostru(;)”¹⁷¹. „Între aceste mii de oameni cari n-au nimic, n-au învățat nimic, nu muncesc nimic și cari cu toate acestea vor să trăiască bine și de-a gata s-a(;) stabilit o adevărată conspirație pentru a zădărnici orice progres real al poporului. O(;) conspirație tăcută, dar puternică și solidară”¹⁷².

Iar pentru a exploata Statul român, „tagmele de «patrioți» își vor da pururea mâna cu străinii”¹⁷³.

„Administrația înlătură, prin puterea ce i-o dă autoritatea statului, piedicile cari se opun dezvoltării economice și intelectuale a unei țări”¹⁷⁴.

„Dar administrația actuală, cu elementele din care e compusă, constituie ea însăși o piedică permanentă a dezvoltării noastre, cu atât mai mare cu cât, în loc de-a moraliza, corupe”¹⁷⁵.

„Nimic nu demoralizează mai mult pe un popor decât erigerea nulității și a lipsei de cultură în titluri de merit.

Încurajarea nulității, erijată în principiu de guvernământ, îi îndeamnă pe cei răi de a uza de orice fel de mijloace numai pentru a izbuti să pună mâna pe stat”¹⁷⁶.

Se „speră prea mult de la răspândirea instrucției în popor. Cauza răului e mult mai adâncă, e etnică”¹⁷⁷¹⁷⁸.

ceva! Astfel profesorii de universitate, în loc să-și caute de treabă, fac politică; profesorii de licee și de școale primare asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicanți, actori chiar, toți fac politică pentru a parveni. Și acesta este răul cu desăvârșire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar corupându-se însuși nervul vieții oricărei societăți, iubirea de muncă, nu mai e nici măcar speranță de îndreptare. Armata noastră poate câștiga bătălii(;), un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al existenței noastre, dar acest lux nu va opri discompunerea sângelui nostru social, pieirea noastră prin pieirea muncii”. idem, *Într-un studiu de politică...*, Timpul, 9 decembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 156

¹⁷⁰ idem, *Ni se zice...nu afirmăm...*, Timpul, 18 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 105

¹⁷¹ idem, *Foile române din Ardeal...*, Timpul, 13 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 69

¹⁷² ibidem, pag. 69, 70

¹⁷³ idem, *Sentița Tribunalului...*, Timpul, 14 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 70

¹⁷⁴ idem, *Pe când discutăm...*, Timpul, 21 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 76

¹⁷⁵ ibidem

¹⁷⁶ idem, *Răspunzând la discursul domnului Maiorescu...*, Timpul, 20 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 107

177 „Un popor bătrân și unul tânăr sunt două ramuri din copacul omenirii, dar cari s-au despărțit de mult și s-au deosebit de mult. Vai de poporul tânăr, cu instincte generoase, cu inteligența mlădioasă și primitoare de adevăr, când vine în atingere cu uscăturile omenirii, cu resturi de popoare vechi cari au trecut prin toate mizeriile unei civilizații stinse, cu acele resturi în cari vertebre și cranii sunt osificate și condamnate la o anume formă, resturi intelectual sterpe, fizic decăzute, moralicește slabe și fără caracter. Toată viața publică a poporului tânăr se viciază, moralitatea lui decade, inteligența lui sărăcește și se usucă. Nu e nici un pericol pentru români de-a-și asimila rase tinere de orice origine ar fi, dar [este] un pericol mare de-a asimila rase bătrâne, cari au trecut prin o înaltă civilizație și prin mare corupție, și cari în decursul vieții lor și-au pierdut pe de-a pururi zestrea sănătății fizice și morale.

Și cum să nu fie așa? Plebea aceasta e recrutată [, de exemplu.] din Bizanț, din Împărăția grecească a Răsăritului: Trebuie să-și reprezinte cineva istoria acestei împărății, mia de ani de crime scârboase, de mizerii, de demagogie, trebuie să-și aducă aminte că era împărăția în care tații își desvirginau fiicele, copilul scotea ochii părintelui, părintele copilului, în care căsătoria era o batjocură, în care suflet și trup erau venale și atunci va vedea că niște cauze cari au durat o mie de ani nu e cu puțință să nu se fi întrupat, să nu se fi materializat în rasa de oameni cari trăia acolo. Legea cauzalității e absolută; ceea ce s-a petrecut ca cauză o mie de ani în Bizanț și până azi a trebuit să treacă în organizarea fizică și morală a acestui neam, s-a încuibat în privirea vicleană, chiorășă și mioapă, în fizionomia de capră, în înclinarea de-a avea cocoașă. Cu viclenia din privire corespunde daltonismul intelectual pentru orice bun moral, fie onoare, fie demnitate, fie adevăr; cu înclinarea cocoașei fizice corespunde cocoașa morală. Căci cine nu minte niciodată e natura”, idem, *Materialuri etnologice privind în parte și pe d[omnul] Nicu Xenopolos, criticul literar de la Pseudo-Românul...*, Timpul, 8 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 97

„Această opinie nu este numai a mea. Vestitul etnograf francez Lejean contestă acestei rase orice puțință de onestitate, iar un autor modern vorbește astfel despre ea:

Grecul nu se bucură în România de nume bun. Oamenii avuți dintre ei sunt aproape fără excepție jucători de cărți și de o completă imoralitate sexuală; ceea ce le dă oarecare aparență de oameni de societate este politețea lor pospăită. Din clasele de jos ale acestui popor se recrutează în România cei mai mulți escroci, pungași, hoți și ucigași.

Cât despre *funcționarul grec*, la el totul e de vânzare pentru bani și sperjurul nu e pentru el o faptă condamnabilă. Dacă evreilor poloni (evreilor *din* Polonia n.n.) cată să li se conteste orice morală, grecului trebuie să i se conteste și mai mult încă, căci nu cred ca neogrecul să aștepte în dicționarul său vorba moralitate. Atacuri nocturne și hoții la drumul mare se comit mai cu seamă de acești oameni și, fiindcă cei mai mulți адвоаți sunt asemenea greci, nu se descopere în genere nimic

„E absolut necuviincios ca(;) veneturi¹⁷⁹ de ieri alaltăieri sa pretindă a determina funcțiunile vitale, viitorul poporului românesc chiar¹⁸⁰181.

sau, dacă se și descopere, i se dă drumul hoțului să fugă sau se achitează, pretextându-se că nu se poate proba nimic în privire-i.

Grecul începe cu lada de portocale ce le preocupetește și încetează prin a fi dublu și triplu milionar. În acest timp *conștiința nu joacă la el nici un rol*; el devine evlavios abia după ce averea e pusă bine în lada de fier. Pentru a câștiga această avere, el nu se sfiește de nici un mijloc și oricare-i permis după opinia lui, moral sau imoral, onest sau malonest, drept sau criminal. (V. R. Henke, *Rumänen*, pag. 37, 38)¹⁷⁸., ibidem

¹⁷⁸ idem, *Ziarele franceze...*, Timpul, 22 martie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 109

¹⁷⁹ „România a devenit mlaștina de scurgere pentru tot ce e moralicește și economicește nesănătos dincolo de granițe, pentru tot ce fuge de muncă, pentru tot ce se simte urmărit de înrolarea în armată, de poliție și de justiția penală”. idem, *Nenorocitele astea de țări...*, Timpul, 22 ianuarie 1880, în *Opere*, vol. X, pag. 393

¹⁸⁰ „Superficială idee de stat și de oameni își face acela care crede că prin legi decretate se pot șterge într-o bună dimineață rezultate istorice grămădite în curs de veacuri. Chinezii sau negrii din America nu se schimbă printr-un proiect de lege în rasă anglosaxonă chiar dacă ar vorbi englezeasca americană, pe care negrii bunăoară o și vorbesc”. idem, *O cestiuie mai mult caracteristică...*, Timpul, 24 februarie 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 196

„În mod precis abia se poate arăta ce lipsește acelor indivizi pe cari geograficește, și pentru că ei o spun, îi numim români. Le lipsește simțul istoric, ei se țin de nația românească prin împrejurarea că s-au născut pe cutare bucată de pământ, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea”. idem, *Batrânii și tinerii*, Timpul, 14 decembrie 1877, în *Opere*, vol. X, pag. 24

Iar „cosmopolitismul e o *simulațiune* și nimic alta, el n-a fost niciodată un adevăr. Străinii care au interese personale în Țara Românească de es., vor *simula* totdeauna cosmopolitismul, pentru că, declarându-și adevăratele lor simțiri, ar putea să periclitizeze interesele lor individuale”. idem, *Manuscrisul Din ședințele Societății România Jună. Naționaliștii și Cosmopoliții*, în *Opere*, vol. IX, pag. 457

Ceea ce nu-i împiedică prin nimic ca, din rațiuni tactice, să se autopezinte «români»: „Cine va face lista funcționarilor mai cu seamă înalți, a pensionarilor, a deputaților, a arendașilor bunurilor publice și [a celor] private, c-un cuvânt a tot ce reprezintă circulațiunea și reglementarea vieții generale a țării, va observa cu înlesnire că frânele stăpânirii reale a[u] scăpat din mâna elementului autohton și istoric și a[u] încăput pe mâini străine. Dar acest din urmă element, această formațiune(;) se pretinde română? Neapărat se pretinde, căci altminterea n-

„Românimea e îmbolnăvită de acest virus de malonestitate și pehlivănie, băgat în trupul ei prin introducerea acestor oameni în afacerile publice, și numai învingerea caracterului și rasei naționale poate să ne scoată din amețeala intelectuală și decăderea morală în care am căzut”¹⁸².

„Dar există o lature și mai gravă a lucrului într-un stat în care nu există măsură pentru merit, în care, din contra, merit și știință sunt cauze de persecuțiune din partea demagogiei ignorante și lacome¹⁸³(;), spiritele tinere cari s-au născut cu o coardă mai

ar avea pretext să stăpânească”., idem, «*Românul*» a contractat năravul..., *Timpul*, 29 iulie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 267

„Popor, națiune e complexul de clase sociale al unor oameni de aceeași origine etnică. Proprietarul mare, țăranul, negustorul, breslașul sunt în același mod popor; nimeni dintre aceștia nu e mai mult ori mai puțin *popor* decât fiecare dintre ei”., idem, *Un cenușar român...*, *Timpul*, 8 aprilie 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 215

¹⁸¹ idem, Manuscrisul *Omenia omenie cere și cinstea cinste!*, în *Opere*, vol. X, pag. 677

¹⁸² ibidem

¹⁸³ „De acolo pizma cumplită pe care o nutresc aceste nulități pentru orice scântee de merit adevărat și goana înverșunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale țării, pentru că, în momentul în care [prin ele - prin elementele sănătoase -] s-ar desmetici [țara] din beția lor de cuvinte, s-ar mântui domnia demagogilor.

Într-adevăr, cum li s-ar deschide oamenilor ochii când unul le-ar zice: Ia stați oameni buni! Voi plătiți profesori cari nici nu vă învață copiii, nici carte știu; plătiți judecători nedrepti și administratori cari vă fură, căci niciunuia dintr-inșii nu-i ajunge leafa. Și aceștia vă ameteșc cu vorbe și vă îmbată cu apă rece”.(idem, *Actualitatea...*, *Timpul*, 11 decembrie 1877, în *Opere*, vol. X, pag. 19, 20) „Apoi ei toți(;) își fac mendrele și vă sărăcesc, creându-și locuri și locușoare, deputății, primării, comisii și multe altele pe care voi le plătiți peșin, pe când ei nu vă dau nimic, absolut nimic în schimb, ci din contra vă mai și dezbracă, după ce voi i-ați înțolit. N-ar fi mai bine ca să stăpânească cei ce n-au nevoie de averile voastre, având pe ale lor proprii? Sau cel puțin oameni care, prin mintea lor bine așezată, vă plătesc ce voi cheltuiți cu dânsii?

De aceea alungați turma acestor netrebnici cari nu muncesc nimic și n-au nimic și vor să trăiască ca oamenii cei mai bogați, nu știu nimic și vor să vă învețe copiii, n-au destulă minte pentru a se economisi pe sine și voiesc să vă icomisească pe voi toți”., ibidem, pag. 20

Dar, „acum, cumu-i omul, de se gândește mai întâi la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca și punga lui, nu vede că toți liberalii (că toți demagogii n.n.) nu speculează decât să trăiască de la dânsul, pentru că n-au nimic și nu știu nimic, ci crede ce-i spun gazetele, cari ies ca ciupercile asupra alegerilor, în tipografia jidovești, tipărite pe

energică de percepțiune și voință, am putea zice naturile alese, pierd încrederea în organizarea societății și înclină a adopta ca ale lor niște idei de destrucțiune cari cuprind în ele nimicirea oricărui stat”¹⁸⁴.

„O politică care ar avea de scop a reda elementelor istorice ale țării partea ce li se cuvine în dirigerea afacerilor publice ar face să dispară toți patrioții improvizați”¹⁸⁵.

„Ceea ce am dori să se stabilească în convingerea poporului românesc e că, departe de a ne putea juca cu puterile noastre vii și departe de a ne fi permis să le risipim, noi n-avem vreun prisos de puteri nici chiar pentru întreținerea vieții normale a statului român și că trebuie să fim zgârșiți cu puținul ce-l avem. Convingerea(;) că suntem economicește săraci și ca popor relativ slabi ne va face cruțători cu banul și cu sângele nostru; ne va face să cunoaștem că armata noastră nu există pentru a apăra creștinătatea amenințată (nu există pentru a interveni cine-știe-unde pe glob n.n.), ci pentru a ne apăra pe noi înșine; că veniturile statului nu sunt pentru a hrăni clase numeroase de paraziți, ci pentru a ține în regulă viața statului prin organe serioase și cu știință de carte

datorie, și astfel omul, besmeticit, alege cinstitele obraze propuse și se-njgheabă Camera(;)”., idem, *Ilustrații administrative...*, Timpul, 18 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 27

„Gazetele(;) sunt făcute pentru a trezi patimile societății și a crea în public atmosfera ce-i trebuiește guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora și coborârea altora; (;) presa (mass-media n.n.) nu-i mai mult decât o fabrică de fraze cu care fățărnicie omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al poporului”., idem, *Frază și adevăr*, Timpul, 23 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 30

„Pentru amăgirea celor simpli se întrebuițează protestațiile sentimentale de patriotism, naționalism, emancipare economică; pentru încurcarea judecății profanilor se clădește un labirint de cifre și fraze pseudoștiințifice, fără cap și fără coadă, în care nu se vede esprimată clar nici o idee cumsecade, dar din al căror întreg reiese intenția guvernului vătămătoare intereselor Statului”., idem, *Mai toate ziarele oficioase...*, Timpul, 16 noiembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 354

Și cum „legea fizică a inerției își are analogia sa în(;) lenea intelectuală a cititorilor de gazete(;)”, oamenii se măgulesc a fi gândit singuri și a se fi convins când ei n-au fost decât amăgiți pe neștiute de către niște șarlatani politici”., idem, *Calumniare audacter...*, Timpul, 25 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 265

¹⁸⁴ idem, *Răspunzând la discursul domnului Maiorescu...*, Timpul, 20 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 107

¹⁸⁵ idem, *Ziarele franceze...*, Timpul, 22 martie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 110

și, în fine, că întreg organismul nostru [social] trebuie simplificat în măsură cu simplele trebuințe ale unui popor sărac”¹⁸⁶.

„Veșnica tutelă exercitată asupra claselor de jos le dă într-adevăr pâinea de toate zilele, dar le lipsește de energie individuală, le face indolente.

Pe de altă parte sistemul libertății, totodată al individualismului, cuprinde primejdii și mai mari. El preface viața într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluțiunea completă a statului”¹⁸⁷.

„Între aceste două extreme e(;) meșteșugul adevăratei politice. A împreuna exigențele existenței neapărate a statului cu exigențele libertății individuale, a nu permite ca asociații de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor și a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mâinile individului, asta e problema(;)”¹⁸⁸.

„Suntem(;) liberali în toată puterea cuvântului, dar nu înțelegem ca cineva, exploatănd ideile liberale, amăgind mulțimea, promițându-i munți de aur și râuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulțime chiar și a o conduce din rău în mai rău”¹⁸⁹.

„Neputința de-a spune minciuni, de-a face promisiuni deșerte, deși prin ele mulțimea se amăgește(;), e o virtute care-ngreuiază calea în loc de-a o netezi, căci poporul crede lesne celor ce-l amăgesc, e lesne de măgulit de lingușirile demagogilor și se lasă dezbrăcat de cel ce-i aruncă o frază frumoasă și-l numește la tot momentul suveran, generos, mare, neîntrecut, unic pe fața Pământului”¹⁹⁰.

„De ce mulțimea e lesne crezătoare...? Nu e tocmai greu de explicat. Ea uită zicala: *Să nu dea Dumnezeu omului atâta cât poate purta* și, pentru a scăpa de suferințe actuale, relativ mici, face orice i s-ar cere, necunoscând că din ceea ce face ar putea rezulta ceva și mai rău. Din nefericire nevoia e tovarășa oamenilor, a tuturor oamenilor, deși în alte proporții și-n altă măsură. Numai unul e în stare să judece dacă cutare sau cutare schimbare i-ar putea-o alina, iar alții nu sunt în stare”¹⁹¹.

¹⁸⁶ idem, *E ciudat că tocmai noi...*, Timpul, 27 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 126

¹⁸⁷ idem, *Spiritul public modern*, Timpul, 8 noiembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 148

¹⁸⁸ ibidem

¹⁸⁹ idem, *Credem că destul am vorbit...*, Timpul, 9 ianuarie 1879, în Opere, vol. X, pag. 168

¹⁹⁰ ibidem

¹⁹¹ ibidem, pag. 169

„Contra acestui rău al credinței ușoare a mulțimii există un remediu, un singur remediu, pe care binevoitoarea natură l-a dat, și acest dar neprețuit e deosebirea între oameni. A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, dar a mai făcut și deosebiri; sunt legile și instituțiile pentru toți d-opotrivă, dar niciodată egalitatea legală nu va șterge inegalitatea înăscută sau pe cea câștigată cu muncă.

Clasele avute și culte se amăgesc o dată, de două ori, nu pururea”¹⁹².

„Odată ce virusul personificat prin lepădături(;) lipsite de iubire de adevăr și [de] curaj, a intrat în organismul viu al unui popor, nu mai poate fi vorba de aristocrație istorică ea rămâne un ideal de invidiat¹⁹³, pe care puține popoare l-au atins în curăția lui și de care alte popoare, a căror viață a fost coruptă prin demagogie sau prin despotism, cată să renunțe pentru secole înainte, dacă nu pentru totdeauna.

Există în adevăr familii istorice în țară; numele lor e format în genere după numele vreunui munte din Carpați.

¹⁹² ibidem, pag. 168

¹⁹³ Fiindcă „aristocrația adevărată(;) are un mare și esențial rol în viața unui popor. Dar pentru a fi adevărată îi trebuie anume condiții de existență, și mai cu seamă trei, fără de cari ea cată a fi privită ca uzurpațiune. Se cere să fie istorică, puțin numeroasă, în posesiune de mari bunuri imobiliare.

Sub *istorică* înțelegem că trebuie să fi răsărit din dreptul public propriu al unui popor și câștigată prin merite pentru el. e preferabil ca aceste merite să se datorească caracterului mai mult decât inteligenței. Căci un caracter drept, viteaz și generos se moștenește și e o mare calitate politică, pe când inteligența se poate recruta din tot ce produce mai bun o generație, ea e aliata naturală a acestor caractere, dar din nefericire nu se moștenește cu atâta siguranță.

Apoi aristocrația trebuie să fie puțin numeroasă, pentru ca alături de ea să aibă loc meritele personale din orice generație; în fine trebuie să fie în posesiune de mari bunuri imobiliare pentru că asemenea bunuri nu sunt supuse pericolului pierderii, îl fac pe om neatârnat de jocul banului și-l pun în legătură cu brazda și cu populațiunea istorică a țării”. idem, *A discuta cu ignoranța...*, Timpul, 26 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 149, 150

„Nnicând, dar absolut nnicând n-a existat rivalitate între aristocrația de naștere și aristocrația intelectuală; dar amundouă acestea au aflat adesea un dușman în aristocrația averii mobiliare, a banului. Posesiunea acestuia se datorește unei mișcări universale, cosmopolite a bunurilor; întâmplarea și adeseori calități rele favorizează câștigarea lui; oamenii pe cari el îi ridică n-au nevoie de nici una din laturile care dau mărime ființei omenești, nici de caracter, nici de inteligență”. ibidem, pag. 150

Dar, sub domnia unui regim de ereditate care avea în vedere împărțirea averilor, în cursul timpului ele n-au putut păstra nici o avere destul de mare, nici o influență politică covârșitoare pentru a fi ceea ce au fost baronii pentru Anglia, patricianii pentru Roma sau pentru Veneția. De aceea am repetat de-atâtea ori că(;) reacție în sensul adevărat al cuvântului, reacție ca încercare a unei reconstrucțiuni istorice anterioare fanariotismului, nu mai e cu putință în România și nu suntem utopiști pentru a cere ceea ce n-ar fi cu putință nici pentru Dumnezeu din ceruri¹⁹⁴.

„Nici(;) [măcar] n-am gândit vreodată de-a propune¹⁹⁵ „pentru țara noastră¹⁹⁶ „un sistem care să învieze veacul al XVII-lea, epoca lui Matei Basarab¹⁹⁷.

„Cu toate acestea oricine va voi să definească marele mister al existenței va vedea că el constă în improspătarea continuă a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururi nou. Astfel vedem cum Anglia, care stă în toate celea în fruntea civilizației, păstrează și astăzi vechile sale forme istorice, pururea reimprospătate de spiritul modern, de munca modernă. De aceea o și vedem rămânând ca granitul, măreață și sigură în valurile adâncilor mișcări sociale de cari statele continentale se cutremură¹⁹⁸.

„Dar se înțelege că nici prin gând nu ne trece a admite că aristocrația istorică(;) se poate improviză și că putem scoate din pământ oasele Basarabilor spre a le da o nouă viață¹⁹⁹.

„În țara noastră(;) e de ajuns dacă(;) se asigură înaintarea meritului și a muncii(;) e destul atâta, și numai pentru atâta se cere reorganizarea socială²⁰⁰.

„Nu suntem(;) contra nici unei libertăți, oricare ar fi aceea, întru [atât] cât ea e compatibilă cu existența statului nostru ca stat național-românesc și întru [atât] cât s-adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi până acum²⁰¹.

„Numai pe terenul acesta găsim că o discuție e cu putință. Cine susține însă ca absolute și neînălăturabile principiile a căror

194 idem, *Să discutăm cu «Românul»...*, Timpul, 6 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 159

195 ibidem

196 ibidem

197 ibidem

198 ibidem, pag. 159, 160

199 ibidem, pag. 160

200 ibidem

201 idem, *Caracterul obștesc al luptelor...*, Timpul, 7 august 1879, în Opere, vol. X, pag. 308

aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea [vre]unui interes național acela nu poate fi omul nostru²⁰².

Așteptăm dar ca, pe multe terenuri ale vieții publice, spiritele oneste, de orice opinii s-ar fi ținut pân-acum, să simtă nevoia unei reacțiuni sănătoase și conforme cu trebuințele actuale ale țării, așa că reacționar va fi un titlu de merit chiar pentru mulți din aceia cari până azi dădeau acestui cuvânt senzul reînvierii privilegiilor și feudalității. Reacțiunea noastră se întemeiază pe convingerea că țara nu mai poate merge cu această organizare(;) favorabilă(;) reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară *românească*, pe convingerea în fine că statul e asemenea un product al naturii, care are legile [sale] organice după care trăiește, și că dacă se introduce o legislație artificială în locul celei care s-ar fi potrivit și ar fi rezultat din stadiul organic al lui, arbitrariul unei asemenea substituțiuni se traduce în crize acute ce pot pune capăt existenței noastre chiar²⁰³.

„Ne temem(;) ca nația cosmopolită(;) să nu biruiască pe adevărata nație românească.

Nu cu fraze și măguliri, nu cu garde naționale de florile mărului se iubește și se crește nația adevărată.

Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare până în zilele noastre. O iubim

²⁰² „Cel care respectă caracterul propriu și libertatea de manifestare a oricărui alt geniu național, contractează prin aceasta el însuși dreptul de a fi respectat în toate ale sale”, idem, *Ședința Adunării de vineri...*, Timpul, 26 ianuarie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 40, 41

„(;)Putem afirma(;) , cu istoria în mână, (;)că Domnii pământeni erau Domnii rasei române, erau duci ai neamului românesc. Ca atari ei erau solidari cu rasa română și pururi gata a-și pune capul la mijloc pentru drepturile acestei individualități etnice. (;)Însă(;) în [h]otelul intitulat "România" espresia etnologică e prea mult de[s]considerată în favorul espresiei geografice, fie aceasta locuită de orișicine. Aceasta e atât de adevărat pentru trecut încât pururi se deosibeaa rasa pământeană de rasele străine(;). Nu doar că românii ar fi fost vreodată netoleranți. Dar ceea ce voiau să păstreze aici era caracterul lor național, exprimat în limbă, în datini, în legi”.(ibidem, pag. 40) „Era nouă a României este aceea în care elementele vechi și naționale ale țării au fost în parte suplantate de elemente, nu zicem [toate] stricăcioase, dar în orice caz de o ocultă nouate”.(ibidem) „Nu zicem ca sub cerul acestei țări să nu trăiască și să nu înflorească oricâți oameni de altă origine. Dar ceea ce credem, întemeiați pe vorbele bătrânului Matei Basarab, e că țara este, în linia întâia, elementul național și că e scris în cartea veacurilor ca acest element să determine soarta și caracterul acestui stat”, ibidem

²⁰³ idem, *Caracterul obștesc al luptelor...*, Timpul, 7 august 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 308

*sans phrases*²⁰⁴. „Dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine și la oameni străini. Și chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor și s-ar șterge din memoria tuturor, tot pe aceeași cale a conservării naționalității și țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră²⁰⁵”²⁰⁶.

„Dacă tendențele și ideile noastre se pot numi reacționare, epitet cu care ne gratifică adversarii noștri, această reacțiune noi n-o admitem decât în înțelesul ce i-l dă fiziologia, reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricătioase ale elementelor străine introduse înlăuntrul său”²⁰⁷.

The image shows a handwritten signature in black ink. The signature is written in a cursive, flowing style. It begins with a large, stylized initial 'M' followed by the name 'Eminescu'. Below the name, there is a long, horizontal, slightly wavy line that extends across the width of the signature.

²⁰⁴ idem, *De ceea ce ne temem...*, Timpul, 27 mai 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 260

²⁰⁵ Fiindcă, da!, „ce să vă spun? Iubesc acest popor bun, blând, omenos, pe spatele căruia diplomații croiesc carte și rezbele, zugrăvesc împărății despre care lui neci prin gând nu-i trece, iubesc acest popor care nu servește decât de catalici tuturor acelora ce se-nalță la putere, popor nenorocit care geme sub mărăția tuturor palatelor de gheață ce i le așezăm pe umeri.

Pe fruntea lui străinii scriu conspirațiuni și alianțe(;) pe seama lui se croiesc revoluțiuni grandioase(;) a căror fală o duc vro trei indivizi, a căror martiriu și dezonori le duce poporul sărmanul”. *Manuscrisul Ce să vă spun? Iubesc acest popor...*, în *Opere*, vol. IX, pag. 488

²⁰⁶ idem, *De ceea ce ne temem...*, Timpul, 27 mai 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 260

²⁰⁷ idem, *Esprimată în termenii cei mai generali...*, Timpul, 17 august 1879, în *Opere*, vol. X, pag. 315

***Cel mai mare păcat al oamenilor
e frica, spaima de-a privi în față ș-a
recunoaște adevărul. El e crud, acest
adevăr, dar numai el folosește.***

Mihai Eminescu, Manuscrisul *Superfluența
populației*, în Opere, vol. XV, Ediție critică
întemeiată de Perpessicius, Editura *Academiei*,
București, 1989, pag. 85

DRUMUL DOINEI

***Arma cuvântului
la
Mihai Eminescu***

(strategia politică a lui Mihai Eminescu
sau, altfel spus,
ARCUL CEL *DE O FIINȚĂ* al testamentului politic eminescian)

Nu **alegem vorbele** după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul, ci **după cum acopăr mai exact ideea noastră.**

Acel care e cu totul înlăturat de la conducerea acestei țări și suplantat prin această plebe este poporul românesc însuși, adevăratul popor românesc de rasă, *gens Quiritium*.

La noi cestiunea socială e o cestiune de parazitism.

„Nu alegem vorbele după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul, ci după cum acopăr mai exact ideea noastră²⁰⁸. Vorba nu e decât o unealtă pentru a exprima o gândire²⁰⁹, un signal pe care-l dă unul pentru a trezi în capul celuilalt, identic, aceeași idee, și când suntem aspri nu vorbele, ci adevărul ce voim a-l spune e aspru. De aceea, nu prea întrebuițăm eufemismi. Oricât de împodobit cu titluri și ranguri ar fi un cumulard²¹⁰ ori o nulitate²¹¹,

²⁰⁸ „Forma în care scriem.

Se zice că ea ar fi exagerată, c-ar cuprinde înjurături surugiești etc.

În realitate stilul nostru nu este eufemistic. Ne-am deprins a căuta pentru orice idee expresia cea mai exactă posibilă. Dacă am voi să glumim, dacă nu ne-ar păsa de adevărul ce-l zicem, am putea să spunem lucrurile mai cu încunjur.

Dar lucrurile la noi *nu se petrec* cu încunjur; de-aceia în adevăr nu știm de ce-am vorbi de ele cu încunjur”. Mihai Eminescu, *Cată să spunem...*, *Timpu*, 2 septembrie 1881, în *Opere*, vol. XII, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei Române, București, 1985, pag. 319

²⁰⁹ „În epoca de greșituri stilistice, de forme fără fond și de vorbe fără-nțele, noi am crezut că scriind românește drept și fără înconjur, numind lucrurile pe numele lor și alegând cei mai exacti echivalenți lexicali, atât pentru ideile cât și pentru resentimentele noastre, vom contribui a însănătoșa spiritul public de platitudinea cu care l-a[u]-mbolnăvit demagogii ignoranți și perversi(;).”, idem, *D[omnul] Dimitrie Ioan Ghica...*, *Timpu*, 31 mai 1883, în *Opere*, vol. XIII, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1989, pag. 308

²¹⁰ „O însărcinare publică, o funcție e, prin natura ei, atât de grea încât absoarbe toată activitatea unui om onest. Dacă datoria funcționarului ar fi ceva definit, care s-ajungă la capăt în cutare minut, ca zidirea unei case sau sfârșirea unui desemn, se-nțelege că o asemenea absorbire a întregii individualități nu s-ar cere. Dar viața statului e infinită, funcționarea sa

asemenea. Serile de procese ale unui tribunal par a nu fi început niciodată și nu se vor sfârși niciodată. Tot astfel e cu lucrările curente ale administrației, tot astfel în fine cu instrucția. Fiecare ramură de învățământ s-a specializat și subspecializat atât de mult încât cere viața și activitatea întreagă a unui om spre a fi pe deplin știută și profesată cu bună-credință și cu conștiință. Astfel, ocupându-se cineva toată viața cu un singur obiect, abia e în stare a-l cunoaște și profesă pe deplin, abia e în stare a rămânea în curentul progresului specialității lui.

Când, așadar, pentru o singură funcție abia e de ajuns un om, ce vom zice când vom vedea genii universale(;) ocupând câte 4-5 funcțiuni? Acest cumul ar fi sau o dovadă de-o extraordinară capacitate și(;) iubire de muncă(;) , sau o dovadă de incapacitate în toate ramurile, unită cu tendența de-a-și crea din bugetul statului resurse pentru un trai aristocratic și cu cea, și mai periculoasă, de-a privi funcțiunile statului sau ale altor așezăminte ca pe niște sinecure”. , idem, *O însărcinare publică...*, Timpul, 18 mai 1880, în Opere, vol. XI, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1984, pag. 177

„Cine se crede capabil a îndeplini cu egală conștiință 3-4 funcțiuni acela sau își face iluzii asupra capacității sale, și atunci e fără dreptă judecată, sau nu-și face această iluzie și atunci e... ceva și mai rău. A lua bani de-ai statului, de-ai comunei, de-ai așezămintelor spre a *nu da* muncă în schimb, de vreme ce e peste putință de a munci în șapte părți cu același interes, e o faptă a cărei caracterizare o lăsăm în seama moralistului și a opiniei publice”, ibidem, pag. 178

„Noi stabilim principiul, îndealtime întrelea în genere cunoscut, că, pentru un om care are conștiința datoriei, o *singură* însărcinare publică e îndeajuns și prea îndeajuns ca să-i consume toată puterea de muncă. Cuvântul pentru care o singură însărcinare publică cere puterea întreagă a unui om e că munca pentru sine are marginea ce și-o pune omul însuși, munca pentru stat nu are margine. Când cineva învață chimia pentru sine, o învață cu scopul practic poate al vâpsirii lănurilor; când e profesor de chimie, poate învață toată viața pentru sine, poate preda toată viața obiectul pentru alții și totuși nu va fi învățat nicidecum îndestul, nu va fi predat nicidecum îndestul. Un medic privat poate merge la unii, poate refuza de-a merge la alții, își așază în fine o taxă, care face ca clientela lui să fie aleasă, însă mică. Un medic în serviciul public nu-și poate limita munca în acest chip. Și așa e cu toate însărcinările publice. Când vedem dar pe «patrioți» cumulând câte 4-5 însărcinări publice asupra lor putem fi de mai nainte siguri că nu-și îndeplinesc pe nici una cum se cade”. , idem, *Ce ajută toate declamațiile...*, Timpul, 12 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 295

„Urmăm cu luminosul prototip al cumulului din România, cu d[omnul] dr. Davila”(idem, *Tânărul D[omn] G.C. Cantacuzino...*, Timpul, 21 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 306) – („vestitul general de clistirie Davila”, idem, *Preaosfinția Sa musiu Chițu...*, Timpul, 3 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 353):

„1) inspector general al serviciului sanitar al armatei (leafă și rang de general),

2) profesor de chimie la facultate,

3) membru al Eforiei spitalelor,

4) membru al Consiliului permanent al instrucției publice,

5) locțiitor de decan al Facultății,

în ochii și sub pana noastră rămâne ceea ce este²¹², iar luxul orbitor al unei virtuți problematice nu ne va îndupleca să-i dăm un atestat de moralitate. Ne pare rău că în țara aceasta nu s-au aflat pururi destui oameni care să aibă curajul de-a numi lucrurile cu numele lor propriu, nu cu cel figurat²¹³²¹⁴.

-
- 6) inspector al Muzeului anatomic de la Colța,
 - 7) omnipotentul dirigent al Institutului de orfane «Elena Doamna»,
 - 8) președinte al Societății de arme,
 - 9) membru în consiliul de administrație al fabricii de *chibrituri*,
 - 10) vicepreședinte al Societății corpului didactic,
 - 11) vicepreședinte al Societății pentru cultura poporului român.

Acest d[omn] vicepreședinte al Societății corpului didactic și al Societății pentru cultura poporului *român* nu știm nici dacă are naturalizația. Sigur e însă că, de mulțimea [o]cupațiilor sale, n-a avut timp să-nvețe românește. Dar de la un adevărat «patriot» nici nu se cere una ca asta; chiar numai bulgărească e de ajuns uneori pentru a fi om mare în statul român, ba există «patrioți» cari nu știu în perfecțiune alte limbi decât acel idiom ariac, cam degenerat, de care se ocupă cu un zel lăudabil d[omnul] dr. Barbu Constantinescu, unul dintre tinerii noștri filologi”, idem, *Tânărul D[omn] G.C. Cantacuzino...*, Timpul, 21 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 306, 307

211 „Uzurparea de reputațiuni [e] lesne de operat în mijlocul unui popor incult”(idem, *Din momentul în care...*, Timpul, 21 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 22): „sistematica lăudare a mediocrităților de către camaraderii, glorificarea răului și absoluta paralizare a celor buni de a putea, prin acest zgomot de iarmaroc, să demaște acest bal mascat de panglicari și de negustori de vorbe”, ibidem

212 „N-avem decât a deplânge neperfecțiunea naturii omenești, care se lasă a fi amăgită de forme goale și care crede că dacă i-a căzut [cuiva] în sân, printr-un sistem vicios, o însărcinare mare, domnul respectiv (omul respectiv n.n.) e totodată un om mare”.(idem, *În numărul nostru de vineri...*, Timpul, 29 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 145) „Nu sunt oamenii la locul lor, nu *sunt ceea ce reprezintă*. Compararea între ceea ce *sunt într-adevăr*, nimica toată, și ceea ce reprezintă, demnități înalte ale statului(;)”, ibidem

213 „Cităm, *exempli gratia*, pe eroii nocturni de la 11 februarie. În lexiconul oricărei limbi din lume purtarea gardei și-a ofițerilor se numește frângere de jurământ și de onoare militară, felonie.

La noi s-a botezat treaba aceasta «contract sinalagmatic» și cei ce au comis asemenea acte(;) au fost răsplățiți nu cu cordonul ce li se cuvenea, ci cu cordoanele «Stelei României».

De la a conspira cu pericolul vieții și averii și până la a-și frânge jurământul militar e deosebire cât cerul de pământ”.(idem, *Se zice că prea dăm...*, Timpul, 21 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 120) „Militarii în cestiune, dacă au crezut în adevăr că participarea lor la conspirație e necesară, trebuiau să înțeleagă că n-o puteau face decât cu sacrificiul numelui, carierei, vieții lor morale.

Dacă cineva crede că trebuie să moară pentru o idee să se hotărască a primi moartea, care-n cazul acesta nu era fizică, ci *civilă*. Unul singur din acei oameni a avut destul sentiment de soldat pentru a înțelege aceasta. El a simțit că trebuie să scutească tânăra armată de privilegiu odioasă a rămănerii în rangurile ei, a simțit că existența sa e imposibilă într-un corp constituit pe baza fidelității și onorii ostășești; s-a ascuns și s-a izolat, s-a sinucis cetățenește. Pe ceilalți i-am văzut grămădindu-se înainte, ba șezând în cupeaua suveranului, alături de el, chiar în urma recidivei de la Ploiești” (ibidem) – „*republicam Ploiestensem*”, idem, *D[omnul] Vernescu a interpelat...*, *Timul*, 3 martie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 91

„O crimă politică comisă de un om privat încetează a fi o crimă când e purtată de vederi mai înalte și dictată de cugetul curat, fie chiar greșit, de-a mântui statul, pe când frângerea unui jurământ de două ori depus nu încetează de a fi o crimă, nu politică, ci *comună*. Dar simularea de a nu putea distinge lucrurile nu ne obligă deloc pe noi de-a boteza faptele altfel decât cu numele ce li se cuvine.

Și dacă le dăm acest botez n-o facem din ură pentru adversari, ci pentru că exemplele de felonie, decorate și răsplătite, corup spiritul public. Un popor cată a fi convins de vorbele pe care Franklin le-a rostit: *Când cineva îți propune câștig și onori, fără muncă și merit, e un otrăvitor. Ridică piatra și aruncă în el*. Acest venin însă l-a semănat demagogia(;). Ceea ce, în orice țară și după conștiința publică a oricărui popor, e absolut condamnat, absolut rău, absolut înjosit, a fost la noi... recompensat, înaintat, împodobit cu decorații. Va să zică nu muncă-i trebuie românului, nu sobrietate, nu merit, nu inteligență pentru a se ridica și a face avere, ci trădare, vânzarea celui care te plătește pentru a-i păzi viața; specularea credulității publice; trezirea patimilor rele din sufletul omenesc. Puțin îți pasă dacă un popor întreg pierde printr-asta deosebirea eternă ce există între bine și rău, între laudabil și condamnat; că moralitatea unei nații întregi, degenează, că copilul dă în tată și tata-n copil, că e ca în ziua de apoi, cum zice Scriptura, tu cu acest preț te ridici deasupra tuturor, demoralizarea și mizeria generală sunt condiția și izvorul bunei tale stări private.

Ei, aceste trebuie să înceteze odată dacă e vorba ca statul român să nu fie coprinș în mod epidemic de boala imoralității și a feloniei, dacă e vorba ca spiritul public să rămâie sănătos și pururi în stare a condamna ceea ce e rău și a aproba tendințele oneste și munca onestă.

Nu devenim prin aceasta apologiștii fostului Domn, precum nu ne facem nici judecătorii lui.

Cu tendințele sale absolutiste, el n-a făcut decât ceea ce orice absolutist face, el a lovit în puterile istorice ale țării și a ridicat din noroi tocmai pe aceia cari în noaptea de 11 februarie i-au păstrat – recunoscători – atâta credință. Soarta oamenilor e tragică.

Creaturile ignorante și nule pe cari a avut generozitatea a le ridica, acelea i-au pus revolverul în piept; plebe semistrăină a ridicat din întunericul făclieriei și a[] birturilor, plebea aceasta semistrăină l-a dat pe mâna inamicilor săi. Oamenii politici ce-au conspirat în contră-i îi erau adversari, inamici, oameni loviți și umiliți poate de fostul Domn; prietenii uniformăți, jurați și plătiți pentru a-l păzi, erau trădători. Între inamicii

„Am avut neplăcuta datorie – căci pentru individ poate deveni o continuă neplăcere – de-a constata un adevăr despre care mă mir că nu-l formulaseră alții înaintea mea, de vreme ce plutea în aer și se impunea de sine însuși, de-a constata adică că tocmai în România poporul românesc n-a ajuns – decât cu rare excepții – *de-a da expresie ființei sale proprii*. În viața publică, în școli, în literatură chiar s-a superpus o promiscuitate etnică, din părinți ce nu vorbeau în casa lor românește, și această pătură superpusă e cuprinsă de-un fel de daltonism intelectual față cu calitățile unuia dintre cele mai inteligente și mai drepte popoare, poporul românesc.

Întâmplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc, din apele Nistrului începând, în cruciș și-n curmeziș, până-n Tisa și-n Dunăre, și am observat că modul de-a fi, caracterul poporului este cu totul altul, absolut altul decât acela al populațiilor din orașe din care se recrutează guvernele, gazetarii, deputații ș.a.m.d. Am văzut că românul nu seamănă nicăiri nici a C.A. Rosetti, nici a Giani, nici a Carada, nici a Xenopulos, că acest popor e întâi, fizic, cu mult superior celor numiți mai sus, intelectual asemenea, căci are o inteligență caldă și deschisă adevărului, iar în privirea onestității cugetării și înclinărilor e incomparabil superior acestor oameni. Am observat și mai mult: că clasa veche superioară, rea-bună cum o fi fost, seamănă în toate cu mult mai mult poporului; că are mai multă francheță de caracter și incomparabil mai multă onestitate, că sunt în ea rămășițe de vrednicie dintr-o vreme anterioară epocii fanarioților.

Se putea oare să nu conchid că pătura superpusă(;) nu e nici română de origine, nici asimilabilă măcar? Dovada cea mai strălucită despre aceasta mi-a dat-o banchetul d-lui C.A. Rosetti, la care mesenii erau într-adevăr de-o stranie, de-o absurdă promiscuitate.

leală și trădare e o substanțială deosebire, învederată pentru orice spirit onest(;)” ., idem, *Se zice că prea dăm...*, Timpul, 21 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 120

„Ucișașii de rând, eroii de codru sunt oameni onorabili pe lângă trădători”.(idem, *Mai multe foi...*, Timpul, 8 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 134) Fiindcă aceștia din urmă, „nici măcar baza conștiinței, aversiunea în contra trădării, n-o au”.(ibidem) „Banditul nu i-a jurat nimănui că-l va apăra: liber, cu riscul vieții lui, de-a ataca alt om, a comis o crimă de bună-credință oarecum, care să poată espia. Eroii de la 11 februarie, azi adjutanți regali și generali, au *jurat* a-l apăra pe omul pe care l-au trădat. Crima e îndoită: scriitorii vechi zic că înaintea trădării chiar zeii își acopereau fețele. Dante le dă fundul cel mai adânc al Infernului, locul unde nici ochiul lui Dumnezeu nu mai străbate”. , ibidem

²¹⁴ idem, *Se zice că prea dăm...*, Timpul, 21 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 120

Din citirea izvoarelor istorice m-am convins că în decursul evului mediu, care pentru noi a încetat cu venirea fanarioților, n-am avut clasă de mijloc decât ca slabe începuturi și că această clasă – excepție făcând de olteni și ardeleni – e cea mai mare parte de origine străină. De aici abia am putut să-mi explic revoluția socială petrecută în zilele lui Cuza Vodă²¹⁵, al cărei apogeu e sub

²¹⁵ „Liberalismul cosmopolit”(idem, «Românul» *înșiră...*, Timpul, 30 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 196), „un liberalism care-a folosit străinilor și a ruinat cu totul poporul nostru propriu”, ibidem

„A fost în adevăr marea operă a maestrului din Strada Doamnei de-a face pe lume să crează că interesele naționale sunt identice cu acelea ale liberalismului cosmopolit, de-a combina în unitate liberalismul cu naționalitatea și de-a sacrifica pe nesimțite pe cea din urmă celui dentăi.

Ei bine, lumea l-a crezut și orice reformă în senzul său rupea bucăți câte unul din elementele vieții naționale; azi prerogativele politice ale proprietății istorice, mâni biserica, poimâni breslele, până ce toată combinarea organică, datorată veacurilor, s-a prefăcut într-o grămadă de indivizi fără nici un fel de legături între ei decât acelea ale unui interes momentan. Dar o grămadă de indivizi nu e un popor, precum o movilă de frunze și rădăcini uscate nu e pădure.

Acest rezultat l-a avut în România lepădarea tradiției, lipsa de simț istoric, pripa de-a ajunge, fără cultură și fără avere suficientă, la rezultatele civilizației apusene”, ibidem

„Un copac nu poate crește decât din rădăcinile sale proprii, nu poate da decât frunzele și fructele sale proprii. Tot astfel și cu un popor. Frunzele și fructele de carton, atârinate pe arborul dezrădăcinat al naționalității nu sunt un produs organic, ci un artefact sterp, incapabil de-a se regenera”, ibidem, pag. 197

„Nu e om cu oarecari cunoștințe cari să conteste faptul că un popor relativ înapoiat, adus prea repede în contact c-o civilizație străină superioară, e în pericol de-a pieri. Degeaba ne-am zbate împotriva acestui dureros adevăr. Din momentul în care românul a intrat în contact cu mii de oameni cu deprinderi economice mai energice, de-un egoism mai pronunțat, de o cultură mai mare, desigur acei oameni au devenit vânătorii lui și el vânatul”, idem, *Câteodată ne cuprinde...*, Timpul, 25 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 193

„Nicănd în decursul istoriei, elementul român de lângă Dunăre n-a fost într-o stare mai rea și mai periculoasă. Nu există vecin, mic sau mare, care să nu aibă sub stăpânire-i câte un fragment al acestui popor, pe care caută a-l absorbi; nu există unul deci ale cărui interese să nu ne fie opuse pân-la un grad oarecare. Străbătuți în cruciș și-n curmeziș de curente politice și economice străine, în loc de-a strânge cu mână rezăsească petecul acesta de pământ, am făcut din el patria tuturor popoarelor, un [h]otel pentru oricine și pentru orice; în loc de-a ține morțiș la dreptul vechi, la tradiții și lege, am crezut a putea uimi lumea prin aparențele unei civilizații ce nu există și, paralel cu importul de marfă străină, ne-am îmbolnăvit sufletul cu importul unor instituții și idei,

potrivite poate cu stările de lucruri din Apus, dar nepotrivite c-un popor sărac și unilateral în ocupațiunile lui”., ibidem

„În nici o țară din lume cheltuielile n-au devenit în douăzeci și cinci de ani, de șase ori mai mari. S-au îndoit, s-au întreit(;) însă paralel cu o dezvoltare imensă a bogăției naționale: nicăiri bugetul n-a devenit de șase ori mai mare, rămânând populația *aceeași* la număr și fiind tot atât de săracă ca mai nainte.

Populația noastră cea rafinată, care exige de la stat o sumă de servicii nouă, consistă(;) din milioane de oameni cari se hrănesc aproape [în] exclusiv[itate] cu mălai, cari nu știu scrie și citi, cărora pentru dări li se vând hainele de pe ei și instrumentele de muncă, a căror persoane chiar se scot la mezat pentru a fi închiriate ca vitele. În favorul acestei populații «rafinată» s-a înșesit bugetul cheltuielilor?

Dar, în genere, ce comparație se poate face între noi, popor agricol, rămas îndărăt în toate privirile, cu Olanda bunăoară, care nu e(;) țară *mică*, ci un stat vechi ce-n decursul secolelor trecute a dominat mările și a jucat rolul de putere mare? Ce comparație între noi și Franța ori Anglia? E o adevărată ironie, e o bațjocură a celui mai de rând bun-simț de-a compara mărimi incomensurabile (mărimi incomparabile n.n.) și de-a vorbi de augmentarea bugetului Olandei pentru a esplica neprevederea și dezordinea de la noi.

Suntem departe de-a voi trecutul, pentru că această voință ar fi în deșert. Orice pripă în dezvoltarea organică nu se poate face nefăcută; odată porniți pe această clină, întoarcere nu mai e cu puțință”., ibidem

„Ca să venim dar de unde am plecat, susținem din nou că starea veche de lucruri – care nu se mai poate reintroduce în nici un chip, să fie bine înțeles – era mai favorabilă existenței și dezvoltării normale a poporului nostru. Atât am zis și nimic mai mult. Poporul poate era sărac, dar nu era mizer, nu sleit. Sunt fără îndoială oameni cărora dezvoltarea aceasta le-a folosit, pe cari i-a ridicat din nimic, i-a făcut bogați și puternici; dar acei oameni nu sunt poporul românesc”., ibidem

„Dacă *prosperitatea pe espresia geografică* e totul, iar espresia etnologică a naționalității nu-nseamnă nimic, atunci fără îndoială e mare progres și ne-am mira de-un singur lucru, de ce «Românul» n-ar propune mijloace pentru ca acest progres să fie și mai mare? Există oameni cari susțin cu toată seriozitatea că colonizarea țării c-un popor străin i-ar schimba cu desăvârșire fața, că *țara* ar merge înainte chiar dacă poporul românesc ar pieri”., ibidem

„Ce ajutor dar întâmpinarea că producțiunea și esportul au crescut când toate acestea nu se răsfrâng asupra populațiunii decât sub formă de cădere economică și morală?

Dar a crescut suma bunurilor existente în România? Acesta ar fi un rezultat fericit pentru adepții școalei de la Manchester, pentru cari bunurile sunt totul, omul nimic; dar când acest rezultat a fost obținut cu sacrificarea imensei majorități a populațiunii indigene un român nu se poate felicita. S-ar putea felicita oameni pentru cari țara însemnează totalul chilometrilor pătrați, indiferent fiindu-le cine trăiește pe ei, dar nu omul pentru care țară și naționalitate sunt noțiuni identice.

S-au zidit fără îndoială multe palate în București, s-a înmulțit numărul acelor care trăiesc numai în capitală sau numai în străinătate, țara muncește înzecit pentru a întreține absenteismul și luxul, precum și pătura numeroasă de oameni cari și-au făcut din politică o profesie lucrativă; dar tot acest lustru occidental e urmat de umbra vițului și a unei mizerii care, orice s-ar zice(;), nu exista în țară, nu era cu puțință să existe”. idem, *Nu-njelegem ce folos...*, Timpul, 2 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 198

„În zilele lui Știrbei-Vodă escedentul anual al cutiilor satelor era de câteva milioane de franci. Acești bani nu se datorau unor dări comunale deosebite, ci erau o parte a dărilor către stat ce rămânea în folosul comunei. Prin urmare nu existau resturile de dări, nu împrumuturi cămătărești spre a le plăti, nu dorobanți implinitori, nu biletele galbene ale perceptorilor, c-un cuvânt nimic din câte azi [i] aduc pe locuitor de-a i se face negru dinaintea ochilor”. ibidem

„Un popor incult care tinde cu stăruință, însă gradat, de-a ajunge la civilizație, care se deprinde el însuși zi cu zi a-și apropria îndemănările și cunoștințele altora, ajunge în adevăr să egaleze pe ceilalți. Dar la aceasta nu gândește nimenea. Lucrul la care aspiră toți este a se folosi numai de avantajele civilizației străine, nu însă a introduce în țară condițiile de cultură sub cari asemenea rezultate să se producă de la sine.

Natura omenească și natura organică însă își au economia lor, care nu se poate ignora decât în detrimentul vitalității. Când o societate contractează necesități nouă ca a noastră ea trebuie să contracteze totodată și aptitudini nouă. Un organism e rezultanta a două puteri opuse: a eredității, principiul conservator, prin care rasa și individul păstrează și transmite la urmași calitățile care i-au fost favorabile în lupta pentru existență, și a adaptabilității, principiul progresiv, prin care rasa caută a-și apropria aptitudinile nouă, ce i le impune noul mediu înconjurător.

Dar pentru ca adaptabilitatea să câștige calitățile nouă se cere timp. Mediul social și economic în care un popor trăiește nu trebuie schimbat peste noapte, ci încet, pentru ca oamenii să aibă timpul necesar să se adapteze condițiilor nouă. Dacă reforme și schimbări vin peste noapte, ca la noi, cu aruncarea în apă a oricărei tradiții, se ajunge unde am ajuns noi. Calitățile din trecut devin insuficiente pentru a susține exigențele prezentului, bilanțul puterilor risipite întrece pururi pe-al celor puse la loc, organismul își încheie socoteala sa zilnică cu deficite cari se traduc în morbiditate și în mizerie.

A sconta viitorul e lesne, și cămătarul cel mai facil e timpul. Un copil poate avea plăcerile bărbatului, o națiune incultă rezultatele civilizației, dar cu ce preț? Cu acela al degenerării și al stingerii timpurii, căci scontul pe care-l face timpul e mai scump decât oricare altul.

Din cauza acestui punct de vedere, adevărat pentru totalitatea ființelor organice, suntem numiți reacționari. E matematic sigur ca toate astea că tot ce se face fără o dezvoltare paralelă a culturii în zadar se face, că orice progres real se operează nu în afară, ci înlăuntrul oamenilor și că, cu cât aparențele nejustificate ale progresului sunt mai mari, cu atât regresul real câtă să fie și el mai simțitor.

Și acest regres e foarte mare, orice s-ar zice; e un regres organic care atinge sănătatea, făptura fizică, bunul trai, bunele moravuri, c-un cuvânt întreaga constituțiune fizică și morală a populațiunilor noastre.

Ceea ce ne dă dreptate(;) – în contra voinței noastre și din nenorocire – e realitatea. Chiar de-am voi să calomniem, nu putem. De-am voi să zugrăvim lucrurile mai rele decum sunt condeiul nostru abia e-n stare a atinge umbra realității. Pentru a putea exagera ceea ce se-ntâmplă în țară, în Parlament, în administrație, în viața economică și morală a imensei majorități a poporului, ar trebui cineva să-mprumute colorile negre din *Infernul* lui Dante.

Și oare nu este această Românie pentru poporul ei propriu un adevărat infern? Am dori să treceti granița pe oriunde poftiți, să ne spuneți unde veți găsi atâta boală, atâta mizerie, atâta rău trai și totodată atâta gol sufletesc ca la populațiunile din țara noastră”. idem, *De câte ori contestăm...*, Timpul, 12 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 201

„E lesne a înfrumuseța lucrurile, dar ceea ce nu se schimbă prin teorii și tirade e realitatea.

În unele județe populația [etnic românească] scade”(ibidem) – („Să venim cu statistica, multă- puțină câtă se face la noi, pentru a proba că în țara aceasta, care se numește românească, elementul românesc este cel care scade la număr, el e cel atins de morbiditate și moarte, că nici catolici, nici izraeliți, nici oameni de vro altă lege n-au a înregistra pierderi anuale atât de însemnate ca poporul ortodox, adică cel de limbă română?”, idem, *S-o lovi...*, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 235) – „în cele mai multe stagnează și s-apropie de scăderea absolută, numai în câteva de-a lungul Dunării, prin locuri mai puțin populate, sporește. E verisimil că nici școala nu ajută în contra mizeriei. Ea poate ridica un popor sărac, dar sărăcia dispune de condiții de existență; unde e mizerie acolo condițiile de existență sunt nefavorabile, cel mizer se zbate în zadar, puterile cheltuite sunt pururea superioare celor reproduse, el sfârșește prin a se istovi, prin a-și slei viața în silințe zadarnice.

Și de ce aceste condiții de existență lipsesc? Pentru că poporul are un guvern cu mult prea scump pentru nivelul lui de cultură; pentru că trebuințele claselor lui superioare sunt cu mult prea numeroase ca munca lui să le poată satisface, pentru că e un popor incult, agricol, ce fusese menit a trăi, poate o sută de ani încă, în condiții mai primitive pentru a ajunge numai la dezvoltarea agriculturii, pe când trebuințele statului și ale societății sunt moderne, ultramoderne chiar: sunt ale unui stat industrial; pentru că în locul vechei organizări, care nu costa aproape nimic, avem azi o nouă aristocrație, cu totul improductivă, de sute de mii de oameni cu aspirațiuni imense, cu capacități nule.

E acum vina noastră dacă această pseudocivilizație, această înmulțire a trebuințelor fără-o sporire paralelă a aptitudinilor fizice și intelectuale, s-a îmbrăcat sub forma liberalismului, s-a numit liberalismul din România? Arătăm atât rezultatele cât și cauza; o facem după îndreptarul unui adevăr valabil pentru lumea organică. Dacă rezultatele sunt de netăgăduit, dacă cauza e asemenea stabilită, de puțin interes e de-a ne da porecla de reacționari sau legitimiști. Lucrurile rămân din nefericire așa cum sunt, chiar dacă cerul ar fi o hârtie și marea o cerneală, pentru a

dovedi contrariul. În contra evidenței probe nu există”, idem, *De câte ori contestăm...*, Timpul, 12 octombrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 201, 202

De la 1866 „deja s-a introdus practica de a mâna satul ca pe o turmă la arendașul protejat de guvern și de a angaja *cu de-a sila* pe fiecare locuitor în socoteala dărilor pe care le avansa arendașul. Căci cine nu poate rămânea dator nici în daraverile sale private, nici ca datornic al statului este românul. Dacă un grec sau un jidan nu-și poate plăti datoriile dă faliment și s-a încheiat. Dacă nu-și poate plăti dările, i se constată insolvabilitatea și s-a încheiat asemenea. Țăranul trebuie să plătească. Un om poate fi oricât de necinstit în țara aceasta, el poate lua o moșie a statului fără a plăti arenda pe ani de zile: statul va pierde pur și simplu suma ce i se datorește. Dar ceea ce țăranul ar fi datorind acestui om se împlinește cu cea mai mare rigoare.

Dura lex, sed lex zice «Românul»? Nu legile sunt însă de vină la toate acestea, ci starea societății. Când vedem deasupra unui popor sărac, incult și nenorocit, superpuindu-se milioane de mijlocitori și de cocote, când vedem luxul și desfrânarea unei clase întregi, a cărei singură cunoștință constă în a scrie neortografic și a citi, când socotim sutele de milioane cu care se întrețin clase improductive și netrebnice câtă să deducem neapărat că pensii reversibile, câștiguri din răscumpărări, misiuni, diurne, cumul, toate trebuie plătite în ultima linie prin sudoarea omenească, prin muncă omenească. Și fiindcă producțiunea actuală nu mai ajunge spre a acoperi bugetul Sodomei și Gomorei, spre a întreține lenociniile stăpânitorilor, de aceea se scoate la mezat până și persoana țăranului”, idem, «*Luptătorul*» din *Focșani...*, Timpul, 3 august 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 157

„În toate provinciile Daciei lui Traian poporul autohton e o vită menită a ține în spate populații străine. În Ardeal muncește pentru ungar, în România pentru greco-bulgar și pentru jidan, căci zeci de mii de zile de lucru abia acopăr pensia reversibilă a unui grecotei.

Șampania băută cu comunarzii din Paris, mătasa ce îmbracă cocotele capitalei, monoclele ce armează ochii pornoscopilor, toată mlaștina aceasta etnică și morală, toată adunătura asta scursă din câteșpatru unghiurile lumii trăiește în ultima linie din vânzarea de brațe omenești cu luna și cu ziua, căci orice braț care nu produce nimic trăiește de la brațul care produce ceva.

Despotismul, oricât de odios ar fi, totuși are mai multă îngrijire de popor decât republica străinilor din România, cu eticheta ei monarhică. Căci această republică nu are și nu a avut o altă menire decât a constitui din străini clase privilegiate, din român un sclav al lor. Adunături de rase degenerare, cari coboară zi cu zi mai jos pe scara organică(;), acestea domnesc asupra poporului românesc; pentru a plăti trebuințele lor, lenea, ineptia economică și sterilitatea lor intelectuală, poporul românesc se scoate la mezat și se închiriază, asemenea catârilor și cailor de birjă, cu luna și cu ziua”, *ibidem*

Iată dară de ce „se apropie din ce în ce mai mult termenul fatal al încetării libertăților publice(;)”(idem, *Precum astronomul...*, Timpul, 2 noiembrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 213); „se apropie ora în care, în România, omului de la guvern îi va fi permis totul, cetățeanului nimic”(ibidem): „regimul demagogiei autoritare”.(idem, *Graba cu care...*, Timpul, 10 noiembrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 219)

„Regimul(;) cel mai favorabil dezvoltării viciilor și cupidității”.(ibidem)
„Parlamentul compus numai din recomandați și din creaturi”.(ibidem)
„Despotism pseudo-parlamentar lipsit de orice control.

Chiar acum, când o mână de oameni independenți tot mai găsec mijlocul de-a pătrunde în Adunări, controlul nu este nimic mai puțin decât eficace; miniștri și partid guvernamental trec peste întâmpinările cele mai justificate cu câte-o sofismă calculată după ușurința auditoriului sau cu câte-o contrazicere vulgară. Ce va deveni însă controlul ce are a-l exercita puterea legiuitoare când atotputernicia guvernamentală nu va mai avea a se teme nici de criticile cuviincioase ale unei opoziții moderate?”. idem, *Încă din sesiunea trecută...*, Timpul, 12 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 214

„Veacurile viitoare nu vor putea să treacă fără un zâmbet de dispreț peste ușurința cu care aruncăm de la noi bunuri morale pentru care un alt popor, mai aspru, mai primitiv și mai tânăr, ar risca liniștea publică chiar. Ei bine, prin proiecte fragmentare și votate ad-hoc se escamotează în România Constituția și regimul electoral și această răsturnare cu susu-n jos a sortii politice a țării, această desființare prin subreptiune a libertăților publice nu mai are puterea de-a tulbura apatia în care am căzut.

Ce ne mai interesează pe noi, ce mai e în stare a ne mișca?

S-ar părea că ne-am săturat de spectacolul inegalității, decretate oficial, între nuliitate și merit. Atâtea nulități s-au ridicat în cei din urmă ani, atâția cavaleri de industrie s-au îmbogățit încât spectacolul nu ne mai interesează și pare c-am voi să vedem ceva nou, fie chiar cu prețul libertăților publice, fie chiar sub absolutism.

Nu mai e îndoială pentru nimeni că reformele ce se operează acum constituie începutul dictaturii”. idem

„Se-nțelege. Mutre confiscate, cărora orice om onest le-ar fi închis ușa înaintea nasului, s-au ridicat(;) în sferile de sus, formează așa-numita societate la baluri(;) și la Curte(;). De gâtul unor trădători notorii s-au atârnat semnele de onoare ale țării(;); toată plebea asta politică e azi scoasă din cutie, parfumată, înmănușată, lustruită”. idem, *Precum astronomul...*, Timpul, 2 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 214

„Toți oamenii aceștia s-au îmbogățit. Pe ce cale e de prisos a o spune; nu e aproape unul care nu s-ar putea aranja sub un paragraf din Codul lui Vasile Vodă Lupu, după carele abuzul unei vrednicii publice pentru a face avere se pedepsea încă cu cordonul Sfintei Cănepe. Ei bine, acești oameni nu pot risca căderea. Ce s-ar alege, pentru numele lui Dumnezeu, de cei ce au trimis pe țărani sub sulii căzăcești până dincolo de Balcani; ce s-ar alege de cei cari, însărcinați cu răscumpărarea, au făcut în acel timp milioane; ce s-ar alege, social vorbind, de toate elementele acestea oculte, brutale, comune, cari s-au cocoțat deasupra țării, cari s-au îmbogățit, cari, mai mult, s-au aristocratizat?”. idem, pag. 213

„Acești oameni vor să păstreze ce au. Nu numai averea – căci asta n-ar însemna nimic – nu! Influența, vaza, rangul în ordinea socială, jețurile din Adunare, cu un cuvânt tot ce sârmana vale a Dunării a avut de oferit meritului sau talentului, tot de d[omnul] Brătianu a monopolizat pentru creaturile sale. Toate trebuiesc păstrate în mâna Pătărlăgenilor și Costineștilor (în mâna parveniților malonești n.n.), toate trebuie să rămăie

zestre inatacabilă a nulităților, o schimbare de guvern să nu mai fie cu puțință; arhiliberalii au devenit arhiconservatori în ceea ce-i privește și nu se sfiesc nici înaintea... dictaturii personale(;).”, *ibidem*, pag. 214

„Oricare putere(;); va putea spune: *Fii mă expeditiv, d-le prim-ministru, știm cum stau lucrurile la d-voastră. Vrei să pretinzi că ridicolele figurine pe cari le-ai numit deputați îți rezistă? Nu ne jucăm de-a baba oarba.*

Mișelia înlăuntru, umilirea în afară – iată care va fi caracterul acestei dictaturi în România. Căci acesta nu este absolutismul monarhic, răsărit din iubirea unui mare cap încoronat pentru clasele de jos”. (*ibidem*) „Nu este Frideric II sau Iosif II... e Vitellius cu corupțiunea adâncă, cu mijloacele moleșitoare, cu dezbărbătare”. *ibidem*

„Absolutismul nu e pururea și pretutindeni o nenorocire. Adeseori el e necesar și mari creațiuni istorice i se datoresc. Dar... absolutismul *sincer*, întemeiat ca atare pe dreptul public al poporului, absolutismul care nu se rușinează de sine însuși și care crede că, prin o biurocrație energică, cu învățătură de carte și incoruptibilă, se poate produce mai mult bine decât prin discuțiile adese sterpe ale unor parlamente inculte. Dar a avea un absolutism bazat pe minciuna parlamentară însemnează a avea o companie de exploatare în capul țării, care păzind cu ipocrizie formele esteriore ale parlamentarismului, e despotică nu în folosul statului și al populațiunilor, ci în folosul [a] o mână de oameni lacomi de avere și moralicește putrezi”. *idem*, *Friguri de reforme...*, *Timpul*, 17 septembrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 190

„Permită-ne d[omnul] C.A. Rosetti a-i face o mărturisire modestă, căreia va binevoi a-i da puțină crezare. Și noi am studiat istoria. Din această istorie, scrisă de oameni nepărtinitori, am constatat cu mirare că starea bună sau rea a unei societăți nu atarnă mai niciodată de forma de guvernământ, de legi, ci cu totul de alte împrejurări. Am constatat cu mirare cum despoți care considerau statul ca pe o proprietate a lor și legile ca pe niște acte de bunăvoință personală au produs cele mai fericite efecte în țările supuse lor. Un Frederic II, un Iosif al II[-lea](;) o Elisabetă a Angliei au întemeiat cultura, buna stare economică, dreptatea în statele lor, guvernul unui despot ca Napoleon I a făcut mai mult pentru bunăstarea și administrația regulată și îngrijită a Franței decât tot șirul de regi dinaintea lui. Pe de altă parte, state cari au avut sufragiu universal, ca Roma sau ca republicile Greciei, au decăzut până unde numai o colectivitate omenească poate decădea”. *idem*, *Sunt o seamă de medici...*, *Timpul*, 7 septembrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 185

„Din nou ni se spune bunăoară că dorim întoarcerea stării de lucruri înainte de 1700, că *vorbim cu deliciu de un Domn de sânge, înconjurat de-o aristocrație istorică*, ba «Românul» are chiar aerul de-a ne face o imputare din aceasta. Să ne-nțelegem: nu dorim nici una nici alta.

Dar de ce n-am aminti cu iubire trecutul? Fără îndoială vechii Domni cari și-au întins armele până-n Dunăre și Nistru, ei, *scut creștinătății* precum [i]i nimea Biserica și evul mediu, n-au existat pentru a face rușine generației actuale, și acea aristocrație, cu independența ei de caracter, cu curajul ei, ale cărei privilegii consistau în datorii cătră țară mai grele decum alții aveau a le purta, asemenea n-ar fi vro pagubă dac-ar exista și astăzi. Dar de la părerea de rău după veacuri trecute de

domia lui Carol Îngăduitorul. Este în realitate nimic mai mult, nimic mai puțin decât proclamarea perpetuă a predominării elementelor străine asupra poporului istoric²¹⁶, compus încă până

neatârnare până la dorința nerealizabilă de-a restabili trecutul e o mare deosebire.

Daca ne place uneori a cita pe unii dintre Domnii cei vechi nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce.

Nu. Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătorește încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce a revărsat-o nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, tăria sufletească, credința, abnegațiunea nu mai sunt. Degeaba pitici moderni ar îmbrăca zalele lor mâncate de rugină dacă nu pot umplea sufletele cu credința și smerirea celor vechi.

Ci nu de ei poate fi vorba când discutăm ceea ce se petrece în zilele noastre; nu virtuțile lor de eroi și de sfinți pot fi măsura virtuților confiscate ale ilustrațiunilor actuale. Nu abnegațiunea, onestitatea vulgară, care e dator s-o aibă orice om de rând, nu eroismul, sentimentul celei mai simple datorii, iată ceea ce căutăm în zădar la adversarii politici. Nu restabilirea trecutului; stabilirea unei stări de lucruri oneste și sobre, iată ținta la care se mărginește oricine dintre noi”. idem, *Observăm că unirea...*, Timpul, 9 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 237

²¹⁶ „Programa(;) din 1857 n-a avut decât un singur rezultat: de-a înlesni tuturor străinilor din țară libertatea de-a *exploata*, căci libertatea de-a munci n-a cerut-o nimeni, de vreme ce-a existat totdeauna. Nici una din legile vechi n-a oprit pe stălpnicul Simeon de-a căputa cizme sau de-a cultiva dovleci; dar piedici pentru a deveni exploataatorul acestui popor, neavând alte cunoștințe decum le are un cârpaci, asemenea piedici vor fi existat în adevăr.

Asta e însemnătatea întregii revoluții sociale, patronată de d[omnul] C.A. Rosetti și de naturile catilinare adunate împrejuru-i. Trebuia să se creeze un mijloc pentru a face din ignoranți, din străini, din oameni fără trecut, fără patrie proprie și fără naționalitate proprie o pătură de exploataatori în România. Acest mijloc au fost reformele liberale, egalitatea politică a acestor oameni(;) cu populația proprie a țării”. idem, *Credem a fi demonstrat...*, Timpul, 5 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 159

„Orice demnitate publică e în România apanajul ignoranței și al străinătății.

Gazeta de San-Petersburg, dând seamă despre cartea d-lui Martens asupra Egiptului, zice că egiptenii nu sunt o națiune, ci o adunătură de naționalități, că nu pot fi independenți, căci o sumă de interese europene sunt angajate acolo, că pseudoautonomia țării e un rezultat al rivalității puterilor care-și țin cumpăna și că soluțiunea cea mai bună e de-a menține *statu-quo* și a face ca Canalul de Suez să nu încapă sub predominarea esclusivă a unei singure puteri.

Puneți în loc de egipteni români, în loc de Suez Dunărea și e exact starea României(;).

azi din țărani mici și mari²¹⁷. Odată ajuns la această convingere, totul era hotărât pentru mine; era o datorie de-a fi și de-a rămânea în partea poporului istoric, din care însumi fac parte²¹⁸, și în contra păturii superpuse de venetici.

M-am convins că acea ură în contra trecutului, acea aruncare în apă a tuturor tradițiilor, acel abis creat între trecutul de ieri și prezentul de azi nu e un rezultat organic și necesar al istoriei române, ci ceva factice și artificial.

Nu omul *in abstracto* se mișca în d[omnul] C.A. Rosetti în contra boiarilor, ci grecul: nu omul *in abstracto*, Fundescu, injură în *Telegraful*, ci țiganul din el; nu talentul înăscut al d-lui Xenopolos își dă în coloanele *Pseudo-Românului* un aer de

Românii nu mai sunt o națiune, ci o adunătură de naționalități. Negoț, funcții publice, proprietate fonciară – toate foiesc de numiri străine, căroră li-i de România cum ni-i nouă de China. Și asta merge *crescendo*. În fiecă an, de la venirea lui Carol Îngăduitorul încoace, intră câte 20.000 de străini în țară, un oraș întreg de exploatatori. Între acești 20.000 abia vor fi(;) poate(;) 1.000 de oameni dispuși a munci. Restul sunt oameni incapabili de muncă, speculanți, mijlocitori, rase neuropatice, fără musculatură, cari fug de muncă ca dracul de tămâie”, *ibidem*

„Când vede cineva suma imensă de pierde-vară care populează orașele, sutele de mii de oameni care se ocupă cu treburi fără de nici o *utilitate*, e silit a admite că întreținerea acestor oameni câtă să se traducă undeva, într-un punct al țării, în muncă veritabilă, căci numai munca produce bunuri. Când vedem dar că se vând țărani cu ziua și cu luna, lucru care se-ntâmplă an de an, de la 1866 încoace, am ajuns la punctul în care pensii reversibile, pomenele bugetare, mătasa care-o îmbracă cocotele, misiunile pretinse științifice, plagiatele ignoranților, discursurile insipide, enciclicele d-lui C.A. Rosetti se traduc în muncă veritabilă, în muncă vândută de administrație pentru a întreține aceste pături superpuse”, *ibidem*

²¹⁷ „Clasele rurale mai au pentru stat și altă însemnătate. Ele nu sunt numai păstrătoarele cele mai credincioase ale acelor formațiuni istorice pe care le numim națiune și stat, ci totodată apărătoarele lor în vreme de război; ele reprezintă principiul conservator al istoriei. Nu e azi pentru nimeni o îndoială că proletarizarea claselor rurale are drept efect nimicirea statului”, *idem*, «*Gazeta Generală*» (*Pronumită de Augsburg*)..., Timpul, 7 octombrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 199

²¹⁸ „Dintr-o familie nu numai *română*, ci și nobilă neam de neamul ei – să nu vă fie cu supărare – încât vă asigur că între strămoșii din Țara de Sus a Moldovei, de cari nu mi-e rușine să vorbesc, s-or fi aflând poate țărani liberi, dar jidani, greci ori păzitori de temniță măcar nici unul”, *idem*, *Materialuri etnologice privind în parte și pe d[omnul] Nicu Xenopolos, criticul literar de la Pseudo-Românul...*, Timpul, 8 aprilie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 96

superioritate, luând cam peste picior novelele lui Slavici(;), ci *jidanul* din el își dă aceste aere. Caracterul(;) se moștenește²¹⁹.

„Nu se poate tăgădui că nemulțumirea generală e mai mare decât oricând, că nu e om – nu cu vro minte deosebită sau pretențios, ci oricum l-ar fi lăsat Dumnezeu – care să nu simtă că Parlamentul e în mare parte compus din farsori²²⁰ și că administrația maltratează lumea și o despoaie²²¹”²²².

„Nu se poate tăgădui cu toate acestea că un fel de apatie generală a cuprins țara, că ea nu mai posedă nici un fel de elasticitate a puterilor ei în fața complicațiunilor, că ceea ce se observă în genere e un fel de nepăsare, de dezinteres în cestiuni politice, încât chiar încercările de galvanizare făcute prin proiectele de reformă(;) nu produc efect asupra publicului.

Sunt o sumă de oameni – desigur nu proști – capabili din contra de-a se interesa de orice manifestațiune a activității omenești afară de una singură, de politică. Naufragiul pe care l-au suferit aproape toți în iluziile lor politice [i]și împinge să caute un refugiu, un liman asigurat înlăuntrul egoismului lor chiar. Nimic n-a putut să cauzeze atâtea decepțiuni decât acea himeră care se pretinde arta de-a governa și care nu însemnează la urma urmelor decât triumful limbuței și a[l] șiretlicului, triumful inteligențelor sterpe asupra celor adevărate.

Orice-ar face un ins în lume, orice ocupațiune cu care s-ar deda de gust ori de nevoie, care e scopul ce urmărește? O sporire morală a persoanei sale însăși, o augmentațiune a ființei sale. Această augmentare se găsește pretutindeni, în toate ramurile de muncă, de aspirațiuni: meserie proastă – afară de meseria politică – nu există.

²¹⁹ ibidem, pag. 97

²²⁰ „O unealtă prin care cavalerii de industrie, prin speculațiuni asupra tranzacțiilor statului, devin milionari, o adunare de oameni în cea mai mare parte imorali și cinici, compusă din tot ce noul Bizanț a putut produce mai pornoscop și mai venal”. idem, *«Românul» înșiră...*, Timpul, 30 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 196

²²¹ Încât „personajele ce ne administrează, departe de a fi obiectul stimei cetățenilor, sunt, din contra, tot ce societatea consideră mai abject și mai de nimic”. idem, *De câte ori am spus publicului...*, Timpul, 26 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 211

²²² idem, *Daca se va adeveri...*, Timpul, 28 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 194

La ce servește politica²²³? Câtă înjosire, câtă umilire, câtă împruținare a omului nu cuprind acele explicațiuni mai mult ori mai puțin întortocheate, acele precauțiuni oratorii, acele vorbe cu două înțelesuri, reticențele neleale, scuzele, fângăduințele de-a nu mai face pe viitor ceea ce s-a făcut în trecut, programele propuse ș.c.l. Niciodată ștregar n-a tremurat așa înaintea dascălului, niciodată lacheu parvenit nu s-a aplecat înaintea stăpânului său ca lacheii politici înaintea pretinselor suveranități politice. Nu e unul care să-și spuie vreodată gândirea de-a dreptul și întreagă, nu e unul să n-aibă recurs la circumlocuțiuni și cârciocării, unul care, vorbind, să nu fi ascuns sau să nu fi exagerat ideea sa, unul care să nu fi justificat într-o măsură oarecare portretul ce Sallust [i]l face de Catilina... *simulator ac dissimulator* – dibaci a simula ceea ce nu e²²⁴ și a disimula ceea ce este²²⁵”²²⁶.

²²³ Sau, propriu-spus, *pseudo-politica*. Fiindcă „la noi politică proprie nu numai că nu s-a făcut vreodată, dar cei mai mulți oameni par a avea o înăscută incapacitate de-a înțelege importanța cuvântului. Nu este și n-a fost nicidecum politică frământarea bizantină de a parveni, intrigile personale de harem și serai și goana după aur a o mână de străini deghizați, constituiți în societate de exploatare”, idem, *S-o lovi...*, Timpul, 26 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 211

„Orice soi de demagogie(;) e pentru-un popor ca starea de dezagregațiune pentru un corp. O societate compusă nu din clase, adică din organe c-o activitate specifică, ci din indivizi, e ca un corp în discompunere chimică în care fiecă moleculă, scăpând de sfera de atracțiune a semenului său, nu mai însemnează nimic, pentru ca totul să nu mai însemneze nimic”, idem, *«Dacia viitoare», iată titlul...*, Timpul, 17 februarie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 258

²²⁴ Spre pildă o dizidență în partid.

„Să vedem cari sunt lucrurile ce se petrec?

Căpeteniile(;) văzând că în adevăr nu mai merge, că țara e uimită de corupția adâncă și de ignoranța neagră a partidului(;) s-au sfătuit între ei să pară că se dezbină. Ei să-și facă loruși opoziție – asta-i cestiunea”.(idem, *După cum ne asigură...*, Timpul, 19 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 174) „Să crează lumea că există sciziuni profunde în sânul partidului. Se știe că Corpul nostru electoral nu prea face deosebiri de nuanțe; opoziția e opoziție orișice-ar gândi, guvernul, guvern. Ca la manevre, unde o parte a armatei joacă pe inamic, astfel o parte(;) au început să joace opoziția și să reprezinte partidul virtuții. Oricât voturile alegătorilor s-ar împărți, tot unul de ai lor cată să iasă din urnă. Când manevra va fi sfârșită pe câmpul electoral, în Cameră se vor împreuna rangurile în aceeași armată de exploatare și de băieți de procepseală care-a existat și pân-acum.

N-ar fi de minune ca aceste manevre electorale să izbutească și să vedem că pretinsa opoziție și preținșii guvernamentali, odată adunați în Dealul Mitropoliei, se arată a fi de un chip și de-o asemănare, unii lupi goi, alții îmbrăcați pe timpul alegerilor în piei de oaie, dar aruncând în lupăria

din Deal, în codrul parlamentar, o deghizare devenită de prisos”., ibidem, pag.174, 175

„Se poate asemenea(;) Camerele să lucreze înainte, să nu fie dizolvate. Dacă s-ar dizolva, tot planul acesta de operațiune va fi norma de conducere(;). Vor juca unii pe opozanți, alții pe guvernamentali și, dacă țara va fi dispusă a vota pentru opoziție, are să cumpere pisica-n sac și se va deștepta prea târziu că oaia din urnă s-a transfigurat, în Cameră, în lup”., ibidem, pag.175

„În adevăr, pielea de oaie e blândețea cu care se face opoziție; o blândețe care-a prezidat de-atâtea ori actele din Dealul Mitropoliei și le-a îngăduit întră în cadrul comparațiunii noastre. Statul major al uneia și aceleiași armate s-a despărțit deci în două: unul din frații generali conduce pe preinșii inamici ai partidului(;), pe cei travestiți, cellalt frate conduce partea netrăvestită a turmei. Lupta aparentă va începe; se vor auzi împușcături, dar oarbe, fără glonți, vor bubui tunuri, dar fără ghiulele. Și de-o parte și de alta soldații se vor da prinși fără a fi încercat să se apere cu baioneta și, când lupta aparentă se va fi sfârșit, toți vor vedea că n-a fost decât o manevră. Glonții purtători de moarte nu vor fi fost decât pe hârtie, uciderile nu se vor fi întâmplat decât în coloanele gazetelor; toți își vor depune lăncile și coifurile de carton în bufetul Camerelor și un vesel banchet va încheia dușmăniile teatrale, banchet făcut în intimitate, pentru a râde de țară și a se admira reciproc cum au fost în stare eroii să tragă atât de bine pe sfoară opinia publică.

Comedie, comedie!

Tragic e lucrul numai pentru țară, pentru poporul nostru, sârmanul. Acesta va continua a purta în spate o pătură întreagă de feneanți și de ignoranți, de oameni incapabili de-a se hrăni prin muncă onestă și avizați la banul public; administrația va continua a fi o bandă de hoți și mizeria va crește din ce în ce, până ce vreun popor mai tânăr și mai drept se va îndura să puie capăt noului Bizanț”., ibidem

„Faimoasa noastră pseudocivilizație nu s-a tradus decât într-o cumplită apăsare a poporului nostru. La urma urmelor însă nici un popor nu e osândit de Dumnezeu de a fi vecinic robul invaziunii stărpiturilor(;) și când, fără niciun bine pe pământ și fără rază de speranță în inima sa amărâtă, cade ostenit în umbra străinătății, el a murit pentru istorie, dar moartea va fi fost o binefacere supremă și o mântuire pentru el”., ibidem

„Un sistem a cărui esență e spoliația [î]l face indiferent pe omul din popor pentru țara și naționalitatea lui(;)”., idem, «*Românul*» comentează asemenea..., Timpul, 12 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 187

„Poate că acest pesimism să nu fie îndreptățit; poate chiar ca exprimarea lui să nu fie politicește practică; dar nu aceasta este în cestiune. Supere-se marii patrioți pe faptele ce ne inspiră un asemenea raționament, supere-se pe *realitate* înainte de toate, nu pe concluziile pe cari, cu ori fără cuvânt, le tragem din asemenea fapte.

Oare nu e caracteristic pentru tratamentul de care se bucură populațiile noastre din partea administrației și a fiscoșului când constatăm că, în același timp în care zeci de mii de străini imigrează în fiecare an, românii, din contră, părăsesc țara lor, ca șoarecii o corabie care arde, și că emigrează? D[omnul] G. Obedenaru constată în opera sa *La Roumanie économique* că tocmai în secolul acesta, al liberalismului, o sumă de

români, poate o jumătate de milion, au trecut în Dobrogea pe când era turcească, în Bulgaria, în Serbia.

«Sunt localități unde plugari *improprietați*, după ce-au plătit anuitatea șapte-opt ani, au părăsit pământul, s-au făcut servitori și argați sau au *trecut Dunărea*.»

Din Moldova țărani își părăsesc căminele și trec în Basarabia rusească.

Toate aceste sunt fapte.

Aceste fapte dovedesc decadența statului, căci nu sunt unice în istorie, ci se repetă ori de câte ori decadența intervine. Și(;) pe când oamenii care se complac în decadență se bucură și se veselesc, tot atunci spiritele mai bune înclină a vedea lucrurile în culori negre și sunt atinse de pesimism.

Salvianus, un preot din Marsilia născut pe la 390, care a scris tractatul, ce se păstrează încă, *De Gubernatione Dei*, toată viața sa a afirmat cu multă elocuență teza că «barbarii cuceritori sunt însărcinați de Dumnezeu să pedepsească viciile și nedreptățile lumii romane». Acest pesimist al timpului său observă în cartea sa (V, 8) că romanii fug la goți și că nu se tem de nimic mai mult decât *ca să redevie romani*. Ba chiar toți oamenii din popor ar căuta refugiu la goți dac-ar putea lua cu sine puțina avere ce-o posedă; căci acolo nu li-i permis celor mari, ca la romani, de-a asupri nepedeșiți pe cei mici.

«*Una et consentiens illic Romanae plebis oratio, ut liceat eis vitam, quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincuntur a nostris patribus Gothi, cum malint apud eos esse quam apud nos Romani? Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt sed ut ad eos confugiant, nos relinquunt*».

Nimeni n-a numit pe acest călugăr trădător sau nebun pentru că constata că starea de nedreptate din Imperiu făcea pe poporul roman să prefere domnia barbarilor.

Bizantinul Priscos fu trimis în solie, la anul 448, la Curtea lui Atilla, regele hunilor, unde află o sumă de romani. Ce-i spuse unul din ei, spre marea uimire a lui Priscos? Că[:]

«*sub acești barbari oamenii nu sunt pururi șicanați ca în Imperiu, că judecățile sunt drepte, că judecătorii nu sunt venali, că dările nu sunt, ca-n Imperiu, în permanentă insuportabile. Ceea ce cineva câștigă cu muncă onestă poate să și folosească în liniște, cu totul opus stărilor de lucruri din Imperiu*.»

Acesta e chiar secretul tuturor cuceririlor uimitoare. Când Alexandru a cucerit Persia, desigur stările de lucruri fuseseră pentru popor

atât de rele încât acesta nu i s-a opus; cu satrapii lesne a putut s-o scoată la capăt. Norocul lui Napoleon în Germania se esplică în același mod. El purta în ranița sa o îndreptare a stării sociale a Germaniei, care era insuportabilă în cele mai multe din statele mici. A trebuit mari îmbunătățiri înăuntru, a trebuit o generație crescută în universități cu totul în alt spirit, adânc național, pentru ca Napoleon să poată fi învins.

Iată lucruri clare și învederate.

Când vedem zilnic că percepatorii nu iau darea de la țaran din *prisosul* producțiunii lui, precum se-ntâmplă în toate țările din lume, ci din vânzarea instrumentelor lui de muncă, scutite de lege, din haina de pe el, din pâinea de toate zilele, când constatăm, din raportul asupra portăreilor, cum se aplică împlinirile judecătorești, când adăogăm peste acestea spoliațiunile administrative, ne mai rămâne oare cuvânt de-a ne mira de vorba țaranului de la Cetatea Albă, care găsește starea lui preferabilă celui din România liberă?

Dar să zicem că, dacă țaranul nostru stă rău, are cel puțin satisfacțiunea de a-și vedea respectat sentimentul lui național, că acesta rămâne izvorul lui de speranță în viitor, steaua care-l conduce și-l mângâie în căderea sa materială.

Să vedem ce se face în privirea aceasta.

Cozia, unde e înmormântat Mircea I, cel mai mare Domn al Țării Românești, acela sub care țara cuprindea amândouă malurile Dunării până-n mare, Cozia unde e înmormântată familia lui Mihai Vodă Viteazul, un monument istoric aproape egal în vechime cu țara – ce-a devenit aceasta? Pușcărie!

Turci și austriaci au ocupat țările, dar pușcărie tocmai din această mănăstire n-a[*u*] făcut.

A trebuit(;) «naționali» să vie(;) ca s-o facă și asta”, *ibidem*, pag. 188

„Când dar vedem un popor atât de maltratat în privirea stării sale materiale și maltratat și mai rău în privirea tuturor amintirilor mari și sfinte(;), mira-ne-vom de mărturisirea publiciștilor că românii emigrează, mira-ne-vom că preferă o domnie străină barbară în locul celei pseudocivilizate ce se pretinde a fi a lor? «*Non solum transfugere ad nos omnino nolunt, sed ut ad eos confugiant, nos reliquunt*», zice Salvian și același cuvânt se aplică și la noi.

Nu vă prefaceți a vă supăra pe ceea ce zicem, supărați-vă mai bine pe ceea ce se-ntâmplă, pe *realitate*. Ceea ce se-ntâmplă în viața materială și morală e trist, nu icoana slabă pe care noi o dăm în scris despre această realitate.

Poate cineva comenta oricum voiește ceea ce zicem; nu de comentarii e vorba, nu de intențiile ce ni se atribuie sau ni se tăgăduiesc, ci de realitate. Realitatea aparține ordinii materiale a lucrurilor, unde totul e pipăit, învederat, capabil a fi măsurat. Oricât de crudă ar fi forma în care ne exprimăm impresia, ceea ce e mai crud și mai odios e realitatea însăși.

Toate protestele de patriotism nu modifică întru nimic realitatea, precum procesele tentate lui Galilei nu opreau ca în realitate Soarele să fie centrul Sistemului și Pământul să se-nvârtă împrejurul lui. A modifica realitatea, nu a parafraza vorbele noastre, iată ce ar trebui să faceți”, *ibidem*, pag. 189

225 De exemplu „duplicitatea guvernului”(idem, *Admirabila dibăcie...*, Timpul, 11 februarie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 255) în ceea ce privește „Dunărea, mișcătoarea pavază de argint a neatârării noastre străvechi, a căreia pierdere totdeauna robie a însemnat”. , ibidem

„Toate protestațiunile guvernului și foilor sale în cestiunea Dunării nu sunt decât fățarnicii. Am arătat că, încă de acum doi ani, «Românul» declarase în numele guvernului că e la timp și cu cale de-a concede Austriei Comisiunea Mixtă, prezidenția permanentă și votul preponderant. În urma zgomotului ridicat(;) guvernul s-a hotărât să urmeze aceeași politică sub alte aparențe: d[omnul] Dim. Sturza nu e decât continuatorul fidel al politicei d-lui Boerescu (predecesorul său imediat pe portofoliul externelor n.n.), și a face toate concesiile este de pe-acum hotărârea statornică a cabinetului.

Protestațiunile din cei din urmă timpi nu sunt decât pur și simplu *reclame electorale*. Odată alegerile terminate în favorul guvernului, el nu va mai găsi nici o piedică în cale pentru a admite în întregul lor stipulațiunile Tractatului de la Londra.

Alegători din colegiul I și al II-lea! Știți care e *meritul* pentru care ați fost acoperiți cu decorații? Acel merit e să alegeți deputați cari să primească fără discuție cestiunea Dunării române în mâni străine. Precum trădarea de tron e înălțată și decorată, astăzi meritul de căpetenie pe care guvernul nostru [il] răsplătește este trădarea de țară.

Mai mult; diplomația [europeană] însăși [il] dă guvernului nostru acest termen, care se acordă condamnaților la moarte, și nu va face pașii definitivii pentru obținerea concesiunilor decât după ce alegerile vor fi terminate, majoritatea asigurată.

Cine se mai îndoiește despre aceasta n-are decât să citească depeșa din Londra pe care-o reproducem aici.

Iată în adevăr ce i se depeșează ziarului *Le Temps* de către correspondentul său:

«Conform cu informațiunile mele precedente, lord Grandville a fost însărcinat din partea Conferenței Dunării de-a notifica statelor riverane deciziunile Conferenței și de-a face pe lângă România demersuri amicale, dar stăruitoare, pentru a o determina să adere la deciziunile reuniunii europene.

Notificarea adresată statelor riverane s-a făcut acum zece zile. Cât despre demersurile ce privesc România – demersuri ce trebuiesc sprijinite colectiv de către toate puterile – ele au fost amânate în comună înțelegere pentru șase săptămâni, adică până după alegerile pentru Parlamentul român cari vor avea loc. Motivul acestei amânări este că puterile, dorind pe d-o parte de a nu aduce un element străin de agitațiune în dezbaterile electorale, judecă pe de altă parte că e preferabil de-a aștepta, pentru a lucra pe cale diplomatică,

ca puterile guvernamentale și legislative să fie definitiv constituite, după cum va fi rezultatul nouălor alegeri.

Din sorginte autorizată aflu că reprezentantul României a mulțumit plenipotențiarului francez din conferință pentru modificările aduse proiectului primitiv al Comisiunii Europene și a căror inițiativă el a luat-o.»

De acord cu depeșa de mai sus, *Le Temps* scrie:

«Se știe că Conferința, despărțindu-se, a lăsat un termen deschis de șase luni pentru ratificarea Tractatului de la Londra și a protocoalelor ce-i sunt anexate; totodată i-a lăsat prezidentului facultatea de-a o convoca pentr-o ultimă dată, spre a împlini această formalitate. Aceste deciziuni au fost inspirate de ideea curtenitoare de-a rezerva României un mijloc pentru a reintra în concertul european. *Times* crede a ști că lord Grandville nu va uza de această facultate înaintea expirării termenului semestrial și, dacă până în acel moment adeziunea României nu va fi sosit la Foreign-Office, conferința se va reuni de drept și va sancționa rezoluțiunile sale precedente, cu toată abstențiunea guvernului român. *Times* atribuie guvernului român intenția de-a se strecura din afacere făcând distincție între Tractatul de la Londra și anexele lui. Dar ziarul englez observă cu drept cuvânt că această distincție e inadmisibilă în practică, pentru că adoptarea reglementului care-a instituit Comisiunea Mixtă formează tocmai unul din articolele Tractatului. Evenimentele vor da probabil dreptate, previziunile lordului Grandville și sfârșitul agitațiunilor electorale va aduce fără îndoială în Regatul dunărean o apreciere mai justă a cestiunii; demersul pe care l-a făcut ministrul României la Londra, după instigațiunea guvernului său, spre a mulțumi reprezentanților noștri din Conferință pentru modificările introduse după inițiativa lor în proiectul primitiv al Comisiunii permite în adevăr să sperăm că cabinetul din București, scăpat de toate preocupățiunile străine (**electorale!**), va da cea mai deplină dreptate operei diplomației europene.»

Înaintea și în timpul alegerilor publicul e dar prevenit de-a nu crede absolut nimic din toate protestațiunile foilor guvernamentale întru cât vor privi cestiunea Dunării”, idem, *Toate protestațiunile guvernului...*, Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 282

„Parlamentul de mașini votatoare, guvernul(;) vrea atotputernicia înăuntru pentru a masca servilismul în afară”, idem, *E sătulă țara de vorbe...*, Timpul, 29 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 266

Greu de priceput?

„Odată vasalitatea în afară stabilită, trebuiesc create și înăuntru condițiile vasalității. Trebuie nimicită influența pe care o mână de oameni liberi, intelectual si material neatârnați, o mai poate exercita asupra opiniei publice și a mersului lucrurilor; trebuie creat un aparat electoral care să-i dea guvernului pururi o majoritate servilă și înjosită, aleasă de cătră subcomisari de poliție; voturile proprietății istorice și ale inteligenții trebuie aruncate și stinse în mulțimea celor ce se obțin printr-un cinzec de vin și, odată declarându-se formal printr-un tractat că țara aceasta este o slugă, să fie și în realitate compusă din slugi ale slugilor străinătății(;)”.

Volenti non fit injuria. Concesiunile *nimerite, la timp și ducând sigur la scop*, pe cari guvernul le-a făcut Austro-Ungariei, încă din mai 1881, când ministrul de externe declara că «putem primi *Comisiunea Mixtă* fără să ne abatem de la Tractatul de la Berlin, că încercarea de-a înlătura pe Austria din Comisiune ar fi zadarnică, că cestiunea *prezidenției permanente* e o cestiune de curtenie și de politeță», acele concesiuni Tractatul de la Londra nu face decât să le înregistreze în dreptul public și să le sancționeze”, idem, *Vă să zică...*, Timpul, 3 martie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 290

„Ziare franceze cari au dovedit că sunt bine informate în privința cestiunii Dunării, *Le Temps* între altele, ne-a[u] spus curat că termenul de șase luni acordat de puteri pentru ratificarea Tractatului de la Londra nu e nimic alt decât timpul material pe care l-a cerut de la ele guvernul de samsari ce domnește asupră-ne pentru ca în decursul acestei jumătăți de an să ucidă Colegiul I, să șteargă din legea electorală chiar posibilitatea unei reprezentări independente și apoi să primească tot ce străinătatea va impune, cu un Parlament compus din cumularzi, păsuiți și funcționari.

Să treacă alegerile în care vom ști a distrage atenția tuturor prin cestiuni interioare; să obținem majoritatea pentru revizuire și va fi bună și pentru Dunăre. Îngăduiți-ne dar până vom amăgi țara și vom pune mâna pe ea și-atunci să vedeți ce slugi plecate va avea străinătatea în noi. Atunci vă dăm Dunărea, vă dăm poduri peste ea pentru traficul internațional, plătite tot din sudoarea poporului nostru, vă dăm construcții de canaluri de la Cernavodă la Chiustenge, vă dăm tot ce poftiți.

Iată limbajul pe care-l ține guvernul în străinătate, iată pe ce mâni am ajuns. Toate agitațiile, toată reforma constituțională nu e decât apucătura unor samsari ai intereselor țării, cari știu să amețească prin mizerii interne pe oamenii pe cari vor să-i înșele și să-i păgubească.

E ca și când un samsar, solicitând să cumpere moșia unui om, i-ar fi dat acestuia o doftorie drastică pentru ca, ameit de tăieturile din lăuntru, să iscălească de nerăbdare și de durere vânzarea”, idem, *E sătulă țara de vorbe...*, Timpul, 29 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 290

„Caradaua vulgară e stăpânitoarea României moderne. Elemente cari n-au nimic și nu știu nimic, cari fug de muncă ca diavolul de tămăie(;)”.

A le asigura acestora stăpânirea deplină în România este scopul loviturii de stat. Un stat guvernat de Coate-goale și Zgărie-hârtie e însă un stat pierdut. Cinic, meschin, vânător de cumul și câștig, ilicit înlăuntru, slugarnic în afară, acest element al unei biurocrații inepte, ignorante și comune este numai rămășița, dar totodata matca în care se puiște cea mai stângace din toate formele de guvernământ: absolutismul.

Daca e vorba de vigoarea economică a unei comunități omenești, e mai bine ca aceasta să fie un trib de ciobani liberi, fără cultură, pururea gata de luptă, mai bine un trib de mulgători de iepe, cutreerând deșerturile, migrând de-a lungul râurilor, ademenit de constelațiile de la amiazăzi, decât o turmă de oameni guvernată de un roi de coate-goale în care paragrafiile reglementelor traduse din franțuzește se bat în capete și unde totul, demnitatea omului și a statului, să atârne de judecata unui imens număr de cioclovine bugetare.

Da! O lovire de stat este; o lovire de stat executată de paraziți contra elementelor producătoare și cu rădăcini în această țară; o lovire făcută în interesul străinilor;(;) o lovire de stat impertinentă în jos, umilită și lingușitoare în sus, lovirea de stat a ciocoinicii speculative și invidioase în contra tuturor elementelor libere și producătoare ale acestei țări”. idem, *După ce Ilie Țepeluș...*, Timpul, 5 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 294

„Daca revizuirea se va face, libertatea s-a dus din România. *Verba docent, exempla trahunt*. Degeaba am mai predica evanghelia libertății; nu va mai fi materialmente cu puțință ca naturi independente și întregi să poată sparge pătura de slugi ale guvernului, slugi cari, *daca ar îndrăzni să voteze în contra candidatului oficial vor fi imediat date afară*, după cum zice Chirițopol.

Și caractere libere nemaiputând pătrunde, ele nu vor mai putea servi de prototip și de exemplu purtării politice a poporului. Paguba produsă neatârării caracterelor este însă atât de mare și de esențială încât n-am mai vedea nici un mijloc de a restitui această pierdere. Deja lumea își adaptează moravurile după virtuți patente ca acelea ale unui P. Grădișteanu sau Costinescu! Își poate închipui cineva ce va fi când numai asemenea virtuți în discompunere vor reprezenta cariatidele ce susțin bolta moralei și demnității publice”, ibidem, pag. 295

Firește, „se-nțelege cumcă(;) scopul și esența acestei reforme, nu numai că nu e mărturisită, ci se tăgăduiește chiar. Întărirea sistemului parlamentar o numesc dumnealor”, idem, *Se-nțelege că, după manifestul...*, Timpul, 25 martie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 279

Exact precum „guvernul și foile sale – departe de-a ține publicul român în curentul celor ce se petrec – continuă a arunca praf în ochii lumii, ba ministrul de externe nu se sfiește a încredința(;) că viitorul tractat e favorabil României, atât de favorabil încât numai bine se poate da iama Constituției și legii electorale, neavând nici o grijă despre cele din afară”, idem, *Va să zică...*, Timpul, 3 martie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 266

Începe vorbă? „În România mai avem a lupta cu-n inconvenient în viața noastră publică. Din ceea ce oamenii scriu și zic nu poți deduce ceea ce ei vor. În cele mai multe cazuri trebuie să lași tot vravul de vorbe de-o parte și să ghicești intenția(;) reformatorului, care e în genere cu totul alta decât aceea pe care marele om o pretextează”, idem, *Friguri de reforme...*, Timpul, 17 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 189, 190

Cât despre presa «națională»?

„Străinii vor drumuri de fier, și presa «națională» încearcă a dovedi în sute de articole că e un interes eminent național la mijloc.

Străinii voiau răscumpărarea drumurilor de fier, și primul-ministru declară că e cestiunea cea mai populară din România.

„Până azi încă România e în pericolul de-a deveni ceea ce erau republicele în decadență ale Greciei²²⁷ și Roma²²⁸ în timpul discompunerii sociale.

După câte vedem astăzi nu se mai poate admite că dezvoltarea României a fost normală. Din contra: a fost în gradul cel mai mare anormală, sacrificându-se, în favorul ei, bunăstarea, sănătatea și moralul tocmai a acelor clase pe cari liberalismul exploatator și ignorant pretindea a le emancipa.

Străinii voiau emanciparea evreilor, și organe «românești» s-au aflat care să zică că un popor atât de civilizată și mai cu seamă atât de bogat ca cel românesc are datoria de-a se închina exigențelor secolului.

Străinii voiau război cu Turcia, de îndată această luptă nefastă se botează «*război al independenței*».

Străinii vor voi anexiunea, și se vor găsi și în viitor cete de masalagii cari să alerge pe ulițe(;) și să strige «Trăiască cutare ori cutare formă a pieirii României!», idem, *Astăzi patrusprezece ani...*, Timpul, 12 februarie 1880, în Opere, vol. X, pag. 414

De-aceea, „în loc de-a căuta ce vorbesc oamenii, să căutăm ce vor ei”, idem, *A începe cu stereotipul...*, Timpul, 13 octombrie 1876, în Opere, vol. IX, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1980, pag. 231

„Iar axioma generală pe care un român trebuie să și-o puie când judecă asupra oamenilor [de stat de la cârma] țării sale este că vor face tocmai contrariul de ceea ce-au făgăduit să facă. Altfel, luându-se după vorbele lor, va greși întotdeauna”, idem, *Am avut adeseori ocazia...*, Timpul, 5 octombrie 1878, în Opere, vol. X, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1989, pag. 131

„Cel mai mare păcat al oamenilor e frica, spaima de-a privi în față ș-a recunoaște adevărul. El e crud, acest adevăr, dar numai el folosește”, idem, *Manuscrisul Superfluența populației*, în Opere, vol. XV, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1993, pag. 85

²²⁶ idem, *Adunările se redeschid...*, Timpul, 5 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 236

²²⁷ „Atenianii în decadență se prefăcuseră toți în samsari, în advocați, în aspiranți de funcții, în oameni politici; din buget începu a se plăti mulțimea care asista la întruniri publice; se plăteau mărturiile false înaintea judecății, se plăteau membrii juriilor judecătorești. Un popor care întreg își consuma vremea în afaceri de-ale statului căta să și fie plătit întreg din buget. Sărăcia ajunsese atât de generală încât oamenii alergau cu lăcomie după un *obolus* (10 bani) ca recompensă pentru o ședință în tribunale, corupția și desfrânarea deveniseră din ce în ce mai mari. Filip al Macedoniei și Alexandru cel Mare aveau oricând în mână tarifa conștiințelor cetățenilor ateniani și n-avură decât să dea cu piciorul pentru a nimici acea comunitate politică putredă prin demagogie”, idem, «*Națiunea* constată...», Timpul, 22 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 146

²²⁸ „Nu Cartago a învins pe romani pe cât timp la ei domnea libertatea disciplinată, care i-a ridicat atât de sus; dar a dărâmat Roma și a umilit-o demagogia în cele două forme ale ei, a maselor și a despoților”, idem, *Discuția iscată...*, Timpul, 14 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 33

Ceea ce dar a adus dezvoltarea de pân-acum n-a fost o nouă clasă de producători, nu ridicarea muncitorului la un nivel mai nalt de cultură și de bun trai, ci o clasă de stăpânitori, o aristocrație nouă, compusă din oameni cu puțină știință de carte dar cu multă impertinență, cu mult spirit de șicană și de-orușinoasă mlădioșie de caracter.”²²⁹.

„Admitem ca apreciațiunile oamenilor asupra cestiunilor de pură politică să poată fi determinate prin temperamentul fiecărui: ca unul să creadă că e bun ceea ce altul crede că ar fi rău. Dar oare tot astfel e cu realitatea? Tot astfel e când ochii cari văd atribuie realității relele pe care ea le cuprinde în adevăr?

Zilnic vedem foile guvernamentale(;) lăudând starea actuală, batjocorind pe cea din trecut. Suntem departe de a fi *laudatores temporis acti* în mod absolut; ceea ce afirmăm însă în puterea cuvântului este că, cu acele trebuințe puține ale societății din trecut și cu mijloacele prisositoare de-a le realiza, starea oamenilor era mai fericită decât azi”²³⁰.

„E drept că bogății enorme nu se grămădiseră în lăzile industriașilor politici, dar ceea ce nu exista deloc și nicăiri era mizeria. Nu era om în țară care să n-aibă o ocupațiune certă, o piață sigură pentru munca sa. Azi e fără-ndoială altfel”²³¹.

„De șase sute de ani – am zis – viața României e legată de proprietatea istorică, de proprietari istorici. De șase sute de ani aceștia în timp de cădere, aproape numai ei au ținut sus ideea statului și a naționalității române”²³².

„Da! Familiile vechi sunt menite a se stinge, pentru că n-avrut Dumnezeu ca un copac al pădurilor sale să crească până la cer. Da! În locul stejarului secular stejarul cel tânăr se-nalță(;) – neam vine și neam trece – aceasta e legenda veacurilor. Dar nu e indiferent pentru un popor ce răsare în locul stejarului, nu [e] indiferent când plante parazite, oricât de trecătoare ar fi ele, își înfig rădăcinile în trunchi și ajung mai repede sus decât stejarul. Nu e indiferent pentru un popor cărui *principiu* se datorează ridicarea unui om în mijlocul lui: dacă ea se datorește tăriei, curajului, energiei – tot atâtea numiri diverse pentru principiul puterii de muncă și pentru bărbăție – sau dacă ea se datorează speculei, apucăturilor, instinctelor feline și oarecum femeiești ale omenirii. Nu e indiferent pentru viața unui popor ca, în loc de stejar, să răsără slabul și pururea de vânt legănatul mesteacăn. Nu

²²⁹ idem, *De câte ori gândim...*, Timpul, 21 octombrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 206

²³⁰ ibidem

²³¹ ibidem

²³² idem, *Prin discursul ținut la Ateneu...*, Timpul, 14 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 286

e indiferent dacă cei ce se ridică au sau nu rădăcini adânci în pământul țării. Nu e, c-un cuvânt, indiferent dacă soarta unei țări e condusă de oamenii ei proprii sau de aristocrația diferențelor de preț și a diferențelor de opinii, de aristocrația cursului de bursă și a limbuției”²³³.

„Coruptibilitatea în sine și ca rău constant(;) atarnă de adâncimea culturii, de valoarea pe care oamenii o dau adevărului recunoscut. Coruptibilitatea de moravuri și superficialitatea de educație merg mână în mână.

Figura cu roata, împrumutată mecaniceii, ne dă ocazia de-a repeta un adevăr foarte vechi: nici o lege electorală, nici o constituție, nici o punere la cale omenească nu e în stare să ridice în mod spontan treapta de cultură pe care se află un popor, precum nici o vorbă, nici un volum scris nu e în stare a înmulți puterea unui copil. Acest spor nu se câștigă decât prin *muncă*. O muncă crescând în progresiune mică, dar continuă, va spori puterile copilului la maximul posibil; o muncă intelectuală, crescând asemenea în progresiune, va spori cultura unui popor la maximul ei și prin aceasta capacitatea lui de a înțelege interesele publice. Dar pentru aceasta trebuie timp, una la mână, economie de forțe, două la mână.

Cine însă cheltuiește forțele naționale pentru a întreține cu ele clase întregi de Caradale și de Serurii, de oameni improductivi, incapabili de muncă și avizați la buget și la favori guvernamentale, acela nu poate pretinde să aibă ce cheltui pentru cultura poporului său.

Blocul de marmură din care-ai tăiat un satir nu mai e bun să tai din el pe Minerva”²³⁴.

„Cum vedem, decrepitudinea morală și intelectuală de care suntem izbiți merge în paralel cu degenerarea fizică; una servește de complement celeilalte.

Astfel, tot progresul de care ni se împuiază urechile există numai la suprafață; fundul este o adevărată mocirlă. Pe când droaia satisfăcuților și a chivernisiților zilei se răsfață în onori și se îngrașă din sinecure, masa națiunii suferă de toate neajunsurile fizice și morale.

Hrana țăranului este redusă astăzi la cea mai simplă espresiune, pentru că toată munca lui de peste an nu ajunge să plătească nenumăratele biruri pe cari stăpânirea(;) i le-a pus în spinare. Dacă [el] reușește a-și scăpa vita din bătătură din gheara

²³³ ibidem

²³⁴ ibidem, pag. 286

teribilului perceptor, vine peste noapte hoțul și i-o fură și, oricum ar face, el este obligat să rămâie tot sărac.

În asemenea condițiuni este de toată evidența că țara merge către o adevărată ruină. S-a zis, și cu drept cuvânt, că țaranul este temelie casei. Ori, slăbindu-se neconținut această temelie, edificiul întreg al statului român poate să se prăvălească. Dacă aceia cari au în mână soarta și viitorul țării nu văd primejdia, atât rău pentru ei, - atât mai rău mai cu seamă pentru cetățenii cari-i sufăr încă în fruntea afacerilor publice.

Este un adevăr dureros astăzi că administrațiunea(;) n-are altă preocupățiune, nu urmărește alt scop decât mântinerea sa la putere prin toate mijloacele putincioase, morale și imorale. Aceasta explică pentru ce, de(;) ani, asistăm la repetirea uneia și aceleiași drame, care se numește decadența fizică și morală a României. Grija prefectului(;) nu este(;) pe sătean (în sens larg pe truditor n.n) de a-l ajuta și a-l ocroti în vremuri de nevoie, de a-l învăța principie de igienă casnică, de a-l îndemna să nu lase în părăsire biserica, de a-i inspira idei de patrie și de solidaritate națională(;)”²³⁵. „Sub domnia acestor falși patrioți prefectul nu mai este mentorul și părintele administrațiilor săi; el este sicarul puterii centrale, asupritorul lor. Ce-i pasă acestei slugi credincioase, care, lipsită de orice valoare proprie, nu însemnează ceva decât prin partidul din care face parte, ce-i pasă lui Chirișopol(;), bunăoară, dacă numărul morților din județul său întrece pe al născuților, dacă epizootia decimează vitele locuitorilor, dacă tâlharii se înmulțesc, dacă siguranța publică descrește, și dacă belșugul de odinioară al satelor este înlocuit prin sărăcie lucie? Nu pentru îndreptarea acestor rele a fost numit el prefect; el are o misiune mai înaltă, mai nobilă și mai demnă de dânsul: aceea de a asigura alegerea de deputat a unui Iepurescu, a unui Dimancea, a unui Pătărlăgeanu și a atâtor alte talente distinse (și a atâtor alte nulități venale n.n.) cari onorează partidul său. Din momentul ce această grea sarcină este realizată, prefectul își freacă mâinile cu satisfacțiune, căci rolul său a încetat.

Cât timp, prin urmare, destinele țării, vor fi încredințate pe mâinile unor astfel de oameni, pentru cari cuvintele de patriotism și de conservățiune națională nu sunt decât mijloace întrebuițate pentru căpătuiala partidului, vom avea să înregistrăm cu durere bilanțul de care am vorbit mai sus și care se traduce prin degenerarea fizică și intelectuală a națiunii”²³⁶.

²³⁵ idem, *Avem sub ochi expunerea oficială...*, *Timpul*, 4 decembrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 235

²³⁶ ibidem

„Un singur remediu există în adevăr în contra acestor rele, dar trebuie aplicat cu toată rigoarea, cu tot exclusivismul: munca, acest corelat mecanic al adevărului; adevărul, acest corelat intelectual al muncii. Dar muncă, nu nimicuri, nu mănare de muști la apă; și adevăr, nu fraze lustruite și negustorie de vorbe²³⁷”²³⁸.

²³⁷ „Cine-ar citi foile din Capitală ar constata un fenomen ciudat, care se repetă, nu cu regularitatea lumii siderale, dar ca din senin și în genere în epoce în care Adunările nu pun țara la cale în Dealul Mitropoliei și răscompărările nu sunt la ordinea zilei. Acel fenomen e: discutarea de principii, dar o dicuție de-o generalitate și de-o abstracțiune extremă. E o jucărie ca oricare alta, ca de ex[emplu] a căuta rădăcina pătrată a numărului 7. Poți să tot socotești mereu și să bați apa-n piuă; aproximația va deveni din ce în ce mai mare, dar o rădăcină care, multiplicată cu ea însuși, să dea exact 7 nu se va găsi. Și-aici se operează cu două abstracțiuni de-un cuprins empiric cu totul neînsemnat și poți vorbi și socoti zile întregi fără să fi făcut o treabă de seamă.

Un exemplu. „Pe temeiul a trei abstracțiuni: *credința*, *viitor*, *națiune*, se durează un articol de fond de trei coloane, care nu zice absolut nimic și care e-ndreptat, ca totdeauna, în contra opoziției.

Aceste trei vorbe, abstracte ca și niște numere, se pot pronunța după voie și ar da alte teme, tot atât de bogate în vorbe: de ex[emplu] «Românul», care azi a discutat credința în viitorul națiunii, poate discuta mâni viitorul din credința națiunii sau națiunea viitorului prin credință, viitorul credinței în națiune sau credința națiunii în viitor și are să ajungă tot la rezultatele fenomenale la care a ajuns și în numărul său de astăzi.

E o școală privată în București care poartă deviza: «Școala e altarul civilizațiunii». S-ar putea zice: Altarul e școala civilizațiunii, civilizațiunea altarul școlii ș.a.m.d.; fraza nu câștigă mai mult înțeles decât are, adică nici unul. Asta se numește o frază goală.

Altfel, acesta este semnul caracteristic al unei totale lipse de cultură, precum și a lipsei de gândire proprie.

Tot secretul intelectual al demagogiei consistă însă tocmai în negustoria cu asemenea fraze de-o goală și tristă universalitate, fraze cari n-au conținut, nu spun nimic aievea și cari, se-nțelege, amătesc capul bietului om din popor, care, știind că pește, pâine, carne sunt vorbe ce însemnează ceva, crede că și abstracțiunile de mai sus cată să fi însemnând ceva și mult încă, numai el nu e-n stare să le priceapă. Asta se cheamă pe românie: *A îmbăta pe cineva cu apă rece*.

Orice abstracție, cât de subtilă, pentru a însemna ceva, aievea, pentru a avea înțeles, trebuie să poată fi redusă la un echivalent *material*. Dacă i-am întreba pe acei onorabili ce molecul material coprind cele trei abstracțiuni ce le întrebuințează, cu ce echivalent aievea corespund, ar sta ca vițeei înaintea porții nouă și nu ne-ar putea da nici un răspuns”., idem, *Cine-ar citi foile...*, Timpul, 9 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 135

„Din zilnica repetare a unei serii de vorbe cu sferă nedeterminată și lipsite de cuprins a rezultat(;) o boală obștească a spiritului public în România: găgăuția generală în judecarea cestiunilor de interes public, o

„Rețeta cea mai simplă în contra sărăciei ar fi următoarea:

Fiece organism omenesc, prin inspirare de oxigen și prin combinarea acestuia cu carbonul în acid carbonic, dezvoltă căldură. Căldura produce putere musculară și intelectuală sau ceea ce c-un termen din fizică se numește: echivalentul mecanic al căldurii. Acest echivalent omul îl poate întrebuința spre a produce lucruri utile sau îl poate cheltui dormind la umbră. Deci fiecare să miște numai din mâni, să producă obiecte de utilitate și nu va exista sărăcie. Acest sfat însă îl poți da unui om în toată firea și nesticat. Pungașul care trăiește înșelând pe alții, desfrânatul care fuge de lucru ca dracul de tămâie vor râde de tine dacă le vei da sfatul să muncească, să întrebuințeze într-un mod util echivalentul de putere mecanică pe care îl produce organismul lor viu.

Țăranul întrebuințează acest echivalent mecanic pentru a ara, a semăna, a secera; adică pentru a da materiei o formă nouă, aceea a grânelor, de o utilitate incontestabilă.

Ce fac însă (;)alți[i] cu acest echivalent, la ce întrebuințează mecanismul fizicului lor prețios? Spre a produce lucruri de utilitate? Ferească Dumnezeu. Unii, nefăcând nimic, îl pierd pur și simplu, unii joacă cărți, alții scriu articole insipide de gazete, alții precupețesc lucruri ce nu sunt produse de ei, scumpindu-le artificial, c-un cuvânt: secături, pierde-vară, și cum [i]și mai cheamă, nu fac decât o întrebuințare inutilă de mecanismul lor de muncă cu care i-a înzestrat natura. Echivalentul mecanic se pierde pe nimicuri și pe zădărnicii.

periculoasă beție de cuvinte, care a amețit clasele noastre de mijloc și le-a făcut a confunda formele goale și prospăirea pe deasupra ale civilizației cu fondul acesteia care consistă nu în egalitate, fraternitate și libertate, ci în muncă și în adevăr”. (idem, *Mulți presupun...*, Timpul, 5 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 47) „Fără muncă nu există bunăstare materială decât pentru gheșeftari și cavaleri de industrie;(;) fără adevăr nu există cultură”. (ibidem) „A lua ochii prin discursuri patriotice și fraze bine lustruite nu va să zică a munci și(;) toți acei cari iau de zece ori pe zi patria, libertatea, naționalitatea în gură le iau numai ca etichete și ca pretexte, adevărata lor țintă fiind îmbogățirea sau traiul bun de pe spatele altora, din spinarea poporului producător”., ibidem

„Avem cuvinte de-a pune [la]-ndoială acel patriotism steril care, în loc de-a fi un sentiment adânc ce fiecă cetățean e dator să-l aibă, degenerează într-un fel de negustorie politică, în goană după popularitate, într-un titlu de-a pune mâna pe destinele, dar mai cu seamă pe resursele țării, fără a compensa aceste foloase prin lucrare intelectuală, prin înțelegerea marilor interese cari atârnă de organizarea muncii”., idem, *Nu mai e la modă...*, Timpul, 21 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 36

²³⁸ idem, «*Națiunea*» constată..., Timpul, 22 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 146

Daca considerăm pe om ca pe-o mașină care trebuie alimentată cu material combustibil, a cărui ardere se prefacă în putere și care putere cată a se-ntrebuința la producțiune, dacă e să nu se prefacă fără nici un folos în acid carbonic, și dac-am face bilanțul celor mai mulți, punând de-o parte suma de bunuri ce o consumă și de altă parte ceea ce în schimb produc, am rămânea uimiți de risipa, de irosirea de puteri vie ce se face în această țară. Mii de franci, reprezentând zeci de mii de kilograme metrice de putere vie, i se dau ca pensie reversibilă unui om ce nu e-n stare a scrie decât nerozii; mii de franci se dau pentru a plăti venalitatea cutărui deputat, ignoranța cutărui profesor, corupțiunea cutărui funcționar, trădarea și felonia cutărui ofițer superior, negustoria de vorbe a cutărui avocat²³⁹. Milioane de kilograme de putere se

²³⁹ „Nu trebuie a se uita că, în genere, activitatea aceasta (avocațială n.n.) de veșnic comentator a unor texte pozitive deprinde inteligența cu sofisme. A apăra azi un lucru pe care mâine îl vei combate – în alt caz se-nțelege – a apăra o cauză nedreaptă simțind bine că este nedreaptă, a-ți răzima adesea dreptatea pe mancuri de formă, nu pe instinctul înnăscut al justiției, iată poate, în majoritatea cazurilor, clina periculoasă în care se mișcă inteligența individului în această carieră. Dar dacă acest pericol e chiar în ocupațiunea aceasta, el se mărește cu cât (pe măsură ce n.n.) se combină cu nevoia (cu trebuințele și, după caz, cu dorințele financiare ale avocatului n.n.). La alte profesiuni, excesele nevoii peste marginile legii sunt oprite prin teama unei puteri nedefinite bine, prin teama de urmările unor legi necunoscute în amănunțimile lor, prin frica de pedepse. Deodată însă cu cunoștința legilor penale, avocatul are cunoștința deplină, caz cu caz, a tuturor pericolelor ce l-ar amenința din partea justiției în caz de abatere. Astfel el are puțința de-a călca legile ocolindu-le, păzindu-le formele și nu cuprinsul, căci justiția formală este cea care se caută în tribunale. Deci neputința (ori nevoința deliberată n.n.) de-a se hrăni în mod onest conduce la acte incorecte moralește, care, făcute însă cu paza formală a legilor, scapă de mâna justiției omenești. Desigur este în interesul tuturor existența unei clase de avocați – căci respectiva clasă este un membru neapărat în organismul justiției – dar, cu condiția ca ea să fie onestă, de caracter, cultă și, înainte de toate, să nu apere cauze injuste și nici să nu alunece pe căi de-a dreptul imorale”. (idem, *Între avocații din Austria...*, Timpul, 27 iunie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 223) Un pas spre rezolvarea necesității în cauză ar fi ca breasla avocațească „să aibe existența pe deplin asigurată [din prestarea cinstită a profesiei avocațiale] – guvernul să fixeze pentru fiecare oraș (pentru fiecare localitate n.n.) un număr hotărât (limitat n.n.), *numerus clausus* de avocați și numai în limitele acestui număr să se poată înmulți clasa apărătorilor dreptului. Având existența asigurată, înlăturându-se pericolul unui proletariat de avocați și existând (asigurându-se n.n.) incolo depline garanții pentru cultura suficientă a fiecăruia nu vor mai exista relele la care a dus înmulțirea [peste nevoile reale ale societății a] acestei clase”. (ibidem, pag. 223, 224) „Aceasta ar fi foarte util pentru noi, căci, în afară de Ungaria poate, nu credem să mai existe o țară în lume care să fie bântuită de ambițiile explicabile, însă

cheltuiesc pentru a întreține mii de mașini omenești cari nu sunt bune de nimica și nu sunt în stare a produce nimic.

Căci, când e vorba de producțiune, nu trebuie s-o luăm după cum o ia limbajul ordinar, care nu ține seamă nici de *utilitatea* lucrului produs, nici de cheltuielile ce le exige actul producțiunii. Producțiune nu poate fi numită decât opera din care rezultă un produs *superior* serviciilor de tot felul pe care le-a absorbit operațiunea. Numai obținându-se acest bilanț poate fi vorba în adevăr de producțiune²⁴⁰. Cât costă însă tăcerea unui deputat? Mii de franci. Cât produce? Nimic. Cât costă pledoariile? Milioane. Ce produc? Absolut nimic. Cât costă plagiatorii intelectual sterpi cari uzurpează catedre universitare și secundare? Sute de mii. Ce produce însă un om care însuși nu știe nimic? Nimic, fără îndoială.

Însă cine-a introdus mizeria aceasta economică și intelectuală, domnia ineptiei și a ignoranței, daca nu liberalismul? Liberalismul a scos din gunoi oameni ignoranți și netrebnci cari, în loc de a fi avizați să se hrănească din muncă proprie, li selenesnește a trăi din munca altora. Liberalismul a înmulțit clasa consumatorilor improductivi, cari nu adaugă, prin toată negustoria lor de vorbe, un centigram la greutatea grăului nostru,

nejustificate, de dorințele de câștig ilicit ale unui numeros proletariat avocățesc ca România”. (ibidem, pag. 224) Mai mult, „la noi în țară, cel din urmă (cel mai slab pregătit profesional n.n.) absolvent al Facultății de Pisa (al Facultății de *strâmb* n.n.) se simte chemat a deveni deputat (parlamentar n.n.) sau ministru – și tocmai partea cea rea, cea slabă, proletariatul avocățesc a pus mâna pe Parlament și pe Guvern, prefăcând statul în proprietatea unei societăți de exploatație”. ibidem

²⁴⁰ „Cuvântul producțiune în limbajul ordinar însemnează acțiunea care dă naștere, acțiune[a] producerii, fără a ține seamă de utilitatea lucrului produs, nici de cheltuielile pe care le exige această producțiune. În știință cată să aibă un înțeles mai precis, mai riguros și mai absolut. Cuvântul se aplică în economia politică la acea ramură particulară a științei care are de obiect crearea valorilor, considerată separat de distribuirea și de consumarea lor și, vorbind științific, nu poate fi aplicat decât la opera din care rezultă un produs de-o valoare superioară sau cel puțin egală cu valoarea serviciilor de tot soiul pe cari le-a absorbit operațiunea. Numai obținându-se această balanță se poate vorbi de producțiune adevărată. În ipoteza inversă ar fi *destrucțiune*, adecă valoarea produsă s-ar găsi inferioară sumei valorilor ce-au trebuit consumate pentru a o obține și aceasta-i atât de adevărat încât, dac-am voi să repetăm de câteva ori aceeași operațiune, am sfârși prin a distruge suma întregă a valorilor pe care le-ntrebuințasem de la-nceput pentru a-ncerca lucrul și(;) material ar deveni imposibil de-a le refăce”. idem, Manuscrisul *Economie politică*, în Opere, vol. XIV, Ed. cit., București, 1983, pag. 936

liberalismul înmulțește funcțiile, atrăgând din ce în ce mai mulți incapabili în serviciile publice”²⁴¹.

„Toate dările câte împlinesc(;) venitul(;) anual al statului se plătesc de către *acelaș* pământ și de către *aceeași* muncă. Și nu numai dările. Literalele așezate în șir de zătarul foi liberale sunt plătite cu fire de grâu; hârtia pe care se tipărește, condeiul cu care se scriu articolele asemenea. Cine plătește în ultima linie toate acestea decât producțiunea, adică țăranul și proprietarul? Oare samsarul care caută grâu, grânarul care-l cumpără, corabia care-l transportă, comisionarul care-l primește, toți aceștia, cari plătesc ei înșiși dări, le plătesc de la ei, sau venitul, precum și darea, nu consistă decât în câtimi pe care le iau din acelaș grâu, pe drumul de la mâna celui ce-l produce pân-la gura consumatorului?

Daca valoarea reală a unei banițe ar fi însemnată cu litera V, toate actele de mijlocire, până ce ajunge la Marsilia, sunt reprezentate prin valori negative (*V-a-b-c...-x*).

Această serie de transmisiuni și mijlociri poate fi atât de lungă încât suma reprezentată prin ele să mistuie aproape valoarea întregă a produsului, iar producătorul să nu capete aproape nimic, adică un preț de bațjocură pe munca sa. Cine dar plătește dările și din ce se plătesc ele, mai cu seamă într-o țară în care [aproape] numai țăranul muncește, iar [cei mai mulți dintre] ceilalți trăiesc din mijlociri?

Cine alt decât munca ce se-ntrebuințează pentru producerea grâului, lănei ș.a. pe de o parte, munca pe de alta, care le dă o schimbare de formă și preface lâna în postav, bumbacul în pânză bunăoară? La noi, unde nu se operează nici un fel de schimbare de formă decât cea mai primitivă, aceea de-a prepara pământul pentru ca, din carbon, oxigen, azot, [h]idrogen și alte câteva substanțe, să se producă grâne, cine să plătească dările decât cel care le produce pe aceste? Samsarul nu produce nimic; negustorul nu adaogă absolut nimic nici la calitatea, nici la cantitatea produsului; perceptorul nu dă ajutor pământului în activitatea lui chimică. Daca perceptorii, advocații, negustorii ar ști să facă din carbon, [h]idrogen, oxigen și azot ceea ce planta face din ele, adică făină și albumină, admirabili oameni ar fi toți. Dar pentr-un asemenea lucru toate seriile de oameni de mai sus sunt absolut netrebnice; cu aceasta se-nsărcinează săruri acido-fosforice și alcaline, cari fac serviciul gratis, fără remiză și fără dobânzi la dobânzi, și-l fac de-ar exista perceptorii ori nu, de-ar fi ori n-ar fi politicieni, gazetari, proroci și alte soiuri(;). Țăranul este singurul care contribuie la această producțiune, căci arând pământul, [i] face capabil de-a absorbi elementele ce-i trebuiesc

²⁴¹ idem, «*Națiunea*» constată..., Timpul, 22 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 145

din aer și din apă și de a le combina în materia organică a plantei nutritive.

Așadar pământul și munca lui plătesc la urma urmelor toate dările, oricum s-ar percepe ele și oricum s-ar numi; ba încă ele hrănesc toate clasele de mijlocitori. Secretul unei sănătoase dezvoltări economice ar fi așadar de-a elimina pe cât se poate termenii mijlocitori și a face ca valoarea oferită de producător să ajungă întreagă sau aproape întreagă în mâna consumatorului. Cu cât mai numeroase vor fi mâinile prin care trece un obiect de consumație, fără a i se fi modificat forma, cu atât mai multe ocazii sunt de-a-l impune *indirect*; dările indirecte sunt dar așa cu toate escamotate asupra aceluiași obiect, asupra aceluiași producător. Prin mijlociri și remijlociri țărănul ce produce grâul e sărac și lucrătorul care-l mănâncă în Marsilia asemenea²⁴².

„Și-n același timp în care agenți fiscaliucid oamenii și lumea țiță de sărăcie, de neputința de-a suporta atâtea misiuni în străinătate, atâtea pensii reversibile, atâtea răscumpărări, atâtea lux guvernamental și atâtea brigandaj parlamentar, în același moment foile oficioase ne spun că finanțele merg bine, că mai trebuiesc câteva zeci de milioane pentru poduri peste Dunăre și pentru nouă linii de căi ferate²⁴³(;).

²⁴² idem, «*Națiunea*» propune guvernului..., Timpul 14 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 140

²⁴³ „Oricare lucrare de comunicație e utilă pentru *cineva*, dar prea adeseori nu pentru poporul care-o face, ci pentru altul”., idem, *Oare nu se pregătește...*, Timpul 14 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 116

„Chiar marea rețea de căi ferate care s-a construit pân-acum e departe de a fi fost de-un folos absolut pentru țară. Dacă ea înlesnește esportul produselor noastre brute, nu e îndoială că înlesnește și mai mult importul de mărfuri străine și de marfă vie, de oameni străini care pe zi ce merge ne inundează. Aceasta este atât de adevărat încât balanța comercială a României arată, an cu an și c-o fatală regularitate că esportul nostru reprezintă o valoare mai mică decât importul de mărfuri străine și că proporția între producțiunea și consumațiunea țării e pururi în defavorul nostru”., ibidem (E drept că „statele industriale ne prezintă în adevăr cazul aparent că, cu toată balanța nefavorabilă, starea economică dinlăuntru e bună. Dar, în realitate statele acele produc mai mult decât consumă; materiile brute care formează obiectele de import capătă-năuntru țării, prin activitate industrială, o valoare încincită și înzecită de cum aveau înainte, încât, deși ar importa mai mult decât exportă, bunurile dinlăuntru țării se înmulțesc și ceea ce se-nmulțește și mai mult este aptitudinea de-a produce aceste bunuri, e puterea productivă a industriei naționale. Națiile agricole, din contră, exportă materii brute a căror valoare nu se poate sui decât în margini restrânse, a căror masă chiar nu poate spori în infinit; în schimb ele importă obiecte industriale menite a se consuma și deteriora, fără a lăsa nici o urmă din aptitudinile naționale, fără a spori puterea de producțiune a poporului.”., idem, *Raportorul însărcinat a*

apăra...”, *Timpul*, 26 noiembrie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 228) „Aceste drumuri de fier ne mai aduc câte 20.000 de străini pe fiecare an, câte-un oraș întreg, care însă nu se adaugă în genere claselor producătoare, ci celor consumătoare, a căror ocupație nu e munca, ci mediațiunea și specula.

Ar fi fost mai firesc, și mai cuminte, de-a urma – în materie de comunicație – căile ce le urma plutașul român de la munte, când transporta pe bărne, puse una lângă alta, lemne și grâne la porturile Dunării; ar fi fost mai folositor, și mai ieftin, de-a canaliza râurile noastre și de-a construi drumuri de fier numai în măsura în care, cunoștințele tehnice proprii și mijloacele bănești proprii ne-ar fi permis”. idem, *Oare nu se pregătește...*, *Timpul* 14 mai 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 116

„Drumurile de fier, făcute cu deridicată, au fost mijlocul principal pentru prefacerea României în Americă dunăreană, în țară a nimănui și a tuturor.

Mijloacele de comunicație au(;) două efecte cu totul deosebite, după cum străbat o țară civilizată sau una necivilizată.

Dacă poporul e civilizată și poate concura cu toată lumea cu articolele sale, comunicația-l pune în contact cu toată lumea; dacă el e necivilizat și nu poate concura, atunci se sting, prin introducerea de mărfuri străine, toate ramurile sale proprii de producție și el e redus la singura ramură capabilă a se susține pe piața universului, precum noi la agricultură.

Producțiunea devine unilaterală, nația lucrează cu un singur braț, iar celalt i se taie; o singură clasă e condamnată la muncă, celelalte sunt avizate a se hrăni în mod cu totul improductiv prin speculă, tertipuri și șarlatanerie politică. Astfel s-au stins meseriile la noi în țară și ne-am ales c-o pătură de oameni cari fac gazetărie, politică și literatură, pătură bună poate de rotărie ori tăbăcărie, dar absolut incapabilă de orice activitate intelectuală”. idem

„Ei bine, politica noastră în crearea căilor ferate rezultatul acesta l-a avut. Ea a pus în șah mat aproape toate meseriile din orașe, precum și iarna țaranului. Industria orașelor și ramificata industrie de casă a satelor noastre s-au strivit sub roțile regelui Stroussberg și această strivire o plătim noi înșine prin anuități; noi plătim posibilitatea pentru mărfurile străine și pentru oamenii străini de-a veni la noi și de-a aduce poporul nostru întreg la sapă de lemn”. idem

Mai mult, „prin atârănarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce-or pofti, să atârne mai mult sau mai puțin de înrăuriri străine”. idem, *Frază și adevăr*, *Timpul*, 23 decembrie 1877, în *Opere*, vol. X, pag. 31

„Importanța producțiunii industriale nu consistă în scumpetea sau ieftinătatea articolelor, ci în partea ei *educativă*. Un popor se crește prin industrie proprie. Toate calitățile lui, toate predispozițiile de gust, de arte, toate resorturile lui intelectuale și morale se pun în mișcare prin munca industrială; el își deprinde mâinile la o sumă de lucrări ce până- atunci i-erău necunoscute și toate deprinderile acestea sunt aptitudini nouă, talente nouă, activități nouă, a căror sumă constituie puterea colectivă a poporului.

Liberul schimb absolut e atât de periculos pentru calitățile unui popor, le tâmpește atât de mult pe toate, încât genialul List poate spune cu

drept cuvânt: cel mai mare rău ce ne-ar putea face dușmanul e ca să ne dea marfa lui nu ieftin, ci *gratis*. Toate puterile și toate instinctele naționale ar amorți și ar degenera; o națiune de matufi pe care cineva ar răsturna-o c-o lovitură de picior. În dar de ne-ar da toate bunurile, acest dar ar fi ca peșchesul frânghiei de mătasă pe care Sultanul [i]l trimitea demnitarilor Porții de cari voia să se curețe.

Și-n adevăr nu vedem urmările fatale ale liberului-schimb în țara noastră proprie? De-o parte țărani, munca agricolă fiind singura în stare a mai ține concurență pe piața cosmopolită a universului, pe de altă parte zeci de mii de aspiranți la funcții publice, pepiniera nesfârșită a partidelor demagogice, elemente pururea nemulțumite, a căror conștiință și onestitate are o tarifă foarte redusă de prețuri”. idem, *Nu numai motive...*, Timpul, 29 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 110

„De la 1859(;) am crezut, și prin toate actele oficiale continuu am declarat, că România este o țară agricolă, că ea nu poate produce decât în sfera agricolă, că producerea industrială ar fi rezervată altor țări, industriale. Sub influința unor asemenea idei am lăsat să dispară sau să cază în desuetudine restricțiile ce existau, și cari puteau apăra industria din țară; instituția corporațiilor ni s-a părut o instituție învechită, contrarie libertății absolute în tot și în toate, a trebuit dar să dispară. Nu numai înlesnirea comunicațiilor, nu numai trebuințele ivite, pe cari pământeni, industriași și comercianți nu ar fi fost în stare a le satisface, ci [mai ales] acele opinii împărțite de bărbații care aveau direcția în țară, au înlesnit ca străinii(;) să năvălească în țară și să se constituie în stat o pătură de industriași și comercianți străini(;). Aceleași opinii ne-au împiedicat a ne gândi la măsurile necesarii de apărare nu numai contra năvălirii străine ci și contra importării obiectelor de industrie străină.

În cultul nostru pentru străini(;), am lăsat nu numai să se facă ca naționali să fie înlăturați de cătră străini, prin simplul efect al abilității reale a străinilor, dar am făcut tot spre a susține pe străini și industria străină. Nu era întreprindere, nu era licitație pentru procurare de obiecte pentru diferitele servicii ale statului, pentru armată între altele, la care să nu fi admis pe pământeni deopotrivă cu oricare străin(;) ce s-ar fi prezentat, și, să nu se fi acordat concesiunea străinului(;), pentru că acesta ar fi lăsat cu preț mai ieftin. Nu ne preocupăm că industriașul și comerciantul român contribuie la toate sarcinile de tot felul ale statului și trebuia a fi preferat, că străinul ce se prezentă nu justificase nici cunoștință specială, nici solvabilitatea, nici, în fine, dacă concesiunea se mai putea îndeplini *întocmai* de cătră concesionarul străin, după condițiile contractului cu prețul stipulat”. idem, *Industria și comerț*, Timpul, 13 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 247, 248

„Aceeși preferință și aceeași procedare la darea accizelor. Astăzi mai toate accizele comunale sunt în mâinile izraeliților, nu numai în Moldova, dar și dincoace de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale statului, precum ale băuturilor spirtuoase, a ajuns în mâinile izraeliților, încât în materie de impozite indirecte izraeliții au obținut și o jurisdicție.

Astfel, preferându-se străinii și îndeosebi izraeliții, statul le-a oferit acestora puțința **de-a mânu capitalul public, veniturile bugetului statului, al județelor și al comunelor.**

Cu aceasta nu numai că s-au cauzat pierderi materiale industriașilor și comercianților români, dar izraeliții și străinii [ceilalți] au fost înlesniți a-și face capitaluri cu *banii publici*.

Prin continua înălțurare a pământurilor li s-au luat însă *mijlocul de-a se dezvolta și susținea practica și inteligența afacerilor, spiritul de întreprindere, educațiunea industrială și comercială*, cu un cuvânt *acea cultură ce se dobândește prin exercitiul industriei și comerțului*; și în aceasta consistă slăbiciunea românilor și puterea izraeliților în România. Cu acest mod a trebuit să se constituie puterea industrială și mai ales comercială a izraeliților, iar statul a mijlocit-o, și prin aceasta *a contribuit la imigrarea străinilor [în general] și [dintre ei] a izraeliților [în special]*.

Industriașul și comerciantul român, nesuținut prin nici o măsură de statul pentru care plătește contribuții și îndeplinește tot felul de sarcini” (ibidem, pag. 248) (nesuținerea mergând chiar până acolo încât „două catedre de economie politică avem în țară, amândouă ocupate de liber-schimbști și dacă un student ar îndrăzni de capul lui să zică ceva de apărarea pieței și muncii naționale, i se dă zero”. idem, *De câte ori se discută...*, Timpul, 1 noiembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 389), „neavând mijloace și neputându-și-le procura din lipsă de adevărate institute de bancă, a trebuit să renunțe la industrie, la comerț și, ca să nu piară, a trebuit să se facă funcționar, fie oricât de rău plătit”. idem, *Industrie și comerț*, Timpul, 13 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 248

„Mizeria ce este(;) chiar în orașul București ni se revelează prin publicațiile inserate în fiecare număr al *Monitorului* pentru vânzarea a câte-o căsuță a vreunui orașean pentru impozit neplătit în sumă numai de câte **20 lei noi**.

Această mizerie esplică în parte și marea mortalitate a populațiunii ortodoxe din București în comparație cu nașterile; pe când la izraeliți nașterile sunt mai numeroase decât cazurile de moarte”. idem

„Cât despre industrie – adică despre puțința de-a imprima obiectelor o valoare însuțită sau înmiită de cea care-a[ui] avut-o înainte de-a le atinge mâna noastră – ea nu se poate înființa și nu s-a văzut încă nicăiri înființându-se fără protecție. Protecția iar nu se poate exercita decât de un stat politicește puternic. Când însă ești legat prin tractate de comerț și prin necesitatea de-a trăi de azi pe mâine, de-a lăsa pe lucrătorul tău cu mâinile-n sân pentru că cel din țara vecină lucrează în condiții mai avantajoase, deci mai ieften decât al tău, atunci nu poate fi vorba de sporirea și de specializarea muncii tale, ci, din contra, ea se simplifică (ea se unilateralizează n.n.) din ce în ce mai mult, iar sporiul ei e restrâns la un maxim oarecare, dictat de însuși natura producțiunii”. idem, *Banca de Scot și Circulațiune*, Timpul, 30 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 148

„În statele agricole munca, prin natura ei, e mărginită și foarte puțin elastică; ea nu poate produce decât obiecte de-un număr cert, de-o valoare certă. Dintr-un pogon de pământ se poate scoate maximul cutare de grâu și nimic peste acesta. Puterea fizică a omului, care nu poate fi urcată, cu tot exercitiul posibil, decât la un anumit maxim oarecare, e mărginită, ca și puterea pământului care, cu toată gunoiera, nu ajunge iar decât la o producțiune certă. Caracterul muncii fizice, în care inteligența joacă un rol mic, e deci mărginirea, neaugmentabilitatea, simplitatea, greoiiciunea. Cu totul altfel stă însă cu arta și industria, la care puterea

fizică joacă un rol secundar, iar inteligența pe cel principal. Acolo consumarea nu stă în nici un raport cu producția, căci se consumă o pânză și câteva culori și se produce un tablou, se consumă un foarfece și se taie planul unei îmbrăcămînți a cărei valoare stă tocmai în *croială*, se consumă fire de tort și se fac dantele. Valoarea muncii industriale e deci augmentabilă în infinit. Munca agricolă e(;) fără spor mare, munca industrială e(;) cu un spor, *virtualier* cel puțin, nemărginit”(ibidem, pag. 147)... „Industrie și manufactură, acest corelat necesar al unei dezvoltări agricole sănătoase”, idem, *Nu mai e la modă...*, Timpul, 21 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 36

„E elementar însă că o industrie nu se poate crea decât cu paguba temporară a comerțului internațional și a consumatorilor”, idem, *Ce imperturbabili sunt confracții...*, Timpul, 4 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 184

„Producția națională nu se poate mănține, nici naște chiar, fără măsuri protecționiste”, idem, *Alexandria, povestea...*, Timpul, 30 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 155

„Copilul industriei naționale trebuie crescut întâi, ferit de lupta cu industria bărbată a străinătății și abia când se va împuternici și va ajunge egal în tărie, [i]l putem lăsa să concureze sub regimul libertății comerțului”, idem, *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, Convorbiri literare, 1 august 1876, în Opere, vol. IX, pag. 167

„O dovadă despre asta ne-o dau toate statele. Anglia și America, Franța și Germania, Rusia, Austria, toate au protejat industria lor pentru a o avea, l-au crescut pe copil cu cheltuială și, după ce a devenit bărbat, i-a[u] dat voie să se ia la trântă cu toată lumea”, ibidem, pag. 167 (Spre exemplu: „Olanda cerea pentru comerțul său *libertate*. Hugo Grotius scrie un compendiu: *liberum mare*. Englezii răspund: ne iertați – *mare clausum*. De la bilul maritim datează înflorirea Angliei”, idem, *Alexandria, povestea...*, Timpul, 30 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 155)

„Pentru a rezuma din nou ideile noastre zicem: nematuritatea economică e totdeauna însoțită de cea politică. Iar pentru a ajunge la maturitate se cere educație. Precum copiii nu pot fi în școală absolut liberi, ci trebuie să învețe, trebuie să se supui disciplinei, trebuie să se deprindă a face singuri temele și socotelile pe cari numai profesorul le știa mai înainte, tot așa orice măsură educativă pentru un popor e o restrângere a libertății, e reacționară. Dar se cere neapărat să avem industrie? Da, dar niciodată ea nu se va opera (ea nu se va înfăptui n.n.) prin măsuri liberale”, idem, *Ce imperturbabili sunt confracții...*, Timpul, 4 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 184

„Dacă însă din punct de vedere economic un popor e copil, e tot așa în privire politică. De când lumea nu s-a văzut ca un popor să stea politicește sus și economicște jos; amândouă ordinele de lucruri stau într-o legătură strânsă; civilizația economică e muma celei politice”, ibidem, pag. 182

„Am dori ca în instinctele noilor Apollodori să predomine mai mult cumpăt și mai multă echitate pentru banul românului. La orice întreprindere să se judece nu cu ce se folosesc cavalerii cu bețișoare cari tocesc pavelele orașului, ci cu ce se alege poporul românesc”, idem, *Oare nu se pregătește...*, Timpul 14 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 117

Căci, „calitățile morale ale unui popor atârnă – abstrăgând de climă și de rasă – de la starea sa economică. Blandețea caracteristică a poporului românesc dovedește că în trecut el a trăit economicște

mulțămît, c-a avut ce-i trebuia”. , idem, *Frază și adevăr*, Timpul, 23 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 30

„Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume: boala, darul beției, furtișagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credință, răutatea, aproape toate sunt câștigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoșilor.

Sărăcia trebuie luată în înțelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are.

Că este așa ne e dovadă suma de cuvinte cari însemnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciei și boalei. Mișel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsă de calități morale. Tot astfel, «*misérable*» francez și «*elend*» german. Odată voievozii românești dăruiau prin hrisoave pe «*mișeb*» în înțelesul lor, astăzi mișeii în înțelesul nostru stăpânesc toată țara de la un capăt la altul”. , ibidem

„Deci condiția civilizației statului e civilizația economică. A introduce formele unei civilizații străine fără ca să existe corelativul ei economic e curat muncă zădarnică.

Dar așa au făcut liberalii noștri.

În loc de a-și arunca privirile la răul esențial al societății s-au ținut de relele accidentale și fără însemnătate.

În veacul nostru se-nmulțeau trebuințele, deci trebuia înmulțită producția și brațele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor(;) dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decât poate purta; și se-nmulțesc – cine? Cei cari precupețesc munca lui în țară și în afară și clasele parazite. La țară putrezesc grânele omului nevândute, în oraș plătești pâinea cu prețul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâini de la producător până la consumator și pe această cale se scumpește, pentru că cele douăzeci de mâini corespund cu cinci zeci de guri cari, având a trăi de pe dânsul, produc o scumpete artificială.

Va să zică, înmulțindu-se trebuințele, trebuiau înmulțite izvoarele producției și nu samsarlăcul, căci la urma urmelor tot negoțul nu e decât un soi de samsarlăc între producător și consumator, un fel de manipulare care scumpește articolele. În această manipulare nația agricolă totdeauna pierde, pentru că produsele ei sunt uniforme în privirea valorii și, dacă constituiesc o trebuință generală, nu e mai puțin adevărat că sunt cel mai general articol de producțiune, adică acela care se face pretutindeni.

Pe când nația agricolă plătește, atât transportul cât și vama și câștigul comerciantului la cumpărătura unui obiect industrial, tot în aceeași vreme vamă, transport și câștigul comerciantului se scad din prețul cu care nația agricolă își vinde produsele – va să zică ea păgubește dublu în toate tranzacțiile ei, la vânzarea produselor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumplit de mare diferența între valori. Încărcând 500 vagoane cu grâu, capeți în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. C-un cuvânt nația agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari, neputând concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai bună pe continent e chiar poporul nostru”, ibidem, pag. 30, 31

„Lenea care n[î] se impută credem că e fabulă convenită. Dacă cineva ar cerceta starea de lucruri din Anglia în evul mediu, ar vedea că țăranul englez era leneș pe cât timp condițiile muncii erau nefavorabile; cu cât ele deveneau mai bune cu atât populațiunea se făcea mai harnică”, idem, *Pare-ni-se că...*, Timpul 28 noiembrie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 420

„Semibarbaria noastră este mult mai rea decât barbaria deplină. Oriunde manufactura dispăre, precum dispar la noi pe zi ce merge industriile de casă și meseriile, și unde crește necesitatea de-a esporta produsele într-o formă crudă, nepregătită, omul recade în barbarie. În asemenea țări averea scade an cu an, scăzând neconținut și valoarea omului, care devine din ce în ce mai mult sclavul aproapei lui său.

Și când o națiune a căzut prin ineptii economice atunci i se scoate ponosul că e leneșă, fatalistă, ignorantă.

Inzii sunt leneși. Turcii sunt moametani și fataliști, incapabili de-a face concurență englezilor și împrejurările acestea ni se citează ca cauze a slăbiciunii lor crescânde.

Cu toate acestea acum o sută de ani turcii aveau aceeași religie și comerțul cu ei era unul din cele mai căutate. Maurii din Spania erau moametani și religia lor nu era o piedică de-a ajunge la o civilizație relativ foarte înaltă. De religii deosebite și de origini deosebite, sub alte clime și sub alte latitudini geografice, statele omenești se aseamănă numai de-cât îndată ce li se retrage puțința de-a diversifica și a înmulți ocupațiile cetățenilor, de-a le da puțința de-a se dezvolta orice individualitate. Mărginiți apoi numai la agricultură, au trebuit să-și esporte produsele în forma cea mai crudă, lucru prin care pământul ostenește, productivitatea scade, venitul muncii devine din ce în ce mai mic.

Activitatea industrială ne lipsește, lipsește piața în care brațele să se ofere și să găsească întrebuițare. Mijloacele de comunicație, drumuri de fier, navigația pe Dunăre în loc de-a fi un bine sunt, în lipsa actuală de organizare, un rău. Mijloacele de comunicație s-au îmbunătățit în Irlanda bunăoară; dar la orice pas spre îmbunătățirea comunicațiilor se înmulțeau lipsurile și boalele epidemice până ce, la completarea rețelei de drum de fier, se născu o foamete atât de cumplită cum nu mai fusese niciodată.

Tot astfel se întâmplă și în India. Drumurile de fier au scopul de-a întinde tot mai mult esportul materiilor brute precum și puterea centralizatoare a negoțului, lucru căruia-i urmează sărăcia pământului, scăderea puterii de asociație, decadența comerțului dinlăuntrul țării. Precum noi esportăm grâne, India esportă bumbac. Puțina manufactură locală a trebuit să dispară repede; bumbacul pleacă de la producătorul din centrul Indiei, ocolește prin Calcutta, Bombay, Manchester, spre a se întoarce manufacturat, la nevasta, la copiii producătorului chiar. Tot astfel lâna noastră ocolește lumea pentru a se întoarce manufacturată la noi și a fi plătită înzecit. Cu cât mai multe drumuri de fier și căi de comunicație se vor deschide, cu atât mai puțin se va întrebuița munca, cu atât mai mic va fi prețul produselor noastre. Toate țările cari n-au comerț înăuntru și cari sunt avizate la esport la piețe depărtate decad intelectual, economic, moralicește chiar.

Apoi – deie-ni-se voie – (;)în trecutul cel odios, omul cu car, cu boi, cu pământ plătea un galben pe an și atâta tot. Nici chiar darea aceasta, cât de mică, nu se repărțea în mod nedrept. Satul se aduna, făcea cislă, plătea fiecare după averea lui, vornicul aduna banii și – fără leafă și fără remiză – îi ducea cinstit la sămeșie.

Nici hoții, nici bilete à souche fără iscălituri, nici perceptori, nici nimic.

Văzând oare mizeriile de acum, nu avem cuvânt să spunem că e epoca noilor fanarioți?

Zi cu zi se adaugă greutatea asupra țării și, cu toate acestea, populația ei producătoare n-a primit *nimic în schimb* cu aceste greutăți. Tot plugul lui Mircea Vodă brăzdează acest nefericit pământ și, pe când, după vechile așezăminte, țăranul nu datorea pentru pământ și pășune decât 12 zile pe an și aducerea unui car cu lemne de Crăciun, astăzi guvernul decretează că măcar 2 zile pe săptămână să fie ale țăranului. Toată diferența între munca celor 12 zile ale codului consuetudinar și munca actuală a țăranilor o înghit clasele de mijlocitori, căci țăranul acum stă mai rău decât înainte.

Și-n asemenea condiții detestabile, când vedem producătorul tot atât de incult, însă cu mult mai sărac decât sub regimul vechi, când se constată că însăși constituția fizică a poporului nostru degenerează, că nu mai mergem înainte, dar, prin degenerare, pierdem și *posibilitatea* progresului, tot atunci limbuți lustruiți, închinători de vorbe, ne spun zilnic pe zeci de coloane ce immense progrese ar fi făcut România²⁴⁴.

„Când ne aducem aminte de bunul-simț de-odinioară a[l] poporului nostru ne atmosferizăm oarecum c-o altă epocă, plină de senin și de cumiinție, lipsită de pretenții, sănătoasă. Poporul citea pe atunci scrierile unui Anton Pann, ale unui Gherasim Gorjan. Azi citește *Dramele Parisului, Mizeriile Londrei, Misterele Pușcăriei*. Nu era vreun lucru mare Tilu Buhoglindă, Arghir ori Leonat din Longobarda, dar formau – de bine de rău – o atmosferă intelectuală

Negoț, comunicații, drumuri de fier sunt ca veninurile tari: vinedcă bine întrebuițate, nimicesc rău întrebuițate. Pentru state bine organizate, în care producția internă e foarte diversificată, orice drum nou aduce un spor de putere și de dominațiune asupra naturii, în state rău și inept organizate orice drum nou, orice comunicație nouă e un nou canal prin care se storc sucurile sale vitale, precum se-ntâmplă cu Irlanda, cu Africa de nord și de vest, cu Turcia, cu noi, cu multe alte țări”, idem, *Adunările legiuitoare sunt convocate...*, Timpul, 31 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 387, 388

²⁴⁴ idem, *Un semn al declarării...*, Timpul, 13 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 139

de-un admirabil bun-simț și adesea cu mult haz. În orice caz nu se corumpea fantazia oamenilor și nu li se vicia judecata.

Astăzi, dac-am judeca intelectul popular după ceea ce el citește, am trebui să rămânem uimiți de corupția de fantazie și judecată care se introduce sistematic în el, dar totodată am înceta de-a ne mira de ce acest ogor al creierului omenesc a devenit atât de primitor pentru orice idee suptă din degete, de ce judecata omului din popor nu mai e în stare de-a rezista nici celei mai comune sofisme făcute de-o gazetă guvernamentală, de ce acest teren e atât de pregătit pentru a primi absurdul în el și a rămânea indiferent față cu cele mai elementare adevăruri.

E desigur ceva elementar ca o reformă, înainte de-a fi introdusă, să fi devenit necesară, să fie cerută de cineva, de grupuri ale populațiunii sau de populațiunea întreagă²⁴⁵.

„Ceea ce vă cere lumea nu e să-i luați ochii cu formări, deformări și reformări; muncă vă cere. Dacă avem nevoie de ceva este mai înainte de toate o administrație cu știință de carte și insuflată de spiritul probității; același lucru se cere de la judecători, de la profesori, de la orice organe ale statului. În loc de-a restitui poporului prin muncă serioasă ceea ce vă dă ca buget al cheltuielilor, ne veniți zilnic cu aerul tragic al *Dramelor Parisului* și al *Mizeriilor Londrei*, să cereți ba reformarea legii electorale, ba electivitatea magistratilor, ba câte toate.

Toate acestea nu ajută nimic, nu ușurează c-un grăunte măcar sarcina socială, din contra o îngreuează fără de niciun folos și țara stă tot pe loc, țăranul ară tot cu plugul lui Mircea cel Mare, administrația tot rea, școala tot mediocră, justiția tot înjghebată din oameni ce vor să-și facă în tribunale practica de advocatură.

După cum ni se pare nouă, legile și organizarea politică ar fi putut să rămâie cu totul aceleași cari erau înainte de 1700; nu l-ar fi durut pe nimenea capul de toate acestea. De ce căutăm în legi, în forme și în reforme scrise ceea [ce] nu este, nu poate fi cuprins în ele: probitatea aplicării lor și cunoștințele tehnice de resort? Legile cele mai bune nu fac din subprefect om cu știință de carte(;); legi scrise nu pot înlocui munca, nu probitatea, nu cunoștințele și practica afacerilor publice.

Acesta este însă blestemul demagogiei, de-a vedea relele acolo unde nu sunt și de-a nu le recunoaște acolo unde sunt în adevăr. Ele sunt în ignoranță(;); ele sunt în lipsa de probitate, în lipsa de creștere și de cultură; în contractarea de trebuințe străine, pe cari inepția de-a munci nu le poate satisface decât recurgând la

²⁴⁵ idem, *Când ne aducem aminte...*, Timpul, 10 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 98

mijloace maloneste și la șarlatanerie politică²⁴⁶. Acestea sunt relele ce trebuiesc combătute, nu legea electorală(;)”²⁴⁷.

²⁴⁶ „În societatea despotică, ca și în cea demagogică, omul prin sine însuși nu înseamnă nimic, banul e totul. Banul devine semnul distinctiv care clasează și deosebește oamenii între ei și, fiindcă el are o mobilitate proprie naturii lui, trece din mâini în mâini, transformă condițiile indivizilor, ridică sau înjosește familiile, de aceea nu e aproape nimeni care să nu fie obligat a face încercări desperate și continue pentru a-l păstra sau pentru a-l câștiga. Dorința de-a se îmbogăți cu orice preț, iubirea câștigului, căutarea bunului trai și-a plăcerilor materiale, iată pasiunile cari devin comune în state despotice și în cele demagogice. Ele se răspândesc în toate clasele, pătrund și în acele cărora le erau străine și ajung a nerva și a degrada națiunea întregă, iar esența despotismului consistă în a favoriza și a întinde aceste instincte.

Aceste pasiuni slăbitoare [i]și vin în ajutor; ele abat și ocupă imaginația oamenilor departe de afacerile publice. Despotismul și demagogia creează ici secretul și umbra, dincolo nepăsarea publică, cari pun la adăpost lăcomia și permit câștiguri maloneste, bravând dezonoarea. Fără despotism aceste patimi sunt tari, cu el ele devin dominante. Aceste nu sunt idei pe cari să le spunem de la noi: maniera de-a judeca evenimentele și stările de lucruri ale istoriei în chipul acesta se datorește lui Tocqueville.

Întâmplarea pare că a pus două exemplare ale unui[a] și aceluiași princip[iu] alături: Rusia și România. Cine cunoaște hoțiile câte s-au făcut în timpul celui din urmă război în armata imperială, răsărite din dorința de-a se-imbogăți cu orice preț, venalitatea funcționarilor administrativi, adesea și a celor judecătorești, și compară dezvoltarea acestor tendințe sub principiul egalității despotice cu dezvoltarea aceluiași fenomene sub regimul egalității demagogice de la noi, cine vede dincolo religia căzută în stare de fetișism ca și la noi și formalismul uzanțelor suplantând convingerea morală și religioasă, cine cunoaște spiritul cu totul materialist și vânător de câștig din Rusia și-l aseamănă cu abjecta goană de bani a advocaților de mâna a treia și a străinilor care stăpânesc România, acela se convinge că aceleași cauze produc pretutindeni aceleași efecte, că demagogia unui C.A. Rosetti și despotismul tradițional al împărăției vecine sunt două surori gemene, având amundouă de bază nu gruparea oamenilor după cultura, inteligența și meritul lor, ci discomponerea lor în indivizi egali, din cari nici unul să nu plătească mai mult decât cellalt.

Despotismul se-ntemeiază pe lipsa de gândire a maselor, demagogia pe ideile greșite pe cari panglicari politici le inspiră acestora, făcându-le să creadă că aceste idei constituie voința lor.

De ce de ex[emplu] în Austria, care e cuprinsă de-o adâncă fierbere etnică, nu se-ntâmplă lucruri analoge cu cele din Rusia? Pe când în Rusia suma de ambiții și de nevoi individuale, suma dorințelor de câștig și de bun trai e aceea care tinde la răsturnarea statului, în Austria vedem colectivități etnice luptându-se între ele pentru cele mai înalte bunuri ale omului pe Pământ. În Austria nu există socialism nici de nume și nu va exista poate decât atunci când rasele s-ar asimila și când interesele morale ale lor ar fi substituite prin meschine interese materiale ale claselor. Cu

toată violența și cu tot fatalismul cu care se poartă lupta între naționalități, ea nu degenerază nici în atentate, nici în nihilism. De ce? Pentru că legăturile între grupurile de oameni sunt de natură morală, pentru că fiecare respectă până la un grad oarecare în adversar sentimentele acelea de naționalitate și de patriotism pe care vrea a le vedea respectându-se în el însuși. Chiar bochezul învins într-o luptă pentru bunuri nimic mai puțin decât materiale e un om respectabil, pe când în statul despotice și-n cel demagogic puterea desprețuiește poporul și poporul desprețuiește puterea. Despotism și demagogie nu egalizează numai pe oameni, ci-i *animalizează* totodată; o libertate însă care înlesnește gruparea lor după interese publice și asigură grade de inegalitate socială pe care oricine să fie liber a le trece prin muncă și merit stimulează instinctele cele bune ale lui și-l prefac într-o ființă eminentamente ideală. Libertatea aceasta adevărată e cea care prezervă statele în contra primejdiei despotismului pe de-o parte, a demagogiei pe de alta.

E drept că monarhia austriacă e departe de-a fi ajuns la idealul ei, la cristalizarea unui sistem federativ care să asigure atât dezvoltarea liniștită a elementelor sale etnice cât și unitatea și tăria de acțiune a statului în afară. Mulți au naivitatea de-a crede că, din cauza discordiei între naționalități, Austria ar fi politicește slabă. Aceia nu cunosc dictonul de predilecție al împăratului Francisc I. «*Popoarele mele sunt atât de deosebite între dânsule încât niciodată nu vor ajunge a se-nțelege ele-n de ele în contra monarhie*». Și-n adevăr înclinăm a crede că nici un stat nu poate fi slab în care oamenii se luptă mai ales pentru interese morale și de cultură, în care lenea intelectuală și dezinteresarea pentru viața publică se răzbuună devenind pericol pentru existența națională a grupului etnic”. idem, *În seara de 20 martie...*, Timpul, 25 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 83

Legat de aceasta, o mică reflecție:

„În ce consistă deci puterea Austriei, căreia îi lipsește înăuntrul său unitatea voinței?”(idem, *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, Convorbiri literare, 1 august 1876, în Opere, vol. IX, pag. 164) (Austria fiind „un stat căruia îi lipsește condiția principală a unui stat, unitatea națională”, ibidem)

„Ce lipsește elementele sale, vecinic în discordie, încât acestea constituiesc o putere atât de mare? În privirea aceasta vom trebui să consultăm istoria. Imperiul roman în decadentă dedese naștere unei religii cosmopolite care continua oarecum cultura și ideile antice, deși sub o formă foarte modificată. Aceasta era religia creștină, mai cu samă ramura catolică. Catholicismul întinse peste Europa un păienjeniș subțire de idei religioase, ostașul îmbrăcat în fier al Romei vechi se schimbă în miles ecclesiae, îmbrăcat în rasă; astfel se formează o putere nevăzută, pretutindeni străină și pretutindeni acasă, care încerca a realiza idealul imperiului universal. Imperiul care se formează sub acest păienjeniș se numește Imperiul roman. Casa domnitoare care se pune mai cu succes în serviciul acestui ideal este Casa de Austria. De la Carol V se lățiase ideea unei monarhii universale a creștinătății, cu moartea lui s-a amânat proiectul, dar familia n-a renunțat la culmea dorită, la răspândirea sfinteii monarhii peste Europa întreagă. Înaintea acestui pericol sta Europa la începutul războiului de 30 de ani. Și într-adevăr Casa era în toate condițiile pentru realizarea scopurilor sale. Spania sub Casa de Austria avea la

dispoziție țările cele mai bogate ale Europei și ale globului: Lombardia, Țările de Jos, Portugalia și împreună cu aceasta puterea ei comercială, aurul Americii și nemăsuratele mărfuri coloniale ale Indiei orientale, astfel încât Baco de Verulam esclamă că puterea Spaniei este cea mai mare din lume. Afară de acestea, Spania avea pe atunci cea mai puternică armată, ea ținea numai în Flandra 40 de mii de oameni, în Milan 15.000 . Oastea sa număra 120.000 pedestri și 20.000 călări, o oaste cum toate țările creștine de pe atunci n-ar fi putut-o înjgheba; apoi o flotă urieșască și avere îndestulă spre a o înmulți în orice moment. Linia germană a Casei de Austria intrase în trupul Franței cu Alsazul și Lotaringia, care erau ale împăratului germanic. Franța era împresurată din patru părți, la sud-ost cu Italia, la nord-ost cu imperiul germanic, la sud cu Lusignan și Burgonia, la nord cu Țările de Jos pân-în Saôna. Era strămtorată și primejduită în grad suprem. În Suedia Casa introdusese intrigi contra lui Gustav Adolf, spre a aduce pe tron linia *catolică* de Wasa, care domnea în Polonia, căci după ideile vremii aceleia, în care legitimismul era în floare, Gustav Adolf trecea de uzurpator. Spania făcuse planul de a pune mâna pe Marea Baltică, *mama tuturor comerțurilor*, cum se numea pe atunci, și a prinde rădăcina Olandei, c-un cuvânt *păinjinișul fin al ideilor religioase se prefăcuse într-o mreață de fier*.

Războiul de 30 de ani a avut drept rezultat sfărâmarea acestei puteri urieșăști.

Richelieu – însuși catolic – încurajează protestantismul în Germania și, împreună cu celelalte puteri amenințate, au sumuțat asupra Casei tot ce se putea sumuța, între alții pe turci și pe voievozii Transilvaniei. Austriei îi trebuiau oameni și în Orient și unul dintr-aceștia a fost Mihai Viteazul, asemenea o jertfă a politicii austriace”, *ibidem* („Mihai Viteazul nu cade – ce-i drept – în vremea administrației lui Richelieu, dar aici nu poate fi vorba despre persoane, ci numai de nexul general al lucrurilor. Franța lucra încă de sub Enric al IV pentru nimicirea puterii austriace. Planul lui Enric, de a fonda o republică europeană compusă din 15 state egal de tari, cari să cumpănească puterea Austriei, e amănat prin asasinarea sa și reinceput, sub formă modificată, de urmașii săi. Politica Franței de la Enric al IV e diametral opusă politicii austriace, inaugurate de Maximilian I – 1493-1519 –”, *ibidem*)

„Într-adevăr, cine l-a îndemnat pe Mihai Viteazul să se încurce cu turcii, a căror politică țintea la micșurarea Casei de Austria prin susținerea drepturilor principilor Transilvaniei asupra Ungariei? Sanctitatea sa Papa și catolicismul rege al Spaniei, Filip al II. Liniile amândouă ale Casei se înțelegeau foarte bine. Poate că o îndemnare venită de la Praga ar fi trezit unele bănuieli în inima voievodului românesc, dar una venită de la Madrid – care avea în vedere numai creștinătatea – nu. Se vede că tot din iubirea creștinătății Austria va fi încercat sub Constantin Brâncoveanu să ieie Țara Românească, precum mai târziu a luat Bucovina”. *ibidem*, pag. 165

„Austria există prin discordia popoarelor sale. Pentru a le ține vecinic lipite și vecinic în discordie are nevoie de un *element internațional*, fără patrie proprie, fără naționalitate, fără limbă, de un element care să fie acasă în Tirol ca și în Boemia, în Galiția ca și-n Transilvania. Acest om pur cosmopolit per excelentiam a fost pentru această ambițioasă Casă preutul

catolic. Neavând familie, căci era neînsurat; neavând limbă, căci limba sa era o limbă moartă (cea latină); neavând patrie, căci patria sa este unde-l trimite eclesia; neavând rege, căci regele său este Pontifex maximus, acest element incerca să unifice Austria prin religie”, *ibidem*

„Răspândirea confesiunii romano-catolice a fost pentru Casa de Austria în toate timpurile o *cestiune de putere*”, *Înființarea unei Mitropolii...*, Timpul, 20 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 300

Și totodată, nu mai puțin, „în toate timpurile, Scaunul papal i-a socotit pe principii catolici drept agenți ai propagandei catolice”, *ibidem*, pag. 299

„Coroana Ungariei este dată de un papă; cel dentăi rege al Ungariei a fost pus între sfinți și regii Ungariei toți au fost maiestăți *apostolice*. La anul 1256 coroana sfințită a Sfântului Ștefan a trecut la Habsburgi, cari, chiar mai nainte de-a fi purtat această coroană fuseseră cavaleri ai papismului, pentru al căruia triumf s-au luptat în Germania, în Țările de Jos, în Spania și în Orient timp de veacuri îndelungate”, *ibidem*, pag. 300

„Popor ce veacuri de-a rândul a luptat pentru lege, românii au identificat religia cu naționalitatea și-i socotesc străini pe toți cei ce nu sunt de legea neamului românesc”, *ibidem*, pag. 299

„Biserica ortodoxă a Răsăritului a luat la români o formă deosebită de aceea a altor Biserici; ea nu e numai o comunitate religioasă, ci totodată națională. Bizanțul a avut veleități de papism, Biserica rusească are veleități periculoase de cezaro-papism, de întindere a legii prin mijlocul săbiei pentru augmentarea puterii statului; la români ea a fost din capul locului o comunitate religioasă care împlânzea prin iubire inegalitățile sociale și care făcea pentru oameni o datorie din ceea ce, în lumea modernă e un drept. Liniamentele organizării democratice a Bisericii române se arată *ab antiquo* încă. Stând cu alte Biserici în legături formale, nu de subordinație, ea a înlocuit la români, în timpii cei răi, organizația politică și economică. Astfel întâmpinăm în orașele mari biserici cari aparțineau fiecare la câte o breaslă, iar în Ardeal vedem că ea a devenit totul pentru români: ea organizează și întreține învățământul primar, cel secundar clasic, ba chiar și cel real al poporului. Preotul de acolo n-a învățat numai canoanele, ci și disciplinele economiei de câmp; el e învățător și sfătuitor în interesele morale și materiale, ba chiar în cele juridice, ale poporenilor săi. Cu toată toleranța care caracterizează în sute de ani Biserica noastră, nu e de tăgăduit că îngăduința ei răsărea din țăria ei organică. Firele vieții religioase se țeseau în tot organismul social: în familie, în școală, în relațiile economice chiar. Mănăstirile cele mari erau ateliere de industrie: se tornau litere, se țeseau materii de lână, se lucra lemnărie de toată mâna, ba erau și fonderii de turnat metale. Pe când egumenul și cei cărturari ai soborului traduceau literatura teologică în limba română, în același timp călugării necărturari se îndeletniceau cu cele mai deosebite industrii, începând cu cele agricole, sfârșind cu manufactura de lux: adevărate comunități și de credință și de muncă”, *idem, Nu ne îndoiam...*, Timpul, 6 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 325

„Străbunii noștri au fost persecutați de către regii catolici ai Ungariei *nu pentru că erau români*, ci pentru că papa îi amenința pe regi cu excomunicarea dacă vor fi îngăduitori cu schismaticii. O mare parte din

„Nu există fără îndoială o mai mare tiranie decât cea demagogică. Nu-i vorba, nici absolutismul unui singur om nu-i vro poamă. Ş-aci te pomeneşti că un individ cu sistemul nervos compromis prin viţii şi desfrânări se constituie în reprezentant absolut al statului şi-i impune ca lege fel de fel de insanităţi cari-i trec prin minte, fără a ţinea seamă nici de deprinderile abituale ale oamenilor, nici de necesităţile aieva ale statului. Dar la despoţii din mila lui Dumnezeu se întâmplă totuşi că interesul lor propriu şi interesul statului sunt până la un grad oarecare identice: despotul ştie că puterea statului e puterea sa proprie şi deja interesul său [i]i impune mai multă circumspecţiune în dictarea măsurilor sale.

La demagog lucrurile stau cu totul altfel. Şi el dispune de-o putere absolută, căci şi demagogii sunt toţi tirani şi liberalismul lor e-o frază, dar interesul statului nu este identic cu al lor propriu. Ei n-au absolut nici un interes ca maşina guvernamentală să funcţioneze exact şi regulat; din contra, cu cât dezordinea şi neclaritatea de idei va fi mai mare, cu atât demagogul e mai sigur de-a rămânea sus. Şi demagogii sunt aproape toţi viţioşi, netrebnici, laşi ca caracter şi nerozi ca minte(,), lipsiţi cu totul de un complex de idei morale care să constituie normativul unei vieţi oneste şi serioase, fără stăpânire pe faptele şi cugetul lor, dar pe lângă aceste rele se adaugă şi acela că interesele lor private şi personale sunt departe de-a fi identice cu ale statului, sunt din contra opuse acestora, căci statul, cu natura sa permanentă şi moralizatoare, este cel mai mare adversar al destrăbălării de idei şi de instincte.

De aceea ei caută să-l sape în toate chipurile, să-i sustragă toate elementele de statornicie²⁴⁸²⁴⁹.

românii din munţii despre nord a[u] părăsit, sub Bogdan Vodă(,), patria lor, a Maramureşului, pentru că un rege catolic voia să le impuie religia catolică. Fraţii noştri rămaşi în Ardeal au suferit veacuri întregi cele mai mari asupririi anume pentru că nu erau catolici. Habsburgii, luând stăpânirea asupra Ardealului, izbutesc în scurt timp a desfiinţa metropolia ortodoxă de la Alba-Iulia, pe-al cărei titular [i]l sfinţea de drept mitropolitul din Bucureşti. Prin asta produc între români dezbinarea confesională care i-a slăbit atât de mult. Tot acei Habsburgi, luând stăpânirea asupra Olteniei, încep să organizeze propaganda catolică şi desigur ei ar fi izbutit să provoace o dezbinare confesională în Oltenia dacă Tractatul de la Belgrad nu-i silea să se retragă”, *Înfiinţarea unei Mitropolii...*, Timpul, 20 mai 1883, în *Opere*, vol. XIII, pag. 299

²⁴⁷ idem, *Când ne aducem aminte...*, Timpul, 10 aprilie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 99

²⁴⁸ Şi poate deloc întâmplător „destule ziare avem în ţară a căror singură ocupaţiune este de-a lăuda naţiunea, a-i măguli instinctele sale, a-i demonstra lucruri indiferente ca periculoase, iar pericolele, ca lucruri

„Daca-am număra zecile de mii de feneanți cari, direct ori indirect, trăiesc, fără nici o muncă musculară sau intelectuală, din sudoarea poporului de jos, am înțelege de ce azi există o cestiune socială și de ce înainte nu putea să existe. În adevăr de la 1270 și până în zilele de acum(;) nu întâlnim în izvoadele țării nici umbră de cestiune agrară ori socială. Ce cestiune agrară putea exista în adevăr când clase dominante foarte puțin numeroase se întemeiau pe baza largă a unui popor numeros? Piramida avea temeliile largi și vârful ascuțit, mulți dedesupt, puțini deasupra, și de-aceea mergeau bine și cei mulți dedesupt și cei puțini deasupra; de aceea pe atunci boierul număra banii lui cu banița, iar țăranul pe ai lui cu căușul; și suflet de om din țara aceasta nu cunoștea mizeria, decât doar din auzite.

Iată dar cauza adevărată a răului: stricarea proporției între clasele consumatoare și cele producătoare. Azi, în locul a o mână de oameni cari nu-i cereau poporului românesc decât 10 milioane pe an pentru conducerea afacerilor lui publice au venit zeci de mii de postulanți și de lefegii cari-i cer aceluiași popor, același ca număr și ca putere de producțiune, de douăzeci de ori pe atâta, căci azi și Giani e boier, și Carada este, și mulți alții al căror număr nu mai are sfârșit.

Asta e buba, onorabilă tagmă! În generația întâia erați unde v-a găsit Ypsilant al d-voastră, la coada trăsurilor, și-n generația a doua toți boieri, toți scoși din cutie, toți rozând pita lui Vodă cum vine vorba, și toți nemuncind nimic, nepricepându-vă la nimic, toți având o singură prăvălie și un singur negoț, prăvălia principiilor ponosite și spălate-n șapte ape, negoțul vorbelor goale din cari nici paserile n-au cu ce se sătura. Muncă, onorabilă tagmă, iată ce vi se cere(;). Muncă vi se cere și poporul nu va mai fi apăsător, căci nu va avea *de cine* să fie apăsător. Fiți economic și social ceea ce sunteți intelectual și moralicește; fiți plebea care-ați fost, plebea scursă din căteșipatru unghiurile lumii pe ulițele orașelor noastre, și poporul românesc nu ar mai avea a se plânge de apăsare, ci ar deveni tot acela care-a fost mai înainte”²⁵⁰.

„Caine, ce ai făcut pe Abel? suntem în drept a vă întreba”²⁵¹. „De când țineti puterea în mână ce ați făcut cu acest popor pe care l-ați momit întotdeauna cu fraze sforăitoare și care nu v-a întrebat niciodată de unde ați venit și unde vă duceți?”²⁵².

vrednice de dorit”., idem, *La voce d'Italia...*, Timpul, 7 octombrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 134

²⁴⁹ idem, *Nu există fără îndoială...*, Timpul, 16 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 99

²⁵⁰ idem, *Senatul modificând în secții...*, Timpul, 18 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 101

²⁵¹ idem, *Credem necesar...*, Timpul, 14 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 54

²⁵² ibidem

„Apostoli ai unui liberalism înșelător, ați falsificat simțul națiunii prin promisiuni irealizabile, considerând negreșit că a promite e nobil, dar a-și ține cuvântul e burghez. Patrioți fătarnici, v-ați prefăcut că vărsați lacrimi pe nenorocirile poporului și, îndată ce ați ajuns la guvern, cea dentăi grije a voastră a fost de-a arunca sortii pe cămașa lui și de a vă împărți funcțiunile și grasele sinecure, căci niciodată nu v-ați gândit decât la satisfacerea poftelor voastre nesățioase. Ați întreit dările săteanului, l-ați executat cu dorobanțul și i-ați vândut cenușa din vatră, l-ați bătut și torturat prin subprefecții și agenții voștri și astăzi pozați în apărătorul lui(;). Aroganți în cuvinte, când a fost vorba de fapte ați ingenuncheat înaintea străinului și i-ați oferit fața fără să vă gândiți că palma aplicată pe dânsa o resimțea țara pe obrazul ei. Cu gura plină de principie mari, n-ați neglijat niciodată micile voastre interese și, de(;) ani, prezentați țarei spectacolul scandalos ce-l vedem în istoria popoarelor numai în timpuri de decadentă; îmbuibăți însă nesatisfăcuți, vă certați unii pe alții, vă acuzați între voi de imoralitate, vă aruncați în față epitele de cumularzi și concesionari – toate acestea în ochii națiunii uimită de atâtea turpitudini!

Ați comis păcatul neiertat de care istoria vă va cere compt sever: acela de a fi zdruncinat cu desăvârșire sentimentul onestității între cetățeni. Ah! răspunderea vă este teribilă, căci o națiune coruptă este o națiune pierdută. Lumea v-a văzut cu mirare transformându-vă de azi pe mâine în milionari, fără să poată a-și explica secretul acestei extraordinare schimbări.

Cetățeanul onest și-a zis atunci cu descurajare că secretul avuției nu e în muncă, ci aiurea: îndoiala s-a introdus în sufletul lui, dezgustat, el a repetit cuvântul lui Catone: Virtutea e o ficțiune. Exemplul pornind de la cap, contagiunea s-a lățit, cangrena a coprins parte din corpul social, și astăzi amenință să prăvălească națiunea în prăpastie.

Vă trebuie satirici ca Juvenal și ca Barbier spre a vă descrie, cu vii culori, opera voastră, de care singuri vă spăimântați. Ați batjocorit întotdeauna libertățile publice, cari sunt patrimoniul poporului, iar nu al vostru, căci ați introdus tirania mediocrităților patente, ați înființat o sumă de satrapi în miniatură, cari au căzut ca lăcustele pe spinarea județelor, spre a le exploata și jefui. Aceia din voi cari au rămas onești au devenit complicitii lor, căci n-au avut niciodată destul curaj patriotic spre a-i denunța națiunii indignate.

Acum vă uitați fără voie în urma drumului parcurs și, ca femeia lui Loth, rămâneți împietriți de groază. Vă întrebați singuri fără să vă gândiți că întrebarea ce vă faceți este condemnațiunea voastră:

«Dreptatea este ea oare bine așezată pe puternice temelii?»

În loc de a-i așterne «puternicele temelii» de cari vorbiți ați voit să-i clădiți un edificiu pe nisip, spre a o lăsa în voia vânturilor»²⁵³.

„John Stuart Mill observă deja în scrierea sa asupra guvernului reprezentativ că sunt spirite, «cari privesc arta guvernământului ca o chestie de afacere». O mașină de vapor sau una de treier, o moară, c-un cuvânt orice operă mecanică cu resorturi moarte a cărei activitate și repaus se regulează după legile statice și ale dinamice e pentru ei ceva asemănător cu statul; maniera lor de-a privi lumea, societatea, poporul, e o manieră mecanică. Formulele și frazele cari umplu programele acestor oameni nu sunt adevăruri în sine, ci numai niște expediente timpore, pe cari e sau nu oportun de-a le aplica.

Tradiția? Nu-i nimic. Vechile datini de drept ori de cuviință ale poporului sunt niște prejudeții. Modul de-a exista al statului, forma lui monarhică bunăoară, sunt lucruri despre cari e indiferent de există sau nu; valoarea lor e numai relativă și are numai atâta preț pe cât contribuie la realizarea ambiției personale a unui om sau a unui grup de oameni cari văd în stat un mijloc de-a face avere, de-a-și câștiga nume, de-a ajunge la ranguri și la demnități.

Dar se ruinează poporul? Le e cu totul indiferent. Dar se alterează dreptatea moștenită a caracterului național, dar se viciază bunul simț, dar se împrăștie ca de vânt comoara de înțelepciune și de deprinderi pe care neamul a moștenit-o din bătrâni mai vrednici decât generația actuală? Ce-i pasă liberalului de toate astea? Toată lumea să piară numai Manea să trăiască! Orice idee *a priori*, răsărită în creierii strâmți ai unui om curios, orice paradox e bun numai să aibă puterea de-a aprinde imaginația mulțimii și de-a o duce pe calea aceea care n-o conduce *pe ea* spre bun trai, spre muncă și adevăr, ci care poate ridica o pătură nouă de oameni(;), o pătură turbure, despre care să nu știi bine nici ce voiește, nici ce tradiții are, nici dăca e capabilă a conduce un stat ori nu.

«Există alți logicieni politici – continuă John Stuart Mill – cari privesc știința de-a governa ca o ramură a științelor naturale». Nu pe ales așadar sunt formele de guvern, nu expediente sunt, nu opera unor intențiuni premeditate, ci un produs organic al naturii, gingaș ca toate produsele de soiul acesta; afacerea noastră e de-a cunoaște proprietățile lui naturale și nu de-a-i dicta noi legi, ci a ne adapta legilor cari-i sunt innăscute.

Genialul Montesquieu însuși, întemeietorul cercetării naturaliste în materie de viață publică, zice (în cartea *De l'esprit*

²⁵³ ibidem, pag. 54, 55

des lois) că, înainte de-a exista legi, existau raporturi de echitate și de justiție. «A zice că nu există nimic just și nimic injust decât ceea ce ordonă sau opresc legile pozitive este a zice, adaugă el, că înainte de-a se fi construit un cerc razele lui nu erau egale».

Această îndoită manieră de-a vedea am găsi-o petrecând istoria tuturor statelor; ea e istoria paralelă a ideilor conservatoare pe de-o parte, a celor demagogice pe de alta. Deosebirea pătrunde școală, justiție, administrație, vederi economice, tot²⁵⁴255.

„Deci, din acest punct de vedere, arta de-a governa e știința de-a ne adapta naturii poporului, de-a surprinde oarecum stadiul de dezvoltare în care se află și a-l face să meargă liniștit și cu mai mare siguranță pe calea pe care-a apucat. Ideile conservatoare sunt fiziocratice, am putea zice, nu în senzul unilateral dat de d-rul Quesnay, ci în toate direcțiile vieții publice. Demagogia e, din contra, ideologică și urmărește aproape totdeauna realizarea unor paradoxe scornite de mintea omenească.

Legile demagogiei sunt factice, traduse de pe texte străine, supte din deget, pe când ele ar trebui să fie, dacă nu codificarea datinei juridice, cel puțin dictate și născute din necesități reale, imperios cerute de spiritul de echitate al poporului; nu reforme introduse în mod clandestin, necerute de nimenea sau vulgarizate ca o marfă nouă sau ca un nou spectacol(;). Măsurile economice ale demagogiei sunt o maimuțarie. Îi vezi creând drumuri nouă de fier, tot atâtea canale pentru scurgerea industriei și prisosului de

²⁵⁴ Un exemplu: „Pe terenul muncii liberalul, care nu vede decât rezultatele, va zice: scopul economiei politice e producțiunea.

Producțiunea numeroasă, bănoasă, ieftină, iată singura țintă ce-o urmărim. De aici apoi o împărțea la muncii după națiuni, una să producă numai un lucru și să fie absolut ineptă și incapabilă de-a produce altceva; alta alt lucru. În adevăr imens, ieften, bănos. Ființa inteligentă a omului, redusă la rolul unui șurub de mașină, e un produs admirabil al liberalismului în materie de economie politică.

Oare nu are mai multă dreptate acela care zice că obiectul îngrijirii publice e *omul* care produce, nu lucrul căruia-i dă ființă? E vorba ca toate aptitudinile fizice și morale ale omului să se dezvolte prin o muncă inteligentă și combinată, nu ca să degenereze și să se închircească în favorul uneia singure. E vorba apoi ca totalitatea aptitudinilor unui popor să se dezvolte, nu să degenereze toate și să se condamne poporul întreg la un singur soi de muncă care să-l facă unilateral, inept pe toate terenele afară de unul singur.

Natura poporului, instinctele și înclinările lui moștenite, geniul lui, care adesea, neconștiut, urmărește o idee pe când țese la războiul vremii, aceste să fie determinante în viața unui stat, nu maimuțarea legilor și obiceielor străine”, idem, *Ceea ce dă guvernului...*, Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 87

²⁵⁵ ibidem, pag. 86, 87

populație din străinătate, pe când adevărate măsuri ar fi acelea menite a dezvolta aptitudinile cari sunt în germen în chiar poporul românesc”²⁵⁶.

„Statul omenesc nu e rezultatul unui *contract sinalagmatic*, ci un organism produs de natura intimă și de înclinările unui popor(;)”²⁵⁷, iar „arta politică e ca arta medicului; are să subvină acțiunii și reacțiunii binefăcătoare a naturii, nu să impuie legi *a priori* unui organism care nu poate trăi decât în conformitate cu legile lui innăscute”²⁵⁸.

„Nu acel legiuitor va fi însemnat care va plagia legi străine traduse din codicele unor țări depărtate ce au trăit și trăiesc în alte împrejurări, ci cel care va ști să codifice datina țării lui și soluțiunea pe care poporul în adâncul convingerilor sale o dă problemelor în materie.

Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa și va combina sisteme nouă, ci acel care va rezuma și va pune în serviciul unei mari idei organice înclinările, trebuințele și aspirațiunile preexistente ale poprului său.

Nu acel istoric va fi exact, carele în fraze pompoase va lăuda sau va batjocori întâmplările în trista și searbăda lor conexiune cauzală, ci acela care va căuta rațiunea de-a fi a acelor întâmplări și va descoperi-o în adâncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi că aceleași rațiuni cari au făcut pe români să crească i-au făcut să și cază; aceleași calități care au urcat pe osmani la înălțimea de stăpânitori a trei continente au fost rădăcinile pieirii lor; că orice calitate, orice energie, orice e mare și puternic ca patimă are în consecuența cu sine însuși rădăcinile fericii și nefericii sale”²⁵⁹.

„Dacă științele naturale și matematice sunt prin chiar natura lor cosmopolite, știința istoriei, a limbei, a manifestărilor artistice ale unui popor, a vieții lui juridice, a datinelor este o știință națională. Acestea din urmă întăresc vertebrele naționalității, acestea fac pe un popor să se cunoască pe sine însuși, îl păstrează în originalitatea și tinerețea lui și-l mântuie de platitudinea unei culturi cosmopolite”²⁶⁰.

„Dar civilizația noastră e falsă; străini și semistrăini născuți în București ori în orașele de pe Dunăre și franțuziți la

²⁵⁶ ibidem, pag. 87

²⁵⁷ idem, *Citit-a vreodată...*, Timpul, 18 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 58

²⁵⁸ ibidem, pag. 58, 59

²⁵⁹ idem, *Novele din popor de Ioan Slavici. Un volum de 456 pag[ini], București 1881, Editura Librăriile Socec et. comp*, Timpul, 28 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 85

²⁶⁰ idem, *Columna lui Traian*, Timpul, 1 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 88

Paris, aceștia au falsificat și drept, și viață publică, și datini, au prefăcut *Cuvențele den bătrâni* în limba păsărească a gazetelor și a pledoariilor dinaintea tribunalelor, încât chiar dicționarul limbei în circulațiune trebuia trecut prin depănătoare și ne vedem nevoiți a face istoria fiecărei vorbe pe care-o întrebuițăm pentru a-i păstra înțelesul²⁶¹²⁶².

„Iată dar situația în care ne aflăm. Ne-am modificat legislațiunea după(;) placul străinilor. Toate garanțiile de inalienabilitate a bunurilor imobiliare s-au dus din obiceiul pământului, ca și din legile scrise, și, neavând nici industrie nici negoț, suntem în pericol a pierde până și țărâna cea amestecată cu oasele strămoșilor”²⁶³.

„Când ne-aducem aminte de starea de odinioară din Moldova, când proprietari și săteni nu erau oameni deosebiți, ci vechi prietini neam de neamul lor, cu raporturi întemeiate de amândouă părțile pe-o absolută bună-credință, și le comparăm apoi cu procedurile vestitului Uhrinovski și vedem țara plină de arendași și de proprietari evrei, ni se face milă și... scârbă de-o cădere atât de cumplită. Ajunsesse lucrurile că întindeau jidanii oameni bătrâni și cinstiți la pământ și le scuipau în gură!! Aceasta sub un guvern liberal, sub legi liberale(;)”²⁶⁴.

„Permită-ne confrății a le-o spune; semnul dumnezeiesc prin care se deosebesc adevărații reformatori de panglicarii ce vor să ia ochii mulțimii cu lucruri nouă, steaua în frunte cu care se nasc în lume este iubirea trecutului, simțul istoric. «Nu voi să stric legea veche, zise Iisus Nazarineanul, voi s-o restabilesc.»”²⁶⁵ „Voim să punem la loc bunele și bătrânele datini ale țării», zice Matei Basarab; «Vă cer trecutul țării mele îndărăt cu Domnia ei, cu legile

²⁶¹ „Cercetările istorice, filologice și de psihologie poporană”(ibidem, pag. 89)[:]
„luptă de toată ziua pentru toate bunurile naționalității noastre”.(ibidem)
„Ceea ce se dezgroapă prin aceste documente istorice și lingvistice nu sunt dar numai materialuri de interes arheologic, ci e România însăși, e geniul poporului românesc de pe care se înlăturează păturile superpuse de ruine și de barbarie. Fiece pas înainte se face aici în înțelesul reconstruirii naționalității române și pentru ca ea însăși să se recunoască pe sine, să-și vie în fire. Blestemul din Biblie, «În sudoarea frunții tale îți vei câștiga hrana», n-a fost un blestem, ci o binecuvântare. «În sudoarea frunții tale te vei cunoaște pe tine însuși» zicem cercetătorilor pe terenul istoriei și a[l] lingvisticei”. , ibidem

²⁶² ibidem

²⁶³ idem, «*Românul*» nu are cuvânt..., Timpul, 15 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 35

²⁶⁴ ibidem, pag. 34

²⁶⁵ idem, *Parturiunt montes*..., Timpul, 13 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 53

ei vechi, cu datinile ei», zice Tudor cătră împăratul Turciei, și numai în trecut văd toți rădăcinile regenerării²⁶⁶.

„Daca, la 1848, generația de agitarii ar fi fost compusă din oameni serioși, cunoscători țării, poporului și datinelor lui, nu bonjuriști pomadați și frizați, daca ar fi fost Tudor și nu C.A. Rosetti, acesta ar fi căutat îndreptarea în întoarcerea la trecut.

Ars trebuia Regulamentul Organic ș-așa, dar trebuia ars în favorul vechilor instituții românești, nu în favorul bagajului de idei cosmopolite și *a priori* ale Revoluției Franceze.

Aceasta din urmă a fost o revoluție a burgheziei, deci cu toate fibrele și rădăcinile străine de nevoile și trecutul țării noastre de plugari și păstori²⁶⁷.

„Dacă în timpul(;) când ni se promitea *domnia virtuții*, cineva ar fi prezis ceea ce are să se întâmple peste câțiva ani, desigur ar fi fost declarat proroc mincinos.

Să fi zis cineva că-n nu mai mult de șase ani cei ce promiteau economii vor spori bugetul cheltuielilor cu 40%²⁶⁸;

²⁶⁶ ibidem

²⁶⁷ idem, *Proiectul de lege...*, Timpul, 6 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 74

²⁶⁸ „Găsim de prisos a compara bugetul în bloc al anului(;) cu acel al anilor anteriori. Asemenea comparațiuni n-au nici un folos. A zice spre pildă, în genere, că înainte bugetele fiind numai de 80-90 milioane și acum fiind de 119 milioane, bugetul cel nou este sporit peste capacitatea contribuabililor; sau a zice că sporirea simțitoare a bugetului unui an în comparațiune cu bugetul anilor anteriori este un indiciu al sporirii avuțiilor particulare nu este exact în mod absolut. Pentru ca o comparațiune să poată duce la concluziuni temeinice trebuie ca termenii de comparațiune să fie identici. Așadar am conchide greșit dacă am judeca spre pildă bugetul anului 1881 numai după totalitatea sumei de la venit și de la cheltuieli, căci este firesc lucru ca bugetul pentru 1881 să prevadă o sumă totală superioară celei de mai nainte, pe cât timp în acest buget s-au introdus veniturile și cheltuielile Dobrogei, s-au prevăzut veniturile brute ale monopolului tutunului și ale băuturilor, cari neapărat trebuiesc să fie cu mult superioare celor prevăzute în bugetele anterioare, ce nu cuprind decât veniturile nete șcl. Precum iarăși, când de la un buget normal al unui an oarecare am trece în viitor la un buget urcat peste măsură, unde sporirile fiecării ramuri de venit n-ar fi rezultatul progresiunii naturale, ci o umflare arbitrară, am greși dacă am conchide că avuția publică a crescut și că prin o bună administrație s-au îmbunătățit resursele fiecărui particular.

Când voim să criticăm un buget trebuie să vedem cum se justifică produsurile de venituri și la ce cheltuieli sunt destinate să fie întrebuințate”, idem, *Nu este cestiune care...*, Timpul, 30 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 51

„Un contribuabil va fi fericit să plătească contribuția sa, va admite chiar un [nou] impozit sau un împrumut, numai cu condițiune de a vedea că prin impozitul său, prin împrumutul ce s-ar face, se aduce o

îmbunătățire reală, sub toate privirile, țării sale; căci de la asemenea stare generală bună va profita și dânsul, iar cheltuiala ce a făcut prin plata impozitului i s-a reîntors prin bunul (prin binele n.n.) ce a tras și dânsul îndeosebi din acea îmbunătățire generală”, *ibidem*

„Nimic nu este mai important în viața unui stat decât bugetul, adică acea lucrare oficială prin care se dă seama națiunii de câte sarcini bănești i se impun pentru mântinerea aparatului său public și cum anume se întrebuințează produsul dărilor sale”, *idem, Nu poate fi politică bună...*, Timpul, 13 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 71

„Pentru ca un buget să fie echilibrat se cere ca, față cu toate condeiele cheltuielilor sale și care se reproduc regulat în tot anul, să fie tot atâtea condeie de venituri reale cari se reproduc.

Bugetul anului 1880, [ca mostră de contraexemplu], însă are 1) un deficit mărturisit de 6.862.422 lei ce se acopere cu bilete ipotecare, adecă cu un împrumut care nu se mai reproduce; 2) cuprinde între venituri rămășițe de 7.500.000 lei cari corespund cu bonuri de tezaur în circulație, deci nu reprezintă decât o datorie flotantă; 3) cuprinde venitul Monetăriei de 2.200.000 [ei] n[oi] care nu e decât o emisiune de bilion fiduciar și care nu se mai reproduce, deși cheltuiiele în dreptul cărora stă sunt cheltuieli constante. Deficitul real al bugetului așa-zis echilibrat e prin urmare de 16-17 milioane.

E cu atât mai gravă afirmațiunea că bugetul e echilibrat cu cât miniștrii știau din experiență că colosala datorie publică grămădită în(;) ani s-a născut tocmai pe calea pe care o urmează acum, adecă din disproporția între cheltuieli *reale* și venituri *fictive*, o disproporție care, în loc de a se controla, se ascundea fie prin îmflarea, fie prin admiterea de venituri fictive, fie în fine prin maniera de a boteza împrumuturi, deci datorii făcute pentru a plăti datorii, cu titlul uzurpat de venituri”, *idem, Deși termenul «Mesaj»...*, Timpul, 17 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 134

Dar „să presupunem că în adevăr, fără a concede, că finanțele sunt pe deplin echilibrate, că veniturile nu sunt deloc umflate și ajung în realitate la cifra de 120 milioane, că în fine această stare se datorește guvernului actual.

Am voi să știm[:] cum s-au sporit aceste venituri?

Produce poporul românesc mai mult? Se bucură el de-o sumă mai însemnată de bunuri, are la dispoziția sa mai multe satisfacțiuni, e economia lui înfloritoare?

Dacă această economie ar fi înfloritoare am vedea simptomele ei. Poporul, căci numai de el poate fi vorba, s-ar îmbrăca mai bine, s-ar hrăni mai bine, și-ar dura locuința mai încăpătoare și mai sănătoasă și în fine s-ar înmulți.

Dacă sporirea pur și simplu a veniturilor statului ar fi în toate cazurile un semn de fericire, statele cari percep mai multe dări ar trebui să fie cele mai bine organizate. Lucrul nu e tocmai așa. Nu ceea ce percepe statul de la contribuabili e cestiunea principală, ci întrebuințarea productivă sau improductivă pe care el o face de acele venituri. Dacă acele venituri se cheltuiesc în mod improductiv, fie pentru a susține luxul claselor guvernante, fie pentru necesități politice chiar, în desproporție cu însemnătatea și puterile unei țări, banul perceput nu e aproape de nici un

folos economic pentru popor. În unele state apusene vedem în adevăr bugete foarte mari, dar serviciile pe cari statul le aduce în schimb cu banul contribuabilului sunt nu numai echivalente, ci întrec cheltuielile făcute. Prin sumele ce le consumă mecanismul statului se înlătură piedicile ce se opun producțiunii și schimbului; prin cheltuielile făcute i se ușurează oricărui producător condițiile în care muncește, încât producțiunea crește în proporție cu cheltuielile statului și viceversa. Bunăstarea fiecărui individ sporește și, fiindcă bunăstarea e condiția bunului trai, media vieții fiecăruia devine mai lungă, copiii sunt crescuți în condiții mai bune decum fuseseră părinții lor, o generație și mai viguroasă, și mai aptă pentru producțiune ia locul celei ce se stinge”. idem, *Laudele pe cari foile guvernamentale...*, Timpul, 5 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 51, 52

„Darea directă ar fi singura dreaptă și singura care are un element de moralitate în ea. Cerută direct de la oameni, ei sunt în stare a simți când marginea impozabilității s-a ajuns pe deplin și statul nu-și poate permite a face înnoituri de prisos, când, de unde n-ai ce lua, nici Dumnezeu nu poate lua. Dar prin dări indirecte se exploatează pe nesimțite un popor întreg, de ajunge că nu mai știe ce poate ori nu poate.

Se simte numai că puterea impozabilă e sleită cu desăvârșire și atunci zbiri guvernamentali acopăr țara ca lăcustele ori ca o armată de invazie și se dezvoltă, sub protecția guvernului, un fel de brigandaj oficial”. idem, *Un semn al declasării...*, Timpul, 13 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 139

„Un semn al declasării și al înmulțirii oamenilor cari nu lucrează nimic și trebuiesc hrăniți din bugete este fără îndoială sporirea dărilor directe și indirecte și greutatea maximă cu care oamenii le plătesc. Dări se grămădesc pe dări, de ajung orice articol ce intră-n gură sau acopere trupul, dare pe căldură și dare pe lumină, dare pe mișcarea din loc în loc, pe tot ce trăiește pe pământ ori în apă”. idem, pag. 138

Înainte „darea era directă: statul se adresa sincer către omul care, posedând ceva, avea nevoie de apărarea lui. (ibidem) Astăzi „statul modern se adresează într-o sumă de cazuri indirect, escamotând din buzunarele oamenilor suma ce-i trebuiește”. (ibidem) „E însă evident că orice dare, sub orice formă s-ar percepe și oricum s-ar chema, e plătită la urma urmelor de către pământ și de cătră producțiunea reală”. idem

„Susținem(;) *substituirea impozitelor indirecte prin cele directe*”. idem, *Ți-ai găsit...*, Timpul, 15 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 141

„În adevăr dările directe sunt cele morale; în adevăr ele sunt direct simțite de popor și opinia lui se formează mai lesne pentru sau contra unui guvern când darea e directă și nu i se escamotează pe nesimțite din buzunar. Dar politica impozitelor nu e un act de liber arbitru. Un financiar nu poate alege sistemul care e mai bun, ci acel care e mai aplicabil și dă rezultate practice mai imediate.

Dările directe sunt idealul politicii financiare, însă acest ideal nu se poate introduce a priori, ci e rezultatul dezvoltării și stării economice a unui popor.

Daca privim mai de aproape în ce consistă viața economică a societății vom constata următoarele:

Omul nu poate scădea sau adăuga la materia existentă un atom măcar. Eternă, pururi tot în aceeași cantitate ca-n ziua cea dentăi a

Creațiunii, natura ne-o împrumută să putem opera schimbări asupra ei; a o spori sau împuțina nu putem.

Schimbările deci pe cari le operăm asupra ei sunt numai de trei feluri:

Întâi, schimbări de formă. Aceasta este adevărata producțiune, aceea care hrănește pe toți, îmbracă și încălță pe toți, aceea care în definitiv plătește toate dările. A produce cereale nu va să zică decât a da materiei o schimbare de formă, a ajuta, adecă, la combinarea unor materii anorganice în materie organică. A crește turme e o schimbare de formă. Cu planta produsă se hrănește animalul și, astfel, aceleași elemente anorganice se prefac, prin schimbare de formă, în lapte, în lână, în carne. A toarce e o schimbare de formă. Lâna brută se-ntinde-n fire, apoi se țese și așa mai departe.

Vin acum schimbările de loc. Drumuri de fier, canaluri, poduri, trăsurii, hamali, sacagii, birjari nu înaintează decât schimbări de loc. Schimbările de loc sunt improductive și, cu cât mai puține se fac, cu atât mai mult folos are și producătorul și consumatorul. Ele devin cu atât mai mici și mai puțin costisitoare cu cât producătorul e mai aproape de consumator și se pot întâlni în aceeași piață, fără mijlocire negustorească sau cu cât mai puțină mijlocire se poate.

În fine vin schimbările de posesiune, actele de transmisiune, în adevăr, cele mai improductive din toate și, cu toate acestea, cele mai bănoase. Reprezentantii lor sunt samsarii de tot soiul, neuitând, se-nțelege, pe advocați.

În realitate toate, absolut toate dările sunt plătite la urma urmelor de schimbările de formă, de adevărata producțiune. Și-n adevăr, dacă ne-am închipui că-n țara noastră se produce tot ce ne trebuie: și grâu, și mașini, și țesături de toată mâna, că acestea nu pierd nimic prin transporturi îndelungate, prin comisiuni etc., că cel mult a treia mână este deja a consumatorului și că nu trec din mână-n mână spre a se scumpi în mod artificial, ce dare mai dreaptă, mai morală s-ar putea imagina decât cea directă? Oricare factor economic ar fi un *producător* real și el însuși ar hotări cât din puterea sa de producțiune are să dea statului.

Cu cât diversitatea de ocupațiuni productive e mai mare într-o țară, cu cât prețul alimentelor se apropie mai mult de prețul fabricatelor, cu cât necesitatea de negustori și alte soiuri de mijlocitori e mai mică, cu atât un popor e mai liber, mai avut, mai sănătos, cu atât darea directă caută a se recomanda mai mult.

Așadar regimul economic al unui popor hotărăște regimul lui financiar. Producțiunea omnilaterală corespunde cu darea directă.

Ce vedem însă la noi?

Afară de activitatea țaranului și a brumei de câțiva meseriași pe cari-i avem și noi, o sumă de lume, dacă nu toată, trăiește nu din schimbări de formă, ci, parte din schimbări de loc, parte din transmisiuni, cari, amândouă, se și confundă uneori. În locul seriei firești de schimbări de formă, singurele producătoare, vine seria de schimbări de loc și nesfârșite schimbări de posesiune. Tot costul acestor nenumărate mediațiuni se scade din valoarea naturală a produsului; producătorul dă mult pentru a primi puțin în schimb, consumatorul asemenea. Factorii de

că cei ce protestau contra convenției comerciale vor supunea-o iscăliturii Capului statului și vor sancționa-o;

că cei ce combat funcționarismul vor spori numărul posturilor cu sutele;

că cei ce sunt pentru independența alegătorilor vor face pe funcționar să atârne atât de mult de autoritățile supreme încât aceste mii de oameni să voteze conform comandei din București;

că cei ce-au trădat se vor decora!

că cei ce-au hulit prin pasquili Coroane vor fi decorați cu *Bene merenti*;

că se va specula averea statului la bursă, că se vor cumpăra de stat cu 60% hârtii ce valorau în piața de efecte 20% și că, prin această haiducie parlamentară, o sumă d(;)e(;)parlamentari] vor deveni milionari;

că se vor da 17 milioane pe drumul de fier Cernavodă-Chiustenge, care nu face nici cinci, și că patru milioane din prețul de cumpărătură se va împărți între membrii Adunărilor;

că se va constata prin dezbateri publice într-un stat vecin cumcă o seamă de judecători și de administratori în România sunt tovarăși de câștig ca bandiții de codru;

că administrația va ajunge în halul de-a prinde cetățenii ce-i displac pe ulițe și a-i trimite sub escortă la București, pretextând că sunt nebuni.

Daca cineva ar fi prezis toate acestea lumea ar fi răs de dânsul și totuși nu numai acestea, ci multe altele s-au întâmplat și se întâmplă zilnic, fără ca opiniunea publică să se mai poată irita măcar. Ca-n vremea cezarilor din Roma, opinia publică e ostenită și moleșită; ea nu mai are putere de reacțiune. Un fel de eres orb că așa trebuie să fie, că «lumea moștenire tâlharilor s-a dat», precum zice Gr. M. Alecsandrescu, a cuprins toate spiritele și le-a umplut de apatie față cu interesele publice²⁶⁹270.

căpetenie ai tranzacțiunii economice sunt atât de despărțiți printr-o lume întreagă de intermediatori încât nu se simt reciproc; producțiunea se-aruncă în rangul al doilea, și, în rangul întâi intră mijlocirea și clasele mijlocitoare - negustori, advocați, funcționari, etc.

Se-nțelege că actul economic nemaifiind producțiunea în locul întâi, ci transmisiunea, *asupra actelor de transmisiune încep a se plăti dările*”, ibidem

²⁶⁹ „Noi credem că-n orice altă țară singur cazul Simeon Mihălescu, faptul că un om asupra căruia se fac cercetări de natură criminală e mănținut în funcție și conduce singur cercetarea făcută în contra sa și – după ce judecătorul declară că nu e caz de urmărire – își numește pe judecătorul său propriu într-o funcție bine plătită din administrația spitalelor, această protecție reciprocă dintre prevenitul atotputernic și judecător(;) ar fi fost

„Prevestitorii decadentei bat în zădar la poarta luării noastre aminte. În zadar medicul recrutor constată degenerarea rasei române, receptorul sărăcia ei, învățătorul ignoranța, economistul ineptia ei produsă în mod artificial – noi urmăm, ca bizantinii decăzuți, a tăia înțelesul cuvintelor în două și, cum pentru aceștia vorba *filioque* era pretextul de război civil și de împărecheri, tot astfel la noi vorba *liberalism* constituie pretextul sub care o ceată de negustori de principii monopolizează și nimicesc puterile întregii țări”²⁷¹.

„Individul dat e un rezultat al principiului conservator al moștenirii; el moștenește calitățile acelea care au asigurat în lume existența și puterea strămoșilor săi. Aceste calități constituie caracterul individului; ele corespund c-un complex de idei abituale cu cari el măsoară, coordonează, judecă cursul pururi nestatornic al împrejurărilor și al lucrurilor. Oriunde am sta, cerul ne pare o boltă deasupra, o jumătate dinlăuntrul unui glob, dar bolta pare a se învărti împrejurul Pământului de la răsărit spre apus; unele stele descriu împrejurul lui ceruri mari, altele ceruri mici; numai două locuri ale cerului par a sta în nemișcare, două puncte: cele două poluri ale globului sideral. Împrejurul osiei statornice dintre aceste două poluri statornice se-nvrte în mișcare aparentă

îndeajuns pentru a răsturna guvernul celor ce protejează asemenea oameni.

La noi nu numai însă că lucrul nu mai face nici un efect, ci, din conta, ostentativ acest om a fost ales senator și majoritatea comandată să-l spele în public. Acolo – în maturul Corp – onorabilul stălpnic *nu a contestat doar adevărul denunțărilor* d-lui Moldoveanu, nu, *le-a confirmat*, ridicând un colțuleț al vălului de pe scabroasa afacere, voind însă a arunca vina pe altul. Senatului puțin i-a păsat că *vină există*, a lăsat pe unul numai s-o descarce pe umerele altuia, a luat drept bani buni declararea unui om în contra căruia cercetarea era viciată din capul locului și a trecut la ordinea zilei.

Aici ne aducem aminte de [o] istorioară povestită de un ziar american:

Onorabilul Josua Quincy spunea, într-o prelecțiune ținută la Boston, că a văzut pe cineva în New-York dând, cu ocazia alegerii de deputat în Congres, 25 de dolari pentru un singur vot și, mirându-se onorabilul că un om poate da *atâta* pentru un singur vot, i s-a dat asigurarea că, dacă acel candidat va fi ales, va ști să câștige însutit cât a dat. În sesiunea din urmă primise 30.000 [de] dolari pentru că izbutise a trece un *bill*, deci poate plăti preț bun. Există oameni, zice foaia americană, cari, printr-un serviciu de 5-6 ani în Congres, de unde n-aveau 5 dolari au ieșit c-o jumătate de milion de dolari din Parlament”., idem, *Dacă în timpul adunărilor...*, Timpul, 7 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.133

²⁷⁰ ibidem, pag. 132, 133

²⁷¹ idem, *Alexandria, odinioară...*, Timpul, 2 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.129

universul (*motus comunis*) și după aceste două puncte stabile putem număra curgerea veacurilor cu exactitate matematică.

Astfel și în universul intelectual și moral al fiecăruia dintre noi trebuie să existe poluri, idei dominante împerejurul axei cărora să se opereze mișcarea celorlalte gândiri. Aceste idei sunt vertebrele caracterului individual și, când ele aparțin unui popor întreg, ele constituie caracterul național. Însă aceste idei dominante nu sunt invențiuni *a priori*, nu sunt culese de prin gazete franțuzești și parastisite ca marfă nouă pe malurile Dâmboviței. Ele cată să răsără din elemente statornice ca și dânsese, din natura pământului de sub picioare, a cerului de deasupra, a statornicelor datini și gândiri ale rasei naționale demprejur. Aceste idei se moștenesc în bunul-simț comun al poporului, în aptitudini și înclinări de caracter pe cari le lasă părinții din părinți strănepoților lor; ele sunt însă lucruri pe cari străinii nu le pot înțelege chiar dac-ar vorbi cu sunete românești. Degeaba Giani, Carada ș.a. ar încerca, cu toată bunăvoința, să fie români. Nu pot să fie, cu toate silințele, căci înlăuntrul organismului lor nu există nici o urmă fosilă de vrednicia poporului românesc preexistentă epocii fanarioților, pentru că partea fosilă din ei e vicleșugul și pehlivănia din Bizanț, e malonestitatea și meschinăria de caracter, e tertipul ca cocoasă intelectuală, corespunzător cu cocoșa fizică. Prea bătrâni ca rasă ca să se poată adapta poporului și pământului pe carele furtuna istoriei orientale i-a aruncat cum vântul aruncă frunzele veștede de pe-un copac uscat, ei încearcă nu a se adapta, ci a modifica mediul social în care au picat, după natura lor proprie, a demagogiza poporul românesc, cel tânăr, cel cu bun-simț, cel lipsit de invidie. Cu invidia, comună veneticilor din toate țările, cu veninul dizolvant al scepticismului și al calomniei, cu egalitarismul celor ce n-au nimic de pierdut ei au târât în mlaștina lor morală poporul crescut puternic în umbra Basarabilor și a neamului Mușatin, i-au împetriștat limba, i-au sustras istoria și datinile, i-au escamotat șira spinării, comoara de idei și înclinări abituale cari făceau ca poporul nostru să semene în toate cu strămoșii lui”²⁷².

„O logomahie stearpă, iată tonul tuturor foilor aproape, o ceartă pentru abstracțiuni fără sferă determinată și fără cuprins determinat, iar sub pretextul subțire al acestei certe de vorbe, animalul organic își caută hrana zilnică, fără nici un scrupul pentru binele aproapelui său.

Organizațiunea noastră liberală n-a făcut-o nimeni în serios, nici n-a luat-o nimeni ca atare.

²⁷² idem, *Având a da seamă...*, *Timpul*, 1 mai 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag.112

Nu libertatea materială s-a cerut, nu libertatea muncii, ci libertatea ignoranței de-a acapara funcțiile publice. Bugetul nostru este piața pe care se vând scump cele patru clase primare²⁷³, ce în locul unei meserii onorabile, scârțâie slove negre pe hârtie albă.

Clasa aceasta a feneanților avizată la buget e nenorocirea noastră socială. «Națiunea» va concede că tot ce e e deasupra în societatea română (în societatea *din* România n.n.) e o pătură nenumărată de *mijlocitori*, nu de producători. Nici prefecti, nici subprefecți, nici avocați, nici negustori nu sporesc c-un fir de grâu măcar producțiunea țării, nu dau materiei o schimbare de *formă*, singura ce dă valoare adevărată muncii omenești. Advocați, negustori, amploiați, etc. nu mijlocesc decât schimbul de posesiune a lucrurilor, fără a spori masa lor, fără a le da o valoare superioară prin schimbarea formei. Mulțimea nenumărată de ovrei nu are altă ocupație decât aceea ce face toată clasa imediat superpusă țăranului, a transmite de la o mână la alta posesiunea lucrurilor, dar a opri pe această cale cea mai mare parte drept recompensă a acestui serviciu de mijlocitor. Deci există două națiuni deosebite în această țară, una stoarsă și sărăcită de producători, alta îmbuibată de mijlocitori: poporul și plebea.

A afirma că «liberalism» sau «conservatism» de principii poate lecu o asemenea stare de lucruri este, ierte-ni-se, o credință ușoară. Orice principii am pretexta că avem și unii și alții, mizeria și lipsa de cultură vor fi umbra pseudocivilizației noastre. Numai o organizare strictă care ar sili pe poporul de mijlocitori la muncă și la producțiune, o organizare care ar îngreua parvenirea la funcții publice, dar le-ar deschide, prin alt regim economic, o piață în care să-și deprindă și să-și ofere brațele la munca reală, ar putea să vindece relele de care suferim²⁷⁴.

„Înmulțirea clasei de mijlocitori a produs răul social al împruțării și sărăcirii claselor producătoare; iar mizeria are de efect imediat demoralizarea. Aceasta apoi merge mână-n mână cu degenerarea rasei chiar. Un popor sărac, dar sănătos, are tot lungul viitorului înaintea lui; dar un popor fizic degenerat, un

²⁷³ „Progresul în ramurile speciale e *aparent*.

A face dintr-o Carada om de stat nu va să zică a-i da *cuprinsul necesar unui om de stat*; a face din bulgarii facultății de medicină profesori de universitate nu va să zică a le *infiltra știința necesară catedrelor lor*. Numai când fondul ar corespunde etichetei, când în Carada ar fi în adevăr om de stat și-n bulgarii profesori de universitate, progresul ar fi *real*. Pân-atunci e o etichetă scump plătită, care nu corespunde cu ceea ce se zice c-ar fi sub ea; e călți în loc de mătase, plumb în loc de aur, e o prăvălie de marfă falsă”, idem, *Cată să spunem...*, Timpul, 2 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 319

²⁷⁴ idem, «Națiunea» *perindând acuzările...*, Timpul, 3 iulie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 130

popor compus din stărpituri, e condamnat a pieri pentru totdeauna. Medicul recrutor ce constată degenerarea fizică a rasei, cel igienist care constată morbiditatea și mortalitatea ei, iată cei ce ne arată în adevăr rezultatele negustoriei de vorbe cu care ne-deletnicim toți, din nenorocire, de la 1848 până astăzi. Aciia însă cari față cu faptul decăderii fizice sunt în stare să admită un progres *real* în țară sunt sau amăgiți sau amăgitori²⁷⁵.

„Oamenii simt o apăsare, asemenea celei produse de atmosfera îngreunată de furtună, apăsare de care nimeni nu-și poate da seama de unde vine, dar care se manifestă prin o sumă de incidente. Desigur nu e pură întâmplare că se înmulțesc omorurile, aceste morți fizice prin violență, precum se sporesc falimentele, aceste decese economice asemenea violente. Nu credem ca circulare să poată înlătura cauzele sociale din cari răsar asemenea fenomene. În sfera vieții morale pare a nu mai fi existând nici o idee serioasă care să-ncălzească sufletele și să le ridice din mizeria vieții de toate zilele. Ideile religioase sunt subminate de-un materialism brutal, ideile morale substituite prin maxime epicureice și prin cinism; scandalele se-nmulțesc și iau formele cele mai degradătoare; ideea naționalității chiar, atât de roditoare și în stare a ține loc multor goluri ale culturii, e subminată de teoreme cosmopolite și socialiste²⁷⁶. C-un cuvânt, zi cu zi ne americanizăm, zi cu zi devenim mai nepăsători față cu soarta poporului nostru propriu și-n mijlocul acestei nepăsări, caracteristice numai pentru popoarele guvernate de despotism, singurul nerv care mișcă elementele dominante este goana după influență și aur.

Precum corpurile cerești răsar și apun, tot astfel credința popoarelor vechi le dădea zeilor un răsărit pe orizontul conștiinței omenești și le dădea un amurg de seară și o asfințire. După apunerea lor ce putea să rămâie în urmă decât întunec și haos?

Tot astfel constelațiunea de idei morale și naționale cari au luminat trecutul nostru, care ne-a mînat pe calea dezvoltării, înclină spre apus, nici una din credințele din trecut nu rezistă disoluțiunii și, ca să întrebuițăm un frumos cuvânt al Bibliei, semnele vremii se înmulțesc²⁷⁷.

„Marii oameni ce se pretind reprezentanți ai poporului românesc întreg, cei ce pretind a personifica idealurile noastre naționale, lupta de emancipare ce ne absoarbe(;), aceștia nu au în

²⁷⁵ ibidem

²⁷⁶ „Socialismul nu e decât forma în care organismul unui stat moare, spre a face loc barbariei sau cuceririi prin popoare mai tinere”, idem, *Vasile Conta*, Timpul, 25 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.107

²⁷⁷ idem, *E greu a afla...*, Timpul, 27 noiembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 229

vedere decât utopii cosmopolite, proprii a ne dezorganiza și mai mult, a slăbi în noi simțul de conservățiune națională și, dacă se servesc din când în când de ideile comune poporului românesc, o fac numai debitându-le ca pe o marfă, pentru a-și câștiga popularitate.

Față cu aceste fenomene de discompunere pe toate terenele nu e oare o datorie pentru oamenii de bine de-a se opune uniți acestui curent fatal care amenință a atomiza pe cel mai numeros popor din răsăritul Europei? Căci la ce alt tinde demagogia la noi și pretutindenea decât de-a nimici clasele, identitatea lor de interese și de vederi, de-a le desface în indivizi, de-a opune pretutindenea numărul și mulțimea valorii, culturii și meritului?”²⁷⁸.

„Amenințați dinlăuntru și dinafară de discompunere, având a lupta cu dușmanul demagogiei interne, care, ca o boală organică, mănâncă încheieturile societății, pe când dușmanul estern caută a absorbi naționalitatea, suntem în prada frigurilor dinlăuntru și lovirilor din afară, stăpâniți cu toate acestea, în timpul crizei, de-o mână de feneanți și de facem-treburii, de-un grup de exploataatori pentru cari nu există alte cestiuni decât acelea ale stomacului lor propriu”²⁷⁹.

„Dar creditul statului e sus, ni se zice. Să nu se uite cumcă încă aveți ce vinde. Mai sunt de vândut trupurile de moșii ale statului, mai e de vândut dreptul de-a le cumpăra; mai sunt de vândut încă multe din România din câte strămoșii au păstrat.

Și, daca ne veți întreba care e împrejurarea ce inspiră străinătății încredere în solvabilitatea statului român, vă vom spune asemenea care e.

Din ce în ce elementele naționale sunt substituie prin cele străine; siguranța că România devine un simplu nume pentru a însemna colonii²⁸⁰ din centrul Europei lângă Dunăre, siguranța că

²⁷⁸ ibidem

²⁷⁹ ibidem

²⁸⁰ „Spre răsărit, nu spre apus! e titlul unui articol al ziarului *Berliner Boersen Courier* în care propune ca valurile superfluenței populațiunii germane, cari acum se îndreaptă spre America, să emigreze pe viitor în România.

Îl reproducem întreg:

«După ce în articolul nostru din urmă am enumerat motivele cari fac ca concentrarea emigrațiunii germane spre America să fie o pagubă atât pentru Europa cât și pentru Germania îndeosebi, vom cita acum câteva împrejurări cari, după a noastră părere, constituie o dovadă suficientă că emigrațiunea germană poate să fie

păstrată continentului nostru, ba poate să devină chiar folositoare intereselor naționale ale Germaniei. Credem că țările dunărene, îndeosebi România, sunt apte într-o măsură extraordinară de-a primi în număr mare coloniști germani.

Avem înainte de toate două motive esențiale: întâi înlesnirea mai mare, deci și hotărârea mai ușoară de reîntoarcere pentru emigranții aceia cari vor fi căutat de lucru în numita țară străină și ar fi aflat câștig, al doilea, mănținere[ă] unor relații naționale mai vii cu țara-mumă.

Elementul german, după toate predispozițiile lui, nu e tocmai înclinat de-a se amalgamiza cu populațiunile din orientul Europei, ci a arătat pân-acum din contra tendența de a-și păstra caracterul național. O dovadă pentru aceasta sunt sașii din Transilvania cari pân-n ziua de azi au păstrat în decurs de secole fînța lor germană și datinile germane.

E prea adevărat că munca fizică numai nu e atât de bine plătită în România, ca în America. Dar inteligența și spiritul de întreprindere au un teren mult mai favorabil în noul regat. În România sunt în multe locuri semne clare că se află însemnate gisimente de petrol; pături de cărbuni de pământ asemenea nu lipsesc, și, dacă bogățiile acestea au rămas pân-acum paragină și neutilizate, cauza e numai lipsa de drumuri și de comunicațiuni. Aici se deschide un teren vast pentru inteligență și pentru spiritul de întreprindere și exploatarea întreprinderilor mai sus arătate ar da de muncă multor puteri.

Dar nu numai pentru ramura industrială, ci și pentru agricultor există în România cele mai favorabile condiții de existență. Întinderi vaste de pământ aproape vergin așteaptă numai o agricultură rațională și intensivă, la care muncitorul român indigen nu e înclinat.

Muncitorul român e de o lene extraordinară după ideile noastre; umblă trândăvind îndată ce-a câștigat prin o muncă scurtă subzistența lui pe mai multe zile. Săptămâna n-are pentru el șase zile, ci în genere numai două. O nenorocită lipsă de necesități îl face să se mulțumească chiar cu hrana cea mai rea, numai dac-o poate consuma în inacțiune. Obicinuința deosebită a muncitorului german [i]i dă deci o superioritate extraordinară, un avantaj atât de mare, încât cu aceeași hărnicie pe care-o întrebuițează în patria lui, trebuie să ajungă în România într-un timp relativ scurt la o prosperitate economică destul de bună.

Mai n-am trebui să adăogăm că o colonie germană industrială și agricolă în orientul Europei ar fi un câștig tot atât de mare pentru Germania, cât și pentru cultură în genere, ai cărei pionieri ar fi coloniștii germani.

Germania ar face astfel în Orientul Europei o cucerire pacinică, comercială care are marele avantaj de-a aduce folos și mulțumire chiar celui cucerit. Căci România ar trage mari și incontestabile foloase de la colonizațiunea germană, și prin puterile de muncă, primite din Germania, ar ajunge la o înflorire economică, de care ar trebui să rămână altfel departe timp incalculabil încă.

Se-nțelege că o concentrare a emigrațiunei germane nu se va putea organiza și recomanda din partea statului decât atunci când guvernul român s-ar hotărâ mai întâi de-a da coloniștilor germani avantajele corespunzătoare, avantaje cari ar trebui să aibă de scop mai întâi de-a abate emigrațiunea germană spre România și apoi scopul de-a favoriza prosperarea coloniilor germane.

Între aceste avantaje numărăm în linia întâia ușurarea emigrațiunii spre România prin reducerea cheltuielilor de transport.

Guvernul român nu numai c-ar trebui să reducă pe căile ei ferate proprii taxele de călătorie la jumătate sau 2/3 ci, prin convențiuni anume cu căile ferate din Austria, ar trebui să capete asemenea o reducere a taxelor de transport, așa bunăoară precum calea ferată de la New-York la Texas transportă pe coloniști cu 40 ba chiar cu 33 1/3% a costului de transport din tarife.

Sacrificiile financiare cari ar rezulta din aceasta pentru România nu pot forma o piedică în vederea stării înfloritoare a finanțelor statului român și în vederea escedentelor cu cari lucrează în momentul actual statul.

Dar afară de aceste sacrificii financiare, sunt de-o trebuință și mai mare măsuri pentru protecțiunea coloniștilor germani în România. E, din nenorocire, afară de orice îndoială că, mai cu seamă în zilele dentâi, antipatia instinctivă contra unei inteligențe mai mari și-a unui mare gust de muncă ar da loc la escese varii. Față cu aceste escese cată a se da din capul locului garanții pentru protegerea eficace a coloniilor. Am trece peste mărginile temei noastre, dac-am voi să specializăm măsurile cu cari ar fi a se garanta această protecțiune neapărată.

Sunt cestiuni de detaliu, a căror soluțiune se poate lăsa în seama autorităților respective. Se înțelege de sine că realizându-se aceste planuri de colonizațiune, numărul consulilor germani în România cată să se înmulțească în mod considerabil.

În sfârșit revenim asupra celor zise, că interesul național s-ar garanta mai mult realizându-se ideea de mai sus, decât sub oricari altă formă de emigrațiune.»

Nimic nu e mai admirabil decât naiva imperturbare a foii de bursă de a pretinde ca muncitorul cel trândav român să plătească până și cheltuielile de transport ale acelor nemți cari n-au cu ce trăi în țara lor, și cari să vie să-l cucerească pe același trândav pe cale economică. Trebuie în adevăr să avem un guvern și niște Camere, compuse în majoritate din străini, pentru ca o foaie străină să aibă curajul de-a scrie asemenea platitudini.

Există demult în Germania marota de-a abate coloniile ce merg în America, spre țările Dunării, spre România îndeosebi. Caracterul național al românilor, viciat de domnia fanarioților și șters în mare parte prin amestecul clasei de mijloc cu elemente transdanubiane, regimul economic și politic detestabil și odios la care sunt supuse elementele autohtone ale țării de către cele imigrate și dominante, complicitatea între pic-pocheții indigeni și cavalerii de industrie de peste graniță, toate elementele acestea de convingere înclină pe germani a-i face să crează că [în] o țară în care un grecotei ca C.A. Rosetti stăpânește, nemții pot intra cu droaia, plătindu-li-se până și cheltuielile de drum”. idem, *Spre Răsărit, nu spre Apus!*, Timpul, 26 iulie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 263, 264

„Nu mai e azi îndoială asupra țintei a o seamă de [oameni] politici germani de-a preface Orientul într-un teren de colonizare și a abate spre el superfluența de populațiune care merge azi să alimenteze puterea de producere a Statelor Unite. Astfel cel mai genial dintre economiștii germani, Friederich List, în *«Sistemul său național de economie politică»* (Cartea IV, cap. 4), după ce propune diferite mijloace pentru a pune mâna pe întinderile meridionale ale Americii, nu uită nici țările noastre.

«Aceeși politică de colonizare, zice List, ar trebui să se urmeze în privirea Orientului, a Turciei europene, a țărilor Dunării de Jos. Germania are un interes nemărginit de-a vedea dominând în acea regiune siguranța și ordinea și emigrația care se va-ndrepta în acea parte e cea mai lesnicioasă pentru indivizi și cea mai folositoare pentru națiunea germană.

Cu de cinci ori mai puțini bani și timp decum costă transportul pe malul lacului Erie, un locuitor al Dunării de Sus poate merge în Moldova ori în Țara Românească sau în Serbia sau pe tărnul de sud-ost al Mării Negre. Ceea ce-l atrage de preferință către Statele Unite e marele grad de libertate, de siguranță și de ordine care domnește acolo. Dar în situația în care se află Turcia nu va fi cu neputință statelor germane ca, în înțelegere cu Austria, să opereze în starea socială a acelor locuri îmbunătățiri cari să nimicească piedicile colonilor germani, mai cu seamă dacă guvernele vor fonda companii de colonizație, la care vor participa ele însele și căroră le-or da un sprijin stăruitor. E dar în interesul statelor asociate ca Austria să faciliteze cât se poate de mult negoțul de tranzit pe Dunăre, ca navigația vapoarelor de pe acest

fluviu să ia o mare activitate și ca spre acest sfârșit să fie susținută cu vigoare de către guvernele Germaniei.»

Tot astfel profesorul Roscher, autorul mai multor volume de economie politică cari servesc de cărți de studiu la mai toate universitățile Germaniei, zice:

«Emigranții noștri cari se duc în Rusia, America, Australia, Algeria sunt pierduți pentru patria lor, devin clienți și furnizori ai altor popoare, cari sunt adesea rivali și vrăjmași nouă. Altfel s-ar petrece lucrurile dacă emigranții germani s-ar duce să se așeze către alte colonii germane în localități fertile și mai de tot pustii ale Ungariei, în provinciile poloneze ale Rusiei, în acele regiuni ale Turciei menite de-a fi într-o zi moștenirea Germaniei. Fără îndoială nu s-ar putea să se invite emigranții ca să populeze acele regiuni decât când terenul va fi pregătit. Ei trebuie să aștepte acolo garanțiile legale în toată întregimea; mai cu seamă dreptul de proprietate, libertatea personală, religioasă și, dacă nu libertatea politică, cel puțin libertatea comună.»

Ar trebui ca nu numai germanii să fie în număr considerabil, dar populațiunea locală să nu pozeze în același grad dezvoltarea politică și sentimentul național. Altfel, după puțin timp am vedea că emigranții se desgermanizează.

Cititorii noștri își vor aduce asemenea aminte că, în iulie 1881, a apărut în Berliner Boersen Courier un lung articol, care dădea următoarele curioase amănunte și sfaturi:

Muncitorul român – zicea foaia berlineză – e de o lene extraordinară după ideile noastre; înlă trândăvind îndată ce-a câștigat prin muncă scurtă subsistența lui pe mai multe zile... O concentrare a colonizațiunii germane nu se va putea organiza și recomanda din partea statului decât atunci când guvernul român s-ar hotărâ mai întâi de-a da coloniștilor germani avantajele corespunzătoare. Între aceste avantaje numărăm mai întâi înlesnirea emigrațiunii spre România prin reducerea cheltuielilor de transport. Guvernul român nu numai că ar trebui să reducă pe căile sale ferate taxele de călătorie la $\frac{1}{2}$ sau $\frac{2}{3}$, ci prin anume convențiuni cu Austria ar trebui să obțină și de la ea reducere. Afară de aceste sacrificii financiare sunt de trebuință măsuri pentru protecțiunea coloniștilor germani în România. E din nenorocire adevărat că antipatia instinctivă contra unei inteligențe superioare ar da loc la escese varii. Contra acestor escese câtă a se lua din capul locului garanții pentru protejerea eficace a coloniilor. Numărul consulilor germani în România câtă să se-nmulțească în mod considerabil.»

poporul nostru nu mai e în stare de-a-și recâștiga vreodată pământul patriei sale din mâini străine, pe această siguranță că viitorul e al lor în această țară, ei creditează guvernului”²⁸¹.

„Matei Basarab răscumpăra cu bani din visterie pământuri încăpute pe mâini străine; astăzi trei din patru părți ale acestor pământuri sunt în asemenea mâini. Se înțelege că cu pământul trec drepturile publice, cu acestea Parlamentul, cu Parlamentul puterea”²⁸².

„Ceea ce simțim cu toții(;) sunt relele reale care bântuie țara, rele cari nici nu au a face măcar cu principiile conservatoare sau cu cele liberale și pentru a căror înlăturare nu se cere dialectică și oratorie, ci muncă, echitate și adevăr”²⁸³.

„Suntem siguri că o altă stare de cultură, că mai multă știință, o mai îngrijită educație, o accesibilitate mai reglementată la demnitățile publice, după măsura meritului și a învățaturii, ar da rezultate mai bune, oricare ar fi forma de guvernământ din România”²⁸⁴.

„Noi, poporul latin de confesie ortodoxă, suntem în realitate elementul menit a încheia lanțul dintre Apus și Răsărit; aceasta o simțim noi înșine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o voim(;).

Oricât de adânci ar fi dezbinările ce s-au produs în timpul din urmă în țara noastră, când e vorba de legea părinților noștri, care ne leagă de Orient, și de aspirațiunile noastre, care ne leagă de Occident(;), vrăjmașii, oricari ar fi ei, ne vor găsi uniți și tot atât de tari în hotărârile noastre ca în trecut”²⁸⁵.

„Demult oamenii de bine ar fi trebuit să formeze o ligă de regenerare națională, demult ar fi trebuit să se opuiе licenței în toate: fie aceea în familie, fie-n Biserică, fie-n societate, fie-n presă”²⁸⁶/²⁸⁷.

Genialul List a scris acum patruzeci și mai bine de ani. De atunci încoace Societatea de Navigațiuni îngrijește de tranzitul necesar și coloniі numeroase de manufacturieri și industriași au împânzit țara noastră”, idem, «Românul» nu are cuvânt..., Timpul, 15 ianuarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 34, 35

²⁸¹ idem, În numărul său din urmă..., Timpul, 1 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 232

²⁸² idem, De îmbunătățiri rele..., Timpul, 3 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 234

²⁸³ idem, Observăm că unirea..., Timpul, 9 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 238

²⁸⁴ idem, Sunt o seamă de medici..., Timpul, 7 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 185

²⁸⁵ idem, Înființarea unei Mitropolii..., Timpul, 20 mai 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 301

²⁸⁶ „Moralitatea publică și privată nu este decât simțul colectiv de conservare al rasei, pentru că imoralitatea și malonestitatea poate înainta pe un individ, dar pentru colectivitatea rasei ele însemnează disoluțiune și moarte”. (idem, De la un timp încoace se observă..., Timpul, 1 iunie 1882, în Opere, vol. XIII, pag.

„Noi privim ideea statului ca apărător al meritului legitimat, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozițiilor generale ale unei generații, ca un element moral alături cu imoralitatea eventuală a tendențelor existente în societate”²⁸⁸.

„Vorba e de a se găsi o organizare, pre cât omeneste e cu putință, care să asigure înaintarea treptată a meritului și înlăturarea ambițiilor nelegitime și a poftelor nemăsurate cari stăpânesc pe toți aceia ce, fără muncă și numai prin cheltuială de tertipuri, se hrănesc din sudoarea poporului, fără a o compensa nici prin știință, nici prin caracter”²⁸⁹²⁹⁰.

„Odinioară o Biserică plină de oameni, toți având frica lui Dumnezeu, toți sperând de la El mântuire și îndreptându-și viețile după învățăturile Lui; azi acea Biserică stă pustiiată prin necredință și nevoi. Spiritul speculei, al vânătorii după avere fără muncă și după plăceri materiale a omorât sufletele.

Odinioară o clasă dominantă puțin numeroasă, incoruptibilă și păstrătoare a tradițiilor țării; azi dasupra oameni îmbogății prin camete, prin specule, prin ruina altora. Odinioară o organizație a muncii putând rezista străinilor; astăzi acea muncă discompusă breaslă cu breaslă, sterilizată prin năvălirile negoțului străin. Odinioară legi răsărite din însuși datinile și deprinderile poporului, azi codici întregi traduși din franțuzește. Odinioară o dreaptă cumpănire între mijloace și trebuințe, azi deprinderea a mii de trebuințe străine, în disproporție cu puterea de producere a țării. Odinioară populația creștea și se înauțea; azi se înauțesc străinii, iar populația străveche se stinge pe zi ce merge. Din oasele ei măcinate de greutatea impuse de acești feneanți răsar și se hrănesc Caradalele, Costineștii, Pherikyzi și cum i-o mai fi chemând”²⁹¹.

128) „Tradiție: păstrarea elementelor caracteristice și naționale ale unui popor”, idem, *De câte ori «Românul» era în poziție...*, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 169

²⁸⁷ idem, *În fine precedentul...*, Timpul, 17 decembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 245

²⁸⁸ idem, *Se închină omul totdeauna și-n tot locul?*, Timpul, 29 noiembrie 1879, în Opere, vol. X, pag. 357, 358

²⁸⁹ „Și această compensare e rațiunea de a fi a păturilor superioare ale societății.

Căci – ca(;) exemplu – cărți rele de școală pot fi mult mai ieftine decât una și bună. Dar cele rele umplu capul pentru toată viața cu idei false, cari aduc pierderi inteligenței și inimii, acea una și bună ține o dată pentru totdeauna mai mult, dar devine un îndreptari al vieții”, ibidem

²⁹⁰ ibidem

²⁹¹ idem, *N-a trecut mult...*, Timpul, 29 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 346

„Compensația nu se dă de cătră o clasă sau de cătră un om decât prin muncă intelectuală sau musculară. Munca musculară consistă în producere de obiecte de utilitate neconstată, cea intelectuală în facilitarea producțiunii acestor obiecte. Din acest punct de vedere vânzarea de rachiu de cucută prin sate și colportajul nu ni se par nici a fi produs obiecte de utilitate, nici a fi înlesnit producțiunea prin o mânuire mai inteligentă a instrumentului de muncă”²⁹².

„Nu specula, munca trebuie să determine mersul societății și înaintarea pe scara socială”²⁹³²⁹⁴.

„Dar pentru sanificarea noastră e necesar ca să dispară din viața publică elementele parazite(;), a căror vină publică de dezorganizarea actuală”²⁹⁵.

„Naționalitatea română ca oricare alta are dreptul înăscut de a-și apăra moștenirea ei istorică și munca ei(;). Alegerea armelor și mijloacelor atârnă de timp și de împrejurări, și, dacă e vorba de păstrarea rasei române pe acest colț de pământ și de întărirea caracterului ei și a felului ei de-a fi, nici o armă nu este rea întrebuițată la timpul cuvenit”²⁹⁶.

„E evident că averea nu se poate câștiga decât sau prin muncă directă, deci prin întrebuițare de forță musculară sau nervoasă, sau prin fructificarea muncii capitalizate, prin capital. Când vedem milionari(;), făcând avere fără muncă și fără capital nu mai e îndoială că ceea ce ei au a pierdut cineva și a pierdut-o fără compensație. *Tertium non datur*. Nu există alt izvor de avuție decât sau munca, fie actuală, fie capitalizată, sau sustragerea, furtul, fie legal, fie ilegal.

Rolul muncii intelectuale e foarte mare în ordinea economică.

În adevăr un drum făcut de inginer a înlăturat sute de piedici din calea carului cu grâu, i-a ieftinit transportul, l-a făcut

²⁹² idem, *Numai noi observasem...*, *Timpul*, 20 octombrie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 373

²⁹³ „Repetăm(;), că liber e oricine de-a-și întrebuița capitalul fie în producțiune, fie în speculațiune. Ceea ce contestăm însă e că speculațiunea ar fi un element folositor în economia generală a unui popor. Ea e legal corectă, ea poate fi corectă în toate privirile. Niciodată nu va ajunge însă a da unei acții, unei întreprinderi, unui titlu o *valoare intrinsecă* mai mare de cum o are în sine. Speculațiunea e în stare a urca prețurile, nu a înmulți sau adăoga bunurile și valorile”. idem, *Creditul Mobiliar și presa Capitalei*, *Timpul*, 23 iulie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 158

²⁹⁴ idem, *Numai noi observasem...*, *Timpul*, 20 octombrie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 373

²⁹⁵ ibidem, pag. 374

²⁹⁶ ibidem

mai capabil de concurență, i-a dat o mai mare siguranță că munca cuprinsă în el va fi răsplătită.

Un agronom care ar deprinde pe un țăran cum, cu aceeași cheltuială de forță musculară, să producă de două, de trei, de zece ori mai mult, cum cu aceeași cheltuială de forță musculară să-și satisfacă de zece ori pe atâtea trebuințe i-a făcut țăranului un serviciu care trebuie răsplătit. Un om de stat care cheltuiește o sumă bugetară în mod productiv, încât suta cheltuită corespunde într-un loc oarecare cu o mie în producțiunea publică, a făcut un serviciu care trebuie plătit. Clasele dominante cată deci să *compenseze* prin muncă intelectuală onestă și intensivă cheltuiala de muncă musculară ce le susține²⁹⁷.

„O organizare care să aibă în vedere mai cu seamă păstrarea și întărirea naționalității, a claselor naționale, a muncii noastre, va trebui să ia locul formalismului gol de pân-acum, importului de legi și regulamente copiate din franțuzește și nemistuite.

Când va fi sosit momentul luptei pe acest teren și ziarele străine se vor convinge de teoria noastră, se vor convinge că există o nemăsurată deosebire între trebuințele reale ale poporului nostru și între apetiturile nesățioase, lipsa de gândire și de principii, apucăturile demagogice ale adversarilor²⁹⁸.

„Confrății noștri vor înțelege lesne despre ce e vorba. Statul nostru nu are altă rațiune de a fi decât aceea că e stat românesc, deci dezvoltarea elementului românesc este și cată să fie ținta noastră de căpetenie. Oricari ar fi măsurile – fie cât de frumoase și mari – cari ar împiedica dezvoltarea acestui element, fie din considerația pentru idei importate, fie sub pretextul acestor idei, ele sunt a se privi ca stricătioase și contrarii ideii statului *nostru*. Nu ne îndoim că cu lista de fraze a programelor liberale cosmopolite s-ar putea asemenea dezvolta câteva milioane de oameni pe suprafața acestui teritoriu, dar acesta n-ar mai fi România, ci America sau Belgia Orientului²⁹⁹(;). Rațiunea de stat

²⁹⁷ idem, *Răul de căpetenie...*, Timpul, 22 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 304

²⁹⁸ idem, «*L'indépendance roumaine*» [i]și face plăcerea..., Timpul, 9 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 363

²⁹⁹ Statele Unite și Belgia. „Amândouă formațiuni nouă, fără caracter național propriu, în cari originea locuitorilor e indiferentă, amândouă fără trecut. Tocmai cerința de-a lăsa România să se prefacă într-o Americă sau o Belgie a Orientului este aceea căreia ne opunem din toate puterile. Nouă nu ne e deloc indiferent elementul care ar determina caracterul și soarta acestei țări. Pretindem în mod absolut ca el să fie același care-a determinat caracterul țării de la 1200 – 1700(;). O țară care ar apuca căile

ne pare superioară tuturor ambițiilor nejustificate și întregului bagaj de fraze cosmopolite cu cari publicul nostru este amețit(;). Ceea ce voim deci e ca nația să fie redată ei însuși, ca clasele ei productive, grupurile ei de interese adevărate și generale să contribuie la formarea voinței țării, adică a legilor ei, nu însă

americanismului deplin devine indiferentă pentru român și e cel mult o expresie geografică, o firmă, un [h]otel, nu o patrie, nu un stat național.

Dar, zice *Cumpăna*, «atât în lumea fizică cât și în cea morală există și domnește numai ceea ce are *puterea intrinsecă* de-a exista și domni. Este o ciudată filozofie aceea care se silește a demonstra că elementele putrede, că decrepitudinea poate doborâ și stăpâni elementul sănătos și vigouros».

Poate fi ciudată filosofia aceasta, dar nu e mai puțin adevărată. Puterea intrinsecă de-a exista și de-a domni nu este absolută, ci atârnă de la mediul în care se exercită. Când un popor încape de exemplu sub dominațiunea străină, învins prin superioritatea *numerică*, elementele sale vigoase și statornice vor rămânea jos, iar cele cari se vor adapta mediului nou al robiei, lingușitorii, mincinoșii, viclenii, se vor ridica. Astfel grija cea dentăi a fanarioților a fost de-a desființa armata noastră, corp cu corp, pentru a nimici mediul în care calitățile rasei române și puterea ei de viață se putea[u] exercita. La 1874 «Românul» cerea desființarea armatei pentru cauze de economie.

Istoria noastră e o ilustrare a acestei teorii. În epocile în care se cerea vigoare și o intensivă vitalitate s-au ridicat românii; în epoce de dominațiune străină, exercitată din Țarigrad ori din alte puncte, s-au ridicat străinii.

Adaptabilitatea c-un mediu nesănătos, nedemn, nu înseamnă superioritate organică.

Stejarul nu crește pretutindeni, buruienile în tot locul. Aceasta nu va să zică că ele au o «putere intrinsecă mai mare de-a exista și de-a domni». Dacă într-un mediu stricat viclenii și poltronii înfloresc nu e dovadă că au o putere intrinsecă superioară celor inteligenți și de caracter, ci numai că mediul e favorabil pentru decrepitudine morală, nefavorabil pentru sănătate.

În stâncă s-a găsit o broască țestoasă care trăise sute de ani fără hrană, adecă tot timpul necesar formațiunii stâncii. Este ea organic superioară unui englez, care, nemâncând patru zile, ar turba?

Victoria finală a superiorității e coada *teologică* a bătrânului Darwin. Cu toată adâncimea filosofiei naturii, el e un anglican, deci optimist; în contra scepticismului ce-ar putea rezulta din teoria luptei pentru existență se-ndreaptă aserțiunea că la urmă victoria e a superiorității. Nu superioritatea organică învinge, ci adaptabilitatea c-un mediu dat de timp, istoricește, dat de spațiu, geograficește. Dar naturile vigoase vor căta să întipărească mediului caracterul lor, cele slabe se vor adapta ca ceara unui mediu nedemn chiar, încât slăbiciunea e din acest punct de vedere un titlu la existență. Demult gândeam la o asemenea modificare a teoriei luptei pentru existență, văzând cazurile în care decrepitudinea și paraziții ajung a exploata și stăpâni elemente sănătoase și puternice”. idem, *Căutând a explica...*, Timpul, 6 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 281

populația flotantă de postulanți și advocați de-a doua și a treia mână, cu rețetele lor, pretinse infailibile, de fericiri făgăduite și neimplinite. Voința legală și sinceră a țării, o voință nestoarsă și neindusă în eroare, iar nu instinctele vânătorilor de funcții să determine mersul statului. Singura discuție între noi și adversari sinceri este așadar numai asupra marginii până la care ideea statului, ideea armoniei intereselor, are să facă concesii aspirațiilor și ambiției individuale. Și această margine nu e trasă în mod absolut; căci cu cât organizarea unei țări e mai veche, [mai] îmbinată cu tradițiile, mai puternică cu atâta arena ambițiilor poate fi mai largă fără pericol pentru interesele generale”³⁰⁰.

„Și noi suntem liberali în marginile pe cari ni le permite armonia intereselor naționale și existența statului român ca individualitate deosebită; și noi suntem democrați într-un cât ajung a se exprima și a stăpâni interesele demosului român. Ceea ce nu admitem e ca în socoteala ființei noastre naționale și a intereselor deosebitelor clase libertatea să fie o libertate de exploatare și democrația, să fie domia unei populații flotante și improductive prin sufragiul stors de la aceste clase în contra chiar a intereselor lor bine înțelese”³⁰¹³⁰².

³⁰⁰ idem, *Ne pare bine...*, Timpul, 2 martie 1880, în *Opere*, vol. XI, pag. 53

³⁰¹ „Deie-ni-se voie a ilustra cu exemple teoria aceasta.

Facultatea de-a împrumuta și de-a fi împrumutat cu procente uzurare, facultatea de a-și bea mințile și munca în cărciumă, facultatea de a-și vinde și parcela pământul, aceea de a-și vinde munca pe ani înainte, toate acestea sunt desigur atribute ale deplinei libertăți individuale, atribute cari în unele țări sunt fără scădere a[le] oricărui cetățean, în altele nu. Rezultă de-aici că, dacă statul ar sta să piară prin uzul acestor libertăți, el să nu mai aibă dreptul de-a le pune vreo îngrădire?

Alături deci cu libertatea individuală, alături și deasupra instinctelor unei generații întregi chiar, trebuie să existe pentru ideea statului, pentru mântuirea individualității sale naționale, *putința* de-a se lupta în contra chiar a curentelor nesocotite ale opiniei publice. Căci opinia publică nu se formează pe alte căi decât cea individuală. Precum individul poate fi amăgit prin raționamente cu premise false și necontrolate, astfel și opinia publică poate fi produsă în mod artificial și viciată prin fraze a[[] căror cuprins nu s-a supus unei amănunțite critice. De nu prin fraze și sofisme, cel puțin prin erori de bună-credință”. (ibidem, pag. 54) Adeseori se „invoacă pentru vechimea ideilor liberale și democratice Roma și Grecia. Acest exemplu este numai pe jumătate just.

Roma și Grecia au fost, în timpul înfloririi lor celei mai mari, state *oligarhice*, în același chip în care erau Veneția, Olanda, orașele republice din Italia. Din momentul în care sistemul opus al domniei maselor amăgite au învins sistemul oligarhic, acele state au șovăit, pierind între tirania sabiei și dezordinea completă. În vremea lui Pompei cel Mare vechile și înfloritoare state grecești deveniseră cuiburi de bandiți în prada unei

destrăbălate demagogii. Asemenea, e numai pe jumătate adevărat exemplul adus din istoria noastră. În realitate coroana se moștenește în timpii noștri de glorie înăuntrul unei singure familii, a celei domnești. Basarabii au stăpânit în Muntenia în mod exclusiv, în cele două ramuri ale lor (Dănulești și Drăculești) până la începutul secolului al XVIII-lea, în Moldova neamul Mușatin se stinge cu soția lui Alexandru Lăpușeanu.

Va să zică iarăși oligarhie”, *ibidem*

„Dinastiile române, (:)drepturile *politice* ale boierimii vechi”. (*idem*, *Încă de pe când ne căutau ceartă...*, Timpul, 2 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 279) „Dreptul d-a se acoperi înaintea capului statului și a-i spune «cu paharul îndesește, dar cu birul mai rărește»”. (*ibidem*) Și cine „ar răsfoi și mai mult documentele ar vedea că acele supreme drepturi *politice*, nu scutiri de dări, căci dări plăteau în vremea veche boierii ca oricare altul, acele drepturi depuse în mâna unei aristocrații istorice erau religia străbunilor noștri”. (*ibidem*) „Ar înțelege cum, alături cu domneasca cetate a Sucevii, înflorea, înăuntrul aceluiași stat, republicele Vrancei, Câmpulungului și Sorociei; atunci vor înțelege cum acea părintească inegalitate, întemeiată pe tradiții, lega om de om c-o vârtoșie morală atât de mare încât Țările noastre, atât de mici, puteau să pună sute de mii de oaste în câmpul de bătaie și, bineînțelegându-se sute de mii cari mergeau nu recrutați, ci de bunăvoie, de dragul țării și al libertății lor”. *ibidem*

„Sigur este că românii n-au cunoscut în țările noastre absolutismul, dar tot astfel n-au cunoscut până în zilele noastre nici demagogia. Căci deosebirea între democrație și demagogie e tot atât de mare pe cât e între monarhia absolută și despotism, între beiful din Tunis sau șahul Persiei și Frederic II din Prusia sau Iosif II din Austria. Puterea o aveau și unii și alții, dar cei dentâi o priveau ca un atribut al individului lor, cei din urmă ca un atribut al funcțiunii lor organice din viața statului. Unii zic: «*Car tel est notre bon plaisir*», ceilalți: «*Car telle est la raison d'état*»”, *idem*, *Ne pare bine...*, Timpul, 2 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 53

„Noi nu suntem, bineînțeles, contra sufragiului universal, dar numai acolo unde se potrivește, adică unde alegătorul are deplină și exactă cunoștință despre interesul public în chestiune”. *idem*, *Încă de pe când ne căutau ceartă...*, Timpul, 2 august 1880, în Opere, vol. XI, pag. 279

„Libertatea adevărată e un sentiment aproape religios”. *ibidem*

„Acest adânc sentiment, aproape religios, a dat naștere statelor române. Se știe că dinastiile, nobilimea istorică și țărani noștri liberi au venit unii din Ardeal, alții din Maramureș – nu de nevoie materială, ci din cauze religioase. Pentru a mia oară se dovedește că spiritul religios, desigur unul și același cu iubirea nestrămutată de adevăr, e acela care formează împărății și regate și ridică repede popoarele. Cine are însă iubire de adevăr acela(;) va admite și inegalitatea stabilită de natura organică a statului ca garanția cea mai puternică a chiar libertății sale. Căci, pe când iubirea de libertate este cel mai nobil instinct al omului, acela al egalității își are rădăcina în invidie și slăbiciune”. *ibidem*

„Istoria dinăuntru a popoarelor este o luptă între ideea statului și individualismul. Ce este individualismul? Fiecare ființă organică e pentru sine lucrul principal, semenul său lucru secundar. Dorințele și aspirațiile fiecărui individ omenesc sunt nemărginite, încât funcțiunea principală a

vieței, a inimei sale este nu realizarea unei dorințe, ci dorința, voința ca atare. De acolo proverbul: toată lumea să piară, numai Manea să trăiască. Acest element e și periculos și folositor. Periculos, dacă o putere mai mare nu-i pune margini; folositor, dacă în margini legiuite el caută a-și realiza prin muncă aspirațiile sale și, precum Soarele este tatăl luminei și al umbrei, tot așa individualismul este tatăl înfloririi și al decadenței, justiției și a[[] in justiției, binelui și răului.

Față cu această iluzie a inteligenței și a inimei individuale, care e cauza că om pe om se exploatează, om pe om se nimicește, față cu acest *bellum omnium contra omnes*, un ochi mai limpede zice: Stăi! Nimicind pe vecinul tău, tu lovești în tine, căci puterile care exploatează natura brută s-au împuținat, *tu* ești mai sărac cu o sumă oarecare de puteri. Deci vecinul să trăiască. El produce grâu, el are trebuință de mine, eu de el, nimicirea sa ar fi o pierdere vădită pentru mine, care nu mă pot ocupa cu toate celea. Va să zică interesele individuale sunt *armonizabile*. Iată dar ideea statului: *ideea armoniei intereselor*. Dar producătorii de grâu au o țintă comună, interese comune, iată *clasa*; identitatea de interese naște o identitate de păreri: iată *principiile*; se cere realizarea acestor păreri în stat: iată *partida*. Tot așa fac și breslașii. Formează o clasă, au principii, sunt o partidă. În locul individualismului personal vine cel de clasă. Pentru a-și asigura cercul de exploatare ele încremenesc câteodată: iată *castele*. Nimic nu va schimba natura societății. Ea va rămânea un *bellum omnium contra omnes*, sub orice formă pacinică s-ar prezenta. Puterile în luptă se comasează, în locul indivizilor avem clase, forme superioare ale aceluiași principii[[u]], carile se luptă pentru suprație.

Statul însă, ca o formă și mai înaltă a aceluiași principiu, nu vede în clase indivizi deosebiți, ci un complex de organe sociale, un individ: națiunea. Toate clasele sunt înaintea sa egal de importante, menirea sa este de a stabili armonia între ele, de a opri ca una să fie exploatată prea mult prin alta, căci toate trăiesc și înfloresc una de la alta și pieirea uneia condiționează pieirea mai curândă sau mai târzie a celeilalte.

Statul mai are și un scop *moral*. Drept va rămânea totdeauna că societatea există prin exploatarea unei clase prin alta – afară de clasa, după părerea noastră cea mai *importantă*, care exploatează de-a dreptul *natura*, care produce materiile brute. Deci pe lângă aceea că statul va îngriji ca această clasă, acești hamali ai omenirii să stea cât se poate de bine, el va căuta a deprinde și clasele superioare la o muncă folositoare, care să compenseze pe deplin sacrificiile celor inferioare. De aceea el va fi, prin o aspră organizare, contra semidoctismului, contra spoieiei, contra tendinței egoistice a acestor clase de a câștiga mult prin muncă puțină, de a nu se întreba în socoteala *cui* trăiesc.

Deci societatea e câmpul schimbărilor vecinice, a[[] luptelor pentru existență și suprație, un *bellum omnium contra omnes*, statul este regulatorul acestei lupte, el oprește (el veghează n.n.) ca aceste puteri egal de folositoare să nu se nimicească una pe alta. Societatea e *mişcarea*, statul *stabilitatea*”, idem

„Oricât de deosebiți ar fi oamenii după clime și rase, demagogia îi face să semene ca două picături de apă întreolaltă. Îndealtminterea lesne de-nțeleș. Numai popoarele cari au o organizație naturală pot să se

deosebească unul de altul. Organizația bazată pe legăturile firești dintre deosebitele clase, pe muncă, pe compensare și, asupra tuturor, pe iubire și respect reciproc, favorizează înaintarea lină dar sigură a meritului. Meritul fiind însă totdeauna ceva individual, cu atât mai deosebit cu cât caracterul și mintea omului în cestiune sunt mai deosebite, rezultă de aici că spiritul național însuși se va impregna de bogăția distinselor spirite individuale ce se ivesc. Pentru demagogie orice merit, în genere orice superioritate, e o insultă făcută platitudinii și înapoierii intelectuale și morale a demagilor; astfel dar înlăturarea meritului, îngroparea lui de viu, e regula generală de purtare a alianței perpetue a tuturor celor de rând în contra celor ce răsar c-un cap asupra platitudinii generale. Cei de rând însă se-aseamănă în toate țările, precum seamănă nulă cu nulă. Unde domnește demagogia orice carne cu ochi poate deveni om mare, pentru că nu se cere nimic de la el. O mărire cam trecătoare, nu-i vorba, căci, lipsind orice măsurătoare, fiecare se crede a avea destulă talie și destulă barbă ca să ocupe locul celuilalt, însă, oricât s-ar dușmăni nulitățile și cumularzii între sine, în contra unui pericol sunt totdeauna uniți în contra învingerii meritului”, idem, *Oricât de deosebiți ar fi oamenii...*, Timpul, 17 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 334, 335

„Arta de a guverna = arta de-a armoniza interesele claselor societății, și aceasta pentru că tot ce este, este un rezultat al societății: limbă, spirit, învățatură, avere, civilizație putere. Lucrul principal este ca să fie un rezultat al societății numită *nație* și nu a universului întreg. Adevărat că de oi vedea un chinez, un evreu sau un sălbatec bolnav sau sărac nu i-oi da cu piciorul. Este om drept și trebuie ajutat, precum trebuie ajutat și un câne cu piciorul rupt sau mort de foame. Dar cu aceasta nu zicem că cănele să fie pus cu mine la masă și să-i dau pe mână toate averile produse de societatea mea”, idem, Manuscrisul *Arta de a guverna...*, în Opere, vol. XV, pag. 70, 71

„De ce Christos e așa de mare? Pentru că prin *iubire* El a făcut cearta între voințe imposibilă. Când iubirea este – și ea este numai când e reciprocă – și reciprocă *absolut*, vasăzică *universală*; când iubirea e, cearta e cu neputință și, de e cu puțință, ea nu e decât cauza unei iubiri preînnoite și mai adânci decum fuse-nainte.

Omul ca atare e al omenirei; însă în arătarea lui definită, mărginită, el aparține unei părți a omenirei care, vrând să-și împlinească misiunea în lume, el e îndatorat de-a-și pune puterile sale pentru îndeplinirea acestei misiuni. Omenirea considerată ca un corp”, idem, Manuscrisul *Bazarea virtuții pe legi naturale...*, în Opere, vol. XV, pag. 70, 71) „Națiunile nu sunt decât nuanțele prismatice ale omenirii, și deosebirea între ele e atât de naturală, atât de explicabilă, cum putem explica din împrejurări anume diferența dintre individ și individ”, idem, *Romanul Geniu pustiu...*, în Opere, vol. XVII, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1999, pag. 355

„De la mișcarea din [18]48 și până astăzi națiunea românească, pe tărâmul politic, n-a făcut alta decât a se lepăda sistematic de orice tradiție, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viața ei națională, și-n același timp a adopta, cu mai multă ardoare decât quartalurile de coloni din America de miazănoapte și pe o scară tot atât de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaționale, în viața politică și intelectuală, în limbă, în

moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurătenile ce s-ar scurge din cele patru colțuri ale lumii, în România ca și-n America; fraternitate și egalitate între om și om; republici mari și mici și prezidenți de republică pe toate ulițele și-n toate cafenelele, în România ca și-n America; șiretenia, viclesugul și cinismul – virtuți cetățenești; gheșeftul – scopul; și politica umanitară – mijlocul. Acestea pe tărâmul politic; pe cel economic, nimic, curat nimic; din nenorocire întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem, și poate că așa de târziu încât îl vedem în zadar”, idem, *Cu cât trec una după alta zilele...*, Timpul, 23 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 276, 277

„În numele egalității și fraternității deschidem brațele tuturor elementelor stricate pe care le rejectează chiar societățile [h]ipercivilizate”, ibidem, pag. 277

„Boala imigrării străinilor, boala simplificării muncii naționale, boala feneantismului sunt toate a se atribui ideilor și trebuințelor nesănătoase și disproportionale introduse în țară de minți semidocte, de barbari prospăiți”, idem, *Citit-a vreodată...*, Timpul, 18 februarie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 59

„Răul de căpetenie al organizării noastre sociale este posibilitatea ce se dă străinilor și păturei de feneanți, grecotei, franțuziți, bonjuriști, demagogi de-a exploata poporul sub o formă ori alta.

Asta e cheia tuturor relelor și tuturor suferințelor, acesta cuvântul cu care se dezleagă cimilitura putrejunii sociale și politice din România.

Posibilitatea dată unor nulități și unor parveniți de-a trăi din buget, din întreprinderi, din arenzi, din păsuieli; posibilitatea constituțională dată unor oameni de proveniență incertă de-a exploata munca poporului fără nici o compensație, iată răul, incurabil poate, al organizației noastre”, idem, *Răul de căpetenie...*, Timpul, 22 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 303

„Cosmopolitul consideră *omenirea* ca unitate, încât fiecărei fracțiuni i se atribuie aceleași drepturi și aceleași datorii, c-un cuvânt $x/1.000.000.000$.

Patriotul consideră rasa națională pe teritoriul ei istoric (t/g) ca singurul obiect al preocupărilor lui. Față cu restul lumii el se poartă ca orice organism – atrăgând sau respingând – *summando* (+) sau *minuendo* (-) după(;) ură și iubire, simpatie sau antipatie.

Dar o seamă de politici cosmopoliți pretextează numai a fi umanitari. Ei pun umanitatea (x) dar nu înțeleg, în favorizarea lor decât x/g sau x/n , pe jidani sau pe nemți, pe cari ar vrea să-i introducă cu drepturile omenirii în mijlocul naționalității”, idem, *Manuscrisul Cosmopolitul și patriotul...*, în Opere, vol. XV, pag. 376

„Și fiindcă nimic nu-i mai favorabil înstrăinării decât corupția, mijlocul pentru a înstrăina deplin țara, a o face nepăsătoare chiar de soarta ei, e coruperea sistematică a spiritelor prin erigerea în principiu de guvernământ a teoriei: că banul câștigat fără muncă și parvenirea cu orice preț e unica țintă a existenței omenești”, idem, *Înclinăm uneori...*, Timpul, 5 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 197

(Să nu uităm!: „În aceleași condiții de climă, sub același regim sub care trăiesc românii, a căror viață intelectuală și morală o determină o Carada sau un C.A. Rosetti, trăiesc evreii c-un sentiment de familie foarte

dezvoltat, c-un viu instinct de solidaritate, trăiesc germani și alți apuseni cu totul în alt chip”. idem, *Două monografii...*, Timpul, 5 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 325)

„Vechiului proprietar istoric, care avea o sinceră iubire pentru oamenii lui, cu cari trăise din neam în neam împreună, i s-a substituit noul proprietar parvenit sau arendașul grec sau ovrei, care nu vede în țăran nici pe compatriotul lui, nici pe creștin, nici pe om, ci o simplă unealtă de muncă, o vită de jug, un paria.

De aceea se vor vedea pe moșiile lui Zevzecopol și Pehlivanidis oamenii duși în lanțuri și nemâncați ca să lucreze pentru datorii adesea false, fictive, bazate pe contracte false, legalizate de primari venali, executate de subprefecți mituiți. Dacă ne întrebăm cum Simulescu a plătit datorii de sute de mii de franci, fiind prefect câțiva ani, cum subprefecții umblă în cupele cu patru cai din leafa de 200 de franci pe lună, cum fiecare din acești oameni iese bogat din slujba în care intrase gol ca degetul, ne vom convinge numaidecât că din specula de carne omenească, de viață omenească au trebuit să se îmbogățească.

Înainte statul avea măsuri extraordinare contra canaliei extraordinare, contra bestialității extraordinare. Un vestit tâlhar și jupuitor de țărani, supus austriecesc, a fost oprit de Divanul lui Grigore Vodă Ghica pe *vecii vecilor* de-a ținea moșie în arendă, de-a cumpăra un petec de pământ, de-a fi îngrijitor de moșie chiar. Ei bine, sub regimul constituțional, cu drepturile imprescriptibile ale cetățeanului, același om a devenit proprietar mare și ducea țărani la muncă în cuști de câni ca ale hengerilor, iar noaptea, ca să nu fugă, îi înconjură cu cercuri de fier cu țepi. Dosarele tribunalului sunt de față. Azi arendașii jidani își biciuiesc pe țărani, înjugă fetele la plug, deschid gura moșnegilor și le scupă în gură, își țin cu fața deasupra focului. Toate astea sub Constituție, sub regimul greco-bulgarilor, unit cu al jidanilor”. idem, *Mai zilele trecute...*, Timpul, 20 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 300

„Țara(;) e(;) *Eldorado* al tuturor scursăturilor. La noi lucrul merge atât de departe încât chiar *dreptul de grațiere*, pe care Constituția-l dă regelui, a devenit monopol jidovesc.

Evreii cari au bătut pe preuteasa română pentru că privea la îngroparea rabinului Șorr au fost grațiați.

Îndată ce un evreu ar fi condamnat pentru escrocherie, pentru faliment fraudulos, pentru crime ori delict specific evreiești, se țin lanț stăruințele până împrejurul regelui (până împrejurul șefului statului n.n.), de unde vine neapărat... grațierea. Românul, de va fi furat o găină, șade luni și ani în temniță; evreul ce prin faliment fraudulos va fi ruinat zeci de familii poate fi sigur că va fi grațiat, prin protecția și conexiunile ce le are solidaritatea neamului lor.

Dacă un judecător va fi drept și va pronunța sentințe pedepsitoare asupra evreilor poate fi de mai nainte sigur că, sau va fi pus în disponibilitate, sau permutat... sau înaintat la vro Curte din alt loc, numai să scape cuibul evreiesc de el”. idem, *Prin faimoasa scrisoare...*, Timpul, 7 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 359

„Capitalul, cel puțin cel imobiliar, avea înainte un caracter istoric, tradițional și personal. Legăturile între boieri și țărani erau istorice,

tradiționale, personale. E nenatural a admite ca oameni de aceeași rasă, care neam de neamul lor trăiseră și lucraseră împreună, să nu aibă un sentiment de cruțare și omenie între ei. Boierul cel mai avar, cel mai lacom de avere, n-ar fi îngăduit să i se exploateze țăranii de către slugile lui. Astăzi capitalul e impersonal. O moșie străveche (în sens larg un activ, indiferent de natura lui: productivă, comercială etc. n.n.) încape pe mâna unui străin de origine, care caută să scoată lapte din piatră. Puțin îi pasă de soarta lucrătorului, de biserică ori de școală. Omul e pentru el un instrument de muncă, o vită trebuitoare pentru un timp mărginit, până ce vinde sau arendă altuia moșia. Lipsa de sentiment de rasă, lipsa de solidaritate între popor și clasele dirigente, recrutate dintre Cariadgii și Basmangii (alcătuite din elemente neromânești n.n.) lipsa de simț istoric și național, ne-au adus unde suntem și au prefăcut o țară veche, cu trecutul ei cinstit, cu datinele ei oneste, într-un han de oaspeți străini, în care toată organizația (organizarea socială n.n.) s-a făcut (a fost făcută n.n.) în favorul străinilor, pentru a le face traiul cât mai neted și mai moale în țara nimănui, căci numai firma (denumirea-i n.n.) mai e a noastră. Noi nu suntem contra îmbogățirii celor ce vin și se așează în țară. Cu timpul vor deveni, poate, buni cetățeni ai acestui stat. Dar, ca de dragul lor, să ucidem oamenii noștri proprii, ca de dragul luxului, desfătărilor, inlesnirilor de trai (care sunt - cu toatele, indubitabil și aproape în exclusivitate - apanajul elementelor de origine străină n.n.) să compromitem existența fizică și morală a rasei române, iată ceea ce e de neuzit și de neînțeles. Poporul nostru e pe calea de a ajunge ca *fellah* din Egipt. Totul e străin acolo, afară de mizerie. Numai ea e națională, egipteană”. idem, *Economisti observă...*, Timpul, 10 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 238, 239

Astfel, „chiar dacă „celula constitutivă a vechilor state române este republica țărănească – precum s-au păstrat, mult timp, la Câmpulung-Bucovina și la Vrancea – o republică eminentamente aristocratică”(idem, *Erodot al «Românului» continuă...*, Timpul, 25 ianuarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 44), astăzi, „grație (consecință a n.n.) liberalismului, [veneticii] au izbutit a face din România o nouă Americă, un teren pentru colonii (favorabil coloniștilor în detrimentul băștinașilor n.n.), pe când elementul românesc se stinge prin simplificarea (unilateralizarea, și, dacă se poate spune așa, rudimentarizarea n.n.) muncii, prin pierderea pieței în care să și-o ofere, prin mizeria cauzată de mulțimea dărilor, prin sarăcirea provocată de introducerea unor costisitoare forme goale, fără nici un cuprins real. Astăzi, ca niciodată, putem vorbi de o plebe de sus și de un popor de jos”(idem, *Măine, duminică e ziua hotărâtă...*, Timpul, 8 octombrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 136), „care, ca rasă, ca inteligență, ca inimă, este superior păturii de parveniți și de scursuri din căteșipatru unghiurile lumii, care s-au așezat deasupra lui”. idem, *Să discutăm cu «Românul»...*, Timpul, 6 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 160

Să fim bine înțeleși: „Nu oprim pe nimeni de a fi ori de a se pretinde român. Răul e, însă, că elemente prea proaspete (al căror timp scurs de la stabilirea pe teritoriul țării este insuficient pentru armonizarea lor deplină, psiho-mentală și afectiv-ăitudinală, cu locuitorii lui de spiță autohtonă n.n.), în loc de a fi *determinate* de caracterul statornic al poporului, sunt, din contră, *determinante* pentru viața țării. Neavând nici tradiții, nici patrie hotărâtă, ele urâsc trecutul, au rupt-o cu tradițiile (manifestă aversiune față de tradițiile

etnicilor români n.n.), au prefăcut țara în mlaștină de scurgere pentru toate elementele nesănătoase ale străinătății”. idem, *Nu ne indoim că distingerea...*, Timpul, 1 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 273

„Cabala conservatorismului este principiul rasei unigene. Teritoriul locuit de rasa unigenită e privit ca proprietate colectivă și istorică a rasei. Colectivismul agricol sub forma clăcii. Colectivismul individual sub formă de tovărășie la parte. Recunoașterea neinvidioasă a superiorității geniului și puterii. Fiecine caută să fie liber, dar cine-i slugă să fie slugă credincioasă (*Pavel către Corinteni*). Fiecine, și mare și mic, datorește un echivalent de muncă societății în care trăiește. Casa comună a lui Christos și a apostolilor. Societăți bulgare de grădinărie și de zidărie. Societăți albaneze”. idem, Manuscrisul *Cabala conservatorismului...*, în Opere, vol. XV, pag. 352, 353

„Cabala demagogiei și a despotismului e *teoria succesului*. *Mundus vult decipi ergo decipiatur*. Dascălul de căpetenie al școlii este Machiavelli. Morală, adevăr, demnitate, justiție sunt numai mijloace, scopul e succesul personal și de familie a[!] principelui sau a[!] demagogului *reversibil*. Emblema zgriptorul cu două capete, adică cu două fețe.

Duplicitate. Om cu două fețe. Dublă morală. Dublă cumpănă. Dublă dreptate. Dascălul acestei școli este Machiavelli, emblema – vulturul cu două capete și omul cu două fețe.

Contra zgriptorului cu două capete din Apocalips (vulturul bizantin) și contra proorocului mincinos – moametanism”.(idem, Manuscrisul *Cabala demagogiei...*, în Opere, vol. XV, pag. 353) „Prototipul(;) omului moral, Iisus Hristos”. idem, *Și iarăși bat la poartă...*, Timpul, 12 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 134

„Ideea statului creștin, ideea apărării celui slab”. idem, *Răul de căpetenie...*, Timpul, 22 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 306

„Din dominare se naște deosebirea între libertate și nelibertate. E nelibertatea celui ce nu posedă față cu libertatea celui ce posedă”.(idem, Manuscrisul *Economia națională*, în Opere, vol. XV, pag. 1139) „Pe baza ei se formează, în societatea cetățeană de stat, clase. Aceste clase încep prin aceea că sunt fapte. Din ce în ce, însă, clasele vin la conștiința antitezei lor. Această antiteză organică a amânduror claselor se exprimă în interese economice. *Clasa săracă* reprezintă procesul formării de capital, tendința de a-l forma, *clasa bogată* procesul conservării capitalului și a dominării”.(idem, Manuscrisul *Personalitatea statului și organisme sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1157) „Fiecare popor(;) conține o clasă neliberă și una liberă. Acesta e un raport organic.

Însă, aceste stări de lucruri sunt în contradicție cu ideea personalității. Conform acestei idei oamenii sunt(;) determinați prin sine înșii, liberi. De-aceea, se iscă, întotdeauna, lupte ale nonposesorilor contra posesorilor(;). Urmarea acestor lupte este, *totdeauna*, învingerea posesorilor asupra neposesorilor. Aceasta se întâmplă, *întotdeauna*(;), pentru că, dintre neposesorii jumătate speră a deveni ei înșii posesori. În clasa neposesorilor n-a existat niciodată *concordie* și, de-aceea, victoria celorlalți a fost totdeauna neapărată. Însă, această victorie e o supunere și mai mare a neproprietarilor sub proprietari, din cauză că, acuma, cei de-nțai nu sunt numai fără proprietate, dar, au devenit, totdeauna, un pericol permanent, un inamic. Acest proces social e adevărata istorie a mișcării claselor de jos. Consecința luptei a fost *sclavia definitivă* a clasei de jos, prin nelibertate fiind sfărâmată însăși voința – autonomia personalității. De aceea, de

posesiune e legat interesul de a o avea, căci, cu ea, nu am numai posesiunea mea, ci am putere asupra celorlalți oameni. Aceasta e ideea *socială* din averi, spre distingere de ideea lor *economică*. Averea e putere. Pe această natură a posesiunii se bazează tendința fiecărui om de-a căpăta posesiune, de-a face avere. Căci, în posesiune e cuprins și altceva decât numai un mijloc spre satisfacerea trebuințelor – averile-s elementul puterii. Năzuința oamenilor după bogăție e identică cu năzuința lor după putere. Această putere consistă într-aceea că alții, prin trebuințele lor, depind de mine (de acela ce o deține n.n.) și, de-aceea, voința celorlalți e supusă voinței mele (voinței acestuia n.n.). Dacă această putere e pusă în execuțiune, ea se numește dominare – de-aceea, cine năzuiește după avere caută dominarea (caută să domine n.n.). Iar ceea ce compune istoria nu sunt epoce, ci puteri. Istoria nu e o combinațiune de tabele cronologice, ci cunoașterea unor puteri organice”. (idem, Manuscrisul *Economia națională*, în Opere, vol. XV, pag. 1139, 1140) (Ce era istoria noastră? Un x. Orice document e un termen al membrului al doilea (+a+b+c) până când suma tuturor termenilor āstora va fi x/x. – dar mulți din termenii aflați ne fac să ghicim pe ceilalți până ce la sfârșit descoperim suma concretă pe care x o reprezintă. Asta însă e toată istoriografia. Cine nu știe decât numele și anii, acela știe tot atâtea necunoscute ale ecuației, cari numai în legătură, în *coadaptare* una cu alta primesc un înțeles”, Manuscrisul *Istoriografie și coadaptare*, în Opere, vol. XV, pag. 370, 371) „Una din cele mai uriașe puteri ale istoriei e viața averilor”, idem, Manuscrisul *Economia națională*, în Opere, vol. XV, pag. 1140

Și date fiind „antiteza dintre bogăție și sărăcie”(ibidem, pag. 1143), precum și faptul că „aceste două antiteze (clase sociale ce nutresc, permanent, una față de cealaltă, interese antagoniste n.n.) intră în reprezentanța poporului”(Manuscrisul *Personalitatea statului și organisme sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1157), care, precum se știe, elaborează legea fundamentală a țării, „pericolul unei constituțiuni”(Manuscrisul *Economia națională*, în Opere, vol. XV, pag. 1143) – adică a „organismului care face legile”(Manuscrisul *Personalitatea statului și organisme sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1153) – „constă într-o împărțeală perversă a averilor”(Manuscrisul *Economia națională*, în Opere, vol. XV, pag. 1143); căci, „ceea ce numim, în genere, cestiuni constituționale, nu sunt, în esență, decât cestiuni de posesiune”, ibidem

Acest pericol amenință fiecare țară a lumii, întrucât, „constituțiunea este forma în care statul își formulează voința, în sensul cel mai larg al cuvântului”(Manuscrisul *Personalitatea statului și organisme sale*, în Opere, vol. XV, pag. 1153), iar „legile sunt voința personală a statului, au un cuprins intern determinat”(ibidem); și, prin urmare, „nu e nici un stat fără constituțiune, numai e posibil (chiar dacă există, uneori, posibilitatea n.n.) ca șeful statului, însuși, să fie constituțiunea (situația specifică regimurilor de guvernare despotică n.n.)”, ibidem

Așadar, „dați-mi statul cel mai absolutist, în care oamenii să fie sănătoși și avuți, îl prefer statului cel mai liber, în care oamenii vor fi mizeri și bolnavi. Mai mult încă, în statul absolutist, compus din oameni bogați și sănătoși, aceștia vor fi mai liberi, mai egali (mai aproape de înfăptuirea dezideratului echității relațiilor interumane n.n.), decât în statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni mizeri (dar cu oameni săraci n.n.). Căci *omul are atâta libertate și egalitate pe câtă avere are*; cel sărac fiind totdeauna sclav

și neegal cu cel ce stă deasupra lui”, idem, *Frază și adevăr*, Timpul, 23 decembrie 1877, în *Opere*, vol. X, pag. 31

„Pătura(;) superpusă de Caradale, Pherekyzi etc. e foarte numeroasă. Ea meșteșug cu care să se hrănească cinstit nu știe, ea carte nu știe, ea caracter n-are, cu un cuvânt, nimic din ce ar îndreptăți-o de a juca vreun rol în viața publică. Cu toate acestea ea este totul azi în stat”, idem, *Din nefericire...*, Timpul, 3 septembrie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 321 („Acel care e cu totul înlăturat de la conducerea acestei țări și suplantat prin această plebe este poporul românesc însuși, adevăratul popor românesc de rasă, *gens Quiritium*”, idem, *Nefind de ieri de alaltăieri...*, Timpul, 16 martie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 78)

„De aici vezi directori de drum de fier ce nu știu abecedarul mecanice(;) , de aici directori de servicii ce abia se știu iscăli. În toate ramurile vieții intelectuale și a statului s-au încuibat paraziți; tocmai centrele organice sunt cuiburile în care se prăsesc și se înmulțesc

Dar asta n-ar fi nimic.

Existența tuturor acestor oameni costă bani; banii sunt munca cuiva.

Precum însă aproape singurul producător în țara noastră e țăranul, trei din patru părți ale poporului, susținerea întregii xenocrații se traduce în muncă țărănească, în bir plătit de țăran sub sute de forme!

Toate acestea sunt clare, sunt matematic exacte. Suma de putere de care dispune țăranul nu poate suporta greutatea ce i se impune fără nici o compensație; el cheltuiește din puterea lui vitală mai mult decât poate restitui; de acolo falimentul puterilor lui vitale: morbiditatea, mortalitatea.

Se poate traduce în formule această socoteală.

Dacă înainte vreme ar fi fost în țară 1.500.000 de contribuabili, iar clasa dirigență era reprezentată prin cinci sute de inși, munca socială necesară pentru a o susține era reprezentată prin fracția 5/15.000 sau 1/3000. O a treia mia parte din puterea sa musculară datorea țăranul statului.

Astăzi, sunt zeci și iarăși zeci de mii de oameni cari, sub o formă sau alta, trăiesc din aceeași pungă a țăranului. (idem, *Din nefericire...*, Timpul, 3 septembrie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 321) „La un loc toți străinii, lefegiii, clasele consumatoare, care nu produc nimic, se urcă la 1.000.000, de nu mai mult. Fracția nu mai e(;) 1/3000, ci 2/3, adică două din trei părți din viața sa trebuie să cheltuiască un om pentru a susține statul și societatea, care nu-i dă nici o compensație(;)”, ibidem, pag. 323

„A, dacă clasele dirigente compensau munca țăranului prin munca lor, dacă o administrație cinstită [i]l ocrotea de spoliere, dacă un cler luminat [i]l ferea de vicii și de demoralizare, dacă o legislațiune onestă ținea seamă de starea lui și-l ocrotea în loc de a-l pune sub dispoziții cosmopolite; dacă c-un cuvânt, exista înțelegere, pentru ceea ce e în adevăr esența statului, apărarea claselor producătoare în contra celor consumatoare, apărarea de exploatarea altora și de propriile sale înclinațiuni, atunci era altceva! Dacă, cu aceeași sumă de putere musculară, țăranul, prin instrucție, ar fi ajuns a produce de zece, de douăzeci de ori pe atât cât poate produce azi cu instrumente primitive și cu metod primitiv, atunci lucrurile ar avea o altă față. Atunci, clasele de jos ar

fi ținut pas în producțiune cu trebuințele celor dirigenți, atunci ar fi fost echilibru și ar fi fost bine.

Dar, clasele dirigenți(;) sunt tot atât de inculte ca și țărănul; nu sunt în stare de-a compensa munca lui”, *ibidem*

„Plebe grecească, bulgărească, iudovească, căreia [i]și e rușine de muncă sau care nu știe și nu poate munci, s-a încuibat deasupra poporului nostru și-l stoarce până la sânge.

Și ce plebe?

Comună, mult mai puțin inteligentă decât poporul nostru, fizic decrepită, moralicește putrezită.

Nu xenocrație prin cucerire, ci xenocrație prin furișare, prin introducere în mod clandestin, prin înveninare.

De aceea nu e de mirare că toate instituțiile noastre s-au discompus de acest venin cadavăric. Biserica nu mai e Biserica, căsătoria nu mai e căsătorie, școala nu mai e școală; nimic nu e acătării.

Dar unde punem trebuințele acestei plebe? Trebuințe aristocratice, pariziene, de cari clasele dirigenți vechi nici nu visau”, *ibidem*

„O reorganizare socială având de principiu apărarea și încurajarea muncii, înlăturarea feneanților și paraziților din viața publică, iată ceea ce e de neapărată necesitate”, *ibidem*, pag. 324

„Un popor își selectează oamenii săi conducători după un principiu oarecare; acel principiu e *fundamentum divisionis*; e punctul de vedere din care el judecă oamenii și împrejurările. În evul mediu, când țara trăia în războaie, vitejia era principiu în virtutea căruia un om se putea ridica din mijlocul poporului în sus; azi principiu în virtutea căruia oamenii ar fi să se ridice ar trebui să fie munca fizică și cea intelectuală; dar munca, nu aparențele muncii; producerea reală, nu specula; gândirea proprie, nu plagiatul; onestitatea, nu aparențele onestității; virtutea, nu pretextarea virtuții.

Dar pentru ca un popor să prețuiască exact valoarea muncii fizice și a celei intelectuale se cere un grad de cultură pe care al nostru nu-l are încă”. (*idem*, *Dacă vorbim de adunătura...*, *Timpul*, 26 mai 1883, în *Opere*, vol. XIII, pag. 304) „Naiv și indolent ca toate popoarele tinere, se află în epoca cea mai rea, de tranziție între barbaria sănătoasă și cultura sănătoasă; judecata sa veche s-a dezechilibrat fără a fi înlocuită printr-o judecată nouă, deci înclină a lua aparențele drept fond, a crede că C.A. Rosetti e român pentru că [ziarul lui] se numește «*Românul*» și a-l crede patriot pentru că d-sa singur se proclamă patriot”, *ibidem*

„Epoca din urmă a istoriei țărilor noastre(;) e o stare de semibarbarie de o sută de ori mai rea decât barbaria adevărată, și, se-nțelege, fără proporție de rea față de civilizația adevărată”, *idem*, *Pseudo-Românul în semibarbaria lui...*, *Timpul*, 25 octombrie 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 378

„Semibarbaria e o stare de degradare, un regres, este corumperea unui popor primitiv prin viciile unei civilizații străine.

Un popor barbar e bunăoară religios. Civilizarea lui adevărată religioasă vine atunci când, prin progresul lent al propriei sale maniere de-a vedea în materii religioase, credințele formale, adesea superstițioase, se schimbă în convingeri morale. Dar când el admite de la un alt popor numai ștergerea credinței formale, fără a o înlocui prin *convîngerea* morală și

religioasă, el rămâne și fără una și fără alta; are numai răul civilizației și răul barbariei, e semibarbar.

Un popor barbar își are industria lui de casă, meseriile lui, activitatea lui economică sănătoasă, deși primitivă poate. Când el, în loc de a da dezvoltare propriei sale munci, cumpără obiectele gata de la străini, fără a învăța cum să devie el însuși în stare de-a le produce, e semibarbar.

Civilizația adevărată a unui popor consistă nu în adoptarea cu deridicată de legi, forme, instituții, haine străine. Ea consistă în dezvoltarea naturală, organică, a puterilor proprii, a propriilor facultăți ale sale. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în acelaș grad și în acelaș chip, ci fiecare popor [i]și are civilizația sa proprie, deși în ea intră o mulțime de elemente comune și altor popoare.

Există deci o civilizație franceză, una engleză, una germană, una italiană. Nu există însă o civilizație română și, dacă sunt începuturi, ele sunt cu totul individuale și n-au a face nimic cu dezvoltarea generală a lucrurilor.

Trecerea adevărată nu e de la barbarie la semibarbarie, căci asta e o trecere spre rău, ci de la barbarie la civilizația adevărată. Semibarbaria nu este o stare organică sau necesară, ci este o boală, un regres, o stare de slăbiciune și de mizerie. Dacă pe acest pământ va exista vrodată o civilizație adevărată va fi aceea ce va răsări din elementele civilizatorii vechi. Nu de greco-bulgara subțire și nazalizată a secolului fanarioților se va lega progresul limbii noastre, ci de începuturile sănătoase ale unui Urechî sau Miron Costin; nu de traducerea de legi străine atârnă civilizația juridică, ci de perfecționarea și completarea vechilor și propriilor începuturi de legislațiune și viață juridică. Din rădăcini proprii, din adâncime proprii, răsare civilizația adevărată a unui popor barbar; nu din maimuțarea obiceielor străine, limbelor străine, instituțiilor străine.

Poate că popoarele slave ale nordului și mijlocului Germaniei sunt mai civilizate «ca oameni» decum erau în starea primitivă; dar ele nu mai sunt slave; au pierit în poporul a cărui civilizație au primit-o. Populațiile tatare ale Rusiei sunt mai civilizate ca «oameni» azi decât sub hani lor. Dar nu mai sunt tatare; ele au pierit ca existență proprie din momentul în care au primit modul de-a fi al altui popor.

Semibarbaria nu este dar un progres, ci un regres din punctul de vedere național și politic”. , ibidem, pag. 379

„*Pro forma* independenți, plătim un tribut de sute de ori mai mare decât cel vechi; libertatea populațiunilor noastre este, după date statistice autentice, sinonimă cu libertatea de-a muri de mizerie; progresul și averea se află în realitate nu la elementul care etnic și istoric e singurul element în adevăr românesc, ci la... *românii «Românului»*, la acea pătură superpusă de populație străină incapabilă de-a pricepe poporul nostru, incapabilă de-al iubi.

Barbarie și civilizație stau laolaltă în raportul în care stă ghinda stejrarului cu rădăcinile, trunchiul, creșterea ulterioară.

Semibarbaria e altceva, e o boală produsă prin mediu străin, decrepitudinea ce s-ar produce plantând un stejar la loc băltoș și mlăștinos și supunându-l la regimul salciei comune. Ei, nici salcia pom, nici Caradalele români.

„Cu sărituri pseudocivilizatorii, cu crearea de locuri mari în care să intre panglicari mici, cu forme goale în locul fondului, cu vorbe late în loc de știință și raționament, cu Costinești ca surrogat pentru Colbert nu se regenerează și nu se-ntărește o națiune.

Cestiunea economică la noi nu e numai o cestiune a mișcării bunurilor; ea e mai adâncă; e socială și morală. Pentru rezolvarea ei ar trebui un moment de înălțare a inimelor la care să contribuie clasele în adevăr educative ale societății, preotul, dascălul, legiuitorul penal, ba chiar psihiatrul.

Căci dacă avem nevoie de ceva e înainte de toate de-a ură neadevărul, ignoranța lustruită, cupiditatea demagogilor, suficiența nulităților. Trebuie să se înfrângă odată conspirația pe care tot ce e mărginit și ambițios, sărac și leneș, stupid și invidios au plâsmuit-o din instinct contra caracterului drept al poporului nostru, în contra bunului său simț, în contra muncii sale”³⁰³.

„Sistemul lor de guvern și maniera lor de-a vedea sunt o crimă în contra țării”³⁰⁴³⁰⁵.

Deci, orice civilizație adevărată nu poate consta decât într-o parțială intoarcere la trecut, la elementele lui bune, sănătoase, proprii de dezvoltare”, *ibidem*

Chiar „patriotismul(;) nu este iubirea țăranei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de țară. Azi e constatat că, din momentul în care împărații au început a înlocui prin oameni noi pe senatorii Romei, în care tradițiunile și cultul trecutului se întrupaseră, Roma a mers spre repede cădere. Cazul Romei nu numai că nu e izolat, dar nu suferă nici excepție măcar...!”, *idem, Programul nostru zicea...*, Timpul, 24 iulie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 259

³⁰² *idem, Ne pare bine...*, Timpul, 2 martie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 52

³⁰³ *idem, «Românul», după ce parafrazează...*, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 348

³⁰⁴ „Cui i-au putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale Apusului într-o țară agricolizată, abia pe la anul 1830?”. *idem, Din abecedarul economic...*, Timpul, 21 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 29

„Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor costa bani? Și, dacă știau că vor ținea, n-au știut de unde, cum și cine îi va plăti? Nu știa absolut nimenea cum stat, armată, biserică, cultură, c-un cuvânt tot ce e comun al nației, se plătește numai și numai din *prisosul* gospodăriei private, cum că din acel prisos se hrănesc toate formele civilizației și că, dacă istovești pre acesta, atunci începi a mânca însuși capitalul de muncă al oamenilor, condițiile existenței lor private, și-i ucizi economic, deci trupește și sufletește?”, *ibidem*

„Pentru a încălța vitele, trebuie să muncească oamenii și să renunțe, sub formele cele mai diferite de dări directe și indirecte, la cea mai mare parte din produsul muncii lor(;)”, *idem, În marea întrunire...*, Timpul, 7 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 284

„Orice venit însemnat se percepe pretutindeni, direct ori indirect, asupra populației neavute”, *idem, Trei evenimente...*, Timpul, 11 februarie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 63 (Să nu ne înșele acel „clenci al impunerii cățeilor și

livrelelor”(ibidem)! „Există(;) un mijloc demagogic, foarte vechi și foarte cunoscut, pentru ca, printr-un sentiment de invidie oarecum, să se închidă gura nemulțumiților. Aceasta se face impunându-se luxul celor relativ mai avuți. În realitate dări impuse asupra cailor, servitorilor, livrelelor a o mână de oameni avuți – sunt foarte puțini oameni în adevăr avuți în România – reprezintă în genere o sumă neînsemnată pe lângă dările asupra obiectelor de consumațiune, cari scumpesc dram cu dram hrana populației mari”., ibidem)

„Capitaluri de sute de milioane se iau an cu an din punga contribuabililor și nimic, absolut nimic nu li se restituie. Pe când datoria publică s-adaogă cu sute de milioane și acestea se cheltuiesc pentru a plăti servicii străine, «Monitorul» publică în toate zilele vânzări de case de-ale muncitorilor pentru sume neînsemnate. Efectele sunt(;) sărăcia muncitorilor, (;)mortalitatea lor, degenerarea lor *fizică și morală*”., idem, *În marea întrunire...*, Timpul, 7 aprilie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 284

„«Luptătorul» din Focșani continuă a ne da tabloul stării economice a țării, descoperind vânzări silnice de obiecte scutite de lege pentru plata dărilor. Ziarul comunică(;) două publicațiuni de vânzare ale percepțorilor din comunele Bonțești-Cârligele și Măicânești, jud[ete]ul R. Sărat:

«Obiectele sechestrate locuitorilor din Bonțești sunt: 600 scânduri de câte 16 palme una lungimea; 10 dulapi; una scurteică femeiască de atlas de lână gri, blănită cu blană neagră și vulpe; două așternuturi, unul verde și altul conabiu; 198 vedre vin alb, recolta anului curent; 14 oi; rodul de la 98 pogoane vie; precum și, de la 22 pogoane porumb, recolta anului 1882; 2 iepe; 3 cai; o jumătate pogon făneață; livadă; 100 doage; un rămător; 1 zăbun; un ferăstrău cu coardă; arendarea pre doi ani a două pogoane vie; un junc; 18 bucăți lemne de construcție de case; 10 căzi; 1 curătoare; 1 butie; 1 mânăzată; 1 boloboc; 1 oglindă de perete. Licităția s-a ținut în ziua de la 24-26 iulie expirat, 1882. Iscălit p. agent Zoicărescu (originalul se află la redacțiunea «Luptătorului»).

La comuna Măicânești s-au sechestrat: 6 oi; 1 gonitor; 3 iepe; 90 coți velnițe; 2 vaci; 1 pereche foi; 23 coți așternut; 3 țoale de care; 1 așternut; 20 banițe porumb; 2 cai și 3 butoai. Vânzarea acestor obiecte va avea loc de la 15-25 august. Agent Ionescu – No. 139.»

Așternut, haine, instrumente de muncă, recoltă – totul i se vinde țaranului pentru a hrăni nesățiosul buget. Și, în același timp în care vie, vite, grădini, animale de muncă, vasele pentru fabricarea vinului, c-un cuvânt tot ce susține viața țaranului de pe-o zi pe alta se vinde la mezat pentru neplată de dări, în momentul în care starea poporului nostru e mai rea decum a fost vrodată și puterea lui impozabilă istovită după probele de mai sus, ilustrul Carada e trimis la Berlin ca să contracteze o nouă datorie publică de 134 de milioane. Pentru ce? Pentru a construi nouă drumuri de

„De vorbă s-au servit gonind popularitate, dar în faptă s-au dovedit a fi intelectual străini(;). Desprețuind Biserica noastră națională și înjosind-o, ateii și francmasonii cum sunt toți, ei ne-au lipsit de arma cea mai puternică în lupta națională³⁰⁶; disprețuind

fier, pentru a transporta un grâu ce nu se vinde, o producție brută care nu mai află cumpărători”, idem, *«Luptătorul» din Focșani continuă...*, Timpul, 20 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 175, 176

„Astfel, pe când lăzile vistieriei se umplu de bani, sărăcia rămâne lucie prin sate, căci totul a fost vândut cu toba de perceptor. Nimic nu scapă acestui teribil agent administrativ.

Se vinde omului până și cele mai neapărate obiecte de îmbrăcăminte pentru dânsul, pentru femeie și pentru copiii lui! Setea de urmărire a mers așa de departe încât(;) chiar brațele sătenilor au fost scoase la licitațiune. Bietul țăran, văzându-și casa pustie, vitele vândute, femeie și copii goi și nemâncați, își ia câmpii de disperare și trece granița – doar va da de un cer mai ospitalier”, idem, *Dacă vor mai fi existând...*, Timpul, 1 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 181

„«Românul» însuși constată în numărul său de azi că nimic din banii realizați cu toba pe așternuturi, zăbune, ferestraie nu se restituie sub nici un chip contribuabilului muncitor”, idem, *«Luptătorul» din Focșani continuă...*, Timpul, 20 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 175, 176

Mai mult, „la noi, în țara absolutei libertăți, este, însă, cu puțință, ca lucrătorul să nu se bucure nici de duminică, nici de sărbătoare, să nu se bucure nici de răgazul pe care Scriptura îl asigură până și animalelor. Mania de a trata pe om ca simplă mașină, ca unealtă pentru producere, este, întâi, tot ce poate fi mai neomenos; al doilea, dezastruoasă prin urmările ei. Căci, vita de muncă se cruță la boală, i se măsură puterile, nu se încarcă peste măsură, pierderea ei e egală cu cumpărarea unei alteia, încât interesul bine înțeles al proprietarului este cruțarea. La om lucrul se schimbă. Poate să se stingă în bună voie, se va găsi, totdeauna, altul la loc, căci, nevoia e o dascăliță amară, care primește orice condiții”, idem, *Robie modernă*, Curierul de Iași, 12 decembrie 1876, în Opere, vol. IX, pag. 286

„Onorata primărie, care cu drept cuvânt a ordonat respectarea duminicilor și sărbătorilor din partea comercianților, ar trebui să ordone aceași respectare din partea fabricilor. Să nu uităm că trăim într-un stat creștin, că numai chinezul n-are sărbători, pe când religia creștină, a celor dezmoșteniți, le asigură și acestora partea lor de bucurie în lume”, ibidem, pag. 287

³⁰⁵ idem, *«Românul», după ce parafrazează...*, Timpul, 28 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 348

³⁰⁶ „Biserica Ortodoxă a Răsăritului a luat la români o formă deosebită de aceea a altor Biserici; ea nu e numai o comunitate religioasă, ci totodată națională”, idem, *Nu ne îndoiam...*, Timpul, 6 septembrie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 325

„Atotputernicia statului cosmopolit de astăzi(;) distruge în același grad Biserica și naționalitate.

„Ireligiozitate, abstracție făcând de dogme, se întinde într-un ritm înspăimântător(;). Căci, la drept vorbind, credincioșii bisericilor nu prea au știință deplină despre dogmele și canoanele cari îi stăpânesc: ceea ce formează adevărata tărie a bisericii este sentimentul religios, sentimentul de conexiune frățească între membrii comunității bisericesti. Acest

limba prin împestrări și prin frazeologie străină, au lovit un al doilea element de unitate³⁰⁷; desprețuind datinile drepte și vechi și

sentiment piere pe zi ce merge în România: comunitatea națională și religioasă, legăturile de iubire și de reciprocitate cari existau(;) între toate clasele societății și cari făceau din cel bogat amic al celui sărac, din sărac pe apărătorul celui bogat, toate acestea ne-au fost escamotate de către plebea demagogică din România, ale cărei porniri se rezumă în două cuvinte: invidie și sete de câștig fără muncă”., ibidem

„Biserica? Creațiunea aceasta eminentamente națională a unui Iuga Vodă, carele la a[nul] 1399 încă o face neatârnată de orice ierarhie bisericească sau lumească, Biserica lui Mateiu Basarab și a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbei și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat, ce va deveni ea în mâna tagmei patriotice? Un instrument politic. Un alt proiect de lege voiește a introduce în Sinoade pe onor. Sihleanu, pe liberi cugetători și pe ate; tinda templului devine un teatru pentru advocați fără pricini și banul roșu al văduvei, o fisă pentru jucători de cărți”., idem, *Odată apucând...*, Timpul, 20 martie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 80

³⁰⁷ „În orice creier omenesc predispuerile intelectuale sunt înmagazinate prin atavism și(;) acestor predispueri nu le convine decât limba vorbită de părinți”., idem, *Austro-Ungaria și naționalitățile*, Timpul, 11 aprilie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 124

„Cine cunoaște, în mod cât de cât elementar, ce va sa zică (ce înseamnă n.n.) limba, cine știe că ea acopere, pe deplin, spiritul (că ea este intercorelată, întrutotul, cu caracteristicile acestuia n.n.) și dezvoltarea ei e chiar dezvoltarea inteligenței, iar aceasta din urmă e chiar laboratorul întregii activități musculare și cerebrale, acela va înțelege că a *sili* pe un popor să învețe altă limbă, înseamnă a-l tâmpi, a-l face intelectual inept, deci și economic și politic inept”., idem, *Nu numai motive...*, Timpul, 29 aprilie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 109

De aceea, „nu noi suntem stăpâni limbei, ci limba e stăpâna noastră”(idem, *Manuscrisul Nu noi suntem stăpâni limbei...*, în Opere, vol. XV, pag. 98), iar „cine zice popor, zice că oamenii vin la un semnal dat în limba națională, își dirig, deodată și spontan, forțele lor colective într-o singură direcție de mișcare (spre înfăptuirea, împreună, a unui țel unitar și, totodată, comun fiecăruia dintre ei n.n.). Acel signal are proprietatea de-a trezi, în fiecare individ, punctul lui central de gravitație, sufletul lui, și de a-l asocia mulțimii (de a-l integra națiunii din care face parte n.n.)”., idem, *Manuscrisul Solidaritatea națională*, în Opere, vol. XV, pag. 72

„Însemnătate mare are limba asupra spiritului, (;)jea-l acopere și îl pătrunde, (;)limba noastră veche trezește în suflet patimile vechi și energia veche(;) . Fie cineva ateu și păgân, când va auzi muzică de Palestrina sentimentul întunecos, neconștient al creștinătății îl va pătrunde și păgânul sau ateu va fi, pe cât ține impresia muzicii, creștin pân-în adâncimile sufletului. Și limba strămoșească e o muzică; și ea ne atmosferizează cu alte timpuri, mai vrednice și mai mari decât ticăloșia de azi, cu timpuri în care unul s-au făcut poporul și una limba”., idem, *Având a da seamă...*, Timpul, 1 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 112, 113

„Limba românească(;) este totodată organul prin care neamul [i]și cunoaște ființa sa proprie, organul prin care acest neam moștenește avutul intelectual și istoric al strămoșilor lui”.(idem, *Meșter în falsificare...*, Timpul, 17 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 333) Și chiar dacă „limba singură nu constituie(;) naționalitatea”(idem, *«Românul» a contractat năravul...*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 268) („Calitățile morale și intelectuale ale rasei au o însemnătate cu mult mai mare”, ibidem), „copilul nu învață numai a vorbi corect, el învață a gândi și a simți românește”. , idem, *Meșter în falsificare...*, Timpul, 17 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 333

„Dacă vrea cineva să judece un popor n-are decât să ia nu legile lui scrise, nici trecutul lui, ci literatura actuală și guvernul actual. Aceste sunt semne sigure, cari arată ca un termometru starea unei societăți”. , idem, *De câțiva ani încoace...*, Timpul, 18 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 173

„Când am întreba ce și cât se citește în România am rămânea încremeniți de mizeria intelectuală”. , idem, *«Românul» a-nceput...*, Timpul, 22 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 376

„Opinia noastră rămâne statornică. Pe deasupra poporului nostru s-a superpus o pătură străină fără tradiții, fără patrie hotărâtă, fără naționalitate hotărâtă, care ne-a escamotat lucrul cel mai scump pe care un popor îl are: *simțul său istoric*, simțul de dezvoltare continuivă și organică, acel simț pentru care în fiecare an avem o zi mare: Moșii.

Moșii – *patres*, moșia – *patria*, cu orânduielele lor bune și drepte, cu limba lor spornică și bogată, cu moștenirea lor intelectuală și socială întemeiată pe o mare epocă eroică și pe-o dezvoltare normală și sănătoasă, iată ceea ce nu mai avem și de-aceea civilizația Caradalelor seamănă cu cea adevărată precum ar semăna o servitoare a Venerii vulgivate c-o împărăteasă”. , ibidem

„Ar fi cu cale ca cineva să facă odată limpede și în scris deosebirea între ceea ce, fără cuvânt, se numește național, și ceea ce, cu drept cuvânt, este în adevăr național în spiritul nostru. Din nenorocire, tot ce pân-acum și-a însușit ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu numirea de «național» n-au fost decât lucruri primite de-a gata de la străini, cari nu numai că nu sunt răsărite din instinctele noastre, dar nici nu s-au asimilat cu judecata noastră. Memoria celor din urmă generații a fost încărcată cu atâtea mii de vorbe nouă și deșerte încât judecata nu mai juca nici un rol, ci, înlăturată cu totul, se slujește azi încă de clișeuri primite de-a dreptul de la străini, fără a se întreba dacă se potrivesc sau nu cu noi. E ciudat că tocmai toate mijloacele de deznaționalizare pe cari, îndrăgind Apusul și pe apuseni, le-am introdus fără alegere la noi se bucură de epitetul uzurpat de «naționale». Presa noastră – scrisă mare parte într-o limbă cosmopolită, lesne de învățat de către orice străin în câteva zile – e o presă națională. Cu toate acestea lucrarea ei zilnică asupra înțelegerii poporului șterge până și rămășițele de originalitate ale graiului nostru străvechi. Dacă cineva compune arii europene cu totul în alt stil și-n alt spirit decât doina, hora și jocurile, el compune fără îndoială muzică «națională», deși nimic în ea nu e național, nici arie, nici text, în cazurile cele mai multe nici numele compozitorului. Dacă, în sfârșit, cineva strică o piesă franceză, războtezând numele personajelor și bătărânind stilul – care rămâne străin cu toate trivialitățile care se presară – e autor național, a scris o piesă națională, a lucrat spre ridicarea teatrului național. Dacă deschidem ziare de științe

introducând la noi moravurile statelor în decadentă, ei au modificat toată viața noastră publică și privată în așa grad încât românul ajunge a se simți străin în țara lui proprie³⁰⁸,³⁰⁹

naturale, de medicină, de ce-o fi, ne ia ochii lipsa de respect pentru limbă, primirea de termeni străini fără trebuință și numai din lene de-a căuta echivalentul românesc. Am văzut o carte intitulată *Despre cosmeticurile nuisibile sănătății*. Își poate închipui fiecare în ce stare e amenințată s-ajungă limba prin preinșii oameni de știință”, idem, *Notițe bibliografice*, Timpul, 6, 7, 8 mai 1880, în *Opere*, vol. XI, pag. 156

„Ceea ce voim însă să amintim scriitorilor noștri în genere sunt următoarele: *„Nu în imitarea formelor străine consistă adevărata propagare. Luați de la străini gustul de-a pili și a lucra cu dalta toate scrierile voastre, luați de la ei iubirea de adevăr, lipsa de suficiență, respectul ce ei îl au atât pentru obiectul pe care-l tratează cât și pentru publicul cărui a se adresează. Dar o adevărată literatură, trănicioasă, care să ne placă nouă și să fie originală pentru alții, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui. Tot ce-ați produce în afară de geniul într-adevăr național (nu patriotico-liberalo-politic) nu va avea valoare și trănicioasă, nici pentru noi, nici pentru străinătate.*”, ibidem, pag. 162

„Național și popular nu va să zică trivial. Nu se cere, se-nțelege, în nici o scriere bună ca cineva, având să zică lucruri mai de rând, să aleagă vorbe subțiri; trivială e espresia numai atunci când se caută anume să fie mai de rând decât lucrul pe care-l spui”, ibidem, pag. 161

„Nu devine cineva scriitor național prin aceea că repetă cuvintele patrie, libertate, glorie, națiune în fiecă șir al scrierilor sale, precum, pe de altă parte, poate cineva să nu pomenească deloc vorbele de mai sus și să fie cu toate acestea un scriitor național. E drept că se face deosebire între modul de-a scrie popular și acela de-a scrie pentru clasele culte, între autorii populari și autorii de artă. Dar această deosebire nu are a face cu aceea pe care noi voim s-o stabilim. *Dramele Parisului* sunt o scriere populară, însă nimic mai puțin decât națională, ci din contra internațională.

În vremea din urmă s-au ivit într-adevăr un șir întreg de scriitori cu totul naționali – unii din ei chiar intraductibili și pe deplin înțeleși numai pentru cel ce știe bine românește. Göthe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraductibilă, și avea cuvânt. Cel mai original dintre ei pân-acum e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducându-se, ar pierde tot farmecul și mai cu seamă tot hazul lor”, ibidem, pag. 158

³⁰⁸ „Până la fanarioți n-am avut cod, un semn că nici nu trebuia”, idem, *Din abecedarul economic*, Timpul, 21 decembrie 1877, în *Opere*, vol. X, pag. 28 („Pravilele lui Vasile Lupu și ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodată, decât în partea lor canonică”, ibidem) „Ce-i drept și ce-i strămb știa fiecare din obiceiul pământului și judecată multă nu se-ncăpea”, ibidem

„Radu Vodă cel Mare adusese în țară pe sf. Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se-ntreba și el ce-o mai fi și civilizația și voia s-o vadă cu ochii. Dar sfântul, venind, începu să dea sfaturi pentru schimbarea legilor și obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ș.a., încât Vodă-i zise într-

o zi: «*Ia slăbește-ne, popo, că ne strici obiceiele*». Sfânt, nesfânt, vedea el pe cine nu-l văzuse de nu pleca din țara cui l-au fost avut!», ibidem

„Nimic nu e mai periculos pentru conștiința unui popor decât privești corupția și a nulității recompensate, decât ridicarea în sus a demeritului. Această privești îi ia poporului încrederea în valoarea muncii și în siguranța înaintării prin merit. Dându-i-se zilnic exemplul că, fără a ști ceva și fără a fi muncit, cineva poate ajunge bogat și om cu vază, arătându-i-se zilnic în proprietăți de oameni ce n-aveau alt drept decât favorile oamenilor zilei, contagiul intelectual devine din endemic epidemic, trece de la restrânsul grup al Campiniilor la grupuri din ce în ce mai numeroase de cetățeni, cărora le vine asemenea în minte ceea ce nu le-ar fi venit niciodată fără molipsirea prin exemplul celor în proprietăți fără drept și a celor ce, prin explicări sofistice a legii, au știut să-și înjghebe moșii sub pretextul că ar fi în surăței.

Am constatat asemenea că nicicând în România n-a existat cestiunea agrară. De la începuturile acestor țări și până la în proprietăți regimul moșiilor era proprietatea mare și cea mică pe de-o parte, posesiunea ereditară în anumite condiții, stabilite prin tranzacție liberă, pe de alta. Niciodată nu i-a venit românului în minte de-a pretinde ceea ce nu este al lui, tot precum, pe de altă parte, simțul de drept era atât de puternic în el și iubirea ogorului atât de înrădăcinată încât pentru un petic cât de neînsemnat de pământ se judeca până-n pânzele albe.

În decursul unei vieți de sine stătătoare de câteva sute de ani poporul nostru n-a avut nevoie nici de Cod civil, nici de Cod penal pentru a avea un adânc sentiment de drept și, precum roiul de albine nu are lipsă de legi și regulamente scrise, de recrutări etc., tot așa și la poporul nostru toate lucrurile mergeau strună printr-un înăscut spirit de echitate și de solidaritate.

Fără recrutație Mircea și Ștefan-Vodă ridicau țara în picioare, ba adesea nici nu puteau s-o înfrâne și s-o domolească când era vorba de năvăliri din afară. În tot decursul acestei lungi epopee nu găsim însemnându-se de niciunul din cronicarii noștri o mișcare agrară; nicicând acest popor îndărătnic și viteaz nu atinge nici în clin nici în mână averea sau dreptul altuia; din contra, vedem o energică statornicie în păstrarea și moștenirea proprietății. A înstrăina un petic de moșie în vremea veche era o afacere de stat și avea nevoie de sancțiunea Domnului și a Sfatului Suprem.

Astfel istoria s-a însărcinat, prin mersul ei organic, să dea creștere poporului românesc, o creștere ale cărei principii conservatoare deveniseră atât de abituale, atât de constitutive pentru chipul de a vedea a[!] fiecăruia, încât un om nici-și putea închipui măcar că poate să-și arunce ochii asupra lucrului altuia.

Dar, pe cât educația unui popor se câștigă și se păstrează cu anevoie, tot atât de lesne se pierde și se compromite o asemenea moștenire când se dau de sus exemple de neorânduială; de nedreptate, de incoerență. A fost destul ca, în curs de câteva luni, un demagog cosmopolit să stea ministru, pentru ca conștiința de drept a poporului să înceapă a se întuneca, pentru ca să se nască în el dorințe nelegitime, cari înainte nici prin vis nu i-ar fi trecut, pentru ca să se zdruncine în el complexul de idei

„Declamațiile și asigurările solemne de patriotism nu ajută nimic în cestiune, întru cât e etnologică. În privirea politică, punerea tezei poate fi oportună sau inoportună, practică sau nepractică, dar numai din punctul de vedere al celui care-o judecă, nu din acela al adevărului în sine. Pentru meritele reversibile financiare ale grupului Carada – C.A. Rosetti(;) cestiunea e și inoportună și nepractică.

Să sperăm că vom avea alt înțeles pentru distingerea între ceea ce e tipic românesc și în adevăr național pe de o parte și între importațiunile de tot soiul ce se pretind naționale”³¹⁰.

abituale cari, din neam în neam, constituiseră vederile sale juridice și morale”, idem, *Am arătat în mai multe rânduri...*, Timpul, 26 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 124, 125

„Un delapidator, un hoț dovedit, trimis înaintea justiției și achitat sau liberat prin ordonanță de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemn pentru alți hoți, pentru alți delapidatori.

Ne plângem că unii subprefecți fură și bat, că unii vameși fură, că unii percepatori și casieri fură. Așa este, din nenorocire. Dar, pe de altă parte, meargă oricine la ministerul de finanțe, și văză câți funcționari culpabili au fost dovediiți și dați de aceste administrațiuni în judecată, și câți au fost condamnați.

Sunt câțiva ani, guvernul(;) luă pe delapidatori de la juriu și-i dete tribunalelor. Care fu rezultatul? Astăzi, delapidatori condamnați mai că nu se mai văd; nu numai că tribunalele îi achită și-i absolv cu cea mai mare ușurință, dar mai înainte de-a ajunge la tribunale, juzii instructori sunt aici spre a găsi mijlocul de-a declara că nu e caz de urmărire”, idem, *La noi ca la nimenea...*, Timpul, 12 septembrie 1878, în Opere, vol. X, pag. 111

„Oare să fim un popor atât de bătrân încât să fi pierdut memoria trecutului? Să nu știm că numai în păstrarea bunurilor morale cu greu câștigate în trecut, în păstrarea elementelor educative ale istoriei române e rădăcina spornică a viitorului? Să nu vedem limpede că instinctele demagogice nu sunt decât rămășițele invidiei venetice, care dușmănea tot în această țară: și familie, și biserică, și limbă și datină? Oare noi să nu știm că vrajba socială și politică n-a avut altă țintă decât a altera caracterul și inima dreaptă pe care părinții din părinți au lăsat-o moștenire poporului nostru, pentru a le asimila instinctelor bastarde și veninoase ale rămășițelor de venetici?”(idem, *Am arătat în mai multe rânduri...*, Timpul, 26 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 125) Fiindcă, „oamenii[i] declasați sunt totodată instrumentele cele mai bune, pentru ca cele mai coruptibile, cu cari se servesc străinii pentru a exploata țara, populațiile ei autohtone”, idem, *Nu vom discuta cu «Românul» principii...*, Timpul, 8 mai 1881, în Opere, vol. XII, pag. 163

„Zilnicele atentate ale guvernanților asupra principiilor ce asigură dezvoltarea liniștită a unui popor să nu fie în stare a trezi rezistența tuturor elementelor sănătoase din țară?”, idem, *Am arătat în mai multe rânduri...*, Timpul, 26 mai 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 125

³⁰⁹ idem, *De câte ori «Românul» era în opoziție...*, Timpul, 14 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 169

³¹⁰ idem, *Căutând a esplica...*, Timpul, 6 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 280

„Cât despre folosul practic pentru *ideile* conservatoare, el e evident. Formula unei organizații conservatoare, abstracție făcând de țară și de poporul istoric, se dovedește a fi sterilă și lesne de escamotat. Vedem că(;) maieștri în precupețirea unor asemenea formule(;) primesc orice program politic, numai la putere să rămâie. Treaba lor să răsucescă și să falsifice principiile conservatoare și să pretinză că sunt ale lor.

Pentru noi principiile sunt un mijloc pentru păstrarea predominării rasei române în țară; pentru ei un mijloc de-a rămânea la putere și a escamota încrederea celor lesne de amăgit. Lupta trebuie să devie mai substanțială și s-apropie timpul în care, în genere, deosebirea între idei conservatoare și liberale, între idealuri abstracte de organizație (de organizare n.n.) va căta să înceteze.

Lupta se va naționaliza. De o parte vom întâlni fanarioții și străinii, de orice credințe politice ar fi, de alta românii proprii și în realitate asimilați, abstracție făcând de principii politice”³¹¹.

„Prin declarații în contra tezei deosebirii de rasă din România se înlăturează un adevăr? Că se supără mulți asupra unui adevăr atât de izbitor, înțelegem; ne pare rău pe de altă parte că așa este, dar *amicus Plato, magis amica veritas*”³¹².

„Dar ce mai la deal la vale? Orice etnolog străin, german ori francez, a recunoscut și va recunoaște că pătura superpusă acestui popor e neromână. Neromână nu cu *legea civilă*, nu cu *dreptul public*, nu cu *constituția*, ci cu neamul și cu obiceiurile rele. Atât de străini încât nici nu le e cu putință de a înțelege pe român(;)”³¹³.

³¹¹ ibidem

³¹² idem, *Ce poștește «L'indépendance roumaine»?*, Timpul, 5 august 1881, în *Opere*, vol. XII, pag. 276

³¹³ „Ce adevărată e teoria etnologică relevată de noi se cunoaște de acolo că, în puțin timp, a devenit populară. Mai mult, în banchetul dat d-lui de Rosny, doi oratori au făcut aluzie la teoria noastră, deși poate ilustrul sinolog n-a cunoscut ascunsul înțeles al logosului lor.

Fățiș neputând-o combate nimeni, de vreme ce înainte de toate e adevărată, s-a pus ba să zică că sunt idei învechite, ca și când realitatea ar fi o idee, ba Ionel Ciocârdel de la «*Telegraful*» s-a pus să facă discuțiuni filologice, precum că terminația numelui redactorului *Timpului* e slavonă. În adevăr Bistrița, Dâmbovița, Râmnic, Târgoviște, Craiova, Suceava, Romanul, Bogdan și Vladislav, Radu sunt numiri slavone pentru că limba hieratică și de stat era în România cea slavonă, precum era în Occident latină. Francofortul, Berlinul, Monachiul, Vindobona, Londini sunt orașe latine? Cromerius, Goethius, Curtius – romani? Craiova – oraș slavonesc?

Altfel însă stă cu redactorul *hel* dentăi de la «*Telegraful*».

Dar sunt mari patrioți acești oameni?

O! ostentativi patrioți, foarte guralivi, foarte înfocați când afacerile scabroase și pensiile sunt în perspectivă³¹⁴.

„La ei mintea e înlocuită prin viclenie”³¹⁵. („Simptome permanente de slăbiciune intelectuală”³¹⁶.) Viclenia e un semn de slăbiciune, căci mintea omenească veritabilă stă în raport direct cu capacitatea de-a pricepe în mod dezinteresat un adevăr. Ca slăbiciune de caracter e de citat falsitatea. Prietenosi, lipindu-se și măgulind pe oricine de care au trebuință, ei urâsc în realitate orice putere superioară, fie intelectuală, fie de caracter. Istoria lui Tudor și a lui Cuza ar ilustra această teorie.

Oameni ce linguseau a împărtăși ideile acestor spirite cu totul lipsite de viclenie, nu aceia cari ar fi avut curajul de-a li se opune pe față, îi trădează.

Dacă am cerceta originea ofițerilor de gardă de la 11 februarie am afla că e străină, începând cu fiul unui făclier *grec* de la Botoșani și urmărind toate numele.

Trecând de la bucătărie la gazetărie, a ieșit și se ține vorba că e... cam oacheș. Se pusese acum dumnealui să se laude că-i neam de voievod de la Bosnia și că prietenul său Hâsdeu are să-i traducă documentele din limba paleoslavă. O mulțime de Vozi! Tot Vodă după Vodă, care mai de care, și tot Ciocârdel își chema.

Ce s-a ales însă din aceste laude?

Hasdeu n-a tradus asemenea acte din limba slavonească și Fundescu tot țigan a rămas”, idem, *Ce adevărată e teoria...*, Timpul, 23 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 338

„Adversarii noștri sunt naivi când cred că, prin diversiuni ce n-au a face nimic cu obiectul în sine, sunt în stare a ne abate din calea noastră.

«Românul», după procedarea tot atât de naivă pe cât de comună a ziarului «[L]’indépendance roumaine», vorbește de teorii bolnăvicioase, de institute filantropice, de medici speciali în privire-ne.

Să presupunem că așa ar fi. Că autorul acestor șiruri e nebun, e bun de legat și de dus la Mărcuța.

Rămâne mai puțin adevărat ceea ce-a zis? Asta-i cestiunea. Dacă ceea ce-a zis autorul e adevărat, ceea ce a zis importă, nu *cine* a zis. Dacă un nebun multiplică două cifre corect este quoțientul neadevărat pentru că cel ce-a calculat are idei fixe sau halucinațiuni?

Dacă un nebun constată conform adevărului că un perete e alb, devine peretele negru pentru că nebunul i-a atribuit o calitate ce i se *cuvine*?” idem, *Cată să spunem...*, Timpul, 2 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 319

„Va veni ziua în care și pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă și se va citi atât de lămurit, încât toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înțelesul”, idem, «*Românul*» *continuă și acum...*, Timpul, 2 noiembrie 1877, în Opere vol. X, pag. 3

³¹⁴ idem, *Ce poștește «L’indépendance roumaine»?*, Timpul, 5 august 1881, în Opere, vol. XII, pag. 277

³¹⁵ idem, «*Românul*» *a contractat năravul...*, Timpul, 29 iulie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 268

³¹⁶ ibidem

Fără îndoială că lupta aceasta e purtată în mod instinctiv, fără claritate de vederi, cu tendențe elementare de atracțiune și repulsiune. Precum celții Irlandei, deși anglicizați, simt dominațiunea anglo-saxonă ca pe-o dominațiune străină de rasa și înclinațiunile lor, tot astfel poporul românesc simte instinctiv că e dominat de oameni cari se *pretind* numai români, fără a fi, și cari n-au nici milă de el, nici pricepere pentru geniul lui.

Geniul neamului românesc e o carte cu șapte pecetei pentru generația dominantă³¹⁷.

„Revoluția socială de la 1848 s-a petrecut înălntrul și în favorul claselor dirigente ale societății noastre americane. Nu emanciparea poporului se cerea de către «patrioți», ci egalitatea lui Carada și Cariagdi cu boierii mari ai țării; nu condiții de înaintare a poporului a voit cineva, ci dreptul cenușerului de vistierie de-a ajunge ministru. La o organizare sănătoasă a nației n-a gândit nimeni și, când vedem cu ce elemente avem a face, putem zice că nici nu se va gândi nimenea³¹⁸.

„Precum regimul parlamentar n-a servit la noi în țară decât a îmbogăți și arisocratiza plebea străină, a o pune d-asupra claselor vechi și românești ale țării, tot astfel, pentru a consacra stăpânirea acestor noi români și a o asigura în contra poporului nostru, se va pretinde într-o zi că țara piere, pentru că Caradale vor fi amenințate în monopolul de-a o exploata și se va suprima sistemul reprezentativ în interesul claselor dominante, reprezentate dincoace prin d-alde Pherekydes și Giani, dincolo de Milcov prin jidani. Precum în interesul exclusiv al acestor elemente s-a introdus la noi în țară sistemul reprezentativ, tot în interesul lor exclusiv se va și înlătura la nevoie. Acesta e adevărul adevărat³¹⁹.

„Înceta-va opoziția în genere prin aceasta?

Nu, ea n-ar înceta, dar departe de-a fi legală ca până acum, departe de-a se mișca pe terenul reformelor posibile sau practice, va începe a se recruta din alte elemente și va aluneca pe căi greșite, poate chiar mai mult decât greșite. Cine știe dacă spiritele vor putea suporta darea în întreprindere a unei țări întregi pe mâna unei companii de exploatație? Cine garantează că meritul nedreptățit, că știința înlăturată, că caracterul energic înlăturat nu vor devia pe căi periculoase, cu atât mai periculoase cu cât vor fi sfințite prin spirit de sacrificiu, sfințite de fanatismul național? Dacă pentru omul ce voiește îndreptarea stărilor de lucruri din patria sa pe cale legală, liniștită, nu va mai rămânea mijloc de-a o

317 ibidem

318 idem, *A aștepta să culegi...*, Timpul, 16 aprilie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 136

319 idem, *D[omnul] Dumitru Brătianu, ales din nou...*, Timpul, 19 noiembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 409

face nu va pune oare binele, fie chiar rău înțeles, al țării mai presus de legi, de instituții, de tot?

Oare spiritul timpului nu e destul de turbure, destul de încărcat cu idei socialiste și nihiliste, cu demagogie internațională, pentru a găsi și la noi adepți(;)?”³²⁰

Firește, la o adică, „nu dreptul public, ci păstrarea naționalității e lucru de căpetenie pentru noi, și ar fi mai bine să nu alegem deputați (parlamentari n.n.) decât să piară nația românească”³²¹.

Dar „suntem în contra lovirilor de stat, pentru că ele împrăștiează conștiința de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Această conștiință, atât de rău încurcată prin introducerea a sute de legi traduse din franțuzește, nu trebuie nimicită prin răsturnarea de legi fundamentale(;)”³²².

Cineva „se teme de despotism, de salvarea printr-un singur om?”

Doamne al veacurilor, unde e acel *singur* om?”³²³.

„Asigurăm de mai înainte că acel om nu va fi străin.

Unde e acel singur om să prețuiască plebea aristocratizată(;) cu cât face, cu câte un capăt de funie la fiecare?”³²⁴

„Dar(;) , nu mai sperăm în venirea unui asemenea om. Acest popor românesc e atât de sărăcit, atât de amețit prin fraze, atât de căzut, încât un asemenea om ar muri sub garduri, ca Șincai³²⁵ ori ca Avram Iancu, sau s-ar găsi cineva să-l vândă, precum pe Tudor l-a vândut sârbul Macedonski³²⁶, și, în același

³²⁰ idem, *Acuzațiunea ridicată...*, Timpul, 26 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 343

³²¹ idem, *Manuscrisul În genere toată societatea...*, în Opere, vol. IX, pag. 467

³²² idem, *De câteva zile limbajul ziarelor liberale...*, Timpul, 21 februarie 1878, în Opere, vol. X, pag. 52

³²³ idem, *D[omnul] C.A. Rosetti e, se vede...*, Timpul, 4 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 159

³²⁴ ibidem

³²⁵ „Daca Șincai ținea la pântece desigur Iosif II, care-a vorbit cu dânsul, l-ar fi făcut profesor aulic la Viena(;). Dar Șincai era român, era mândru. Șincai n-a fost la Roma și la Iosif II ca să se vândă; a murit sub un gard”. (idem, *Manuscrisul Daca Șincai...*, în Opere, vol. XV, pag. 370) „Purtând în desagi istoria românilor”, idem, *«Dacia viitoare», iată titlul...*, Timpul, 17 februarie 1883, în Opere, vol. XIII, pag. 257

³²⁶ Apropo, în treacăt spun: „Există aci în București un soi de smintit de care se păzește toată lumea – sârb de neamul lui, și anume strănepotul aceluia sârbotei trădător, Macedonski, care-a vândut creștetul sfânt al lui Tudor pe mâna adunăturilor de vagabonzi ale grecului Ypsilante”. idem, *Manuscrisul Există aici în București...*, în Opere, vol. XV, pag. 368

timp în care acel singur om ar zăcea în pușcărie sau la ocnă, tot unui C.A. Rosetti sau unei Caradale i s-ar vota pensie reversibilă, pentru c-ar fi scăpat țara de acel om. Glontețe care a lovit în Barbu Catargiu trebuie să fi având pensie și decorație căci, din neam în neam, cei ce au vândut țările acestea, cei ce au trădat acest popor, aceia au fost distinși, decorați, aplaudați și populari”³²⁷.

„În mod general am spus demult că înmulțirea disproporționată a claselor improductive și împruținarea celor producătoare este răul de căpetenie, care devine și mai grav prin împrejurarea că consumatorii improductivi sunt aproape toți străini. Fără îndoială, toți liberali, căci liberi de a exploata vor să fie, fără îndoială egalitari, căci egali vor să fie, ei pripășiți de ieri-alaltăieri, cu toți cei ale căror nume s-amestecă cu începuturile țării. Egali da! Dar semenii noștri nu sunt(;)”.

Așa de puțin încât e preferabil să fim tiranizați de un român decât egali și liberi alături cu aceste stârpituri(;) așa de puțin încât singurul bine veritabil ce-ar putea să ne facă(;) ar fi să ne slăbească cu dragostea și să nu se mai intereseze de o țară care nu-i a lor, nici de-un popor din care nu fac parte”³²⁸.

„În capul unui stat român nu se cade să vedem aproape numai oameni străini, incapabili de-a pricepe geniul poporului nostru și, până la un grad oarecare, incapabili de-al iubi și de a-l cruța. Și când vorbim de poporul român, știm foarte bine de cine vorbim. Nu de amestecături, nu de oameni veniți de ieri-alaltăieri în una din provinciile Daciei lui Traian, ci de acel element etnic ieșit (rezultat n.n.) din încrucișarea romanilor cu dacii, de rasa română”³²⁹. Aceasta a fost în trecutul țărilor noastre rasa plastică,

„Acest individ”(ibidem) „deși nimic alt decât nepotul sârboteiului tafecciu care-a vândut creștetul sfânt al domnului Tudor în mâinile grecilor”(idem, Manuscrisul *Deși nimic alt decât...*, în Opere, vol. XV, pag. 368), „se pretinde neam de boier de Țara Românească”(idem, Manuscrisul *Există aici în București...*, în Opere, vol. XV, pag. 368) Și „se pretinde boier mare, la care alții n-ar fi vrednici a fi slugi măcar.

Dar acest autor a mers și mai departe. S-a declarat întâi el însuși renăscător al dramei și poeziei române, a pus în foaie în *margini negre* de doliu numele tuturor oamenilor cuviincioși cari nu voiau să se aboneze la *asemenea* literatură și să-i fie intim în familiile lor, a făcut albie de câine pe nemuritorul nostru Alecsandri, necum pe alții. Și răsplata?

Bene-merenti clasa I(;)”, idem, Manuscrisul *Deși nimic alt decât...*, în Opere, vol. XV, pag. 368

³²⁷ idem, *D[omnul] C.A. Rosetti e, se vede...*, *Timpul*, 4 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 159

³²⁸ ibidem

³²⁹ „care, anatomic, este un popor de ciobani”, idem, *Din abecedarul economic...*, *Timpul*, 21 decembrie 1877, în Opere, vol. X, pag. 28

rasa formatoare de stat, cea orânduitoare, cea istorică; aceasta trebuie să și rămâie de acuma înainte”³³⁰.

Însă, pentru aceasta, „noi nu cerem și nu voim exterminarea(;) elementelor hibride”³³¹. „Ceea ce pretindem e ca asemenea elemente să nu fie *determinante, domnitoare*, în statul român. Nu ne opunem dacă ele se vor hrăni prin muncă proprie, iar nu exploatănd munca altora”³³²... „La noi cestiunea socială e o cestiune de parazitism”³³³. „Clasele muncitoare trebuiesc scăpate de paraziți; paraziții însăși trebuie, printr-o riguroasă organizare, siliți la munca la care se pricep”³³⁴... „O reorganizare socială, având drept principiu apărarea și încurajarea muncii, înlăturarea feneanților și paraziților din viața publică, iată ceea ce e de neapărată necesitate”³³⁵.

„Cestiunea de căpetenie pentru istoria și continuitatea de dezvoltare a acestei țări este ca elementul românesc să rămâie cel determinant, ca el să dea tiparul acestei forme de stat, ca limba lui, înclinările lui oneste și generoase, bunul lui simț, c-un cuvânt geniul lui să rămâie și pe viitor norma de dezvoltare a țării și să pătrundă pururi această dezvoltare. Voim statul național, nu statul cosmopolit, nu America dunăreană. Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pădureți”³³⁶.

„Deci, stabilind principiul fundamental că orice politică practică nu poate lucra decât cu elementele car-i sunt date”³³⁷, iar nu cu cele pe cari și le închipuiește a le avea și convinși că idei și interese, fie cât de diverse, sunt și trebuie să fie armonizabile pentru ca statul să fie cu puțință, nici înțelegem, nici avem vreo încredere în mișcări violente sau estraleale și, mai puțin încă în conspirațiuni, deși aceste din urmă s-au bucurat în trecut de o nejustificată glorie, de laurii pe cari cu ușurință-i plăsmuiesc gazetele, de aureola pe cari cei interesați o creează cu aceeași ușurință cu care cei dezinteresați o condamnă.

330 idem, *Din nefericire...*, Timpul, 3 septembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 324

331 ibidem

332 ibidem

333 ibidem, pag. 323

334 ibidem, pag. 323, 324

335 ibidem, pag. 324

336 idem, *«Românul» ne face o imputare...*, Timpul, 17 decembrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 444

337 „Nenorocite sunt pornirile optimiste și idealiste exagerate în politică, unde omul de stat nu-i chemat să construiască o lume după propria-i fantazie, ci să conducă niște interese pozitive ținând seama de firea lumii reale”. idem, *Politica noului Cabinet englez*, Timpul, 17 mai 1880, în Opere, vol. XI, pag. 175

Tăgăduim că pe calea aceasta se poate realiza un adevărat progres, pe care nu-l vedem și nu-l aprobăm decât în dezvoltarea treptată și continuă a muncii fizice și intelectuale³³⁸. Căci cine zice

338 „Nu originea face pe un popor să fie trainic, ci munca lui proprie(;)”., idem, *Notițe bibliografice*, Timpul, 6, 7, 8 mai 1880, în Opere, vol. XI, pag. 157

„Oricând trebuie să existe puțința pentru om de a urca prin muncă și merit ierarhia socială, care n-ar trebui să fie decât o ierarhie a muncii”.(idem, *Ni se pare că vorbim...*, Timpul, 17 august 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 172) („Dar să ne înțelegem: prin muncă și merit. Nu prin exploatarea muncii altora, nu prin speculă, nu prin șarlatanerie politică, nu prin tripotaj și joc de bursă”., ibidem)

„E adevărat că am afirmat și afirmăm că o societate bine constituită și sănătoasă cată să aibă forma unei piramide. O lopată de grâu aruncată în vânt, când recade la pământ, ia această formă, cea mai sigură pentru durata ei. Dacă ar lua forma unui cub sau a unui cilindru ar cădea la cea întâi suflare de vânt. Astfel și cu un popor și cu un stat. Pe cât timp Roma era înconjurată de sate cuprinse de țărani, pe cât timp baza ce purta această cetate era largă, Roma a cucerit pământul; când însă Lațul și Italia s-au pustiit, când întreg poporul s-a prefăcut în politicieni care cereau *panem et circens* de la guvern, subzistența din banul public, piramida era întoarsă cu vârful în jos, toți domneau și nimeni nu muncea, și Imperiul a căzut în fața unor popoare barbare, dar mai drepte, mai sănătoase, mai firesc organizate decât poporul roman în decadență”., ibidem, pag. 170-172

„Ierarhia muncii se constituie, prin chiar natura ei, în piramidă. La zece mii de oameni învățați pe toate terenele se naște(;) un Buckle ca vârful piramidei; din sutele de mii de soldați ai unei armii mari se alege un Moltke, ale căror servicii se răsfrâng apoi asupra întregului. Această ierarhie firească o susținem(;) noi”., ibidem, pag. 172

„A existat în lume un stat care-a apus după o viață de șapte mii de ani – Egiptul. Înăluntru anticității deja Egiptul era o anticitate proprie, și Homer putea vorbi de ea cum noi azi vorbim de Homer. Egiptenii erau cunoscuți pentru înțelepciunea, pentru spiritul lor de adevăr și de dreptate. Unui popor care-a existat șapte mii de ani d-a rândul nu i se poate tăgădui o calitate în arta de-a governa. Cel puțin ar fi absurd a i-o tăgădui după o probă continuă de atâtea mii de ani. Egiptenii erau asemenea cunoscuți ca poporul cel mai conservator al anticității. Ei au voit să eternizeze pentru urmașii din veacurile viitoare într-o icoană de piatră secretul lungii lor vieți pe pământ și au zidit – piramidele. Viața altor state comparată cu a Egiptului este ca viața unei muști comparate cu a unui om, ca traiul unei buruieni comparat cu cel al unui stejar. Statul egiptean era ierarhic. Nu este exact ceea ce afirmă unii, că oamenii nu puteau trece din castă în castă. Din contra, puțința de-a trece era asigurată – dar numai meritului și muncii. State demagogice, cari nu țin seamă de ierarhia naturală a meritului și a muncii și cari, din contra, află mijloace de-a privilegia înaintarea feneantismului și sterilității oamenilor vicleni și malonești, răsar și pier, fără înflorire, ca plantele criptogame”., ibidem

„Un învățat german, dr. Reinisch, în cercetările sale asupra Egiptului spune că:

«acum 3700 de ani, cultura acestei țări a avut o tranziție spre corupție, demoralizare și desfrânare. Cea dentăi cauză a corupției erau numeroșii negustori semiți: fenicieni, arabi, evrei, cari se așezaseră în Egipt și au zguduit conștiința de drept și stricta ordine a poporului prin uzanțele lor de afaceri și prin vânătoarea de câștig. Întâi s-au demoralizat servii și sclavii, apoi veni un regim al metreselor, căci cei mari cumpărau sclave siriene și etiopiene, le încărcau cu bogății și-și neglijau soțiile proprii. Pofta desfrânată de câștigare de averi, o nemărginită goană de plăceri (goană după plăceri n.n.) a adus o deplină răsturnare a raporturilor sociale. Familii celebre se ruină și sărăciră, iar în locul lor se iviră parveniți fără rușine. Oameni ce nu avuseră nimic ajunseră să posedeze bogății, palate, grădini, sclavi și comori, se îmbulziră în toate sferile și câștigară până și intrarea la Curte. Cine simțea în sine instinctul irezistibil de-a fura, dar vrea să practice acest instinct în mod cuviincios, n-avea decât să meargă la percepție, să-și ia patent de hoț și să se înscrie în breasla pungașilor. Aceștia aveau un staroste, la care se depuneau toate lucrurile furate în Egiptul întreg și cine voia să reintre în posesiunea lucrurilor sale mergea la staroste, care-i restituia lucrurile după ce plătea o provizie pentru hoț. Ba regele Rampsinit însuși dete mâna fucei lui iubite celui mai mare hoț din țară care ducea de nas și poliția publică și cea secretă și, deși în Egipt nu erau jurați, scăpase de condamnare și era recunoscut ca omul cel mai cu minte din țară. Atât de jos căzu Egiptul, acest străvechi leagăn al culturii, care prin hărnicie și muncă ajunsese la cea mai mare înflorire.»

Câștigul fără muncă intelectuală sau fizică, fără administrarea unui capital moștenit, e un furt făcut în condiții cuviincioase”, idem, *În vederea alegerilor...*, Timpul, 27 iunie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 221

„Machiavelli zice: un rău politic se poate vindeca pe cât timp puțin-i văd; când [il] vede toată lumea, el nu mai e de vindecat”, idem, *«Românul» în numărul său...*, Timpul, 21 septembrie 1882, în Opere, vol. XIII, pag. 192

„Un mic bulgăre de omăt căzând din vârful unui munte se face din ce în ce mai mare, rupe cu el copacii codrilor, strică ogoarele, astupă un sat. Un mic sămbure greșit în dezvoltarea soțietății, în viața economică crește și îngroapă o națiune. Ne mirăm cu toții de mulțimea crâșmelor din țara noastră, de mulțimea judanilor – cauza e mulțimea rachiului, mulțimea velnițelor, dar oare această mulțime de unde vine? Sub domnia turcească a existat micul sămbure, o dispoziție de export. Exportul grânelor era oprit. Prin urmare grânele neconsumate trebuiau prefăcute în obiect exportabil, în vite. S-au combinat lucrurile. Velnița consuma prisosul și da hrană vitelor. Velnița producea rachiul, rachiul trebuia consumat – și era mult. S-au făcut multe crâșme. Pentru aceasta trebuiau crâșmari. S-au adus mulți evrei și proprietarul impunea fiecăruia din supușii săi de a lua

progres nu-l poate admite decât cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată. A îmbătrâni în mod artificial pe un copil, a răsădi plante fără rădăcină pentru a avea grădina gata în două ceasuri nu e *progres*, ci devastare. Precum creșterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă(;) de nouă materii organice, precum inteligența nu crește și nu se-ntărește decât prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți și prin întărirea principiului innăscut al judecării, precum orice moment al creșterii e o conservare a celor câștigate în trecut și o adăogire a elementelor cucerite din nou (a elementelor proaspăt cucerite n.n.), astfel, adevăratul *progres* nu se poate opera decât conservând pe de o parte, adăogând pe de alta: o vie legătură între prezent și viitor, nu însă o serie de sărituri fără orânduială. Deci, *progresul* adevărat fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase³³⁹. „*Progresul* nu se improvizează prin comoțiuni violente. El este opera înceată și înțeleaptă a timpului³⁴⁰. „Cine-și închipuiește că poate progresa prin salturi nu face alta decât a da înapoi³⁴¹.”

„Interesul practic pentru patria noastră ar consta, cred, în înlăturarea teoretică a oricărei îndreptări pentru importul necritic de instituțiuni străine, care nu sunt altceva decât organizații (decât organizări n.n.) speciale ale societății omenești în lupta pentru existență, care pot fi deci preluate în principiile lor generale, dar a

atâta rachiu pe an. Unele plăți pentru muncă se făceau în rachiu. S-a introdus exportul, într-adevăr, însă velnițele au rămas; în locul grânelor s-au luat cartofii, căci rachiul devenise o trebuință și această trebuință cerea împlinire. Care a[u] fost rezultatele ei? O populație nesănătoasă, fără energie de caracter, fără energie economică, care-și vinde munca pe băutura, o populație în care mortalitatea crește în mod înspăimântător, iar sudoarea mânelor ei se capitalizează în mâinile unui element fără patrie(;)”, idem, *Manuscrisul În genere toată societatea...*, în *Opere*, vol. IX, pag. 464, 465

„Un om mare aservește în adevăr toate principiile câte agită clasele unei societăți unui mare plan politic, servindu-se de clericali când sentimentul religios al poporului său cată să fie pus în mișcare; de nobilime când simțul istoric al nației cată să dea naștere unei nouă formațiuni; de liberalism atunci când forme moștenite se opun realizării unor idei și trebuiesc înveninate prin liberalismul cosmopolit(;) un om mare zidește dărâmând, ca natura, agentul Dumnezeirii(;)”, idem, *E clar că un stat...*, *Timpul*, 12 noiembrie 1880, în *Opere*, vol. XI, pag. 401

³³⁹ idem, *Un nou program?*, *Timpul*, 17 februarie 1880, în *Opere*, vol. XI, pag. 17, 18

³⁴⁰ idem, *Credem necesar...*, *Timpul*, 14 februarie 1882, în *Opere*, vol. XIII, pag. 55

³⁴¹ idem, *Revista statistică...*, *Timpul*, 15 și 22 august 1876, în *Opere*, vol. IX, pag. 184

căror cazuistică trebuie să rezulte în mod empiric din relațiile dintre popor și țară [teritoriu]³⁴².

„Niciodată o *vorbă* nu poate înlocui o realitate, (;)niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței și mai ales cu întărirea propriei judecăți, care e cultura adevărată, (;)niciodată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuși prin muncă și prin capitalizarea muncii³⁴³344.

³⁴² idem, *Scrisoarea adresată, la 5 februarie 1874, din Charlottenburg, lui Titu Maiorescu*, în *Opere*, vol. XVI, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Ed. cit., 1989, pag. 48

³⁴³ „Orice om datorește societății care-l susține un echivalent de muncă; dar nu orice vită încălțată are dreptul de-a determina valoarea acestui echivalent. Cele câteva sonate ale lui Beethoven nu dau ele mai mult decât toate operetele lui Offenbach la un loc? Cărbune și unul, cărbune și altul. Dar unul multiplicat în timpul de formațiune și cu energia presiunii – diamant; cellalt, cărbune de mesteacăn”. idem, *Manuscrisul Cărbune și diamant*, în *Opere*, vol. XV, pag. 81

„Echivalentul de muncă mecanică dat de producători se convertește fără nici o îndoială în echivalent intelectual și moral în consumatori, minus cheltuielile de mediațiune.

Să presupunem însă că acel echivalent de muncă mecanică asigură averea, deci neatârnatul unui caracter omenesc, a unui caracter care merită a fi neatârnat, care e nobil, dezinteresat, plin de iubire de oameni și de dreptate. Oare acest echivalent *moral* nu este o compensație deplină a muncii fizice care-l susține, când oamenii au atâta nevoie tocmai de iubire de oameni și de dreptate?” idem, *Manuscrisul Echivalentul moral al muncii*, în *Opere*, vol. XV, pag. 81

„*La haute finance*, reprezentată mai cu seamă prin bancheri evrei, a fost cauza marilor crize economice din Germania și Austria, a ruinat ramuri întregi de producțiune, a lăsat fără muncă mii de brațe.

Dar în realitate mișcarea în contra lor e îndreptățită nu pentru că neagă averea individuală, ci întrucât contestă mijloacele cu cari acele averi se fac. Orice reformă economică și socială va respecta averea datorită muncii reale sau capitalizate, dar va trebui să combată mijloacele de a face avere fără muncă, fără producțiune, numai prin speculă și prin amăgire.

Față cu aceste rele evidente și generale foile izraelite ne vin cu protestațiuni de umanitate și civilizațiune. Asemenea protestațiuni sunt poate la locul lor înaintea unor cititori inculți, cari se simt măguliți când li se spune că sunt civilizați. Civilizația proprie consistă în suma de adevăruri înțelese și practicate de un popor. Cu cât suma de adevăruri e mai mare cu atât civilizația e mai înaltă. E însă un adevăr că evreii au o influență dezaastroasă asupra stării morale și materiale a poporului nostru, un adevăr că sunt o rasă străină și imigrată de 40 de ani încoace, un adevăr că corupția și imoralitatea formează alaiul imigrațiunii lor, un adevăr că – esecpție făcând cei asimilabili dintre ei – cată să fie înlăturați din sate, că trebuie să li se interzică colportajul în orașe, că trebuie aduși la necesitatea de-a *munci*.

„Libertatea este facultatea de-a dispune după inspirațiunea propriei noastre judecăți de puterile noastre mecanice și intelectuale. Marginea libertății e paguba ce i-o putem aduce altuia”³⁴⁵.

„Dumnezeu nu e în cer, nu-i pe pământ; Dumnezeu e în inima noastră”³⁴⁶.

A handwritten signature in black ink, reading "Mihail Eminescu". The signature is written in a cursive, flowing style. Below the signature is a long, horizontal, slightly wavy line that extends across the width of the signature.

A munci însă va să zică a *produce* obiecte de indiscutabilă utilitate, nu a vinde rachiu sau a colporta produsele altora”, idem, *Mulțămită împrejurarilor...*, Timpul, 13 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 367 („Trebuie să cunoaștem exploatarea săteanului în Moldova prin manopere uzurare, prin beție, ca să înțelegem pentru ce el nu numai că n-a înaintat, dar a dat înapoi; pentru ce el ni se infățișează abătut ca un idiot, fără viață (fără vlagă n.n.) și fără plăcere pentru viață”, idem, *Rezultatele uzurei în România*, Timpul, 12 iunie 1879, în Opere, vol. X, pag. 246)

„Iată cestiunea cum se prezintă astăzi. Nu mozaismul ca antiteză a creștinismului, ci poporul modern, cu clasele lui muncitoare, în antiteză cu rasa veche, discomuitoare, egoistă, fără sentiment pentru binele public, iată adevăratul antagonism.

Cât despre umanitate... e fără îndoială mai uman, mai creștinesc lucru de-a apăra munca claselor de jos contra speculei și uzurei decât a apăra specula și pe exploatarea în contra celui exploatat”, idem, *Mulțămită împrejurarilor...*, Timpul, 13 octombrie 1881, în Opere, vol. XII, pag. 367

„În ochii mei, acela care a muncit, dar a rămas tot sărac, se bucură de aceeași considerație ca și acela care s-a îmbogățit prin muncă; iar acela care s-a îmbogățit fără să muncească e în ochii mei tot atât de mic ca și acela care e sărac pentru că nu muncește”, idem, *Cugetarea În ochii mei*, Acțiunea, 11 aprilie 1906, în Opere, vol. XVII, pag. 322

³⁴⁴ idem, *Un nou program?*, Timpul, 17 februarie 1880, în Opere, vol. XI, pag. 18

³⁴⁵ idem, *Manuscrisul Libertatea și marginile ei*, în Opere, vol. XV, pag. 79

³⁴⁶ idem, *Suita Idei și gânduri*, Munca literară și științifică, nr.10/1905, în Opere, vol. XVII, pag. 322

Bibliografie MIHAI EMINESCU

*(nominalizează doar articolele
și, respectiv,
manuscrisele din care am citat)*

1. *Ecuilibrul*, în ziarul *Federațiunea*, III, nr. 38 din 22 aprilie, 4 mai 1870 – Textul este reprodus în Mihai Eminescu, **Opere, vol. IX, PUBLICISTICĂ**, 1870-1877, *Albina, Familia, Federațiunea, Convorbiri Literare, Curierul de Iași*, Studiu introductiv de Alexandru Oprea, cu 68 de reproduceri după manuscrise și publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1980.
2. *Bătrânii noștri erau practici...*, în ziarul *Curierul de Iași*, IX, nr. 74 din 4 iulie 1876 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. IX.
3. *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, în ziarul *Convorbiri literare*, X, nr. 5 din 1 august 1876 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. IX.
4. *Revista statistică*, în ziarul *Curierul de Iași*, IX, nr. 90 din 15 și 22 august 1876 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. IX.
5. *Între părerile...*, în ziarul *Curierul de Iași*, IX, nr. 112 din 10 octombrie 1876 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. IX.
6. *A începe cu stereotipul...*, în ziarul *Curierul de Iași*, IX, nr. 113 din 13 octombrie 1876 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. IX.
7. *Se vorbește că în Consiliul...*, în ziarul *Curierul de Iași*, IX, nr. 125, 126, 127, 128, 129 din 17, 19, 21, 26, 28 noiembrie 1876 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. IX.

8. *Timpul reproduce...*, în ziarul *Curierul de Iași*, IX, nr. 133 din 5 decembrie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
9. *Robie modernă*, în ziarul *Curierul de Iași*, IX, nr. 135 din 12 decembrie 1876 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
10. *Bugetul pe anul curent...*, în ziarul *Curierul de Iași*, X, nr. 1 din 5 ianuarie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
11. *Evreii și Conferința*, în ziarul *Curierul de Iași*, X, nr. 2 din 9 ianuarie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
12. *Ambasadele turcești...*, în ziarul *Curierul de Iași*, X, nr. 146 din 1 mai 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
13. *«Românul» continuă și acum...*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 248 din 2 noiembrie 1877 – Textul este reprodus în **Opere, volumul X, PUBLICISTICĂ**, 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880, *Timpul*, cu 16 reproduceri după manuscrise și publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1989.
14. *Actualitatea...*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 279 din 11 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
15. *Paralele economice*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 280 din 13 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
16. *Batrânii și tinerii*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 281 din 14 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
17. *Ilustrații administrative*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 285 din 18 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
18. *Din abecedarul economic*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 287 din 21 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
19. *Frază și adevăr*, în ziarul *Timpul*, II, nr. 289 din 23 decembrie 1877 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
20. *De câteva zile limbajul ziarelor liberale...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 80 din 21 februarie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
21. *Din Petersburg ne sosește știrea...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 172 din 6 august 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
22. *La propunerea noastră...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 191 din 31 august 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
23. *La noi ca la nimenea...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 200 din 12 septembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
24. *E ciudat că tocmai noi...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 212 din 27 septembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
25. *Nu suntem dispuși a reveni...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 215 din 30 septembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
26. *Am avut adeseori ocazia...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 219 din 5 octombrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
27. *La voce d'Italia*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 221 din 7 octombrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
28. *Măine, duminică, e ziua hotărâtă...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 222 din 8 octombrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
29. *Spiritul public modern*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 246 din 8 noiembrie

- 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
30. *Într-un studiu de politică...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 270 din 9 decembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 31. *Organele de publicitate...*, în ziarul *Timpul*, III, nr. 279 din 30 decembrie 1878 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 32. *Nu știm de unde și până unde...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 3 din 5 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 33. *Credem că destul am vorbit...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 5 din 9 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 34. *Tot în numărul nostru din 20 decembrie...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 8 din 18 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 35. *În zadar ar încerca cineva...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 23 din 30 ianuarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 36. *Trei zile de-a rândul...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 39 din 20 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 37. *Ieri domnul deputat Giani...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 41 din 22 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 38. *O cestiune mai mult caracteristică...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 43 din 24 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 39. *Ieri și alaltăieri Camera...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 45 din 27 februarie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 40. *Deosebirea între aceste două declarații...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 47 din 1 martie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 41. *Între multele neplăceri ale vieții...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 65 din 22 martie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 42. *Ieri s-a ciuit...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 67 din 24 martie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 43. *Alaltăieri, luni dimineața...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 73 din 5 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 44. *Un cenușar român...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 76 din 8 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 45. *Domnul Simeon Mihălescu publică...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 84 din 18 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 46. *Toți știu...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 91 din 27 aprilie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 47. *«Românul» în ajunul alegerilor...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 96 din 3 mai 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 48. *Puține zile încă...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 97 din 4 mai 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 49. *Lucru de care trebuie...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 105 din 15 mai 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 50. *De ceea ce ne temem...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 115 din 27 mai 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 51. *Rezultate ale uzurei în România*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 128 din 12 iunie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 52. *Industria și comerț*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 129 din 13 iunie 1879, –

- Textul este reprodus în Opere, vol. X.
53. *Vechea imputare...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 134 din 19 iunie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 54. *Cu cât trec una după alta zilele...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 138 din 23 iunie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 55. *De când nația...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 139 din 24 iunie 1879, – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 56. *Marea majoritate...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 141 din 27 iunie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 57. *Trebuie să aibă cineva...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 146 din 4 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 58. *Dacă proiectul majorității...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 149 din 7 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 59. *«Fremdenblatt», ziar oficios...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 151 din 10 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 60. *De când a început...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 155 din 14 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 61. *Camerele actuale de revizuire...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 157 din 17 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 62. *Ziarele guvernului...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 161 din 22 iulie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 63. *Ne e silă...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 168 din 1 august 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 64. *Caracterul obștesc al luptelor...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 170 din 7 august 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 65. *Esprimită în termenii cei mai generali...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 180 din 17 august 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 66. *De când cu începerea...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 205 din 19 septembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 67. *După cum se poate prevedea...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 216 din 2 octombrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 68. *În ședința de ieri a Camerei...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 218 din 4 octombrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 69. *Mai toate ziarele oficioase...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 253 din 16 noiembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 70. *Se închină omul totdeauna și-n tot locul?...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 263 din 29 noiembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 71. *Voim să ne spunem părerea...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 277 din 16 decembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 72. *În discutarea proiectului de maiorat...*, în ziarul *Timpul*, IV, nr. 279 din 20 decembrie 1879 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 73. *Totdeauna înaintea unui vot...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 10 din 13 ianuarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 74. *Faceți interesele*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 12 din 17 ianuarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
 75. *Nenorocitele astea de țări...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 17 din 22 ianuarie

- 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
76. *Astăzi patrusprezece ani...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 33 din 12 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
77. *Un nou program?...?*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 38 din 17 februarie 1880 – Textul este reprodus în **Opere, volumul XI, PUBLICISTICĂ**, 1 februarie 1880 – 31 decembrie 1880, *Timpul*, cu 27 de reproduceri după manuscrise și publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1984.
78. *Din momentul în care...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 41 din 21 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
79. *N-ar fi greu de polemizat...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 43 din 23 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
80. *Am văzut cu înlesnire...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 44 din 24 februarie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
81. *Ne pare bine...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 50 din 2 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
82. *Nu poate fi politică bună...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 59 din 13 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
83. *Adeseori, o lege oarecare...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 61 din 15 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
84. *Ziarul «Presa» în revista sa...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 65 din 20 martie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
85. *Austro-Ungaria și naționalitățile*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 83 din 11 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
86. *Deși termenul «Mesaj»...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 88 din 17 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
87. *În numărul nostru de vineri...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 95 din 29 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
88. *Banca de Scont și Circulațiune*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 96 din 30 aprilie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
89. *Notițe bibliografice*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 101 din 6, 7, 8 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
90. *Alegerile consiliilor județene*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 102 din 7 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
91. *Politica noului Cabinet englez*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 110 din 17 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
92. *O însărcinare publică...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 111 din 18 mai 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
93. *Între avocații din Austria...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 141 din 27 iunie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
94. *De pe când se discută...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 152 din 10 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
95. *Privind la politica noastră...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 156 din 15 iulie 1880, în Opere, vol. XI.
96. *Programul nostru zicea...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 162 din 22 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.

97. *Calumniare audacter...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 165 din 25 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
98. *În numărul de ieri am arătat...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 166 din 26 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
99. *Dacă în timpul guvernului conservatorilor...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 170 din 31 iulie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
100. *Nu avem din nefericire un serviciu statistic...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 171 din 1 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
101. *Încă de pe când ne căutau ceartă...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 172 din 2 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
102. *Nu încapе îndoială...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 176 din 8 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
103. *Ce ajută toate declamațiile...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 179 din 12 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
104. *Politica de stat și politica de partid*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 181 din 14 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
105. *Tânărul D[omn] G.C. Cantacuzino...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 186 din 21 august 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
106. *Nu ne îndoiam...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 199 din 6 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
107. *Ar fi bine dacă în polemică...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 206 din 16 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
108. *Oricât de deosebiți ar fi oamenii...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 207 din 17 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
109. *Ni se anunță din Viena...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 209 din 19 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
110. *«Românul», după ce parafrazează...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 217 din 28 septembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
111. *Cum cad ministerele...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 236 din 22 octombrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
112. *Nu încurajăm fanteziile politice...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 240 din 26 octombrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
113. *E clar că un stat...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 253 din 12 noiembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
114. *Adevărul doare...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 255 din 14 noiembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
115. *Am discutat cu nepărtinire...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 275 din 10 decembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
116. *Dacă polemica noastră...*, în ziarul *Timpul*, V, nr. 285 din 21 decembrie 1880 – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
117. *Patologia societății noastre*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 3 din 4 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în **Opere, volumul XII, PUBLICISTICĂ**, 1 ianuarie 1881 – 31 decembrie 1881, *Timpul*, cu 28 de reproduceri după manuscrise și publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1985.
118. *Apropiindu-se alegerile...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 4 din 6 ianuarie 1881

- Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
119. *Vării în adevăr...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 9 din 14 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 120. *Are haz «Românul»...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 16 din 22 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 121. *Între variile acușări*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 17 din 23 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 122. *Erodot al «Românului» continuă...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 19 din 25 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 123. *Nu este cestiune care...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 23 din 30 ianuarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 124. *Laudele pe cari foile guvernamentale...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 26 din 5 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 125. *«Românul» nu încetează...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 27 din 6 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 126. *Trei evenimente...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 31 din 11 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 127. *Foile române din Ardeal...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 33 din 13 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 128. *Sentiința Tribunalului...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 34 din 14 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 129. *Mai alaltăieri...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 38 din 19 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 130. *În numărul său de azi...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 39 din 20 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 131. *Pe când discutăm...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 40 din 21 februarie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 132. *D[omnul] Vernescu a interpelat...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 48 din 3 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 133. *«Românul» ne somează...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 51 din 6 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 134. *Ni se zice...nu afirmăm...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 61 din 18 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 135. *Răspunzând la discursul domnului Maiorescu...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 63 din 20 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 136. *Ziarele franceze...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 65 din 22 martie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 137. *Adevărul doare. Pe la 3 martie...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 72 din 1 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 138. *Și iarăși bat la poartă...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 82 din 12 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 139. *A aștepta să culegi...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 83 din 16 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 140. *Abstracție făcând...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 86 din 20-21 aprilie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 141. *A discuta cu ignoranța...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 90 din 26 aprilie

- 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
142. *Să discutăm cu «Românul»...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 97 din 6 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
143. *Nu vom discuta cu «Românul» principii...* în ziarul *Timpul*, VI, nr. 99 din 8 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
144. *Era un obicei înainte...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 101 din 10 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
145. *The Times și Timpul, iată tema...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 108 din 20 mai 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
146. *Înclinăm uneori...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 120 din 5 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
147. *Fără a avea darul...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 124 din 10 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
148. *Frații Nădejde...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 131 din 18 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
149. *În vederea alegerilor...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 134 din 21 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
150. *În prima săptămână...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 138 din 27 iunie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
151. *Economiștii observă...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 148 din 10 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
152. *Creditul Mobilier și presa Capitalei*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 158 din 23 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
153. *Spre răsărit, nu spre apus!*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 161 din 26 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
154. *«Românul» a contractat năravul...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 163 din 29 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
155. *Urmând discuțiunea...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 164 din 30 iulie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
156. *Nu ne îndoim că distingerea...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 166 din 1 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
157. *Ce poștește «L'indépendance roumaine»?...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 169 din 5 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
158. *Căutând a explica...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 170 din 6 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
159. *Adevărul că în decursul...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 172 din 9 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
160. *Teoria noastră...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 178 din 17, 18 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
161. *Mai zilele trecute...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 180 din 20 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
162. *Răul de căpetenie...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 182 din 22 august 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
163. *Cată să spunem...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 190 din 2 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
164. *Din nefericire...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 191 din 3 septembrie 1881 –

- Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
165. *Două monografii...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 193 din 5 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 166. *Meșter în falsificare...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 201 din 23 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 167. *Ce adevărată e teoria...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 206 din 17 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 168. *Acuzațiunea ridicată...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 209 din 26 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 169. *N-a trecut mult...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 211 din 29 septembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 170. *Preaosfinția Sa musiu Chițu...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 215 din 3 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 171. *Prin faimoasa scrisoare...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 218 din 7 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 172. *«L'indépendance Roumaine» [î]și face plăcerea...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 220 din 9 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 173. *Cu timpul au început a se recunoaște...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 221 din 11 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 174. *Mulțămită împrejurărilor...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 223 din 13 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 175. *Numai noi observasem...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 228 din 20 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 176. *«Românul» a-nceput...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 230 din 22 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 177. *Pseudo-Românul în semibarbaria lui...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 233 din 25 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 178. *Adunările legiuitoare sunt convocate...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 237 din 31 octombrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 179. *De câte ori se discută...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 238 din 1 noiembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 180. *D[omnul] Dumitru Brătianu ales din nou...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 253 din 19 noiembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 181. *Pare-ni-se că...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 260 din 28 noiembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 182. *Deși cestiunea Dunării...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 262 din 1 decembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 183. *«Românul» ne face o imputare...*, în ziarul *Timpul*, VI, nr. 276 din 17 decembrie 1881 – Textul este reprodus în Opere, vol. XII.
 184. *Discuția iscată...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 9 din 14 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în **Opere, volumul XIII, PUBLICISTICĂ**, 1882 – 1883, 1888 – 1889, *Timpul, România Liberă, Fântâna Blanduziei*, cu 64 de reproduceri după manuscrise și publicații, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1989.
 185. *«Românul» nu are cuvânt...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 10 din 15 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

186. *Nu mai e la modă...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 15 din 21 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
187. *Ședința Adunării de vineri...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 19 din 26 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
188. *Într-un lung articol...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 20 din 27 ianuarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
189. *Mulți presupun...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 26 din 5 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
190. *«Românul» promițându-ne programul nou...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 30 din 10 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
191. *Parturiunt montes...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 33 din 13 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
192. *Credem necesar...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 34 din 14 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
193. *Citit-a vreodată...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 37 din 18 februarie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
194. *Proiectul de lege...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 51 din 6 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
195. *Nefiind de ieri de alaltăieri...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 59 din 16 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
196. *Odată apucând...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 63 din 20 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
197. *În seara de 20 martie...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 67 din 25 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
198. *Novele din popor de Ioan Slavici. Un volum de 456 pag[ini], București 1881, Editura Librăriile Socec et com.*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 69 din 28 martie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
199. *Ceea ce dă guvernului...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 70 din 1 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
200. *Columna lui Traian...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 70 din 1 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
201. *Materialuri etnologice privind în parte și pe d[omnul] Nicu Xenopulos, criticul literar de la Pseudo-Românul...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 76 din 8 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
202. *Când ne aducem aminte...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 78 din 10 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
203. *Nu există fără îndoială...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 83 din 16 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
204. *Senatul modificând în secții...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 85 din 18 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
205. *Vasile Conta*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 90 din 25 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
206. *Nu numai motive...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 93 din 29 aprilie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
207. *Având a da seamă...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 95 din 1 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

208. *Oare nu se pregătește...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 103 din 14 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
209. *Pseudo-Românul ne cere...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 105 din 16 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
210. *Ni se zice că prea dăm...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 108 din 21 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
211. *Dar dulci, nobili și politicoși...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 109 din 23 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
212. *Am arătat în mai multe rânduri...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 111 din 26 mai 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
213. *De la un timp încoace se observă...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 116 din 1 iunie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
214. *Alexandria, odinioară...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 141 din 2 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
215. *Națiunea perindând acuzările...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 142 din 3 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
216. *Locke, filosoful englez...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 144 din 6 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
217. *Dacă în timp adunărilor...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 145 din 7 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
218. *Mai multe foi...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 146 din 8 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
219. *Cine-ar citi foile...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 147 din 9 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
220. *Un semn al declasării...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 150 din 13 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
221. *«Națiunea» propune guvernului...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 151 din 14 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
222. *Ți-ai găsit...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 152 din 15 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
223. *«Națiunea» constată...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 157 din 22 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
224. *Alexandria, povestea...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 164 din 30 iulie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
225. *«Luptătorul» din Focșani...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 167 din 3 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
226. *D[omnul] C.A. Rosetti e, se vede...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 168 din 4 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
227. *Credem a fi demonstrat...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 169 din 5 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
228. *De câte ori «Românul» era în opoziție...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 176 din 14 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
229. *Ni se pare că vorbim...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 178 din 17 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
230. *De câțiva ani încoace...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 179 din 18 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

231. *După cum ne asigură...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 180 din 19 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
232. *«Luptătorul» din Focșani continuă...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 181 din 20 august 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
233. *Dacă vor mai fi existând...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 191 din 1 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
234. *Ce imperturbabili sunt confrății...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 194 din 4 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
235. *Sunt o seamă de medici...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 196 din 7 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
236. *«Românul» comentează asemenea...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 200 din 12 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
237. *Friguri de reforme...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 203 din 17 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
238. *«Românul» în numărul său...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 206 din 21 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
239. *Câteodată ne cuprinde...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 210 din 25 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
240. *Daca se va adevăra...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 212 din 28 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
241. *«Românul» însiră...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 214 din 30 septembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
242. *Nu-ștelegem ce folos...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 216 din 2 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
243. *«Gazeta Generală» (Pronumită de Augsburg)...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 220 din 7 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
244. *De câte ori contestăm...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 224 din 12 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
245. *Adunările se redeschid...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 228 din 17 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
246. *De câte ori gândim...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 231 din 21 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
247. *De câte ori am spus publicului...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 235 din 26 octombrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
248. *Precum astronomul...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 240 din 2 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
249. *Graba cu care...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 246 din 10 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
250. *Încă din sesiunea trecută...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 248 din 12 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
251. *Raportorul însărcinat a apăra...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 260 din 26 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
252. *E greu a afla...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 261 din 27 noiembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
253. *În numărul său din urmă...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 264 din 1 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.

254. *De îmbunătățiri rele...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 266 din 3 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
255. *Avem sub ochi expunerea oficială...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 267 din 4 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
256. *S-o lovi...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 268 din 5 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
257. *Observăm că unirea...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 270 din 9 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
258. *În fine precedentul...*, în ziarul *Timpul*, VII, nr. 277 din 17 decembrie 1882 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
259. *Admirabila dibăcie...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 32 din 11 februarie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
260. *«Dacia viitoare», iată titlul...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 37 din 17 februarie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
261. *E sătulă țara de vorbe...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 49 din 3 martie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
262. *Se-nțelege că, după manifestul...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 68 din 25 martie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
263. *Toate protestațiunile guvernului...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 73 din 1 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
264. *În marea întrunire...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 78 din 7 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
265. *Prin discursul ținut la Ateneu...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 84 din 14 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
266. *E sătulă țara de vorbe...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 95 din 29 aprilie 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
267. *După ce Ilie Țepeluș...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 100 din 5 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
268. *Înfăințarea unei Mitropolii...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 112 din 20 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
269. *Dacă vorbim de adunătura...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 116 din 26 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
270. *D[omnul] Dimitrie Ioan Ghica...*, în ziarul *Timpul*, VIII, nr. 121 din 31 mai 1883 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
271. *Formă și fond*, în ziarul Fântâna Blanduziei, I, nr. 2 din 11 decembrie 1888 – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
272. Manuscrisul *Articoli nepoliticoși. Proză politică – Proză limbistică* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
273. Manuscrisul *Ce să vă spun? Iubesc acest popor...* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
274. Manuscrisul *Din ședințele Societății România Jună. Naționaliștii și Cosmopoliții* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
275. Manuscrisul *În genere toată societatea...* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.
276. Manuscrisul *Înainte de câteva zile...* – Textul este reprodus în Opere, vol. IX.

277. Manuscrisul *Omenia omenie cere și cinstea cinste!* – Textul este reprodus în Opere, vol. X.
278. Manuscrisul *Deci, traducând această comparație...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XI.
279. Manuscrisul *Mi-am adus apoi aminte...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XIII.
280. Manuscrisul *Economie politică* – Textul este reprodus în *Opere, volumul XIV, TRADUCERI FILOSOFICE, ISTORICE ȘI ȘTIINȚIFICE*, HURMUZACHI ◊ RÖTSCHER ◊ KANT ◊ LESKIEN ◊ BOPP ◊ ARTICOLE ȘI EXCERPTE, Studiu introductiv de Al. Oprea, cu 347 de reproduceri după publicații și manuscrise, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1983.
281. Manuscrisul *Arta de a governa...* – Textul este reprodus în *Opere, volumul XV, FRAGMENTARIUM. ADDENDA EDIȚIEI*, cu reproduceri după manuscrise, documente și presă, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1993.
282. Manuscrisul *Bazarea virtuții pe legi naturale...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
283. Manuscrisul *Cabala conservatorismului...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
284. Manuscrisul *Cabala demagogiei...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
285. Manuscrisul *Cărbune și diamant* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
286. Manuscrisul *Cosmopolitul și patriotul...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
287. Manuscrisul *Daca Șincai...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
288. Manuscrisul *Deși nimic alt decât...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
289. Manuscrisul *Echivalentul moral al muncii* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
290. Manuscrisul *Economia națională* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
291. Manuscrisul *Există aici în București...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
292. Manuscrisul *Istoriografie și coadaptare* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
293. Manuscrisul *Libertatea și marginile ei* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
294. Manuscrisul *Nu noi suntem stăpâni limbei...* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
295. Manuscrisul *Personalitatea statului și organisme sale* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
296. Manuscrisul *Solidaritatea națională* – Textul este reprodus în Opere, vol. XV.
297. Manuscrisul *Superfluența populației* – Textul este reprodus în Opere, vol.

- XV.
298. Scrisoarea, adresată la 5 februarie 1874, din Charlottenburg, lui Titu Maiorescu – Textul este reprodus în *Opere, volumul XVI, CORESPONDENȚĂ. DOCUMENTAR*, cu reproduceri după manuscrise și documente, Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1989.
299. Romanul *Geniu pustiu* – Textul este reprodus în *Opere, volumul XVII, BIBLIOGRAFIE. VIAȚA-OPERA. REFERINȚE*, Partea I (1866 – 1938), Ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1999.
300. Cugetarea *În ochii mei*, în revista *Acțiunea*, V, nr. 960 din 11 aprilie 1906 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. XVII.
301. Suiata *Idei și gânduri*, în revista *Munca literară și științifică*, I, nr. 10 din 1905 – Textul este reprodus în *Opere*, vol. XVII.

----- * * -----

Arta supremă a războiului este *înfrângerea inamicului*, prin înșelătorie, *fără luptă*, astfel:

1. Discreditați tot ceea ce merge bine în țara inamicului;
2. Implicați reprezentanții claselor conducătoare ai țării inamice în afaceri dubioase. Distrugeți-le reputația și, *la momentul potrivit*, supuneți-i disprețului propriilor concetățeni;
3. Utilizați creaturile cele mai ticăloase și mai abjecte;
4. Răspândiți discordia și conflictele între cetățenii țărilor ostile. Întărâtați-i pe tineri contra bătrânilor;
5. Ridiculați tradițiile adversarilor. Discreditați-le luminătorii de conștiință;
6. Induceți în eroare inamicul, spre a-l conduce la temporizare și neglijență, *apoi* avansați cu repeziciune;
7. Perturbați, prin orice mijloace, intendența, aprovizionarea și funcționarea armatei inamicului;
8. Slăbiți voința luptătorilor inamici prin cântece și melodii senzuale;
9. Dați inamicului fete și băieți tineri pentru a-i lua mințile, dar și jad și mătase pentru a-i zgândări ambițiile;
10. Fiți generoși în promisiuni și recompense pentru informații;
11. Infiltrați-vă peste tot spionii. Bazați-vă pe trădătorii care se găsesc în rândurile inamice;
12. Faceți-l pe adversar să creadă că mai există o posibilitate de a se salva. *Apoi*, LOVIȚI.

Scopul vostru trebuie să fie preluarea intactă a tot ceea ce se află pe pământ. În acest fel trupele vă vor rămâne odihnite, iar victoria va fi *totală*.

Sun Tzu

general chinez, părinte al științei militare
(sec. IV î. Hr.)

„Ieri versurile: «Cine-a îndrăgît străinii, mâncaia-r inima câinii», puteau părea unora dintre noi, drept șovinism și exagerare, derogare de la umanitate și contrazicere a poruncilor aduse de Mântuitorul. Azi însă, după ce am văzut și am suferit pe propria carne ceea ce fac, în viața lor de toate zilele, tocmai neamurile care predică umanitarismul și cosmopolitismul, și mai ales după ce ne dăm seama că răul din omenire (decăderea morală și exploatarea omului de către om) se datorește tocmai perversității de a ataca legile naționalismului în exterior și a le aplica cu habotnicie și suprem egoism *acasă*, calea spre înțelegerea mărturisirilor și profesiilor de la Timpul ni-i mult mai deschisă. Iar versurile citate mai sus, nu ne par deloc neomenoase și rănind adevărul. Ci din contră, ele pun blestem pe cei ce calcă lumina-n picioare, pentru că străinismul se confundă, pe planul mare, cu păcatul, cu introducerea microbilor ucigători în organisme sănătoase. Și cine favorizează pe străin, trădează sănătatea, lumina. Îl batjocorește pe Dumnezeu. Îi aruncă cu noroi și întuneric în obraz(;)».

Neamurile care fac atâta caz de umanitate și ne acuză pe noi de huliganism când îndrăznim să ne scuturăm gâtul din jugul străin, merg la ele acasă, în sânul comunității lor sociale, spirituale și politice, tocmai pe adevărurile formulate și sfințite de tatăl poeziei românești. Pe legile ordinii naturale. Pe poruncile ethosului național.(;)

Neamul care a țipat umanitatea cu obrăznicie de măscărici, la toate răscrucile planetei, și-a întemeiat acum o *Patrie*. Israelul. Ovreeii care nu l-au scos pe Eminescu din *nebulul* și *huliganul gândirii*, îi aplică acum doctrina în Pământul Palestinei.

Ce vom face noi? Vom asculta de cutare Nuhăm, bolborosind fraze șiret ticluite «ce din coadă au să sune», ori ne vom pune, credincioși, fruntea sub patrafirul marelui patriarh al gândirii românești de totdeauna și vom purta neînfricați, precum strămoșii noștri traci, steagurile măririi românești, peste prigoane și morminte, spre un Rarău al unei sfinte noastre împliniri?)*

*Vasile Postecă, *Destinul imperial al românilor. Dumnezeu, Neamul, Omul*, Editura Criterion Publishing, Norcross, GA, U.S.A., f.a., pag. 58, 59

BĂDIEI MIHAI EMINESCU

de Radu Mihai Crișan

Tu ești altarul nostru dac
Și veșnicia verde
Ne ești catapeteasmă și ne dori
Pe-o rană veșnic veche

Învie-ne! Iartă-ne! Judecă-ne!
Iisus te-a-ntrupat pentru-aceasta
Un neam care pierie
'Ți deschide fereastra

Smerite Eminescu
Pe care te-am făcut să plângi
Cu lacrimi moi, de sânge
Te rog, îndură-te de noi
Căci neamul tău
Se frânge

Bădie Mihai
Auzi-ne hai
Și om ști de-acum
Să-ți așternem drum
Să-ți slujim de iesle
Să suim pe creste

Și vor pieri câți nu te-or înțelege
Și vor via atâți câți ți-or urma
Căci tu ni-ești pildă și ni-ești lege
Pentru-nviere
Pururea

----- * * -----